

**OLYMPOS PİSKOPOSLUK KİLİSESİ VE VAFTİZHANESİ
LİTURJİK TAŞ ESERLERİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Sanat Tarihi Anabilim Dalı**

Sinan SERTEL

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN

Haziran 2017

DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Sanat Tarihi Bilim Dalı öğrencisi Sinan Sertel tarafından Yrd. Doç. Dr. Gökçen Kurtuluş Öztaşkın yönetiminde hazırlanan “**Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi Liturjik Taş Eserleri**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 06.06.2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. B. Yelda OLCAY UÇKAN

Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Muradiye ÖZTAŞKIN

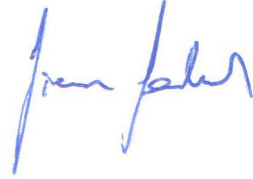
Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun **22/06/2017** tarih ve ...**25/08** sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Yunus BALCI
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Sinan SERTEL

Özlem ve minnetle, Babam'a...

ÖNSÖZ

Bilgi, üzerine konuldukça ve paylaşıldıkça artan bütünlerin toplamıdır. Bilim ise bu bütünler toplamını azim, disiplin ve en önemlisi dürüstlikle deneyimlediğimiz ve tutarlı bilgiler haline getirmeye çalıştığımız bütündür. Bilgi ve bilim yolunda bu zamana kadar üzerimde emeği geçen tüm hocalarıma, dostlarıma ve en önemlisi de aileme teşekkür ederim.

Tüm yüksek lisans çalışma süresinde maddi manevi hiçbir desteğini esirgemeyen, fikir, öneri ve görüşleriyle bu konuyu seçmemde yardımcı olan ve yönlendiren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Gökçen Kurtuluş Öztaşkın'a teşekkürü borç bilirim.

Hocam ve aynı zamanda ekip üyesi olduğum Olympos Kazısı başkanı Prof. Dr. B. Yelda Olcay Uçkan'a da bu çalışmaya olanak sağladığı ve aynı şekilde fikir ve görüşleriyle hiçbir desteğini esirgemediği için teşekkürlerimi sunarım.

Yapılan çalışma Pamukkale Üniversitesi BAP Komisyonu tarafından kabul edilen 2015-SOBE-00003 no.lu proje kapsamında ve Koç Üniversitesi Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) tarafından "Yüksek Lisans Araştırması Destekleme Bursu" kapsamında maddi olarak desteklenmiştir. Tüm komisyon üyelerine ve araştırma merkezi çalışanlarına katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Tez çalışması boyunca fikir ve önerileriyle katkı sağlayan Prof. Dr. Sema Doğan, Prof. Dr. Urs Peschlow, Yrd. Doç. Dr. Muradiye Öztaşkın, Yrd. Doç. Dr. Ayça Tiryaki ve Öğr. Gör. Dr. Seçkin Evcim'e de teşekkürlerimi sunarım. Taş eserler üzerinde tespit edilen yazıtların çevirisinde yoğunluğuna rağmen zaman ayırıp yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Sami Öztürk'e ve Yunanca kaynakların çevirisini yapan Arş. Gör. Haralambos Nikolayidis'e katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma süresi boyunca değerlendirilen verilerin sağlanmasında destek olan Olympos kazısı ekip üyesi Mehmet C. Uzun, Samet Solhan ve Mert Aslan'a da yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Aynı zamanda Olympos kazısında beraber çalışma fırsatı bulduğum, öneri ve tecrübeleriyle katkı sağlayan Yüksek Mimar Erkan Uçkan'a, Arkeolog Dr. Emre Öncü'ye ve burada tek tek adlarını saymadığım tüm Olympos kazı ekibi üyelerine teşekkür ederim.

ÖZET

OLYMPOS PİSKOPOSLUK KİLİSESİ VE VAFTİZHANESİ LİTURJİK TAŞ ESERLERİ

Sertel, Sinan

Yüksek Lisans Tezi, Sanat Tarihi A.B.D.

Tez Yöneticisi: Yard. Doç. Dr. Gökçen Kurtuluş Öztaşkın

Haziran 2017, 290 Sayfa

Bu çalışmasının konusunu, Olympos Antik Kenti'ndeki Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi'nde tespit edilen liturjik taş eserlerin tanım ve değerlendirmeleri oluşturmaktadır.

Kentin kuzeyindeki Episkopeion yapı topluluğunun (Piskoposluk Sarayı) merkezinde en büyük boyutlu yapı olan transept planlı kilisenin kuzeyinde, üç nefli vaftizhane, güneyinde ise dikdörtgen planlı ek mekân ve trikonkhos plânlı rölik şapeli bulunur. Organik bir bağ içinde olan yapılarda tespit edilen liturjik taş eserler templon, ambon, kathedra ve altar gibi önemli kilise düzenlemelerinde kullanılan parçaların yanı sıra nef ayrımında kullanıldığı anlaşılan levha kaidesi, levha, levha yanı ve levha üstü gibi yardımcı öğelerden oluşmaktadır.

Yapılan araştırmalar ve değerlendirme sonucunda yapılarda tespit edilen parçaların işlevleri saptanmış ve eldeki verilerle birlikte restitüsyon önerileri yapılmıştır. Erken Bizans Dönemi'ne tarihlendirdiğimiz templon düzenlemesine ait olduğu anlaşılan levha, levha üstü, sütun kaidesi ve arşitravlarla birlikte, düzenlemenin restitüsyon çalışması gerçekleştirilmiştir. Benzer şekilde kilisenin kuzey nef ayrımında yüksek nef düzenlemesiyle birlikte kullanıldığı anlaşılan ve literatürde daha önce benzerine rastlamadığımız, tarafımızca "Levha Yanı" olarak adlandırılan yardımcı öğelerin ve düzenlemenin de tanım ve değerlendirmeleri yapılarak restitüsyon çalışmaları yapılmıştır.

Kentinde içinde bulunduğu Likya Bölgesi'nde varlığını tarihi kaynaklardan öğrendiğimiz gezici taş eser atölyeleri de Olympos örneğinde gördüğümüz levhalarda bulunan kılavuz çizgileriyle birlikte tekrardan değerlendirilerek, bölgedeki araştırmalara katkı sağlanmıştır.

Yapılan tüm değerlendirmeler sonucunda yapılarda yer alan taş eserlerin motif, bezeme teknikleri, üslup ve benzer örneklerinden yola çıkılarak 5. yüzyılın ikinci yarısıyla 6. yüzyılın başına tarihlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Olympos, Likya, Erken Bizans, Bizans mimari plastiği, Bizans taş eserleri, Levha Yanı, Yüksek nef ayrımı,

ABSTRACT

LITURGICAL STONEWORKS IN OLYMPUS EPISCOPAL CHURCH AND BAPTISTERY

Sertel, Sinan

MA. Thesis, Department of Art History

Adviser: Ass. Prof. Gökçen Kurtuluş Öztaşkın

June 2017, 290 Pages

This thesis is mainly concerned with definition and evaluation of the liturgical stoneworks discovered inside the Episcopal Church and Baptistery in the Olympos Ancient city.

On the north of the transept-planned church and with the largest dimensions at the centre of the Episcopal Palace structures (Episcopeion) in the northern part of the ancient city stands a three-naved baptistery; whereas a rectangular-plan additional space as well as a trikonchos-plan relic chapel are situated on the south. The liturgical stonework located within the structures that are in an organic connection with each other consist of such supportive elements as slab-base, slab, side and upper components of slab - which were evidently used at the junction of the naves as well as the parts utilized in vital church layouts such as templon, ambo, cathedra and altar.

As a result of the research and evaluation, the functions of the parts found within the constructions have been determined, and the data out of this has been used during the restitution works. With the slab, the upper component of slab, the slab-base and the rafters belonging to the templon arrangement dating back to the Early Byzantine Period, the restitution of the arrangement has been carried out. Similarly, the supportive elements we named as “side component of slab”, which turned out to be used with high dividing arrangement between nave and aisle at the junction of the north-nave of the church and which was unprecedented in literature up until this research and the arrangement thereof has been described, evaluated and the due restitution works have been completed.

The mobile ateliers proven by historical documents to exist in the Lycia Region comprising the ancient city have been re-examined along with the leader-line drafts seen in the slabs of Olympos, thereby contributing to the existing research in the region.

It has been ultimately propounded taking the motifs, patterns, style and similar examples of stonework situated within the structures into account that they are date to the second half of fifth century and the early sixth century.

Anahtar Kelimeler: Olympos, Lycia, Early Byzantine, Byzantine architectural sculpture, Byzantine stoneworks, Side component of slab, High dividing arrangement.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
RESİMLER LİSTESİ.....	viii
ÇİZİMLER LİSTESİ	xi
TABLOLAR LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OLYMPUS ANTİK KENTİ TARİHİ COĞRAFYASI VE PİSKOPOSLUK KİLİSESİ VE VAFTİZHANESİ

1.1. Olympos Antik Kenti Kısa Tarihi Coğrafyası	5
1.2. Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi	16
1.2.1. Plan-Tasvir	17
1.2.2. Malzeme ve Teknik.....	26
1.2.3. Duvar Resimleri	33
1.2.4. Zemin Döşemeleri.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

KATALOG

2.1. Templon	43
2.1.1. Templon Stylobatı.....	43
2.1.2. Templon Sütun Kaidesi.....	43
2.1.3. Templon Levhası.....	44
2.1.4. Templon Levha Üstü.....	45
2.1.5. Templon Sütun Başlığı.....	48
2.1.6. Templon Arşitravı	49
2.2. Altar	54
2.2.1. Altar Tablası.....	54
2.3. Ambon.....	55
2.3.1. Ambon Merdiveni Yan Levhası.....	55
2.4. Kathedra.....	56

2.4. 1. Kathedra Yan Levhası.....	56
2.5. Balüster (Levha Payesi)	61
2.6. Levha Kaidesi/Üstü.....	62
2.7. Levha Yanı.....	71
2.8. Levha.....	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

3.1. Templon	97
3.1.1. Templon Stylobatı.....	104
3.1.2. Templon Sütun Kaidesi.....	106
3.1.3. Templon Levhası.....	107
3.1.4. Templon Levha Üstü.....	108
3.1.5. Templon Sütun Başlığı.....	111
3.1.6. Templon Arşitravı	113
3.1.7. Templon Restitüsyon Önerisi ve Genel Değerlendirme	116
3.2. Altar	121
3.2.1. Altar Tablası.....	125
3.3. Ambon.....	127
3.3.1. Ambon Merdiveni Yan Levhası.....	131
3.4. Kathedra.....	132
3.4.1. Kathedra Yan Levhası.....	135
3.5. Balüster (Levha Payesi)	136
3.6. Levha Kaidesi/Üstü.....	139
3.7. Levha Yanı.....	141
3.8. Levha.....	147
3.9. Malzeme, Bezeme Teknikleri ve Üslup.....	166
SONUÇ.....	172
KAYNAKLAR	178
RESİMLER	190
ÇİZİMLER.....	235
TABLolar	268
SÖZLÜK.....	285
ÖZGEÇMİŞ.....	289

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Likya Bölgesi	5
Şekil 2. Olympos Antik Kenti yerleşim planı	6
Şekil 3. Hellenistik sur duvarı	7
Şekil 4. Liman anıtsal mezarları içerisinde yer alan Eudomos lahdi	8
Şekil 5. Lykiarkhes ve ailesinin mezar odası	9
Şekil 6. Konsil kayıtlarında Olympos ve Likya Bölgesi	12
Şekil 7. Hierocles'in Synecdemus'unda Likya kentleri	12
Şekil 8. Notitiae Episcopatum'larda Likya kentleri	13
Şekil 9. Değirmen Kanalı	15
Şekil 10. Episkopeion (Piskoposluk Sarayı) restitüsyon planı	17
Şekil 11. Piskoposluk kilisesi, vaftizhanesi ve ek mekânlar	18
Şekil 12. Nartheks, (güneybatıdan bakış)	19
Şekil 13. Kilise kuzey nef ayrımı, batı köşesi	19
Şekil 14. Kilise ve vaftizhane plan restitüsyonu	20
Şekil 15. Templon stylobatı	21
Şekil 16. Templonun batı stylobatında görülen oluk izleri	22
Şekil 17. Templonun batı stylobatında görülen kurşun ve oluk izleri	22
Şekil 18. Trikonkhos plânlı rölik şapeli (güneybatıdan bakış)	23
Şekil 19. Vaftizhane vestibulum (giriş mekânı)	24
Şekil 20. Vaftizhane vestibulum (giriş mekânı)	24
Şekil 21. Vaftizhane güney nefi	25
Şekil 22. Vaftiz havuzu ve zemin döşemesi	26
Şekil 23. Kilisenin güneyinde yer alan ek mekânın güney duvarı	27
Şekil 24. Kilise güney transept kolu ve güney köşe odası	27
Şekil 25. Kilise kuzey duvar ve T kesitli kuzey paye	28
Şekil 26. Vaftizhane vestibulum giriş kapısı	29
Şekil 27. Vaftizhane vestibulum batı cephesi detay	30
Şekil 28. Vaftizhane güney duvarı fresko izleri	30
Şekil 29. Templonun batısında yer alan naos zemin detayı	31
Şekil 30. Kilisede görülen dilatasyon derzi örnekleri	32
Şekil 31. Vaftiz havuzu detay	33
Şekil 32. Trikonkhos güney eksedra üzerinde görülen tavuskuşu tasviri	34
Şekil 33. Trikonkhos doğu eksedra yarım kubbesinde görülen haç	35
Şekil 34. Vaftizhane güney duvarı batıdan ikinci arkad da yer alan fresko çizimi	36
Şekil 35. Vaftizhane güney duvarı merkezindeki arkad da yer alan fresko çizimi	36
Şekil 36. Vaftizhane apsisinde yer alan yazıt	37
Şekil 37. Templon batı stylobatın önünde yer alan beş bölümlü naos zemin döşemesi	39
Şekil 38. Kuzeydeki T kesitli payenin batısında yer alan naos zemin döşemesi	40
Şekil 39. Naosta tespit edilen zemin döşemesi	40
Şekil 40. Templonun kuzey ve güneyindeki zemin döşemesi kompozisyon detayı	41
Şekil 41. 4. yüzyıl tarihli Lokridos Daphnousion Bazilikası templon restitüsyonu	98

Şekil 42. 6. yüzyıl tarihli Yunanistan Katapoliani Kilisesi templon restitüsyonu	99
Şekil 43. Thasos Bazilikası templon restitüsyonu.....	100
Şekil 44. Templon batı stylobatı köşelerinde yer alan harç izleri	105
Şekil 45. İstanbul Arkeoloji Müzesi bahçesinde bulunan sütun başlığı.....	112
Şekil 46. Altar örnekleri	125
Şekil 47. Ambon örnekleri	130
Şekil 48. Kathedra örnekleri	134
Şekil 49. Balüster örnekleri.....	136
Şekil 50. Zar biçimli paye örnekleri.....	137
Şekil 51. Kuzey nef ayırımında kullanılan levha kaidesi ve levha yanı uygulaması	142
Şekil 52. Katapoliani Kilisesi templonunda kullanılan balüster örneği.....	144
Şekil 53. Ras el Bassit Bazilikası templonundaki balüster örnekleri.....	145
Şekil 54. Laodikeia Kilisesi templonunda kullanılan sütunpayeler	145

RESİMLER LİSTESİ

- Resim 1.** Templon stylobatı (Kat. No. 1)
Resim 2. Templon sütun kaidesi (Kat. No. 2)
Resim 3. Templon levhası (Kat. No. 3)
Resim 4. Templon levha üstü (Kat. No. 4)
Resim 5. Templon levha üstü (Kat. No. 5)
Resim 6. Templon levha üstü (Kat. No. 6)
Resim 7. Templon levha üstü (Kat. No. 7)
Resim 8. Templon levha üstü (Kat. No. 8)
Resim 9. Templon levha üstü (Kat. No. 9)
Resim 10. Templon levha üstü (Kat. No. 10)
Resim 11. Templon levha üstü (Kat. No. 11)
Resim 12. Templon sütun başlığı (Kat. No. 12)
Resim 13. Templon arşitravı (Kat. No. 13)
Resim 14. Templon arşitravı (Kat. No. 14)
Resim 15. Templon arşitravı (Kat. No. 15)
Resim 16. Templon arşitravı (Kat. No. 16)
Resim 17. Templon arşitravı (Kat. No. 17)
Resim 18. Templon arşitravı (Kat. No. 18)
Resim 19. Templon arşitravı (Kat. No. 19)
Resim 20. Templon arşitravı (Kat. No. 20)
Resim 21. Templon arşitravları toplu (Kat. No. 21)
Resim 22. Altar tablası (Kat. No. 22)
Resim 23. Altar tablası (Kat. No. 23)
Resim 24. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 24)
Resim 25. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 25)
Resim 26. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 26)
Resim 27. Kathedra yan levhası (Kat. No. 27)
Resim 28. Kathedra yan levhası (Kat. No. 28)
Resim 29. Kathedra yan levhası (Kat. No. 29)
Resim 30. Kathedra yan levhası (Kat. No. 30)
Resim 31. Kathedra yan levhası (Kat. No. 31)
Resim 32. Kathedra yan levhası (Kat. No. 32)
Resim 33. Kathedra yan levhası (Kat. No. 33)
Resim 34. Kathedra yan levhası (Kat. No. 34)
Resim 35. Kathedra yan levhası (Kat. No. 35)
Resim 36. Kathedra yan levhası (Kat. No. 36)
Resim 37. Kathedra yan levhası toplu (Kat. No. 37)
Resim 38. Balüster (Kat. No. 38)
Resim 39. Balüster (Kat. No. 39)
Resim 40. Balüster (Kat. No. 40)

- Resim 41.** Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 41)
Resim 42. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 42)
Resim 43. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 43)
Resim 44. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 44)
Resim 45. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 45)
Resim 46. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 46)
Resim 47. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 47)
Resim 48. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 48)
Resim 49. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 49)
Resim 50. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 50)
Resim 51. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 51)
Resim 52. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 52)
Resim 53. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 53)
Resim 54. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 54)
Resim 55. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 55)
Resim 56. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 56)
Resim 57. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 57)
Resim 58. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 58)
Resim 59. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 59)
Resim 60. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 60)
Resim 61. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 61)
Resim 62. Levha yanı (Kat. No. 62)
Resim 63. Levha yanı (Kat. No. 63)
Resim 64. Levha yanı (Kat. No. 64)
Resim 65. Levha yanı (Kat. No. 65)
Resim 66. Levha yanı (Kat. No. 66)
Resim 67. Levha (Kat. No. 67)
Resim 68. Levha (Kat. No. 68)
Resim 69. Levha (Kat. No. 69)
Resim 70. Levha (Kat. No. 70)
Resim 71. Levha (Kat. No. 71)
Resim 72. Levha (Kat. No. 72)
Resim 73. Levha (Kat. No. 73)
Resim 74. Levha (Kat. No. 74)
Resim 75. Levha (Kat. No. 75)
Resim 76. Levha (Kat. No. 76)
Resim 77. Levha (Kat. No. 77)
Resim 78. Levha (Kat. No. 78)
Resim 79. Levha (Kat. No. 79)
Resim 80. Levha (Kat. No. 80)
Resim 81. Levha (Kat. No. 81)

- Resim 82.** Levha (Kat. No. 82)
Resim 83. Levha (Kat. No. 83)
Resim 84. Levha (Kat. No. 84)
Resim 85. Levha (Kat. No. 85)
Resim 86. Levha (Kat. No. 86)
Resim 87. Levha (Kat. No. 87)
Resim 88. Levha (Kat. No. 88)
Resim 89. Levha (Kat. No. 89)
Resim 90. Levha (Kat. No. 90)
Resim 91. Levha (Kat. No. 91)
Resim 92. Levha (Kat. No. 92)
Resim 93. Levha (Kat. No. 93)
Resim 94. Levha (Kat. No. 94)
Resim 95. Levha (Kat. No. 95)
Resim 96. Levha (Kat. No. 96)
Resim 97. Levha (Kat. No. 97)
Resim 98. Levha (Kat. No. 98)
Resim 99. Levha (Kat. No. 99)
Resim 100. Levha (Kat. No. 100)
Resim 101. Levha (Kat. No. 101)
Resim 102. Levha (Kat. No. 102)
Resim 103. Levha (Kat. No. 103)
Resim 104. Levha (Kat. No. 104)
Resim 105. Levha (Kat. No. 105)
Resim 106. Levha (Kat. No. 106)
Resim 107. Levha toplu (Kat. No. 107)

ÇİZİMLER LİSTESİ

- Çizim 1.** Templon stylobatı (Kat. No. 1)
Çizim 2. Templon sütun kaidesi (Kat. No. 2)
Çizim 3. Templon levhası restitüsyonu (Kat. No. 3)
Çizim 4. Templon levha üstü (Kat. No. 4)
Çizim 5. Templon levha üstü (Kat. No. 5)
Çizim 6. Templon levha üstü (Kat. No. 6)
Çizim 7. Templon levha üstü (Kat. No. 7)
Çizim 8. Templon levha üstü (Kat. No. 8)
Çizim 9. Templon levha üstü (Kat. No. 9)
Çizim 10. Templon levha üstü (Kat. No. 10)
Çizim 11. Templon levha üstü (Kat. No. 11)
Çizim 12. Templon arşitravı (Kat. No. 13)
Çizim 13. Templon arşitravı (Kat. No. 14)
Çizim 14. Templon arşitravı (Kat. No. 15)
Çizim 15. Templon arşitravı (Kat. No. 16)
Çizim 16. Templon arşitravı (Kat. No. 17)
Çizim 17. Templon arşitravı (Kat. No. 18)
Çizim 18. Templon arşitravı (Kat. No. 19)
Çizim 19. Templon arşitravı (Kat. No. 20)
Çizim 20. Altar tablası (Kat. No. 22)
Çizim 21. Altar tablası (Kat. No. 23)
Çizim 22. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 24)
Çizim 23. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 25)
Çizim 24. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 26)
Çizim 25. Kathedra yan levhası (Kat. No. 27)
Çizim 26. Kathedra yan levhası (Kat. No. 28)
Çizim 27. Kathedra yan levhası (Kat. No. 29)
Çizim 28. Kathedra yan levhası (Kat. No. 30)
Çizim 29. Kathedra yan levhası (Kat. No. 31)
Çizim 30. Kathedra yan levhası (Kat. No. 32)
Çizim 31. Kathedra yan levhası (Kat. No. 33)
Çizim 32. Kathedra yan levhası (Kat. No. 34)
Çizim 33. Kathedra yan levhası (Kat. No. 35)
Çizim 34. Kathedra yan levhası (Kat. No. 36)
Çizim 35. Balüster (Kat. No. 38)
Çizim 36. Balüster (Kat. No. 39)
Çizim 37. Balüster (Kat. No. 40)
Çizim 38. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 41)
Çizim 39. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 43)
Çizim 40. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 44)

- Çizim 41.** Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 45)
Çizim 42. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 46)
Çizim 43. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 47)
Çizim 44. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 48)
Çizim 45. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 49)
Çizim 46. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 50)
Çizim 47. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 51)
Çizim 48. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 52)
Çizim 49. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 53)
Çizim 50. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 54)
Çizim 51. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 55)
Çizim 52. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 56)
Çizim 53. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 57)
Çizim 54. Levha yanı (Kat. No. 62)
Çizim 55. Levha yanı (Kat. No. 63)
Çizim 56. Levha yanı (Kat. No. 64)
Çizim 57. Levha yanı (Kat. No. 65)
Çizim 58. Levha yanı (Kat. No. 66)
Çizim 59. Levha (Kat. No. 67)
Çizim 60. Levha (Kat. No. 68)
Çizim 61. Levha (Kat. No. 69)
Çizim 62. Levha (Kat. No. 70)
Çizim 63. Levha (Kat. No. 71)
Çizim 64. Levha (Kat. No. 72)
Çizim 65. Levha (Kat. No. 73)
Çizim 66. Levha (Kat. No. 74)
Çizim 67. Levha (Kat. No. 75)
Çizim 68. Levha (Kat. No. 76)
Çizim 69. Levha (Kat. No. 77)
Çizim 70. Levha (Kat. No. 78)
Çizim 71. Levha (Kat. No. 79)
Çizim 72. Levha (Kat. No. 80)
Çizim 73. Levha (Kat. No. 81)
Çizim 74a. Levha (Kat. No. 82)
Çizim 74b. Levha (Kat. No. 82)
Çizim 75. Levha (Kat. No. 83)
Çizim 76. Levha (Kat. No. 84)
Çizim 77. Levha (Kat. No. 85)
Çizim 78. Levha (Kat. No. 86)
Çizim 79. Levha (Kat. No. 87)
Çizim 80. Levha (Kat. No. 88)

- Çizim 81.** Levha (Kat. No. 89)
Çizim 82. Levha (Kat. No. 90)
Çizim 83. Levha (Kat. No. 91)
Çizim 84. Levha (Kat. No. 92)
Çizim 85. Levha (Kat. No. 93)
Çizim 86. Levha (Kat. No. 94)
Çizim 87. Levha (Kat. No. 95)
Çizim 88. Levha (Kat. No. 96)
Çizim 89. Levha (Kat. No. 97)
Çizim 90. Levha (Kat. No. 98)
Çizim 91. Levha (Kat. No. 99)
Çizim 92. Levha (Kat. No. 100)
Çizim 93. Levha (Kat. No. 101)
Çizim 94. Levha (Kat. No. 102)
Çizim 95. Levha (Kat. No. 103)
Çizim 96. Levha (Kat. No. 104)
Çizim 97. Levha (Kat. No. 105)
Çizim 98. Levha (Kat. No. 106)
Çizim 99. Templon Restitüsünu
Çizim 100. Templonun önünde yer alan naos zemin döşemesi
Çizim 101. Kuzey nef ayrımında uygulanan yüksek nef ayrımı ve levha yanı kullanımı

TABLULAR LİSTESİ

- Tablo 1.** Liturjik Taş Eserlerde Görülen Motifler
Tablo 2. Bitkisel Motifler ve Görüldüğü Eserler
Tablo 3. Geometrik Motifler ve Görüldüğü Eserler
Tablo 4. Diğer Motifler ve Görüldüğü Eserler
Tablo 5. Figürlü Bezemeler ve Görüldüğü Eserler
Tablo 6. Haç Motifleri ve Görüldüğü Eserler
Tablo 7. Malzeme Türleri ve Görüldüğü Eserler
Tablo 8. Bezeme Teknikleri ve Görüldüğü Eserler
Tablo 9. Motif Türleri Dağılımı
Tablo 10. Bitkisel Motif Dağılımı
Tablo 11. Geometrik Motif Dağılımı
Tablo 12. Diğer Motif Dağılımı
Tablo 13. Figür Dağılımı
Tablo 14. Sembolik Motif Dağılımı
Tablo 15. Malzeme Türü Dağılımı
Tablo 16. Mermerin Kullanıldığı Eser Dağılımı
Tablo 17. Kireç Taşının Kullanıldığı Eser Dağılımı
Tablo 18. Bezeme Teknikleri Dağılımı

KISALTMALAR LİSTESİ

Literatür Kısaltmaları

AKMED	Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü
AnatStud	Anatolian Studies
Anmed	Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri
ArkSan	Arkeoloji ve Sanat Dergisi
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı
DOP	Dumbarton Oaks Papers
IstForsch	Istanbul Forchungen
IstMitt	İstanbul Mitteilungen
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı
ODB	The Oxford Dictionary of Byzantium
RBK	Reallexikon zur Byzantinischen Kunst
TIB	Tabula Imperii Byzantini

Teknik Kısaltmalar

A. D.	Alt derinlik
A. E.	Alt en
bkz.	Bakınız
cm.	Santimetre
Çiz. No.	Çizim numarası
D.	Derinlik
D. D.	Dış derinlik
E.	En
Env. No.	Envanter numarası
Fig.	Figure
G.	Genişlik
İ. D.	İç derinlik
K.	Kalınlık
Kat. No.	Katalog numarası
(k)	Kırık
m.	Metre
Pl. G.	Plinthos genişliği
Pl. U.	Plinthos uzunluğu
Pl. Y.	Plinthos yüksekliği
Res. No.	Resim numarası
Şek.	Şekil
U.	Uzunluk
Ü. D.	Üst derinlik
vd.	ve diğerleri
Y.	Yükseklik

GİRİŞ

Konu

Yapılan araştırmanın konusunu, Likya Bölgesi'nde yer alan Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi'ndeki liturjik işlevli taş eserler için yapılan işlev ve değerlendirmeler oluşturur. Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi, kentin kuzey bölümünde bulunan Episkopeion yapı topluluğunun merkezinde yer almaktadır. Yaklaşık 33x15 m. ölçülerindeki kilise üç nefli, nartheksli ve kısaltılmış haç transept plan kurgusundadır. Kilisenin kuzeyinde bulunan ve batısında dikdörtgen plânlı bir vestibulum (giriş mekânı) yer alan vaftizhane ise, 14.40x12.20 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen plânlı ve üç nefli olarak tasarlanmıştır.

Kilisede yapılan arkeolojik kazılar sonucunda templon, ambon, kathedra ve ambon gibi liturjik kuruluşlara ait olan farklı taş eserler tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra kuzey nef ayırımında farklı mimari düzenlemelerle birlikte kullanıldığı anlaşılan parçalar da tespit edilmiştir. Benzer şekilde vaftizhane ve vestibulumda da (giriş mekânı) kilise nef ayırımında kullanılan öğelere paralel özellikte parçalar ele geçmiştir. Yapılarda tespit edilen taş eserler, bağlı buldukları kuruluşlarla birlikte kataloglanıp kendi içerisinde tanımlamaları yapılmış, tarihsel süreç içinde bölge özellikleriyle ve etkileşim halinde bulunduğu diğer bölgelerle de değerlendirilerek benzer örneklerle karşılaştırmaları yapılmaya çalışılmıştır.

Kilisede yer alan nef ayırımı ve templon gibi düzenlemeler, yapıdaki taş eserlerle birlikte bir bütün halinde incelenip plan ve görünüş bazında restitüsyon önerileri yapılmıştır. Özellikle son yıllarda farklı bölgelerdeki yapılarda örneklerini gördüğümüz yüksek nef düzenlemesi ve içerisinde kullanılan yardımcı öğeler Olympos örneğindeki yeniden incelenip benzer örnekler yardımıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırma, verilerin belgelenmesi ve değerlendirilmesini kapsayan hem ofis hem de arazi çalışmalarının olduğu iki ana bölümden oluşmuştur. İlk aşama olan verilerin toplanması kısmında yapılarda ve kazı evi deposunda bulunan taş eserlerin fotoğraf çekimi, ölçüm ve çizim çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler sayesinde eserler kataloglanıp istatistik çalışması yapılmıştır. Fotoğraflama ve ölçüm çalışmaları

sırasında, taş eserlerin ve bağlı buldukları liturjik kuruluşların tanımlanmasına ve değerlendirmesine yardımcı olacak bazı mimari öğelerin de ölçüm ve çizim çalışmaları birlikte yapılmıştır. Bu yönüyle kilisede son dönemlerde ortaya çıkarılan kuzey nef düzenlemesinin ve templon önünde yer alan naos zemin döşemelerinin üç boyutlu lazer tarayıcılarıyla ölçümleri gerçekleştirilip çizimleri yapılmıştır. Katalogda yer verilen eserlerin baskıya hazırlık aşamasında, daha anlaşılır ve bir bütün şeklinde algılanmaları için farklı bilgisayar programları yardımıyla fotoğrafları düzenlenip çizimleri yapılmıştır.

Benzer örnek ve literatür taraması ise aynı dönemde gerçekleştirilip bu amaca uygun olarak Likya Bölgesi'nde yer alan diğer kentlere gidilip benzer taş eser ve uygulama örnekleri kontrol edilip belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Kütüphane çalışmalarında ise İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi başta olmak üzere İstanbul Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi'nden ve Koç Üniveristesi Suna-İnan Kıraç Akdeniz Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi'nden faydalanılmıştır. Kütüphane çalışmalarının yanı sıra benzer örnek ve kaynak araştırmasında yoğun olarak internet ortamındaki kaynak ve kataloglar da taranıp, kentte yer alan taş eserlerin etkileşim içinde olabileceği bölgelerde bulunan örneklerin de taraması yapılmıştır.

Verilerin değerlendirilmesinde ise benzer örnek yoluyla sınıflandırma, tarihlendirme yapılmıştır. Kilise ve vaftizhanede bulunan liturjik taş eserlerin öncelikle içinde bulunduğu ve yakın çevresi olan Likya Bölgesi'nin diğer taş eserlerle benzerleri bulunup değerlendirildikten sonra, ticaret dolayısıyla etkileşim içinde olduğu tüm Akdeniz çanağı ve Anadolu'da yer alan diğer örneklerle birlikte karşılaştırmaları yapıp değerlendirilmiştir. Bazı eserlerin profil ve kesit açısından ayrımları yapılarak tipolojileri hazırlanmıştır.

Amaç ve Önem

Taş eserler kullandıkları yapılarla birlikte her zaman organik bir bağ içerisinde olduklarından, değerlendirme ve tarihlendirmede önemli rol oynamışlardır. Üretildikleri bölge ve dönemin beğenisine göre farklı teknikler kullanılarak oluşturulan bu öğeler buldukları yapıya estetik bir değer katmalarının yanı sıra bazı durumlarda da statik açıdan destekleyici olarak kullanılmışlardır. Bu yönüyle kazısı henüz tamamlanmayan

kilise ve vaftizhanede yer alan taş eserler, yapıların mimari bütünlüğü ile birlikte önem arz etmektedirler. Daha önceden değerlendirme ve tarihlendirilmesi yapılan kilise ve vaftizhanenin taş eserlerle birlikte yeniden değerlendirilmesiyle önceki bilgiler desteklenmiş olmaktadır. Tez konusunun belirlenmesinde ön plana çıkan bu neden dışında taş eserlerin Likya Bölgesi'nde yer alan diğer örneklerle de birlikte değerlendirilip kentin ve bölgenin Erken Bizans Dönemi'ne katkı sağlaması amaç edinilmiştir.

Son dönemde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda kilisenin nef ayrımı düzenlemesinin, sütunlar arasında stylobat üzerine yapılan moloz taş duvarlarla birlikte, yüksek olarak tasarlandığı anlaşılmıştır. Sütunlar arasındaki duvarların üzerine ise levhaların yerleştirildiği belirlenmiştir. Kazı çalışmalarında tespit edilen verilere göre, levhaların dört yönden trapez kesitli parçalarla çerçvelendiği anlaşılmıştır. Bizans Dönemi mimari taş elemanları arasında levha kaidesi ve levha üstü olarak kullanılan trapez kesitli öğeler bilinir. Ancak, sütun ile levha arasında kullanılan taş öğelere daha önce değinilmemiştir. Olympos Piskoposluk Kilisesi nef ayrımında karşılaşılan bu öğeler, tarafımızca “Levha Yanı” olarak adlandırılmıştır. Literatürde daha önce benzerine rastlamadığımız bu öğelerin geniş kapsamlı tanım, değerlendirme ve tarihlendirilmeleri yapıp, restitüsyon çalışmalarıyla birlikte bilim dünyasına kazandırılmıştır.

Erken dönem özelliği sergileyen Olympos Piskoposluk Kilisesi'nin templon düzenlemesi de değerlendirilip restitüsyon önerisi getirilen bir diğer uygulamadır. Değerlendirme ve restitüsyon çalışmaları sonucunda bema ve naos ayrımını sağlayan templon kuruluşunun yüksek tipte tasarlandığı anlaşılmıştır. Likya Bölgesi, Bizans Dönemi içerisindeki templon restitüsyonu çalışmaları daha öncede yapılmış olmasına rağmen bu öneriler sadece Orta Bizans Dönemini kapsamaktadır. Yapacağımız restitüsyon çalışması ile birlikte ilk kez Likya Bölgesi içerisinde bulunan ve Erken Bizans Dönemine tarihlenen bir templon restitüsyonu ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Taş eserlerin bir bölümünün üzerinde tespit edilen yazıtlar sonucunda da kent ve Likya Bölgesi için önemli veriler elde edilmiştir. Olympos ve Likya Bölgesi'nde varlığını bildiğimiz piskoposlara ek olarak, “Theophiletos” adında yeni bir piskopos ismine ulaşılmıştır. Ayrıca templon arşitravı üzerinde tespit edilen bir diğer yazıt sayesinde, Likya Bölgesi'nde daha önce adı geçen ve Bizans Dönemi'nde bir kilise görevlisini tanımlayan bir sözcük olan diakon unvanı da tespit edilmiştir.

Daha önceki yayınlarda Likya Bölgesi için sıklıkla karşılaştığımız bir durum olan gezici taş eser atölyelerin varlığı Olympos örneğinde bölge ile bir bütün olarak ele alınıp yeniden değerlendirilmiştir. Özellikle levhalar üzerinde görülen ve tarafımızca “kılavuz çizgileri” olarak adlandırılan çizimler, başkentten bölgeye geldiği düşünülen gezici taş eser atölyelerin varlığıyla birlikte tartışılmıştır. İşlenmemiş olarak geldiği anlaşılan levhaların bir kısmının yapılar ya da yapıların yakınlarında kurulan atölyelerde tamamlanıp ait oldukları yerlere yerleştirilmesi Olympos örneğinde görülen birkaç eserle birlikte oldukça anlaşılır hale gelmiştir.

Sorun

Kilise ve vaftizhanede tespit edilen taş eserlerin işlevlerinin saptanması ve değerlendirilmesinde bir takım sorunlarla karşılaşmıştır. 7. yüzyıldan sonra kentsel düzeyde yerleşimin görülmediği Olympos Antik Kenti’nde terk edilen yapıların çoğu 18. ve 20. yüzyıllar arasında yörükler tarafından kışlak olarak kullanılmıştır. Kentte yaşayan Yazır Köyü sakinlerinden alınan bilgilere göre ise kilisenin naosu düzenlenerek yakın zamana kadar bahçe olarak kullanılmıştır. Bu amaca uygun olarak ise kilise içinde yer alan taş eserlerin çoğu transept kollarına, yan neflere ve vaftizhaneye atılarak naos bahçe olarak kullanıma uygun hale getirilmiştir.

Tez kapsamında ele alınan taş eserlerin bir kısmında yapılan değerlendirmelerde, yukarıda bahsedilen sorundan dolayı, işlev ve özgün yer kullanım tartışmaları yapılmıştır. Örneğin kilisede tespit edilen balüsterlerin işlevleri açıkken templonda mı ya da ambonda mı kullanıldıkları kesin olarak belirlenememiştir. Bu yönüyle yapılan restitüsyonlarda bahsedilen sorun göz önüne alınarak farklı değerlendirmeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OLYMPUS ANTİK KENTİ TARİHİ COĞRAFYASI VE PİSKOPOSLUK KİLİSESİ VE VAFTİZHANESİ

1.1. Olympos Antik Kenti Kısa Tarihi Coğrafyası

Bugün Teke yarımadası olarak bilinen, doğuda Antalya Körfezi'nin batısı, batıda ise Dalaman Çayı ile sınırlanan Likya Bölgesi (Şek. 1) içinde yer alan Olympos, Anadolu'nun ve Akdeniz Bölgesi'nin güneybatısında bulunmaktadır. Günümüzde Antalya ilinin Kumluca ilçesi sınırlarında olan kent, güneyinde bulunan Sepet Dağı ve kuzeyinde bulunan Omurga Dağı'nın oluşturduğu derin bir vadi içerisinde konumlanmaktadır (Şek.2). Ortasından geçen Olympos Çayı¹ ile kuzey-güney olarak ikiye ayrılan kentin kuzeyinde Çıralı Vadisi yer almaktadır².

Şekil 1. Likya Bölgesi (Hellenkemper ve Hild, 2004.)

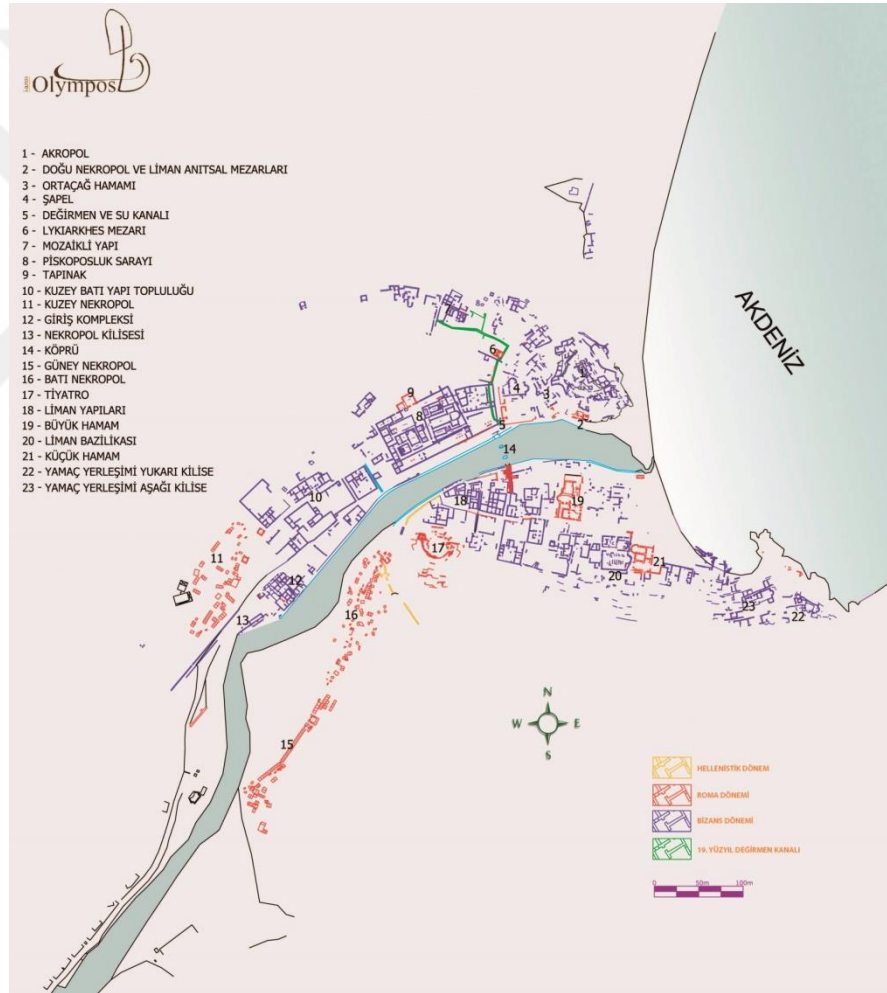
¹ Göksu ya da Akçay olarak da anılmaktadır.

² Milli Parklar Genel Müdürlüğü, *Master plân for protection and use Olympos seashore national park*. Ankara 1971. s. 9-16; Bedia Yelda Olcay Uçkan, New and different view of the ancient Lycian city of Olympos: the city of the hiero-martyr Methodios, *32. Annual Byzantine Studies Conference* bildirisi, University of Missouri, St.Louis 2006. s. 62-63; Gökçen Kurtuluş Öztaşkın, *Olympos Antik Kenti Episkopeion Yapı Topluluğu*, (Basılmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2013. s. 61.

Roma Dönemi öncesine ait çok az sayıda arkeolojik verisi bulunan kentin Likya kültürüyle bağlantısını sağlayan arkeolojik verilerden ilki, kuzeybatısındaki Asartaş Tepe’de yer alan Topal Gâvur Mezarı’dır³. Bir diğeri ise aynı tepenin güneybatısında yer alan Likçe yazıtlı ev tipi mezarlarıdır⁴.

Derin bir vadi içinde yer alan kentin güneyindeki poligonal örgülü sur duvarları kentin Hellenistik Dönem’de varlığını gösteren önemli bir kanıttır⁵ (Şek.3). Kente yaklaşık 1 km. uzaklıkta olan Çıralı Vadisi’ndeki Göktaş Kalesi’ndeki V no.lu mekânda ve I no.lu mekânın kuzeybatı köşesindeki duvarda da Hellenistik Dönem özelliği görülmektedir⁶. Kentin güneyindeki Sepet Dağı üzerindeki Musa Dağı yerleşiminde bulunan sur duvarları da Hellenistik Dönemi’ne işaret eden diğer önemli verilerdendir⁷.

Şekil 2. Olympos Antik Kenti yerleşim planı (Kazı arşivi)

³ Gün Işın, “Topal Gavur’dan Apollonias’a”, *Aktüel Arkeoloji*, 20, İstanbul 2011 s. 110.

⁴ G. Işın, a.g.m. s.107.

⁵ Jacques, Elsner, *Sites Antiques Du Sud-Quest De L’Anatolie*. Paris 1988, s. 210.

⁶ Elif Uğurlu, “Olympos ve Zeniketes’in Kalesinin Lokalizasyonu”, *Adalya*, X, İstanbul 2007. s. 88.

⁷ B. Y. Olcay Uçkan, Y. Mergen, E. Uğurlu, “Olympos Antik Kenti 2005 Yılı Yüzey Araştırması”, *Anmed*, IV, İstanbul 2006. s. 130.

Kentin varlığına ilişkin ilk yazılı kaynaklar Hellenistik Dönem'e tarihlenen Likya birlik sikkeleriyle sağlanmaktadır. Strabon'a göre kent, Likya Birliği içinde oy kullanma hakkına sahip 23 kentten biridir. Ksanthos, Patara, Pinara, Myra ve Tlos ile birlikte Olympos'un, üç oy kullanma hakkı bulunuyordu⁸. Birliğin, M.Ö. 168/7 ile M.S. 42 arasında bronz ve gümüş sikkeleri bulunmaktadır. Olympos ise OΛΥΜΠΗ ΛΥΚΙΩΝ etnikonlu sikkeler basmıştır⁹. M.Ö. 1. yüzyılda kentin artık Likya Birliği'ne üye olmadığı, diğer üye kentlerin ise sikkelerinin basılmaya devam ettiği bilinmektedir. Bu süreçten sonra, M.Ö. 100 ve 77 yılları arasında Phaselis ile birlikte Olympos'un, Pseudo-Birlik Sikkeleri olarak tanımlanan yeni sikkeler bastırdıkları görülmektedir. Sikkeler, birliğin ismi dışında tamamen Likya birlik sikkelerinin taklididir. Olympos'un, Likya Birliği'nden çıkması ve Phaselis'le birlikte yeni sikkeler bastırmasına, kente hâkimiyet kuran ve korsan olarak tanımlanan Zeniketes neden olmuştur¹⁰.

Şekil 3. Hellenistik sur duvarı (Kazı arşivi)

M.Ö. 104-77 arasında, Antalya'nın batısı ve Gelidonya Körfezi arasındaki bölgede faaliyet gösteren Zeniketes'in hâkimiyetine son vermek isteyen Roma İmparatorluğu, Publius Servilius Vatia adlı komutanı bu bölgeye yollamış ve M.Ö. 77-76 yılında Korykos, Phaselis ve Olympos'u kontrolü altına almıştır. Zeniketes ile birlikte işbirliği yapan diğer kentler de tahrip edilmiş ve cezalandırılmıştır¹¹.

⁸ Strabon. *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası*, (çev. Adnan Pekman), İstanbul 2000. s. 143.

⁹ B. Y. Olcay Uçkan, E. Parman, O. Atvur, E. Uçkan, Y. Mergen, E. Uğurlu, A. N. Topoğraf, S. Evcim, G. K. Öztaşkın, M. Bursalı, H. Yeşilova, Z. D. Gökalp, ve Z. Kaya, *Olympos Lykia'da bir korsan kenti*, İstanbul 2006. s. 36.

¹⁰ Elif Uğurlu, *Olympos nekropolü*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006. s. 12.

¹¹ G.K. Öztaşkın, a.g.t., s. 32, 33; Ayrıca Zeniketes ve dönem içindeki faaliyetleri için bk. E. Uğurlu, a.g.m., s. 86-87; E. Uğurlu, a.g.t., s. 13-17.

Likya Birliği'nden çıkan ya da çıkarılan kentin adının yeniden duyulması, İmparator Hadrianus'un Anadolu'ya yapığı ikinci ziyarete rastlamaktadır¹². Bu ziyaretten dolayı kent bu dönemde Hadrianapolis olarak adlandırılmıştır¹³. III. Gordianus Dönemi içinde ise (M.S. 238-244) kentin, otonom sikke bastırđı bilinmektedir¹⁴. Kentin, Liman Anıtsal Mezarları içerisinde yer alan Eudomos lahdi üzerindeki yazıttan Roma Dönemi ile ilgili önemli veriler elde edilmiştir (Şekil 4). Yazıtta göre Eudomos, M.S. 2. yüzyılda yaşamış ve Khalkedon vatandaşlığını da kabul edilmiş Olympos'lu bir kaptandır¹⁵.

Şekil 4. Liman anıtsal mezarları içerisinde yer alan Eudomos lahdi (Kazı arşivi)

M.S. 2. yüzyılın sonu ile M.S. 3. yüzyılın başlarına tarihlenen ve kentin kuzeyinde bulunan Marcus Aurelius Arkhepolis'in mezarında yer alan yazıttan anlaşıldığı üzere Aurelius, Likya Birliği'nde Lykiarkhes (başkanlık) görevi yapmıştır (Şek. 5). Bu bilgi ile birlikte, Hellenistik Dönem'de Zeniketes'in faaliyetleri dolayısıyla Likya Birliği'nde ayrılan ya da çıkarılan kentin, Roma İmparatorluk Dönemi'nde tekrar birliğe üye olduğunu ve önemli bir statüde yer aldığını anlaşılır. Kentte bulunan bir heykel kaidesi üzerinde yer alan diğer bir yazıtta göre, Aurelius'un, birlikteki

¹² Cevdet Bayburtluoğlu, *Lykia*, İstanbul 2004. s. 42–43.

¹³ Orhan Atvur, Olympos antik kenti (1991–1992 alışmaları). *ArkSan*, 88, İstanbul 1999. s. 14.

¹⁴ E. Uğurlu, a.g.t., s. 16.

¹⁵ G.K. Öztaşkın, a.g.t., s. 34.

başkanlığına ek olarak Grammateus (başrahiplik) görevi de yaptığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu dönemde, Likya Birliği'nin almış olduğu bir kararın imparatora iletilmesi için Olympos'lu bir vatandaşın seçilmesi, kentin bu dönemdeki önemini vurgulayan diğer bir unsurdur¹⁶.

Şekil 5. Lykiarkhes ve ailesinin mezar odası (Kazı arşivi)

Olympos'un, Roma Dönemi'ndeki güvenlik ve askeri teşkilatına dair sistemlere yazılı kaynaklardan ulaşmak mümkündür. Roma'da, özellikle cadde ve sokakların güvenliğinden sorumlu olan Stationarius adındaki askerlerin komutasından sorumlu olan iki Beneficiarius'un Olympos'taki varlığı, kentte askeri bir yapılanma olduğunu göstermektedir. Iulius Solōn isimli ilk komutanın, beneficiarius consularis (valinin beneficiarius'u) olarak adlandırılması Olympos'ta valinin bir karargâhı olduğunu düşündürmektedir. Kentteki diğer beneficiarius'un varlığını ise Theodōra Numeriana adlı bir kadının mezar yazıtından anlaşılır. Yazıtı göre kadının Aelius Telephus Isaurus adlı kocası, Olympos'taki karakolda beneficiarius görevini yerine getirmektedir¹⁷. Kentte yer alan, M.S. 1. ve 3. yüzyıllar arasına tarihlenen Roma Dönemi yapılarından¹⁸

¹⁶ B.Y.Olcay Uçkan vd., *a.g.e.* s. 37-38.

¹⁷ Hüseyin Sami Öztürk, *M.Ö. II.-M.S. IV. Yüzyıllarda Likya-Pamfilya bölgesinde kırsal alan güvenliği*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006. s. 181.

¹⁸ Roma Dönemi yapıları için ayrıca bkz. E. Uğurlu, a.g.t., s. 26-29; Emre Ögöl Öncü, "Antalya-Olympos antik kenti Roma mimarisi araştırmalarından yeni bulgular", *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyum Bildirileri*, AKMED İstanbul 2012. s. 273-284; B.Y.Olcay Uçkan vd., *a.g.e.* s. 70.

anlaşıldığı üzere ise Olympos'un Roma İmparatorluk Dönemi'nde oldukça yoğun bir şekilde yapılaşma içinde olduğu anlaşılmaktadır¹⁹.

M.S. 2. yüzyıldan sonra Likya Bölgesi'nde Hıristiyanlığın yayılmaya başlaması ile birlikte²⁰, Olympos'un da Roma egemenliği altında bu yeni din ile tanıştığı söylenebilir. Arkeolojik verilere dayanarak, kentte M.S. 1. ve 4. yüzyıllar arasında Hıristiyanlığa dair herhangi bir veri elde edilememektedir. Ancak tarihi kaynaklara göre M.S. 3. yüzyılda yaşamış olan Methodios adlı azizin Olympos'un ilk piskoposu olması, kentte bu dönemde Hıristiyan bir cemaatin varlığına işaret etmektedir²¹.

Likya'daki Olympos Piskoposu olarak anılan Methodios, Militos'tan Patara'ya, Anastasia'yı (yeniden diriliş) tartışmak için, İskenderiyeli ilahiyatçı Origenis'in düşüncelerine karşı olarak gitti. Buradan ise Likya ve Pamfilya'nın farklı şehirlerine giderek bölgedeki filozoflarla tartıştı. Sokrates'in verdiği bilgilere göre Olympos'taki piskoposluğundan sonra bugün Lübnan'da yer alan Tyros'un piskoposu oldu. Daha sonra ise Suriye'de bulunan Halkidi'de, Origenis'in düşüncesini benimseyenlerce kafası kesilerek öldürüldü ve martyr unvanı ile anılmaya başlandı²².

Methodios, yaşadığı yüzyılda Hıristiyanlığa karşı yapılan baskı ve zulümlerin yanı sıra, dine karşıt olarak yazılan bazı düşüncelere karşı eserler vermiştir. M.S. 280 yılında, Tyre'de (Suriye-Sur) doğmuş olan Porphyry tarafından yazılan 'Hıristiyanlara Karşı' adlı esere karşı olarak, 'Kontra Porphyrium' adlı eseri yazmıştır. Aziz Paulus için kaleme aldığı 'Epistil' adlı eserini yaklaşık olarak M.S. 298 yılında yazmıştır²³. Hıristiyanlıkta önemli bir konu olan bakirelik mevzusunu ele aldığı Symposion ya da Peri Agneias olarak bilinen Yunanca eserinde "*Likya'daki bir dağ olan Olympos'ta doruğa yakın bir yerde ateşin yerin altından kendiliğinden yükseldiğini gördüm.*" ifadesiyle Yanartaş'ı tarif etmesi onun Olympos'ta yaşadığını gösteren önemli bir veridir²⁴.

¹⁹ G.K. Öztaşkın, a.g.t., s. 36.

²⁰ William Mitchell Ramsay, *The church in the Roman empire before A.D. 170*, Massachusetts 2004. s.110.

²¹ Alexander Roberts ve James Donaldson, (der..) *Ante-Nicene Fathers: Fathers of the Third Century, Gregory Thaumaturgus, Dionysius the Great, Julius Africanus, Anatolius, and Minor Writers, Methodius, Arnobius*, 6, Massachusetts 1995. s. 307.

²² B. Y. Olcay Uçkan ve L. Kayapınar "Olympos Piskoposu Methodius ve Olympos Kenti", *Patara VII.1. Kum'dan Kent'e Patara Kazılarının 25.Yılı, Uluslararası Sempozyum Bildirileri 11-13 Kasım 2013 Antalya*, İstanbul 2015. s. 536.

²³ A. Roberts vd., a.g.e., s. 307-308.

²⁴ G. K. Öztaşkın, a.g.t., s. 37.

Yaşamı hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığımız Methodios hakkında farklı yüzyıllarda yaşadığına ve farklı şehirlerde piskoposluk yaptığına dair iddialar da bulunmaktadır. Örneğin, Olympos piskoposluğunun yanı sıra Patara'da da piskoposluk yaptığı söylenmektedir²⁵. Bu düşünce, azizin, Platon'un diyalog metodundan etkilenerek yazdığı Symposion adlı eserin Patara'da geçmesinden dolayı kaynaklanmaktadır. Bakirelik mevzusunun ele alındığı esere göre bakir olan İsa'ya ve ebediyete ulaşmak, bekâret ile daha çok mümkündür. Bu anlayışla, symposion ortamında yönetici ve erdem anlamından kullanılan Arete'nin başında olduğu diyalog kapsamında, Markella, Teofilia, Tahleia, Theopatra, Thalsasia, Agathe, Prosilla, Thekla, Tysiani ve Domini adlı on bakire Patara'da diyalog yoluyla Tanrı'ya ulaşmaya çalışmaktadır. Methodios'un farklı dönemlerde yaşamış olabileceğine dair diğer öneriler ise muhtemelen 4. yüzyıldan sonra Hıristiyanlığın serbest kalmasıyla birlikte çoğu dönemde kentlerin, aziz ve martır kültürünü benimseyerek birbirlerinden üstün olma çabalarıyla açıklanabilir. Ayrıca, Doğu-Batı Roma olarak ayrılan süreçte kendi kimliğini oluşturmaya başlayan Bizans Devleti'nde, İznik Konsili'den sonra başlayan resmi Ortodoksluk anlayışı ile Methodios'un görüşlerinin yakın olması da, azizin adının farklı dönemlerde sıklıkla anılmasına neden olmuş olabilir²⁶.

Olympos'un ilk piskoposu aziz ve martır Methodios'un sonra, yaklaşık bir yüzyıl herhangi bir piskoposun adı geçmese de, 431 yılından sonra kayıtlarda adı geçen başka piskoposlarda bulunmaktadır. 431 yılında Efes Konsili'ne Olympos'u temsilen Aristokritos adlı piskoposun katıldığı bilinmektedir. Daha sonra ise sırasıyla, 458 yılındaki Konstantinopolis Konsili'ne Anatolius, 518 ve 520 Konstantinopolis Synod'unda ise Ioannes adlı piskoposun adı geçmektedir (Şek. 6). Son olarak, Kıbrıs'ta bulunan 6. yüzyıl sonu 7. yüzyıl başına tarihlenen kurşun bir mühürde adı tam olarak okunamayan²⁷ Olympos'lu bir piskoposun adı geçmektedir²⁸. Ayrıca bu tez kapsamında incelenen bir levha üzerinde okunan yazıtta da yeni bir piskopos ismi olarak "Theophiletos" adı okunmuştur.

Diğer yazılı kaynaklara bakıldığında, 6. yüzyıla ait olan Hierocles'in Synecdemus'unda kent, Notititae 1'de 294., Notititae 3'te 250., Notititae 8'de 346. ve

²⁵ A. Roberts vd., *a.g.e.*, s. 307.

²⁶ Methodios yaşamı ve yaşadığı dönemler hakkında yapılan detaylı tartışmalar için bkz. B. Y. Olcay Uçkan – L. Kayapınar., *a.g.m.*, s. 535-544.

²⁷ Anania/Anianos ya da Ioannes.

²⁸ H. Hellenkemper – F. Hild, *TIB: Lykien und Pamphylien*, 8, Viyana 2004. s. 758.

son olarak da Notitia 9'da ise 255. sırada yer almaktadır²⁹ (Şek. 7). Diğer bir kaynak olan Notitia Episcopatumlar'da (Piskoposluk listeleri) ise kent, 7. yüzyıldaki 1. numaralı listede, 9. yüzyıldaki 2, 3 ve 4 numaralı listelerde Myra'ya bağlı bir piskoposluk merkezi olarak anılmaktadır³⁰ (Şek. 8).

LYKIEN IN DEN KONZILSAKTEN

325	359	381	431	451	458	518	536	553	681	692	787	879
Patara	Patara	Myra	Myra	Myra	Myra	Markiane	Podaleia	Myra	Myra	Sidyra	Myra	Myra
	Pinara/ Sidyra	Choma	Choma	Choma	Choma	Eudokias	Tlos	Limyra	Sidyra	Oinoanda	Korydalla	Limyra
	Kaunos	Patara	Olympos	Korydalla	Patara	Olympos	Patara	Phellos	Oinoanda	Araxa	Patara	Podaleia
		Oinoanda		Patara	Limyra	Rodia- polis	Oinoanda			Tlatta	Nysa	Korydalla
		Limyra		Limyra	Akalissos					Pinara	Araxa	Arykanda
		Xanthos		Telmessos	Araxa					Xanthos	Pinara	Lornaia
		Phaselis		Phaselis	Tlos						Sidyra	Tergasos
		Bubon		Balbura	Akarassos						Oinoanda	Akarassos
		Araxa		Anti- phellos	Xanthos						Kandyba	Patara
				Araxa	Sidyra						Zenonu- polis	Phellos
				Kaunos	Akanda						Limyra	Kandyba
				Panormos	Olympos						Kaunos	Kyaneai
				Tlos	Oinoanda						Tlos	Choma
				Akarassos	Kaunos						Komba	Oinoanda
				Bubon	Podaleia						Arykanda	Phileta
				Balbura	Balbura						Phaselis	Komba
				Phaselis								Tlos
				Anti- phellos								Hagia
				Korydalla								Balbura
				Bubon								Pinara
				Pinara								Makre
				Kandyba								Hagio- dula

Şekil 6. Konsil kayıtlarında Olympos ve Likya Bölgesi (Hild. 2004: 16.)

Heirolkes ²⁸ :			
Bir konsülün yöne- timindeki Likya Eyaleti 34 kente sa- hiptir:	7. *Limyra	17. Antiphellos	27. *Telmessos
1. *Phaselis	8. *Arykanda	18. Kandyba	28. Kaunos
2. *Olympos	9. *Podalia	19. Eudokias	29. *Araksa
3. *Gagai	10. *Khoma	20. *Patara	30. Boubon
4. *Korydalla	11. *Milyas Bölgesi	21. *Ksanthos	31. *Oinoanda
5. *Akalissos	12. *Myra Metropolis	22. Komba	32. *Balboura
6. *Idebessos	13. *Arneai	23. *Neisa	33. Mastaura Köyü
	14. *Kyaneai	24. *Pinara	
	15. Aperlai	25. *Sidyra	
	16. *Phellos	26. *Tlos	

Şekil 7. Hierocles'in Synecdemus'unda Likya kentleri (Şahin. 2011: 30.)

²⁹ Yalçın Mergen, *Olympos Antik Kenti'nin Orta Çağ Dönemi Dokusu Ve Likya Bölgesi Açısından Önemi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2011. s. 49.

³⁰ Friedrich Hild, "Lykien in Den Notitia Episcopatum", *Jahrbuch Der Österreichischen Byzantinistik*, 54, Viyana 2004. s. 16.

LYKIEN IN DEN NOTITIAE EPISCOPATUUM

Not. 1 7. Jh. (Herakleios)	Not. 2 spätestens 1. Viertel 9. Jh.	Not. 3 2. Hälfte – Ende 9. Jh.	Not. 4 nahe dem Konzil 869	Not. 7 zwischen 901 und 907	Not. 9 Archetyp im 10. Jh.	Not. 10 vor 997 oder vor 1020/1030	Not. 13 12. Jh.
Myra	Myra	Myra	Myra	Myra	Myra	Myra	Myra
1 Mastaura	Mastaura	Mastaura	Mastaura	Mastaura	Mastaura	Mastaura	Mastaura
2 Telmēsos	Telmissos Anastasiu- polis	Telmissos	Telmēsos	Araxa	Araxa	Araxa	Araxa
3 Limyra	Limyra	Limyra	Limyra	Podalia	Podalia	Podaleia	Podaleia
4 Araxa	Araxa	Araxa	Araxa	Orykanda	Orykandos	Orykandos	Orykanda
5 Aprilla	Aprilla	Aprila	Aprilla	Sidyra	Sidyra	Sidyra	Sidyra
6 Podaleia	Podalia	Podaleia	Podaleia	Kaunos Hagias	Skamnōn Hagias	Skamnōn Hagias	Kaunos Hagias
7 Orykanda	Arykanda	Arykanda	Orykanda	Xanthos	Xanthos	Xanthos	Xanthos
8 Tata	Tata	Tata	Tatla	Kainea	Kenea	Kenea	Kainea
9 Arnea	Arnea	Arnea	Arnea	Akarassos	Agarassos	Aigarassos	Akrassos
10 Sidyra	Sidyra	Sidyra	Sidyra	Hagiodula	Hagiodula	Hagiodula	Hagiodula
11 Zēnōnu- polis	Zēnōnos poleōs	Zēnōnupolis	Zēnōnupolis	Markianē	Markianē	Markianē	Markianē
12 Olympos	Olympos	Olympos	Olympos	Tlō	Tlōn	Tlōn	Tlōn
13 Tlōn	Tlōn	Tlōn	Tlōn	Kandiba	Kandiba	Kandiba	Kandyba
14 Kory- dala	Korydalla	Korydala	Korydalla	Oinianda	Oinianda	Oinianda	Oinunda Mokondōn
15 Kaunos	Kaunos	Kaunos	Kaunos Aleias	Makrē	Makrē	Makrē	Makrē
16 Akaras- sos	Akrassos	Akrassos	Akrassos	Philēta	Philēta	Philēta	Philēta
17 Xanthos	Xanthos	Xanthos	Xanthos	Phoinix	Phoinikōn	Phoinikōn	Phoinix
18 Bobos Sophianu- polis	Bobos Sophianu- polis	Bobos Sophianu- polis	Bobos Sophianu- polis (Prōana)	Prōinē	Prōinē	Prōinē	Prōinē
19 Markianē	Markianē	Markianē	Markianē	Balbura	Barbylōn	Barbylōn	Barbylōn
20 Oinunda	Oinunda	Oinunda	Oinunda	Patara	Patara	Patara	Patara
21 Chōma	Chōma	Chōma	Chōma	Komba	Komba	Komba	Komba
22 Phellos	Kandyba	Kandyba	Kandyba	Chōma	Chōma	Chōma	Chōma
23 Anti- phellos	Phellos	Phellos	Phellos	Phellos	Phellos	Phellos	Phellos
24 Phasēlis	Antiphellos	Antiphellos	Antiphellos	Korydalla	Korydalla	Korydala	Korydalla
25 Rodia- polis	Phasēlis	Phasēlis	Phasēlis	Lornaia	Lornea	Lornea	Lornaia
26 Akalissos	Rodiapolis	Rodiapolis	Rodiapolis	Pinara	Pinara	Pinara	Pinara
27 Lebissos	Akalissos	Akalissos	Akalissos	Tergasos	Tergasos	Tergasos	Tergasos
28 Akanda	Lebissos	Lebissos	Lebissos	Eudokias	Eudokias	Eudokias	Eudokias
29 Palaiō- tōn	Akanda	Akanda	Akanda	Nysa	Nēsos	Nēsos	Nysa
30 Eudo- kias Iusti- nianupolis	Palaiōtōn Iustinianu- polis	Palaiōtōn	Palaiōtōn	Palaiōtōn	Palaiōtōn	Paliōtōn	Palaiōtōn
31 Patara	Eudokias	Eudokias	Eudokias	Mēloētōn	Mēlōtōn	Mēlōtōn	Mēloētōn
32 Komba	Patara	Patara	Patara	Akanda	Akanda	Akanda	Akanda
33 Nysa	Komba	Komba	Komba	Lebissos	Lebissos	Lebissos	Lebissos
34 Balbura	Nysa	Nysa	Nysa				
35 Mēloētōn	Balbura	Balbura	Balbura				
36 Kyanea	Mēloētōn	Mēloētōn	Mēloētōn				
37	Kyanea	Kyanea	Kyanea				
		[Tragalasos]					

Şekil 8. Notitiae Episcopatum'larda Likya kentleri (Hild. 2004: 16.)

Kentte yer alan arkeolojik veriler değerlendirildiğinde, kentin M.S. 5. ve 6. yüzyıllarda sürekli ve yoğun olarak bir imar faaliyeti geçirdiği anlaşılmaktadır. Özellikle kentin kuzeyinde bulunan Episkopeion’da (piskoposluk sarayı) M.S. 5. ve 6. yüzyıllarda yoğunluğun arttığını gösteren inşa evreleri görülmektedir³¹. Aynı şekilde kentte yapılan kazı ve sondaj çalışmalarında ele geçen cam seramik ve sikke gibi buluntularla da kentin Erken Hıristiyanlık Dönemi’nde yoğun olarak kullanıldığını anlaşılmaktadır³².

Kentin Erken Hıristiyanlık Dönemi’ndeki varlığına ve refah düzeyine işaret eden bir diğer önemli veri ise Andriake’de bulunan B Kilisesi’ndeki bir templon levhasından sağlanmaktadır. Levha üzerinde yer alan yazıttaki “*Olympos’lu (...kişi...)*” ifadesi ile kilisedeki bazı harcamaların Olympos’lu bir bani tarafından karşılanmış olabileceği anlaşılmaktadır³³.

Kentsel anlamdaki mimari doku dikkate alındığında 7. yüzyıldan sonra kentte bütünsel anlamda yaşamın devam ettiğine dair herhangi bir arkeolojik veri ile karşılaşılmamaktadır. Bu durumun nedenlerinden ilki, M.S 6. yüzyılın ikinci yarısında imparatorluğun birçok bölgesinde olduğu gibi Likya Bölgesi’nde de etkili olan veba salgınıdır. Likya Bölgesi’ndeki vebanın etkilerini, dönemde yaşamış olan Sionlu Aziz Nikolaos’un vitasından öğrenebiliyoruz. Buna göre deniz yoluyla Mısır’dan gelen veba, M.S. 542 yılında Myra kentini etkilemiştir. Tarımla uğraşan kırsal kesimin ise hastalıktan korktukları için merkeze gelmemelerinden dolayı ana besin kaynakları kent merkezine ulaşamamış ve dolayısıyla kıtlık yaşanmıştır. Myra örneğinde gördüğümüz hastalığın Olympos ve diğer Likya kentlerini de etkilemiş olması kaçınılmazdır³⁴. Olympos’ta yerleşimin durmasının bir diğer önemli nedeni ise 7. yüzyıl civarında Myra ve Sagalassos’ta gerçekleşen bir dizi deprem sonucu Olympos gibi çoğu Likya kentinin zarar görmüş olmasıdır³⁵. Ayrıca İslamiyet’in ortaya çıkması ile birlikte M.S. 7.

³¹ G. K. Öztaşkın, a.g.t., s. 262-263, Plan 5.

³² Kentteki cam buluntular için bkz. B.Y.Olcay Uçkan vd., a.g.e. s.140-141; Bedia Yelda Olcay Uçkan, Olympos camları, II. ODTÜ Arkeometri Çalıştayını Bildiriler Kitabı Türkiye Arkeoloji’sinde Cam: Arkeolojik ve Arkeometrik Çalışmaları, Ankara 2011. s. 175; Seramik buluntular için bkz. Muradiye Öztaşkın, “Olympos Antik Kenti’nden Bir Grup Erken Bizans Dönemi Seramiği”, *Ebru Parman’a Armağan, Sanat Tarihi ve Arkeoloji Yazıları*, Ankara 2009. s. 287-300; Sikkeler için bkz. Zeliha Demirel Gökalp, “Olympos Kazısı 2009-2012 Yılları Bizans Sikke Buluntuları”, Phaselis, II, Antalya 2016. s. 323-337.

³³ V. Macit Tekinalp, *Geç antik dönem ve sonrasında ve ortaçağ’da (M.S. 4.-14. yy) Andriake kenti*. (Basılmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2000. Ek 1, s. 7-8

³⁴ Clive Foss, “The Lycian Coast in the Byzantine Age” *DOP*, Vol. 48, Washington 1994. s. 23-24.

³⁵ Likya bölgesinde yaşanan depremlerle ilgili detaylı bilgi için bk. T. Mikail Patrick Duggan, "A Short Account of Recorded Calamities (Earthquakes And Plagues) in Antalya Province and Adjacent and

yüzyılın ortalarında artan Arap Akınlarının Likya Bölgesini yoğun olarak etkilemesi³⁶ de, kentte bu dönemden sonra yerleşimin devam etmemesinin bir diğer nedenidir.

15. yüzyılda ise Osmanlı egemenliğine giren kentte herhangi bir yapılaşma ve yerleşim görülmez. Ancak 18. ve 20. yüzyıllar arasında kent yörükler tarafından kışlak olarak kullanılmıştır. Türk Dönemi'ne ait olan tek yapı ise yaklaşık olarak 1850 yılında Kıbrıslı Hacı Hasan tarafından yapıldığı bilinen kentin kuzeyinde yer alan Episkopeion'nun güneydoğusundaki su oluğu ve değirmen kanalıdır³⁷ Şekil 9).

Şekil 9. Değirmen Kanalı (Kazı arşivi)

Related Areas over the Past 2,300 Years an Incomplete List, Comments and Observations", *Adalya*, VII, İstanbul 2004. s. 123-170; T. Mikail Patrick Duggan, "Supplementary Data to be Added to the Chronology of Plague and Earthquakes in Antalya Province and in Adjacent and Related Areas", *Adalya*, VIII, İstanbul 2005. s. 357-398; Mustafa Softa, Myra/Andriake Antik Kenti'nin yıkılmasına neden olan tarihsel depremlerin ve izlerinin incelenmesi, (Basılmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon 2012. s. 52.

³⁶ Tarihçi Teophanes'in verdiği bilgilere göre, Konstans II. Komutasındaki Bizans donanması M.S. 655 yılında Fenike civarında Arap donanması ile karşı karşıya gelir ve kaybeder. Mastlar Savaşı adı verilen deniz savaşının kaybedilmesi, muhtemelen Likya Bölgesi'nin Arap istilalarına açık hale gelmesine neden olmuş olmalıdır. Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (çev: Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2011. s. 108.

³⁷ E. Parman - B. Y. Olcay Uçkan, "Olympos'un ortaçağ dokusu", *III. Uluslararası Likya Sempozyumu Bildirileri*, II, İstanbul 2006. s. 588.

1.2. Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi

Kilise ve vaftizhanede yapılan ilk bilimsel çalışmalar kentle paralel olarak ilerleyen yüzey araştırmalarıyla 1999 yılında Antalya Müzesi Müdürlüğü başkanlığında ve Prof. Dr. Ebru Parman'ının bilimsel danışmanlığıyla yürütülen ekiple başlamıştır. 2002 yılında itibaren ise Prof. Dr. B. Yelda Olcay Uçkan'ın başkanlığındaki ekip ile kentin ve yapıların planlarının çıkarılmasına yönelik çalışmalarla devam etmiştir³⁸.

Kilisede yürütülen ilk arkeolojik kazı çalışmaları 2007 yılında yapının kuzey nefinde ve güneyinde bulunan rölik şapelinde gerçekleştirilen sondajlarla başlamıştır³⁹. 2009 yılında devam eden çalışmalarla kilisenin bema ve naos ayrımını sağlayan templan stylobatına ve hemen batısında yer alan naos zemin döşemesine ulaşılmıştır. Ayrıca kilisenin kuzeyinde bulunan T ve L kesitli iki paye arasında yapılan sondaj çalışmalarında ise stylobat ve üzerinde yer alan sütun kaidesi *in situ* olarak tespit edilmiştir. Aynı sezon vaftizhanenin orta nefi, güney nefi ve giriş mekânında yapılan çalışmalarda ise daha önceden şapel olarak tanımlanan yapının apsis önünde tespit edilen haç planlı vaftiz havuzu ile birlikte vaftizhane olduğu anlaşılmıştır. Yapının giriş mekânı ve kuzey nefinde yapılan çalışmalarla ise kireç taşı plakalarla oluşturulmuş zemin döşemelerine ulaşılmıştır. Ayrıca giriş mekânında gerçekleştirilen kazılar sonucunda da batı duvarda yer alan nişlerin önünde, L kesitli payelerle birbirine ve duvarlara bağlanan stylobatlarla oluşturulmuş havuz tespit edilmiştir⁴⁰.

2010 kazı sezonunda kilisenin güneyinde yer alan dikdörtgen planlı mekânda devam eden çalışmalar, 2015 yılında ise kilisenin templanun hangi tipte olduğunu anlamak amacıyla gerçekleştirilen çalışmalarla naosta ve transept kollarının bir

³⁸ Yapılan çalışmalar için bkz. Ebru Parman, "Antalya-Olympos ve çevresinde (geç antik-orta çağ) yüzey araştırmaları", *AST*, 1/ 18, Ankara 2001. s. 103-107; Ebru Parman, "Antalya-Olympos ve çevresi (geç antik-orta çağ) yüzey araştırmaları 2000 yılı çalışma raporu", *AST*, 1/19, Ankara 2002. s. 137-145. Ebru Parman, "Antalya-Olympos ve çevresi geç antik-orta çağ 2001 yılı yüzey araştırmaları", *AST*, 1/20, Ankara 2003. s. 139-153; Ebru Parman, "Olympos örenyeri ve çevresi yüzey araştırması 2002a", *ANMED*, 1, İstanbul 2003. s. 42-44; Yalçın Mergen, "2004 yılı Olympos antik kenti yüzey araştırması", *AST*, 2/23, Ankara 2006. s. 147-154; B. Y. Olcay Uçkan – Y. Mergen, "Olympos antik kenti çalışmaları 2004", *ANMED*, 3, İstanbul 2005. 149-152; B. Y. Olcay Uçkan – Y. Mergen – E. Uğurlu, "2005 yılı Olympos yüzey araştırması", *ANMED*, 4, İstanbul 2006. s. 125-131; B. Y. Olcay Uçkan - Y. Mergen - E. Uğurlu - Z. D. Gökalp ve M. Bursalı, "2005 yılı Olympos yüzey araştırması", *AST*, 2/24, Ank ara 2007. s. 123-134; B. Yelda Olcay Uçkan, "Olympos kazısı 2006", *ANMED*, 5, İstanbul 2007. s. 48-53.

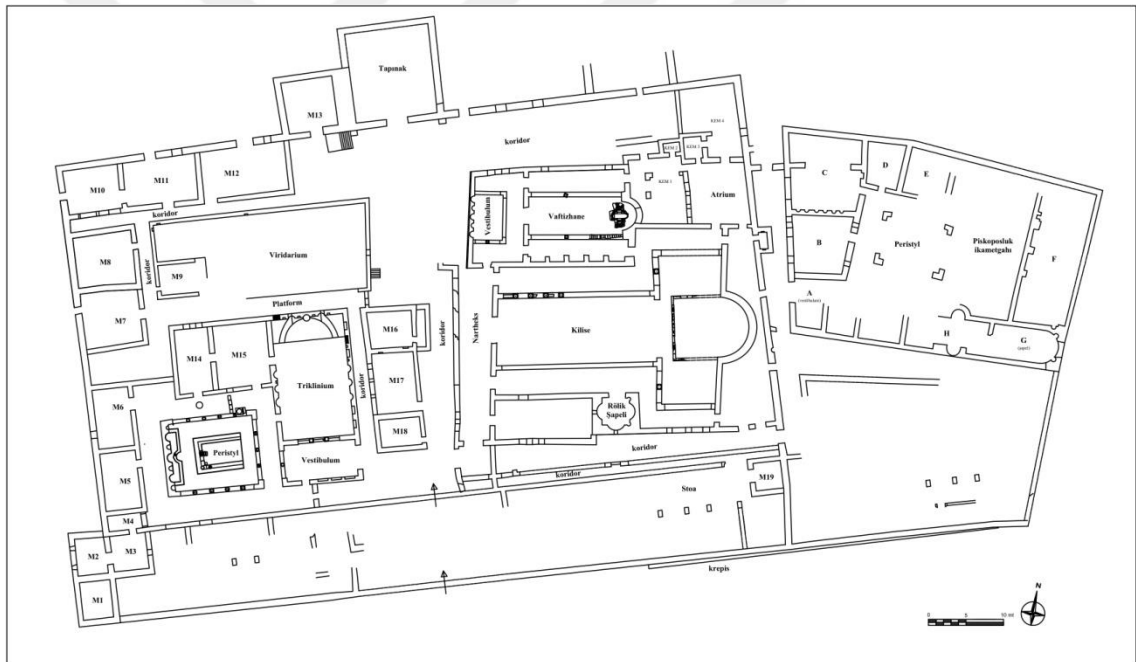
³⁹ 2007 yılı çalışmaları için bkz. B. Y. Olcay Uçkan, Y. Mergen, Z. D. Gökalp, M. Bursalı, G. Öztaşkın, Ş. Yıldırım ve E. Öncü, "Olympos kazısı 2007 yılı çalışmaları", *KST*, 3/30, Ankara 2009. s. 373-386.

⁴⁰ 2009 yılı çalışmaları için bkz. B. Yelda Olcay Uçkan "Olympos kazısı 2009", *ANMED*, 8, İstanbul 2010. s. 66-72; B.Y. Olcay Uçkan, S. Evcim, M. E. Mergen, Ö. E. Öncü, M. Öztaşkın ve G. Öztaşkın, "Olympos Kazısı 2009", *KST*, 3/32, Ankara 2011. s. 80-97.

bölümünde devam etmiştir. Ayrıca 2015 yılında yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda kilisenin kuzey nef düzenlemesinin, stylobat üzerindeki sütun kaideleri arasına örülen moloz taş duvarların üzerine konulan levhalarla birlikte yüksek tipte tasarlandığı anlaşılmıştır⁴¹.

1.2.1. Plan-Tasvir

Ortasından geçen nehirle kuzey-güney olarak ikiye ayrılan kentin kuzeyinde yer alan Episkopeion'nun (piskoposluk sarayı) merkez konumunda yer alan kilise, kompleks içinde bulunan en büyük boyutlu yapıdır (Şekil 10). Güneyinde, rölik şapeli ve ek mekânı, kuzeyinde ise üç nefli, bazilikal planlı vaftizhane ve kuzeydoğusunda ise vaftizhaneye ait ek mekânları bulunmaktadır. Plan itibariyle üç nefli, transept planlı ve nartheksli olan kilise, tam doğu-batı doğrultusunda yer almamaktadır (Şek. 11).

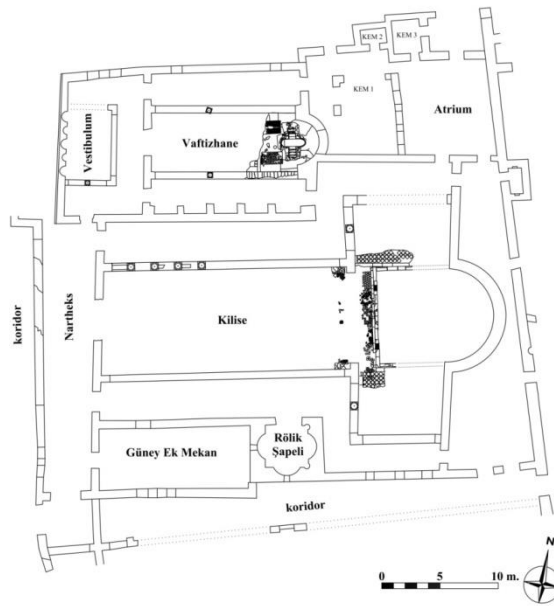
Şekil 10. Episkopeion (Piskoposluk Sarayı) restitüsyon planı (Öztaşkın. 2013: Plan 3'e ekleme yapılarak)

Kilisenin batısında yer alan dikdörtgen planlı nartheks, naos ve güneyindeki ek mekân boyunca uzanmaktadır (Şekil 12). Nartheksin girişi episkopeionun girişine yakın olacak şekilde güneyden sağlanmıştır. Batı duvarında, kilise nef kapılarıyla aynı eksende düzenlenen pencere açıklıkları mevcuttur. Pencere, ikisi güneyde, ikisi

⁴¹ 2010 yılı çalışmaları için bkz. B. Yelda Olcay Uçkan, "Olympos kazısı 2010", *ANMED*, 9, İstanbul 2011. s. 76-81; B. Yelda Olcay Uçkan – G. K. Öztaşkın, "Olympos kazısı 2015", *ANMED*, 14, İstanbul 2016. s. 92-79.

kuzeyde ve diğerk ikisi de ortada olmak üzere toplam altı adettir. Nartheksin kuzeyinde yer alan kapı açıklığıyla vaftizhane giriş mekânına (vestibulum) geçilmektedir. Doğu duvarında yer alan dört kapı açıklığı ile ise kilise neflerine ve ek mekânına ulaşım sağlanmaktadır. Ek mekân kapısı yuvarlak kemerli, naos kapıları ise lento ve sövelerle oluşturulmuş dikdörtgen biçimdedir.

Üç nefli plan düzenlemesine sahip kilisede nef ayrımları, kaba yontu kesme taşlardan oluşturulan stylobatlar üzerinde duran sütun kaidesi ve sütunlar ile sağlanmıştır. Elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere nef ayrımlarında sütunlar arasında moloz taş duvarlar yer alır (Şek. 13). Stylobatın, zeminden yüksekliği 0.25 m.dir. Üzerindeki, sıvalı duvarın yüksekliğini tam olarak verecek bir veri olmasa da, batı yönde birleştiği payandanın doğu yüzündeki harç izinden anlaşıldığı üzere, ortalama yüksekliği 0.30 m.dir. Stylobat ve duvarın toplam yüksekliği ise, zeminden 0.55 m.dir. Tahrip olmuş moloz taş duvarın var olan kalınlığı 0.38 m.dir. Kuzey ve güneyde yer alan stylobatlar, batı duvardaki payandalardan başlayarak doğuda yer alan iki adet T kesitli payeler ile birleşir. Stylobat bu payelerin kuzeyi ve güneyinde yer alan birer L kesitli paye ile birleştikten sonra, apsis duvarına dönerek bu yöndeki payandalar ile sonlanır. Bu plan kurgusuyla doğu-batı yönünde 10.90 m., kuzey-güney yönünde ise 22.60 m. transept ölçülerine sahip kilise “Kısaltılmış Haç Transept” plan kurgusuna sahiptir (Şek.14). Doğu duvarda yer alan yarım daire planlı apsis, 4. m. derinliğinde ve 8.40 m. genişliğindedir.

Şekil 11. Piskoposluk kilisesi, vaftizhanesi ve ek mekânlar (Öztaşkın. 2013: Plan 5'e ekleme yapılarak)

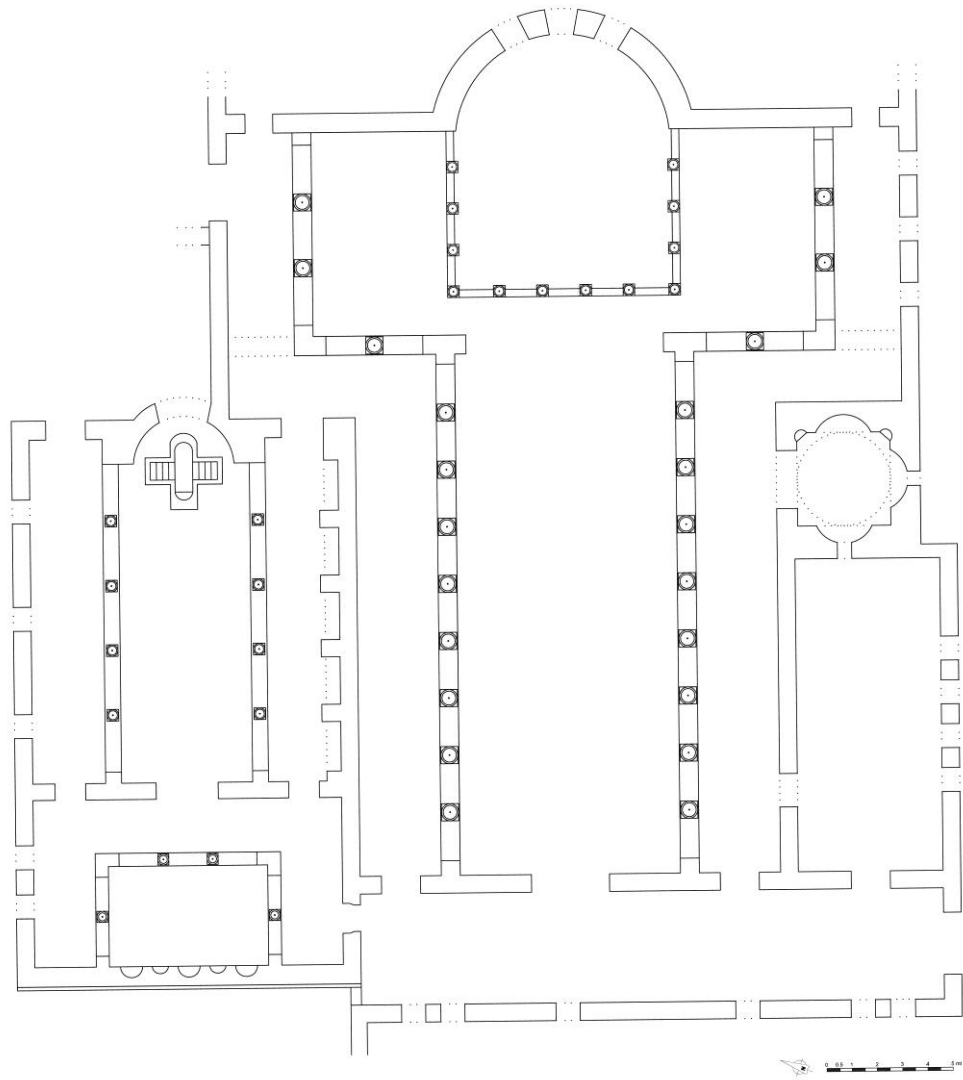

Şekil 12. Nartheks, (güneybatıdan bakış) (Kazı arşivi)

Şekil 13. Kilise kuzey nef ayrımı, batı köşesi

Bema ve naos ayrımını sağlayan templon düzenlemesi, apsis önünde bir kısmı görünen templon stylobatından anlaşılmaktadır (Şek.15). Apsis yarım dairesi genişliğinde düzenlenen stylobat, batısında yer alan T kesitli payelere ulaşmadan sonlanmaktadır. Ters II formunda düzenlenen ve apsis yarım dairesini üç yönden çevreleyen templon stylobatının üzerinde yer alan izlerden anlaşıldığı üzere, stylobatın güneyinde ve kuzeyinde ikişer adet sütun kaidesi bulunmaktadır (Şek. 16). Apsis yarım dairesi merkezi ekseninde yer alan iki adet kurşun deliği ve oluğunun etrafındaki kare kesitli izlerden ise buranın templon payelerinden oluşturulan bir kapı açıklığı olduğunu düşündürmektedir (Şek.17). Kazı çalışmaları sırasında bu alandan, templon arşitravı, templon levhası ve sütunlara ait olduğu anlaşılan parçalar da bulunmuştur. Veriler sayesinde kilisenin templon düzenlemesinin, merkez aksında kapısı olan ve üç yönden sütunlar ile çevrelenen yüksek tipte bir templon olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 14. Kilise ve vaftizhane plan restitüsyonu (Öztaşkın. 2013: Çiz. 19)

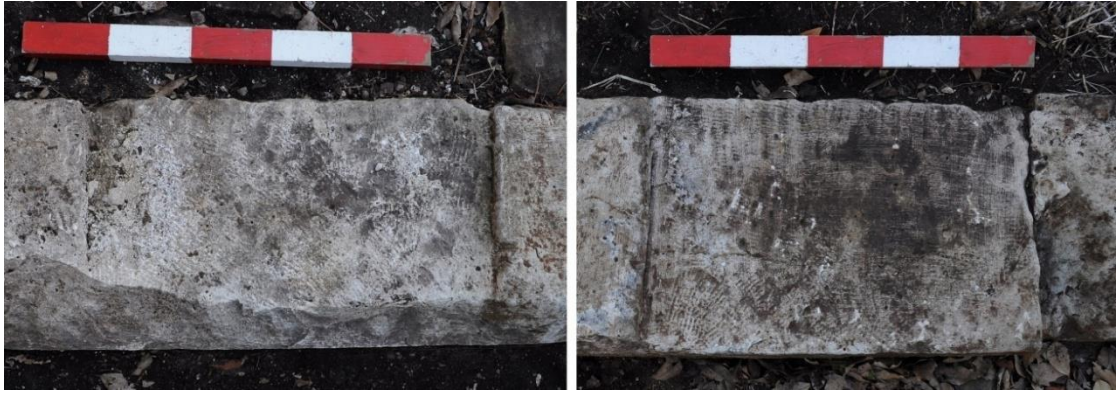
Kuzey transept kolunda toplamda üç adet kapı açıklığı bulunmaktadır. Batı duvarda yer alan kapı açıklığı, vaftizhane ile kilise naosu arasındaki geçişi sağlamaktadır. Kuzey duvarda yer alan 1.25 m. genişliğindeki kapı açıklığı ile kuzeyde yer alan atriuma, doğu duvarda bulunan 1.10 m. genişliğindeki kapı ile ise köşe odasına ve apsis arkası koridora geçiş sağlanmaktadır. Benzer şekilde güney transept kolunun doğu duvarında da köşe odasına ve apsis arkası koridora giriş sağlayan 1.10 m. genişliğinde bir kapı bulunmaktadır. Güney transept kolunun güney duvarında üç adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencereleer 0.94 m. genişliğinde düzenlenmiştir.

Şekil 15. Templon stylobatı

Apsisin yer aldığı duvarın arkasında bulunan kuzey-güney doğrultulu duvar ile transept kolların arkasında birbirleriyle bağlantılı iki oda oluşturulmuştur. Güneyde yer alan odanın güney duvarında, kilisenin güney duvarı boyunca ilerleyen koridora açılan iki kapı açıklığı, doğu duvarında ise piskoposluk konutuna girişin sağlandığı tek kapı açıklığı bulunmaktadır. Kuzey transept kolunun doğusunda yer alan kuzey odanın kuzey duvarında, atriuma geçişi sağlayan bir kapı, doğu duvarında ise iki adet kapı açıklığı mevcuttur. Doğu duvarda yer alan kapılardan kuzeyde yer alanı, tonozla örtülü olduğu anlaşılan 2.20x1.10 m. ölçülerindeki küçük dikdörtgen mekâna açılmaktadır. Güneyde yer alanı ise piskoposluk konutuna açılmaktadır.

Şekil 16. Templonun batı stylobatında görülen oluk izleri

Şekil 17. Templonun batı stylobatında görülen kurşun ve oluk izleri

Kilisenin güney duvarında yer alan 2.25 m. genişliğindeki yuvarlak kemerli tek kapı açıklığı ile trikonkhos plânlı rölik şapeline girilir. Kilisenin güney nefi ile doğrudan bağlantısı olan yapı doğu, batı ve güney yönde üç eksedra ile oluşturulmuştur. Örtü sisteminin kubbe olduğu anlaşılmaktadır. Eksedralardan güney ve batı yönünde yer alanların yarım kubbelerinde birer adet yuvarlak kemerli pencere açıklığı yer almaktadır. Doğuda yer alan eksedranın ise her iki köşesinde kemerler hizasında birer adet niş bulunmaktadır. Plan, konum ve diğer ek mekânlar birlikte ele alındığında mekânın rölik şapeli olabileceği düşünülmektedir (Şek. 18)⁴².

Rölik şapelinin batısında, nartheksten girişin sağlandığı dikdörtgen planlı ek mekân bulunur. Mekânın güney duvarı bu alanda yer alan koridora doğru, kilisenin güney transept duvarından biraz daha dışa taşkın olarak düzenlenmiştir. Dışa taşkın düzenlenen güney duvarda koridora bakan toplamda üç adet, doğu duvarda trikonkhos plânlı yapıya, kuzey duvarında ise kilisenin güney nefine bakan tek pencere açıklığı vardır (Şek. 18).

⁴² G. K. Öztaşkın, a.g.t., s. 218.

Şekil 18. Trikonkhos plânlı rölik şapeli, (güneybatıdan bakış) (Kazı arşivi)

Kilise nartheksinin kuzey duvarından ve kuzey transept kolunun batı duvarından girişin sağlandığı 14.40x12.20 m. ölçülerindeki vaftizhane, dıştan dikdörtgen, içten ise üç nefli, bazilikal planlıdır (Şek. 14). Yapının batısında 12.20x6.60 ölçülerinde dikdörtgen planlı vestibulum bulunur (Şek. 19). Vestibulumun kuzey duvarında, 1 m. genişliğinde sonradan kapatıldığı anlaşılan iki adet pencere açıklıkları bulunur. Doğu duvarında yer alan üç adet kapı açıklığı ile vaftizhane ana mekânına giriş sağlanır. Yuvarlak kemerli olarak düzenlendiği görünen kapılardan ortada yer alanı, diğer kapılara göre daha geniş düzenlenmiştir. Mekânın batı duvarında, üçü geniş, iki ise dar düzenlenmiş toplamda beş adet nişin yer aldığı çeşme bulunur (Şek. 20). Nişlerden ortada ve her iki köşede yer alanlarının niş yarım daireleri zemine kadar inerken, arada kalan nişler, zemin seviyesinden 0.75 m. yükseklikte sonlanmaktadır. Aynı şekilde geniş olarak düzenlenen nişlerin derinlikleri ve yükseklikleri daha fazla iken, aralarda kalan dar nişlerin yükseklik ve derinlikleri daha kısa tutulmuştur. Yarım kubbelerinde tuğla kullanılan nişlerin önünde, iki büyük L kesitli paye vasıtasıyla çevreleyen stylobatlı bir düzenleme bulunur. Düzenleme ile çeşme üç yönden portikolarla çevrenir. Bu düzenleme ile nişler önünde 6x3.80 m. ölçülerinde, portiko zemininden 0.15 m. daha alçak bir havuz (impluvium) oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen vaftizhane ve kilise çatıları arasında kalan suyun tahliyesinde kullanılan, mekânın güneybatı köşesindeki duvarda bulunan dikey künk sistemi de bu görüşü desteklemektedir.

Şekil 19. Vaftizhane vestibulum (Kazı arşivi)

Şekil 20. Vaftizhane vestibulum (Kazı arşivi)

Büyük kesme taş bloklardan iki sıra stylobat yardımıyla oluşturulan vaftizhanenin nef ayırımı, stylobatlar üzerindeki sütun kaidesi ve sütunlarla sağlanmıştır. Batıda yer alan payandalardan başlayan stylobatlar doğu-batı doğrultusunda, apsis duvarında yer alan payandalarla birleşmektedir. Yapının kiliseyle ortak kullanılan güney duvarında, kemerlerle birbirine bağlanmış altı payanda ile beş gözlü bir arkad

düzenlemesi oluşturulmuştur (Şek. 21). Yapının kuzey duvarında aynı düzenleme olmayıp, toplamda iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Mevcut izlerden apsiste çift pencere açıklığı olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 21. Vaftizhane güney nefi (Kazı arşivi)

Vaftizhane apsis yarım dairesi içine yerleştirilmiş vaftiz havuzu, Yunan haçı planındadır (Şekil 22). Kuzey ve güney haç kolları içten ve dıştan dikdörtgen formundayken doğu-batı haç kolları ise içten ve dıştan yarım daire olarak düzenlenmiştir. Havuzun mevcut en üst kotu, vaftizhane ana zemininden yaklaşık 0.32 m. yüksekte iken, en alt kotu ise zemin seviyesinden yaklaşık 0.75 m. altta yer almaktadır. Havuza iniş çıkışı, kuzey ve güney haç kollarında yer alan beş adet basamak sağlamaktadır. Batı haç kolunda yer alan künk sistemiyle ise havuz suyunun tahliye edildiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca vaftizhanenin güney nefinin doğusundaki kapıyla kilisenin kuzey transept koluna geçilir. Kuzey nefin doğusundaki kapı ile bu yöndeki ek mekânlara geçiş sağlanır.

Şekil 22. Vaftiz havuzu ve zemin döşemesi (Kazı arşivi)

1.2.2. Malzeme ve Teknik

Kilise, vaftizhane ve diğer ek mekânların inşasında genel olarak dere taşı ve kaba yontu moloz taşlardan oluşturulan düzensiz örgü izlenir (Şek. 23)⁴³. Kalınlıkları 0.65 ile 0.70 m. arasında değişen duvarların köşelerinde kullanılan kaba yontu kesme taşlar ise düzenli olarak örülmüştür (Şek. 24). Köşelerde kullanılan bu taşlar sırasıyla bir uzun yüz ve bir kısa yüz şeklinde atlamalı olarak yerleştirilerek duvarın statik açıdan dayanıklılığı arttırılmıştır. Kilise ve vaftizhanedeki beden duvarlarının aksine her iki yapıda apsislerde kullanılan moloz taşlar düzenli olarak örülmüştür. Beden duvarlarının kalınlıkları 0.65 ile 0.70 m. arasında değişirken, kilise apsisinin duvar kalınlığı 1 m.dir. Duvar köşelerinde olduğu gibi benzer şekilde paye, payanda ve stylobatlarda da kullanılan kaba yontu kesme taşların birçoğu devşirmedir. Templon stylobatında kullanılan bloklar ise devşirme olmayıp, yan yüzleri kalın taraklı, üst yüzleri ise ince taraklı olarak yer yer zımparalanmıştır.

⁴³Kentte yer alan dini yapıların malzeme ve tekniğiyle ilgili detaylı çalışması yapılmış ve yapılarıdaki örgü tekniklerini bir tipoloji haline getirilerek bu örgü tekniğini “Tip 2” adı altında değerlendirmiştir. Detaylı bilgi için bk. Mehmet Cihangir Uzun, *Olympos Antik Kenti Erken Bizans dönemi dini yapılarında malzeme ve teknik*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2015. Ek 1., s. 109.

Şekil 23. Kilisenin güneyinde yer alan ek mekânın güney duvarı (Kazı arşivi)

Şekil 24. Kilise güney transept kolu ve güney köşe odası (Kazı arşivi)

Taşlar arasında bağlayıcı olarak kireç katkılı beyaz harç kullanılmıştır. İçinde dere kumu da barındıran harca ek olarak taşlar arasında, tuğla parçaları, yassı dere

taşları ve taş yongaları da bulunmaktadır. Kaba yontu moloz taşlar ile düzensiz olarak örülen beden duvarları, kilisede stylobat kotundan 3.84 m., vaftizhanede ise zemin kotundan 4.03 m. yükseklikte, düzenli olarak yerleştirilmiş kaba yontu moloz ve dere taşlarından oluşturulmuş bir sırayla tesviyelenmiştir. Duvarın statik açıdan sağlamlaştırılmasıyla ilgili olan bu düzenlemeden sonra, düzensiz örgü devam etmektedir (Şek.25).

Şekil 25. Kilise kuzey duvar ve T kesitli kuzey paye (Öztaşkın. 2013: Şek. 50)

Kilise ve vaftizhane içinde yer alan T ve L kesitli payelerde, birçoğu devşirme olarak kaba yontu büyük kesme taşlar kullanılmıştır. Taşlar, payelerin kısa yüzlerinde bir sıra dikey ikili, bir sıra yatay tek yerleştirilmesiyle örülmüştür. Uzun yüzlerde ise şaşırtmalı teknikle yerleştirilerek örülmüştür. Aralarda ise beden duvarlarında görüldüğü gibi taş yongaları ve tuğla parçaları ile birlikte harç kullanılmıştır.

Güneyden narthekse sağlanan girişte, nartheksten neflere ve vaftizhaneye olan girişte, apsis arkasında birbiriyle bağlantılı olan kuzeydoğu ve güneydoğu köşe odalarından transept ve kiliseden piskoposluk konutuna geçiş sağlayan kapılarda kesme taş lento ve söveler kullanılmıştır. Vaftizhane girişi hariç kapıların hepsinde lentolar yıkılmış durumdadır. Yapı içinde kalan diğer kapı ve pencereler ise kaba yontu moloz taş kullanılarak oluşturulmuştur. Özellikle nartheksten vaftizhaneye ve neflere açılan kapılarda yer alan sövelerin üzerinde, bugün halen görülebilen sıvalı harç tabakası görülmektedir (Şek.26).

Şekil 26. Vaftizhane vestibulum giriş kapısı

Rölik şapelinin kapı ve duvarlarında düzensiz örülmüş kaba yontu moloz taş kullanılmıştır. Diğerlerinden farklı olarak rölik şapelinin kapı, pencere ve eksedra kemerlerinde taş-tuğla almaşıklıkı görülür. Tuğla ve harç 1/1 oranında kullanılmıştır. Mekânın kubbesinde, düzenli olarak örülmüş kaba yontu kum taşları ve aralarındaki boşluklarda da taş yongaları kullanılmıştır.

Tuğla kullanımı, rölik şapelinde olduğu gibi vaftizhane vestibulumunda beş niş şeklinde düzenlenen çeşme cephesinde de görülür (Şek.27). Özellikle işçilik ve süslemesiyle dikkat çeken uygulama için tuğla malzemenin özel olarak üretildiği veya devşirme tuğlaların kesildiği anlaşılmaktadır. Niş kemerlerinde kullanılan tuğlalar, birbiri ardına dikey olarak yerleştirilerek örülmüştür. Kemer yaylarının üstü ise bu yayı çevreleyen yatay olarak yerleştirilmiş tuğlalardan oluşturulmuştur. Benzer şekilde güneyden ilk niş hariç, kemer yaylarının başlangıç seviyelerinde, yaylarda yer alan ilk iki sıra tuğla ile birleşen ve niş yarım kubbesinin başlangıç sınırını belirleyen yatay olarak yerleştirilmiş tuğlalar bulunmaktadır. Niş yarım kubbelerinde yer alan tuğlalar hem örgü hem de dekoratif amaç doğrultusunda kullanılmıştır. Güneyden ilk nişin yarım kubbesinde balık pulu motifi kullanılırken, geri kalan nişlerin yarım kubbelerinde ise yatay şeritler halinde bordür oluşturan çapraz olarak yerleştirilmiş tuğla süsleme bandları yer almaktadır. Genişlikleri ölçülemeyen tuğlaların uzunlukları 18 ile 26 cm.

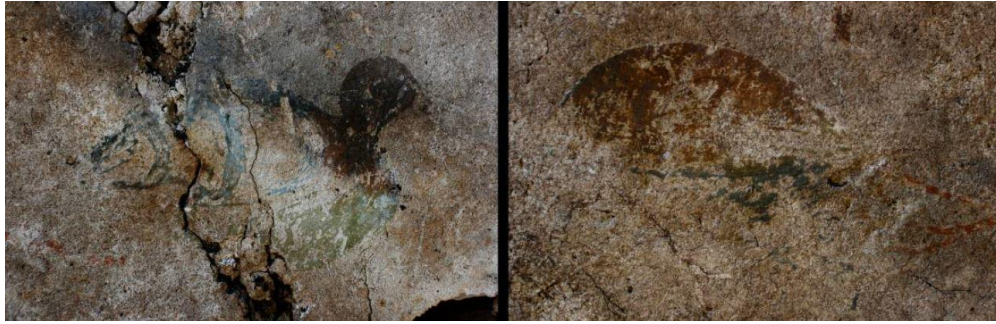

arasında değişmektedir. Kalınlıkları ise ortalama 4 cm.dir. Vaftizhane vestibulumunda ve rölik şapelinde gördüğümüz tuğla örgü ve süsleme örneklerini, Episkopeion'nun içinde yer alan triklinium'da⁴⁴ ve peristylde⁴⁵ de görmek mümkündür.

Şekil 27. Vaftizhane vestibulum batı cephesi detay (Öztaşkın. 2013: Şek. 78)

Kilisenin naosu, rölik şapeli, vaftizhane ve tüm vaftizhane ek yapı duvarlarının sıvalı olduğu mevcut izlerden anlaşılmaktadır. Sıva üzerinde ise mekânların bazı duvarlarında görülen boya izlerinden anlaşıldığı üzere fresko olduğu görülmektedir (Şek 28). Düzensiz moloz taş örgü arasında kullanılan harcın derz yüzeyine biraz fazla taşırılmasıyla oluşturulan düze yakın yüzeyde, üstteki sıvanın daha rahat tutması için uygulanan dalgalı çizgiler bulunmaktadır. Bu harcın üzeri gri renkli harç ile sıvanmıştır. Sıvanın üzerinde ise bazı mekânlarda fresko izleri mevcuttur⁴⁶.

Şekil 28. Vaftizhane güney duvarı fresko izleri (Öztaşkın. 2013: Şek. 76)

⁴⁴Piskoposluk Sarayı'nın batısında yer alan triklinium, güneyinde giriş mekânı (vestibulum) bulunan, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı bir yapıdır. Yapının, doğu ve batı cephelerinde bulunan nişlerde olduğu gibi, kuzeyine sonradan eklenen apsisin arkasında görünen cephede de, vaftizhane giriş mekânında olduğu gibi dikkat çekici benzer tuğla işçilikler bulunmaktadır. Yapı hakkında detaylı bilgi için bk. G.K. Öztaşkın, a.g.t., s. 114-123.

⁴⁵Triklinium'un batısında yer alan yapı, kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Kuzey, güney ve doğu yönden sütunlarla çevrili olduğu anlaşılan yapının ortasında dikdörtgen planlı havuz (impluvium) yer alır. Batı cephesinde yer alan toplam 7 nişli cephenin üzerinde, vaftizhane giriş mekânında bulunan tuğla işçiliklerle benzer uygulamalar görülmektedir. Yapı hakkında detaylı bilgi için bk. G.K. Öztaşkın, a.g.t., s. 124-138.

⁴⁶Duvar yüzeylerine uygulanan iki kat sıvadan, duvar yüzeyinde bulunan ilk sıva "arrciato", freskonun bulunacağı son sıva tabakası ise "intonaco" olarak adlandırılmaktadır. Kentte kullanılan harç ve sıva ile ilgili detaylı tanım ve değerlendirme için bk. M. C. Uzun, a.g.t., s. 80-84.

Kilise naosu, vaftizhane ana mekânı ve giriş mekânı, rölik şapeli ve güneyde yer alan ek mekânın zeminleri, kireçtaşı malzemeden yapılan, farklı uzunluk ve genişlikteki beyaz plakalardan oluşmaktadır. Kilise naosunda, templon stylobatının kuzey, güney ve batısında, vaftizhanenin ise ana mekânda yer alan vaftiz havuzunun batısında, açık yeşil, mavi, gri ve beyaz renklerde kireç taşı malzemeden opus-sectile uygulaması tespit edilmiştir (Şek. 29). Dikdörtgen plakalar ve opus-sectileler zemine kireç katkılı beyaz harç ile sabitlenmiştir.

Şekil 29. Templonun batısında yer alan naos zemin detayı

Kilise güney transept duvarının rölik şapeli duvarıyla birleştiği bölümde, kilisenin batı duvarında yer alan payandalar ile bağlı bulunduğu duvar arasında, nartheksin kuzeybatı köşesinde ve kilisenin güneyinde yer alan ek mekânın kuzeybatı ve güneybatı köşesinde dilatasyonlar görülmektedir. Benzer şekilde vaftizhanede ise kilise ile ortak kullanılan güney duvar ile payandalar arasında da dilatasyon bulunmaktadır (Şek. 30). Bu dilatasyonların görüldüğü alanlarda duvarlar arasında ya da duvar ve payandalar arasındaki örgü bağlantısı az sayıda taş ile sağlanmıştır. Dilatasyonlar genel olarak mimaride farklı yapı inşa evreleri olarak algılanabildiği gibi farklı plan ve büyüklükteki yapıların temellerinde oluşabilecek oynamalara karşı alınan bir önlem olarak ta görülebilir. Benzer dilatasyon uygulamaları, Olympos'taki farklı yapılarda da karşımıza çıkmaktadır⁴⁷. Olympos örneğindeki bu uygulamanın, farklı inşa

⁴⁷ Piskoposluk Sarayı'nda yer alan M1 ve M2 adlı mekânların duvarlarının kesiştiği köşede. G.K. Öztaşkın, a.g.t., s. 73, Şek. 32; Kentin kuzeyindeki kuzey nekropol girişinde yer alan üç nefli bazilikal

evrelerini ifade etmesinden daha çok, farklı büyüklük ve plandaki mekânlarda, deprem gibi doğal afetler sonucu meydana gelebilecek oynamalara ve zemin oturmalarına karşı alınan bir önlem olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca dilatasyonların bulunduğu duvarların aynı malzeme-teknikte inşa edilmiş olmaları da bu görüşü destekler niteliktedir⁴⁸.

Şekil 30. Kilisede görülen dilatasyon derzi örnekleri (Uzun. 2015: Lev. 35a)

plandaki Nekrapol Kilise'sinde ve kentin güneyinde yer alan Yamaç Yerleşimi Aşağı ve Yukarı Kilise'lerinde. M. C. Uzun, a.g.t., .s. 40, Lev. 17b; s. 66; s.71, Lev. 81a-b.

⁴⁸ M. C. Uzun, a.g.t., .s. 97.

Vaftizhane ana mekânında yer alan vaftiz havuzunun duvarlarında ve merdivenlerinde moloz taş kullanılmıştır. Duvarların ve merdivenlerin beyaz mermer ile kaplandığı anlaşılmaktadır. Zemini de beyaz mermer ile kaplı olan havuzun doğu haç kolu yarım dairesinin en alt seviyesinde bir siyah bir beyaz mermer kullanılarak çift renkli bir düzenleme oluşturulmuştur (Şek. 31).

Şekil 31. Vaftiz havuzu detay (Kazı arşivi)

1.2.3. Duvar Resimleri

Kilisenin güneyinde bulunan ek mekân ve vaftizhanenin kuzeydoğusunda bulunan ek mekânlar hariç, kilise ve vaftizhanenin tüm duvarlarında resim programının bulunduğu, günümüze çok az bir kısmı gelen boya izlerinden anlaşılmaktadır. Resimler yapılmadan önce, genel olarak düzensiz örgü tekniği ile örülen duvarın aralarında kullanılan harcın derz yüzeylerine biraz fazla taşırılmasıyla, moloz taşlar üzerinde düz bir zemin oluşturulmuştur. Oluşturulan bu düz yüzeyde harcın üzerine dalgalı çizgiler uygulanarak ilk sıvanın tutması sağlanmıştır. Bu işlemden sonra duvar iki ayrı tabaka halinde sıvanmıştır. “Arriciato” adı verilen ilk sıva tabakası, freskonun altında kalan tabakadır. İkinci tabaka ise freskonun uygulandığı “İntonaco”dur⁴⁹.

⁴⁹ M. C. Uzun, a.g.t., s. 84.

Kilisenin naos ve nartheks duvarlarında yer alan resim programları günümüze gelememiş olsa da, var olan izlerden resimlerin kırmızı renkteki dikey şeritler ile birbirinden ayrıldığı anlaşılmaktadır. Kilisenin güneyindeki rölik şapelinde de freskolar oldukça tahrip olmuş durumda olsalar da naos ve nartheke göre daha iyi durumdadır. Güney eksedra yarım kubbesinin başlangıç hizasının altında erkek bir tavus kuşu tasviri bulunmaktadır (Şek. 32). Görülebildiği kadarıyla başı kahverengi, gövdesi yeşil ve ayakları ile kanatları ise kırmızı renktedir. Aynı mekânın doğu eksedra yarım kubbesinin merkezinde ise mandorla içinde haç motifi yer almaktadır (Şek. 33). Mandorla, iç içe geçmiş daireler şeklinde tasarlanmıştır. Dairelerden merkeze en yakın olanı kırmızı, sonraki yeşil, geriye kalan diğer iki daire ise açık yeşil renklerdedir. En dışta yer alan iki daire, birbirlerinden kırmızı kahverengi karışık bir kontur ile ayrılmıştır. Yalnızca tek kolu görünen haç motifinin üzerinde, değerli taş kakmaları etkisi yaratan farklı üç renkte bezeme görülmektedir. Bezemeler yeşil, kızıl ve koyu kahve renklerinde, derinlik hissi yaratacak şekilde tasvir edilmiştir. İç içe geçmiş dairelerden oluşan dış hatlarında, yukarıdan aşağıya süzülen hissi veren çizgiler bulunmaktadır. Kızıl kahve tonlarındaki çizgiler birbirlerinden yeşil konturlar ile ayrılmıştır.

Şekil 32. Trikonkhos güney eksedra üzerinde görülen tavus kuşu tasviri (Öztaşkın. 2013: Şek. 60)

Şekil 33. Trikonkhos doğu eksedra yarım kubbesinde görülen haç (Öztaşkın. 2013: Şek. 61)

Vaftizhane güney duvarında yer alan arkadlı düzenlemelerde bulunan nişler içinde de resim programları mevcuttur. Batı yönden ikinci arkad nişi içinde bulunan duvarda günümüze bir kısmı gelebilen iki bölümlü freskonun alt kısmında, mimari plastik örneklerinde sıklıkla rastladığımız balık pulu motifli iki bölümlü levha betimlemesi yer almaktadır (Şek. 34). Motifler kızıl ve kahverengi tonlarında yapılmıştır. Üstte ise merkezde yer alan ağacın iki yanında duran su kuşları bulunur. Yeşil, açık yeşil ve kızıl kahve renklerinde oluşturulan su kuşları mavi bir fon üzerinde betimlenmiştir (Şek. 34). Aynı duvarın merkezinde yer alan nişte de benzer bir betimleme mevcuttur. Gene iki bölümlü olarak düzenlenen freskonun alt bölümünde mimari plastik uygulamalarında rastladığımız eşkenar dörtgen motifli levha tasviri bulunmaktadır (Şek. 35). Eşkenar dörtgenlerin kesişen bölümlerinde daire motifleri yer alır. Kızıl kahve tonlarında ince bordürler halinde betimlenen levha tasvirinin üstünde ise batıdan ikinci nişte yer alan merkezdeki ağaç ve iki yanında duran su kuşları düzenlemesinin benzeri bulunmaktadır.

Şekil 34. Vaftizhane güney duvarı batıdan ikinci arkad da yer alan fresko çizimi (Prof. Dr. N. Çorağan)

Şekil 35. Vaftizhane güney duvarı merkezindeki arkad da yer alan fresko çizimi (Prof. Dr. N. Çorağan)

Arkad payandaları üzerinde de fresko izleri mevcuttur. Tasvirler tam olarak anlaşılmasa da yeşil renkte yapılmış daire motifleri görülmektedir. Ayrıca kazı çalışmalarında ele geçen ve arkad düzenlemelerine ait olduğu anlaşılan kemer yaylarının üzerinde de yeşil ve sarı renklerden oluşan bitkisel motif tasvirleri görülmektedir. Vaftizhane apsisinde de fresko izleri ve ince kazıma yöntemiyle yazılmış üç satır şeklinde yazıt bulunmaktadır. Ancak yazıt okunamamaktadır (Şek. 36).

Şekil 36. Vaftizhane apsisinde yer alan yazıt (Kazı arşivi)

1.2.4. Zemin Döşemeleri

Kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılan kilise, vaftizhane ve ek mekânlardaki zeminlerde, doğal etkenler sonucu oluşmuş tahribatlar ve dolayısıyla kot farklılıkları bulunmaktadır. Fakat mekânların zemin kotları⁵⁰ ortalama olarak, kilisede bema önünde orta nef zemin kotu +4.45 m., kuzey nef zemini +4.69 m., bema zemini +4.68 m., güney ek mekân zemini +4.30 m., rölik şapeli zemin kotu ise +4.69 m.dir. Vaftizhanede ise orta nef zemin kotu +4.36 m., güney nef zemini +4.63 m., vestibulumda bulunan havuz (impluvium) zemini +4.69 m., portiko zemini ise +4.83 m.dir.

⁵⁰ Zemin kotları deniz seviyesi referans alınarak verilmiştir.

Büyük ölçüde tahrip olmuş durumdaki zeminlerde genel olarak kireç katkılı harçla sabitlenmiş, kireç taşından beyaz plakalar ve değişik renklerdeki opus sectile'ler kullanılmıştır. Yapılan kazı çalışmaları sonucunda az bir kısmı görünen bema zemininin, kireç taşı beyaz plakalardan oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Benzer uygulamaları, kilise ve vaftizhanenin kuzey-güney neflerinde, güney ek mekânda, rölik şapelinde ve vaftizhane vestibulum zemininde de görmek mümkündür. Farklı boyut ve kalınlıklarda olan bu plakalar, güney ek mekânda yaklaşık olarak 3 cm. kalınlığında, 1.02x0.80 m. ve 1.10x0.60 m. arasında değişen ölçülerdedir. Aynı şekilde vaftizhane vestibulumunda yer alan plakalar da 0.96x0.71 ve 1.07x0.58 m. ölçülerinde ve 3 cm. kalınlığındadır.

Kilise naosunun, templonun kuzey, güney ve batısında yer alan zemin düzenlemesi farklı şekil ve renklerdeki opus sectile'lerden oluşmaktadır (Şek. 37, Çiz. 100) . Templonun kuzey-güney ve batıda yer alan stylobatlarının hemen önünde, farklı boyutlardaki beyaz plakalardan oluşturulan bir bant bulunmaktadır. Kuzey ve güneyde stylobatın hemen yanında yer alan ve T kesitli payelerde sonlanan bantların genişlikleri ortalama 32 cm. iken, stylobatın batısında yer alan bantın genişliği ise 17 cm.dir. Templon önündeki naos zemini, kuzey ve güney templon stylobatlarının hemen yanında yer alan ve T kesitli payelerde sonlanan bant ile sınırlanmıştır. Benzer şekilde batı templon stylobatı önündeki banttan başlayan toplam dört adet daha 20 cm. genişliğinde kireç taşından beyaz plakalardan oluşturulmuş bant bulunmaktadır. Bu bantlar sayesinde templonun batısındaki zemin düzenlemesi dikdörtgen planlı beş panoya ayrılır. Merkezde yer alan panoda, gri ve mavi renklerdeki paralelkenar sectileler şevronlar oluşturmaktadır. Merkez panonun hemen iki yanında yer alan panolarda ise birbiriyle aynı şekilde düzenlenmiş düzenlemeler bulunmaktadır. Birbirlerinin arasına girecek şekilde ters yönlü yerleştirilmiş üçgenlerden oluşan bantlar bulunmaktadır. Açık yeşil ve gri renkli üçgenler kullanılarak çift renkli bir görünüm yapılmıştır. Templon batısındaki naos zemin düzenlemesinin kuzey-güney yönündeki son panolarda ise altıgen ve üçgen sectilelerden oluşturulan altı kollu yıldız motifi tekrarlaması görülmektedir. Motif gri renkteki altıgen sectilelerin her bir kenarına yerleştirilen açık yeşil renkteki üçgen sectileler ile oluşturulmuştur.

Kilise orta nef zemininde de farklı renk ve motifte opus-sectile zemin döşemesi bulunmaktadır. Orta ve kuzey nefleri birbirinden ayıran kuzey stylobatın hemen yanında 50 cm. genişliğinde beyaz renkteki kireç taşı plakalardan oluşturulmuş bir bant

bulunmaktadır. Bu bandın güneyinde ise diyagonal olarak yerleştirilmiş gri ve açık yeşil renkteki karelerden oluşan panonun bir kısmı görülmektedir (Şek. 38). Aynı düzenlemeyi, panonun güney aksındaki güney stylobat kenarında da görmek mümkündür. Bu pano aksında yer alan izlerden anlaşıldığı üzere panonun dikdörtgen kireç taşı beyaz plakalarla, sayısını tespit edemediğimiz adette panolara ayrıldığı anlaşılmaktadır. Pano aksında sadece fragmanını gördüğümüz düzenlemeden anlaşıldığı üzere, orta nefin ortasında gri renkteki ince uzun dikdörtgen sectileler ile çerçeve içine alınmış ve diyagonal olarak yerleştirilmiş gri renkteki kare sectileler bulunmaktadır. Diyagonal yerleştirilmiş kare sectilelerin, çerçeve içinde kalan boşluklara açık yeşil renkteki üçgen sectileler yerleştirilmiştir (Şek. 39).

Şekil 37. Templon batı stylobatın önünde yer alan beş bölümlü naos zemin döşemesi

Opus-sectile döşeme bulunan bir diğer alan ise templonun kuzey ve güneyinde yer alan transept kollarıdır. Kuzeyde ve güneyde simetrik olan düzenleme, diyagonal olarak yerleştirilen gri renkteki büyük kare sectilelerin köşeleri birbiriyle kesişecek şekilde oluşturulmuştur. Köşeleri birbiriyle kesişen büyük kare sectilelerin aralarında kalan boşluklarda ise daha küçük gri renkteki kare sectileler yerleştirilmiştir. Kare sectilelerin aralarında kalan boşluklarda da açık yeşil renkteki üçgen sectileler yerleştirilerek kompozisyon tamamlanmıştır (Şek. 40).

Şekil 38. Kuzeydeki T kesitli payenin batısında yer alan naos zemin döşemesi

Kilisede olduğu gibi vaftizhane orta nefinde, vaftiz havuzunun hemen batısında yer alan alanda da opus-sectile tekniğinde zemin döşemesi kullanılmıştır (Şek. 22). Kuzey ve güney stylobatların orta nefe bakan kenarlarında yer alan 66 cm. genişliğindeki kireç taşı beyaz plakalardan oluşturulan bantlar ile çerçevelenen opus-sectileler, vaftiz havuzu kuzey ve güney haç kolları uçlarında da, 30 cm. genişliğindeki beyaz plakalardan oluşan bant ile sınırlandırılmıştır. Vaftiz havuzunun batı haç kolundan batıya doğru ilerleyen 1.55 m. kalınlığındaki bandın kuzey ve güneyinde yer alan panolar batı yönde 4 cm. genişliğindeki bordür ile sonlanmaktadır. Bu bant ile birlikte iki pano şeklinde düzenlenen opus-sectile döşemeler, kiliseyle paralellik göstermektedir.

Şekil 39. Naosta tespit edilen zemin döşemesi

Güneyde yer alan panoda, gri ve mavi renkli paralelkenar sectilelerden oluşturulmuş şevronlar yer almaktadır. Kuzeyde yer alan pano ise ortasında bulunan 10 cm. genişliğinde kireç taşı plakalardan oluşturulmuş beyaz bir bant ile iki panoya ayrılmıştır. Her iki panoda da gri, yeşil ve mavi renklerdeki üçgen sectile parçaları ters yönde birbirleri arasına yerleştirilmiştir.

Kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan opus-sectile zemin döşemesini batı yönde sınırlayan 4 cm. genişliğinde ince uzun sectile parçalarına rastlanmıştır. Bu sectilelerin batısında diyagonal olarak yerleştirilmiştir küçük kare sectileler yer almaktadır. Batısında ise 25 cm. genişliğinde kireç taşı beyaz plakalardan oluşan bant yer almaktadır. Bandın batı yönünde ise gri renkli sekizgen sectile parçalarından oluşturulmuş bir pano daha yer alır. Fakat bu pano yapının kazısı tamamlanmadığı için tamamı açığa çıkarılamamıştır.

Şekil 40. Templonun kuzey ve güneyindeki zemin döşemesi kompozisyon detayı

İKİNCİ BÖLÜM

KATALOG

Birbirleriyle organik bir bağ içerisinde bulunan kilise ve vaftizhanede yapılan çalışmalarda toplamda 375 parça taş eser tespit edilmiştir. Tespit edilen parçalar buluntu yeri, form, kesit ve türlerine göre kategorize edilerek, aynı türe ya da parçaya ait olabilecek taş eserler birleşmiyor olsa bile birlikte kataloglanmıştır.

Birleşmeyen fakat aynı parçaya ait oldukları anlaşılan eserlerin bu şekilde kataloglanmasındaki amaç, parçaların tanımını yapılırken bir bütün olarak daha sağlıklı algılanması ve değerlendirilmesidir. Benzer şekilde eserlerin fotoğraf ve çizimleri de aynı amaç doğrultusunda birlikte fotoğraflanmış ve çizilmiştir.

Katalogda yer alan eserlerin kırık ama birleşen parçaları a, b, c şeklinde belirtilmiştir. Aynı katalogda yer alan eserlerin ölçüleri verilirken birleşen parçaların ölçüleri bir bütün olarak birlikte verilmiş, birleşmeyen parçaların ölçüleri ise ayrı olarak verilmiştir.

Ayrıca katalogta tanıtılan parçalar ait oldukları düşünülen eserlerin işlevine göre üst başlıklar altında gruplandırılarak sıralanmıştır.

2.1. Templon

2.1.1. Templon Stylobatı

Kat. No: 1

Kazı Env. No:

Res. No: 1 **Çiz. No:** 1

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Batı Stylobat: U: 863, D: 32-34 Y: 20

Tanım: Kilisede bema ve naos ayrımını sağlayan templon kuruluşunun stylobatına ait olan görünürdeki 15 adet kesme taştan oluşmaktadır. Ters II formunda olduğu anlaşılan stylobat, doğu-batı yönünde apsis ve kuzey-güney T kesitli payelerin arasında bulunmaktadır. Kuzey ve güney yöndeki templon stylobatlarının henüz kazısı tamamlanmamıştır. Batı yönünde yer alan stylobat, toplam 9 adet kesme bloktan oluşmaktadır. Kuzey yönden ikinci güney yönden ise üçüncü blok üzerinde, doğu-batı yönünde, 2 cm. derinliğinde, kuzeydekinde 48 cm. güneydekinde ise 50 genişliğinde, kalın taraklı bırakılmış oluk bulunmaktadır. Aynı stylobat üzerinde, kuzey yönden 4. güney yönden ise 5. blok üzerinde, kare formulu kurşun deliği ve kurşun akıtma oluşu bulunmaktadır. Kurşun delikleri, 4.7x4.7, oluklar ise 1.5 cm. genişliğindedir. Kuzeyde yer alan kurşun deliğinin etrafında ince tarakla işlenmiş kare formulu bir elemanın

oturtulduğu anlaşılan 15x17 ölçülerine iz görülmektedir.

Benzer:

Tarih önerisi: M.S. 5. yüzyılın sonu, 6. yüzyılın başı.

2.1.2. Templon Sütun Kaidesi

Kat. No: 2

Kazı Env. No: S7-VII/D5-BN 08

Res. No: 2 **Çiz. No:** 2

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç taşı

Ölçüler: Y: 19, Ç: 36, Pl.Y:6.8, Pl.G: 46

Tanım: Kilise, batı templon stylobatının üzerinde kırık durumda tespit edilmiştir. Birleşen dört parçadan oluşmaktadır. Dik açılı profile sahip plinthosu vardır. Üstte, düz profille yükselen ve boyna doğru daralan torus bulunur. En üstte ise, dik açılı olduğu anlaşılan, boyun kısmı yer alır. Üst yüzünün merkezinde, 4.5 cm. çapında ve 4.5 cm. derinliğinde, bir kurşun yuvası yer almaktadır.

Benzer: Ötüken, S. Y. (1996). s. 156, Kat. No: Ke4c, Taf. 26-1, s. 158, Kat. No: M28b, Abb. 35; Malkoç, İ. –Tsuji, S. (2005). s. 20, Fig. 3; Keskin, E. (2010). s. 230, Kat. No. 8, 11, Res. 8, 11; Andıç, A. (2012). s.19, Kat. No: 4, Res. 4, s.20, Kat. No: 5, Res.5, s.20, Kat. No: 6, Res.6

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

2.1.3. Templon Levhası

Kat. No: 3

Kazı Env. No: Oly.07.142, Oly.09.157, Oly.09.158, Oly.09.159, Oly.09.161, Oly.09.162, Oly.09.163, Oly.09.165, Oly.09.168, Oly.09.171, Oly.09.185, Oly.09.190, Oly.09.191, Oly.09.201, Oly.09.202, Oly.09.447, Oly.09.448, Oly.09.450

Res. No: 3 **Çiz. No:** 3

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi

Malzeme: Mermer

Ölçüler: Oly.07.142: E (k): 10.1, Y (k): 9, K: 4.8; Oly.09.157, Oly.09.163, Oly.09.190, Oly.09.447, Oly.09.450: E (k): 48, Y (k): 51.2, K: 4.8; Oly.09.158: E (k): 15.1, Y (k): 16, K: 4.8; Oly.09.159, Oly.09.162: E (k): 23.1, Y (k): 18.1, K: 4.8; Oly.09.161: E (k): 13.4, Y (k): 4.8, K: 4.8; Oly.09.165: E (k): 17.1, Y (k): 18.1, K: 4.8; Oly.09.168, Oly.09.448: E (k): 23.1, Y (k): 25.3, K: 4.8; Oly.09.171: E (k): 9.6, Y (k): 10, K: 4.8; Oly.09.185, Oly.09.202: E (k): 15.1, Y (k): 14.4, K: 4.8; Oly.09.191: E (k): 21.4, Y (k): 20.8, K: 4.8; Oly.09.201: E (k): 21.4, Y (k): 20.8, K: 4.8;

Tanım: Kilise ve vaftizhanede yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir. Ayrı ayrı birleşen ve birleşmeyen toplam on sekiz kırık parçadan oluşur. Levhanın, orta ve kenar bölümlerine ait olan parçaların,

ön ve arka yüzleri bezemelidir. Kenar bölümleri hariç, tüm yüzleri zımparalıdır. Oly.09.168, Oly.09.448 ve Oly.09.201 envanter no.lu parçalardan anlaşıldığı üzere, levha en dıştan farklı genişlik ve yüksekliklerdeki toplam üç adet bezemesiz bordür ile çevrelenmektedir. Oly.09.157, Oly.09.163, Oly.09.447 ve Oly.09.450 envanter no.lu parçalardan anlaşıldığı üzere ise levhanın orta bölümünde, kolları uçlarda genişleyen, daire içinde Latin haçı bulunmaktadır. Daire hariç aynı düzenleme, levhanın arka bölümünde de mevcuttur.

Benzer: Kompozisyon: F. W. Deichman (1974). s. 559-560, Taf. 174a, b, c; Peschlow, U. (1984). s. 419, Abb. 8; Tezcan, H. (1989). s. 150 . Res. 175; Joseph, L. (1899). s. 246, Fig. 16; Fıratlı, N. (1990). s. 154, 155, Pl.94, no. 306d, no. 307c; Duval, N. ve Chevalier, P. (1994). s. 238, Pl. LXXVIII, X.b.1; Ötügen, S. Y. (1996). s. 89, 90, 105, Taf. 11.3-4-5; Guidobaldi, G. A. (2004). s. 100-106, FN.O3-FN.06; Pülz, A - Ruggendorfer, P. (2004). s. 68, Abb. 16; Mitsani, A. (2006). s. 85, Res. 20; Niewöhner, P. (2007). s. 249-250, No. 292-293, Abb. 98-99; Habas, L. (2009). s. 102, Fig. 5; Hakan, G. (2009). s.76, Kat. No. 56; Çavdar, M. (2014). s. 89-90, Kat. No. D-1-D-2

Tarih önerisi: M.S. 5. - 6. yüzyıl

2.1.4. Templon Levha Üstü

Kat. No: 4

Kazı Env. No: Oly.07.101

Res. No: 4 **Çiz. No:** 4

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Mermer

Ölçüler: A. D: 11, Ü. D: 24, G (k): 25, Y: 10.5

Tanım: Naosta kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parça, levha üstünün orta bölümüne aittir. Tüm yüzleri ince zımparalı ve bezemesizdir. Ön yüzün en üstünde, 2.7 cm. yüksekliğinde dik açılı, yazıtlı profil yer almaktadır. Yazıtta,]ϰω αὔτων[şeklinde “*kendilerinin....*” anlamına gelen ifade yer almaktadır. Altta içbükey profil ve dik açılı başka bir profil bulunmaktadır. Levhaya oturan alt kısmın açılı oluşundan dolayı, ön ve arka yüzler arasında, 0.5 cm.lik bir yükseklik farklı bulunmaktadır. Parçanın üst yüzünün bir kenarında “Nı...”harfleri bulunmaktadır.

Benzer: İ. Malkoç – S. Tsuji, (2005). s. 8, Fig. 14 a-b; C. Barsanti (2004). s. 477-478, Fig.253-259; Orlandos, A. K. (1954). s. 518; Lako, K. (1991). s. 140, tav.IX, 1-7; Şimşek C. (2015). Res. 3

Tarih önerisi: M.S. 5. - 6. yüzyıl

Kat. No: 5

Kazı Env. No: Oly.11.474 a-b-c ve Oly.15.829

Res. No: 5 **Çiz. No:** 5

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 11, Ü. D: 24, G (k): 89.8, Y: 10.5

Tanım: Naosta, birleşen dört parça halinde ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parça, levha üstünün orta bölümüne aittir. Tüm yüzleri ince zımparalı ve bezemesizdir. Ön yüzün en üstünde, 2.7 cm. yüksekliğinde dik açılı, yazıtlı profil yer almaktadır. Yunanca “]τερτίας εις τιμήν τῆς Παρθένου[Μαρίας(?)]” olarak okunabilen yazıtta, “*Bakire Meryem’in 3. kez onurlandırılması...*” şeklinde bir ifade yer almaktadır. Altta içbükey profil ve dik açılı başka bir profil bulunmaktadır. Levhaya oturan alt yüzeyin açılı oluşundan dolayı, ön ve arka yüzler arasında, 0.5 cm.lik bir yükseklik farklı bulunmaktadır.

Benzer: Kat. No: 4’e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 6

Kazı Env. No: Oly.15.828

Res. No: 6 **Çiz. No:** 6

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 11, Ü. D: 24, G (k): 36.2, Y: 10.5

Tanım: Naosta, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır.

Trapez kesitli parça, levha üstünün orta bölümüne aittir. Tüm yüzleri ince zımparalı ve bezemesizdir. Ön yüzün en üstünde, 2.7 cm. yüksekliğinde dik açılı, profil yer almaktadır. Altta içbükey profil ve dik açılı başka bir profil bulunmaktadır. Levhaya oturan alt yüzeyin açılı oluşundan dolayı, ön ve arka yüzler arasında, 0.5 cm.lik bir yükseklik farklı bulunmaktadır.

Benzer: Kat. No: 4'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 7

Kazı Env. No: Oly.11.475

Res. No: 7 **Çiz. No:** 7

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 8.4, Ü. D: 15.5, G (k):37.7, Y: 10.7

Tanım: Naosta, kırık olarak ele geçen parça, levha üstünün köşe bölümüne aittir. Trapez kesitlidir. Sol yan yüzü kalın taraklı, kırık sağ yüzü hariç diğer yüzleri ise ince zımparalıdır. Üst yüzü yazıtlı ve bezemelidir. Ön yüzün en üstünde, ortasından ince bir yivle ayrılan, dik açılı iki profil bulunmaktadır. Altında, farklı yüksekliklerde olan içbükey ve dışbükey iki profil yer alır. En altta, 1.7 cm. yüksekliğinde, açılı profil bulunmaktadır. Parçanın arka yüzün en üstünde, 4 cm. yüksekliğinde, düz, dik

açılı profil yer almaktadır. Altında ise içe doğru açılı, profil bulunmaktadır. Levha üstünün alt yüzünde, 3.3 cm. genişliğinde, 2 cm. derinliğinde levha oluşu bulunmaktadır. Aşağıya doğru genişleyen oluk, en altta 5.6 cm. genişliğe ulaşmaktadır. İç yüzeyi, kalın taraklıdır. Parçanın sol yan yüzeyi, açılı kesilmiştir. Üst yüzün sol kenarında, 2 cm genişliğinde, 1 cm. derinliğinde yukarıya doğru genişleyen ve en üstte 3.5 cm. genişliğine çıkan kurşun yuvası bulunmaktadır. 6.5 cm. uzunluğundaki kurşun yuvası, en sağda daha da derinleşmektedir. Kurşun yuvasının sağında, malta haçı ile başlayan yazıtta“Ϡ Νικ[η]” (zafer ?...) şeklinde ifade yer almaktadır.

Benzer: Kat. No: 4'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 8

Kazı Env. No: Oly.11.479 ve Oly.15.856

Res. No: 8 **Çiz. No:** 8

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 8.4, Ü. D: 15.5, G (k): 46.2, Y: 10.7

Tanım: Naosta, kırık olarak ele geçen parçalar, levha üstünün orta bölümüne aittir. Birleşen iki parçadan oluşmaktadır. Trapez kesitlidir. Kırık yüzleri hariç, tüm yüzleri ince zımparalı

ve bezemesizdir. Ön yüzün en üstünde, ortasından ince bir yivle ayrılan, dik açılı, iki profil bulunmaktadır. Altında, farklı yüksekliklerde olan içbükey ve dışbükey iki profil yer alır. En altta, 1.7 cm. yüksekliğinde, açılı profil bulunmaktadır. Arka yüzün en üstünde, 4 cm. yüksekliğinde, düz, dik açılı profil yer almaktadır. Altında ise içe doğru açılı, profil bulunmaktadır. Levha üstünün alt yüzünde, 3.3 cm. genişliğinde, 2 cm. derinliğinde levha oluşu bulunmaktadır. Aşağıya doğru genişleyen oluşu, Oly.15.856 envanter no.lu parçadan anlaşıldığı üzere en altta 5.6 cm. genişliğe ulaşmaktadır. İç yüzeyi, kalın taraklıdır. Parçanın üst yüzünde, “]μνήσθητι τῆς φιλοχρέ[στος]”, olarak Yunanca “*Bir Hristiyansever’in anısına! ...*” şeklinde ifade yer almaktadır.

Benzer: Kat. No: 4’e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 9

Kazı Env. No: Oly.15.830

Res. No: 9 **Çiz. No:** 9

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 8.4, Ü. D: 15.5, G (k): 19.7, Y: 10.7

Tanım: Naosta, kırık olarak ele geçen parça, levha üstünün köşe bölümüne aittir. Trapez kesitlidir. Sol yan yüzü

kalın taraklı, kırık sağ yüzü hariç diğer yüzleri ise ince zımparalıdır. Üst yüzü bezemelidir. Ön yüzün en üstünde, ortasından ince bir yivle ayrılan, dik açılı iki profil bulunmaktadır. Altında, farklı yüksekliklerde olan içbükey ve dışbükey iki profil yer alır. En altta, 1.7 cm. yüksekliğinde, açılı profil bulunmaktadır. Arka yüzün en üstünde, 4 cm. yüksekliğinde, düz, dik açılı profil yer almaktadır. Altında ise içe doğru açılı, profil bulunmaktadır. Levha üstünün alt yüzünde, 3.3 cm. genişliğinde, 2 cm. derinliğinde levha oluşu bulunmaktadır. Aşağıya doğru genişleyen oluk, en altta 5.6 cm. genişliğe ulaşmaktadır. İç yüzeyi, kalın taraklıdır. Parçanın sol yan yüzeyi, açılı kesilmiştir. Üst yüzün sol kenarında, 2 cm genişliğinde, 1 cm. derinliğinde yukarıya doğru genişleyen ve en üstte 3.5 cm. genişliğine çıkan kurşun yuvası bulunmaktadır. 6.5 cm. uzunluğundaki kurşun yuvası, en sağda daha da derinleşmektedir. Kurşun yuvasının sağında, yarısı görünen haç motifi bulunmaktadır.

Benzer: Kat. No: 4’e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 10

Kazı Env. No: Oly.15.831, Oly.15.838 ve Oly.15.855

Res. No: 10 **Çiz. No:** 10

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 8.4, Üst Ü. D: 15.5, G (k): 33.4, Y: 10.7

Tanım: Naosta, kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Birleşen üç parça, levha üstünün orta bölümüne aittir. Trapez kesitlidir. Kırık yüzleri hariç, tüm yüzleri ince zımparalı ve bezemesizdir. Ön yüzün en üstünde, ortasından ince bir yivle ayrılan, dik açılı, iki profil bulunmaktadır. Altında, farklı yüksekliklerde olan içbükey ve dışbükey iki profil yer alır. En altta, 1.7 cm. yüksekliğinde, açılı profil bulunmaktadır. Arka yüzün en üstünde, 4 cm. yüksekliğinde, düz, dik açılı profil yer almaktadır. Altında ise içe doğru açılı, profil bulunmaktadır. Levha üstünün alt yüzünde, 3.3 cm. genişliğinde, 2 cm. derinliğinde levha oluşu bulunmaktadır. Aşağıya doğru genişleyen oluşu, en altta 5.6 cm. genişliğe ulaşmaktadır. İç yüzeyi, kalın taraklıdır.

Benzer: Kat. No: 4'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 11

Kazı Env. No: Oly.09.389

Res. No: 11 **Çiz. No:** 11

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 9.8, Ü. D: 15.5, G (k): 29.6, Y: 11

Tanım: Naosta, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın kırık yüzleri hariç tüm yüzeyleri ince zımparalı ve bezemesizdir. Ön yüzünün en üstünde, 2 cm. yüksekliğinde, dik açılıyla başlayan profil yer alır. Altında, biri uzun biri kısa, içbükey iki profil bulunmaktadır. Alt yüzünde, 4.2 cm. genişliğinde, 2 cm. derinliğinde levha oluşu vardır. Oluğun yan ve iç yüzeyleri, kalın taraklıdır. Arka yüzün en üstünde, 3.7 cm. yüksekliğinde dışa açılı profil bulunmaktadır. Üstünde, 7.3 cm. yüksekliğinde içe açılı profil yer almaktadır.

Benzer: Kat. No: 4'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

2.1.5. Templon Sütun Başlığı

Kat. No: 12

Kazı Env. No: Oly.15.847

Res. No: 12 **Çiz. No:**

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Ç: 27.5, Y (k): 23.5

Tanım: Kilisenin güneyindeki T kesitli payenin doğusunda kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, templon sütun başlığının alt yarısını oluşturmaktadır. En altta, 3.5 cm. yüksekliğinde, yan yana sıralanmış

lotusların oluşturduğu şerit yer almaktadır. Gövde ise tekrarlanan akantus yapraklarından oluşmaktadır. İki ana damarlı olan, akantuslar, aşağıdan yukarıya doğru yönelip yanlarda birbirleriyle birleşmektedir. Kabartma ve ajur tekniğinde olan akantuslar, kalın damarlı, derin kanallı ve yaprakları sivri uçlu olarak işlenmiştir. Yaprak damarları matkap deliklerinden oluşturulmuştur. Yaprak gözleri ise ajur tekniğinde derin bir şekilde işlenmiştir. Alt yüzde, ölçüsü alınamayan kare kesitli kurşun deliği bulunmaktadır. Derinliği 2.5 cm.dir

Benzer: İstanbul Arkeoloji Müzesi Bahçesi

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

2.1.6. Templon Arşitravı

Kat. No: 13

Kazı Env. No: Oly.07.19, Oly.07.27 ve Oly.07.37

Res. No: 13 **Çiz. No:** 12

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: U (k): 49.5, Y (k): 37.8, D (k): 21

Tanım: Bemada, birleşen üç parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, arşitravın ön bölümüne aittir. Ön yüzü bezemeli ve zımparalı, diğer yüzleri ise kırık durumdadır. En altta, 6 cm.

yüksekliğinde bezemesiz bir profil bulunmaktadır. Üstünde, sırasıyla, 2.5 cm. yüksekliğinde halat (sicim) motifi, 5 cm. yüksekliğinde bezemesiz profil, 2.5 cm. yüksekliğinde astragal motifi, 6 cm. yüksekliğinde, bir adet sarmaşık yaprağı motifi dışında bezemesiz profil, ion kymationu dizisi ve en üstte kıvrık dallar arasında akantus, yarım akantus ve lotus motifi yer almaktadır. Akantus, kalın damarlı ve sivri yapraklı olarak düzenlenmiştir. Motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Çevik, N. - Çömezoğlu, Ö. – Öztürk, H.S. – Türkoğlu, İ. (2010). s. 342-343, Fig. 38-42; Çavdar, M. (2014). s. 189, Kat. No. M-9.

Tarih önerisi: M.S. 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başı

Kat. No: 14

Kazı Env. No: Oly.07.46

Res. No: 14 **Çiz. No:** 13

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: U (k): 15.5, Y (k): 30, D (k): 23.5

Tanım: Bemada, kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, templon arşitravının ön bölümüne aittir. Ön yüzü bezemeli ve zımparalı, diğer yüzleri ise kırık durumdadır. Ön yüzün en altında, 2.5 cm. yüksekliğinde astragal motifi ve

üstünde 6 cm yüksekliğinde “H” harfi bulunan bezemesiz profil bulunmaktadır. Bu profilin üstünde, ion kymationu dizisi ve en üstte kıvrık dallar arasında akantus, yarım akantus ve lotus motifi yer almaktadır. Akantus, kalın damarlı ve sivri yapraklı olarak düzenlenmiştir. En üstte ise kırık durumda olan bezemesiz bir başka profil daha görülmektedir. Motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 13’e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başı

Kat. No: 15

Kazı Env. No: S7-VII/E6 BN. 23

Res. No: 15 **Çiz. No:** 14

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: U (k): 51.3, Y (k): 40.9, D (k): 26.8

Tanım: Kilisenin kuzeyinde bulunan T kesitli payenin güneyinde, kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, templon arşitravının ön bölümüne aittir. Ön yüzü bezemeli ve zımparalı, diğer yüzleri ise kırık durumdadır. Ön yüzün en altında, yüksekliği ölçülemeyen bezemesiz profil bulunmaktadır. Üstünde, sırasıyla, 2.5 cm. yüksekliğinde halat (sicim) motifi, 5 cm. yüksekliğinde bezemesiz profil ve 2.5 cm. yüksekliğinde astragal

motifi yer alır. Astragal motifinin yer aldığı bordürün üstünde, 6. cm. yüksekliğinde yazıtlı profil bulunmaktadır.

] δίακο(voç) κ& [harfleri bulunan yazıtta, “*Diakonos ve ...*” yazmaktadır. Üstünde, 2.5 cm. yüksekliğinde ion kymationu dizisi ve kıvrık dallar arasında akantus, yarım akantus ve lotus gibi bitkisel motiflerin yer aldığı bordür bulunmaktadır. Merkezde yer alan ve aşağıdan yukarıya doğru dik olarak yönelen lotusun iki yanında akantus ve üstünde yarım akantus yaprakları bulunur. Parçadan anlaşıldığı üzere, motif sıralanışı, lotus ve iki yanında yer alan akantus ve yarım akantus yapraklarının ters ve düz olarak devam etmesiyle oluşturulmuştur Akantus, kalın damarlı ve sivri yapraklı olarak düzenlenmiştir. Kıvrık dallı akantus dizisinin üzerinde, 6 cm. yüksekliğinde bezemesiz düz bir profil bulunmaktadır. Motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 13’e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başı

Kat. No: 16

Kazı Env. No: S7-VII/D5 BN. 25

Res. No: 16 **Çiz. No:** 15

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: U (k): 50, Y (k): 36, D (k): 51

Tanım: Kilisenin kuzeyinde bulunan T kesitli payenin kuzeyinde, kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, templon arşitravının ön ve alt yüz bölümlerine aittir. Ön ve alt yüzü bezemeli, diğer yüzleri ise kırık durumdadır. Ön yüzün en altında, 2.5 cm. yüksekliğinde astragal motifi yer alır. Üstünde, 6. cm. yüksekliğinde yazıtlı profil bulunmaktadır. Yazıtta, “OΛ” harfleri, görülmektedir. Üstünde, 2.5 cm. yüksekliğinde ion kymationu dizisi ve kıvrık dallar arasında olduğu anlaşılan akantus yaprağı bulunmaktadır. Akantus, kalın damarlı ve sivri yapraklı olarak düzenlenmiştir. Parçanın, kırık alt yüzünde, 10 cm. genişliğinde bezemeli bordür bulunmaktadır. Bordürde, kıvrık dallar arasında, iki farklı türde sarmaşık yaprağı bulunmaktadır. Yapraklardan biri kaba olarak işlenmişken, diğerinin alt yaprakları spiral şeklinde düzenlenmiştir. Bordürün iki yanında, ince taraklı olarak bırakılmış bezemesiz iki yüzey görülmektedir. Motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 13’e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başı

Kat. No: 17

Kazı Env. No: S7-VII/E4 BN. 26

Res. No: 17 **Çiz. No:** 16

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: U (k): 32, Y (k): 16, D (k): 38

Tanım: Kilisenin, kuzeyinde bulunan T kesitli payenin doğusunda, kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, templon arşitravının alt yüzünün köşe bölümüne aittir. Kırık bölümleri hariç tüm yüzeyi ince taraklıdır. Alt yüzün ortasında, 10 cm. genişliğinde, bezemeli bordür yer alır. Bordürde, kıvrık dallar arasında iki farklı türde sarmaşık yaprağı ve dört yuvarlak yapraklı çiçek motifi bulunmaktadır. Kabartma olarak yapılmış motifler, kaba olarak işlenmiştir. Üzerlerinde ve aralarında murç izleri görülmektedir. Bordürün iki yanında bezemesiz profiller yer almaktadır. Alt yüzün arkasındaki bezemesiz profilinin genişliği, 21.5 cm.dir.

Benzer: Kat. No: 13’e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başı

Kat. No: 18

Kazı Env. No: S7-VII/E4 BN. 27

Res. No: 18 **Çiz. No:** 17

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: U (k): 20, Y (k): 41, D (k): 34

Tanım: Kilisenin kuzeyinde bulunan T kesitli payenin güneyinde, kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, templon arşitravının ön bölümüne aittir. Ön yüzü bezemeli ve zımparalı, diğer yüzleri ise kırık durumdadır. Ön yüzün en altında, 2.5 cm. yüksekliğinde halat (sicim) motifi bulunmaktadır. Üstte sırasıyla, 5 cm. yüksekliğinde bezemesiz profil, 2.5 cm. yüksekliğinde astragal motifli bordür, 6. cm. yüksekliğinde yazıtlı profil, ion kymation bezemeli bordür ve kıvrık dallar arasında akantus, yarım akantus ve lotus bezemeli bordür bulunmaktadır. En üstte ise sırasıyla, 6. cm. 2.5 cm. ve en üstteki 2.5 cm. yüksekliğinde olmak üzere üç adet bezemesiz profil bulunmaktadır. Yazıtlı bordürde “T” ve bir kısmı gözükken fakat tanımlanamayan bir harf daha görülmektedir. Akantus bezemeli bordürde, yarısı görünen ve yukarıdan aşağıya doğru yönelen lotus görülmektedir. Lotusun sağında, akantus ve yarım akantus motifleri yer alır. Akantus, kalın damarlı ve sivri yapraklı olarak düzenlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 13’e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başı

Kat. No: 19

Kazi Env. No: S7-VII/D5-BN. 28

Res. No: 19 **Çiz. No:** 18

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: U (k): 25, Y (k): 37, D (k): 45

Tanım: Kilisenin kuzeyinde bulunan T kesitli payenin güneyinde, kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, arşitravın kenar bölümüne aittir. Ön ve alt yüzü, zımparalı ve bezemeli, sağ yan yüzü, kaba işlenmiştir. Diğer yüzü kırık durumdadır. Ön yüzün en altında, yüksekliği ölçülemeyen bezemesiz bir profil bulunur. Üstünde, sırasıyla, astragal motifli bordür, yazıtlı profil, ion kymationu bezemeli bordür ve kıvrık dallar arasında olduğu anlaşılan akantus ve yarım akantus bezemeli bordür bulunmaktadır. Üstünde farklı yüksekliklerde, üç adet bezemesiz profil daha bulunmaktadır. Akantus yaprakları, kalın damarlı ve sivri olarak düzenlenmiştir. Yazıtlı profilde, “OO” harfleri görülmektedir. Parçanın, alt yüzünde, 10 cm. genişliğinde bezemeli bordür bulunur. Bordürde, kıvrık dal arasında yaprak yer alır. Bordürün iki yanında, ince taraklı olarak bırakılmış bezemesiz iki yüzey görülmektedir. Parçanın sağ yan yüzünde, 15 cm. genişliğinde, arşitravı oturtmak amacıyla yapılmış dikdörtgen oluk bulunmaktadır. Oluk yüzeyi kaba, etrafı ise kalın taraklı olarak bırakılmıştır.

Parçadaki motifler, kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 13'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 20

Kazı Env. No: S7-VII/D5 BN. 29

Res. No: 20 **Çiz. No:** 19

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: U (k): 30, Y (k): 37, D (k): 21

Tanım: Kilisenin kuzeyinde bulunan T kesitli payenin güneyinde, kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, templon arşitravının ön yüz bölümüne aittir. Ön yüzü, zımparalı ve bezemeli, diğer yüzleri kırıktır. Ön yüzün en altında, 6 cm. yüksekliğinde bezemesiz bir profil bulunmaktadır. Üstünde, sırasıyla, 2.5 cm. yüksekliğinde halat (sicim) motifi, 5 cm. yüksekliğinde bezemesiz profil, 2.5 cm. yüksekliğinde astragal motifi, bordür, 6 cm. yüksekliğinde yazıtlı profil ve en üstte ion kymationu olduğu anlaşılan bezemeli bordür yer almaktadır. Yazıtlı profilin üzerinde "ΘIII" harfleri görülmektedir. Parçadaki motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 13'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başı

Kat. No: 21

Kazı Env. No: Oly.07.16, Oly.07.17, Oly.07.18, Oly.07.20, Oly.07.21, Oly.07.22, Oly.07.23, Oly.07.24, Oly.07.25, Oly.07.26, Oly.07.28, Oly.07.29, Oly.07.30, Oly.07.31, Oly.07.32, Oly.07.33, Oly.07.34, Oly.07.35, Oly.07.36, Oly.07.38, Oly.07.39, Oly.07.40, Oly.07.41, Oly.07.42, Oly.07.43, Oly.07.44, Oly.07.45, Oly.07.46, Oly.07.47, Oly.07.48, Oly.07.49, Oly.07.51, Oly.07.56, Oly.07.57, Oly.07.58, Oly.07.59, Oly.07.60, Oly.07.61, Oly.07.63, Oly.07.64, Oly.07.65, Oly.07.66, Oly.07.89, Oly.07.91, Oly.09.374, Oly.09.388, Oly.09.396, Oly.09.412, Oly.09.431, Oly.09.433, Oly.09.435, Oly.09.436, Oly.09.399, Oly.09.401, Oly.09.403, Oly.09.404, Oly.09.413, Oly.09.414, Oly.09.415, Oly.09.416, Oly.09.418, Oly.09.423, Oly.11.480, Oly.11.481, S7-VII/D5-BN.29

Res. No: 21 **Çiz. No:** 21

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler:

Tanım: Bema ve templon stylobati çevresi yoğun olmak üzere, kilisenin farklı bölümlerinde kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parçalar, templon arşitravının yoğun olarak ön yüzüne ait olan bezemeli

bölmelerine aittir. Farklı parçalarda, halat (sicim), astragal, ion kymationu dizisi, kıvrık dal, akantus ve yarım akantus gibi bitkisel ve geometrik motifler görülmektedir. Farklı parçaların bezemesiz bordürlerinde ise harf olduğu görülmektedir. Motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 13'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başı

2.2. Altar

2.2.1. Altar Tablası

Kat. No: 22

Kazı Env. No: Oly.15.841

Res. No: 22 **Çiz. No:** 20

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Mermer

Ölçüler: E (k): 16.7, Y (k): 9.2, K:5.5

Tanım: Kuzey templon stylobatının kuzeyinde, kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Altar tablasının kenar bölümüne ait olan parçanın, kalınlığı en dışta 5.5 cm.dir. Profilin, dıştan içeriye doğru incelendiği anlaşılmaktadır. İçbükey kesitli dış yan yüzünde, “[μνήσθε]τι τῆς δού[λου]” Yunanca, “(Tanrı'nın) kölesinin anısına(?)...” şeklinde ifade yer almaktadır. Kırık yüzeyler hariç, tüm yüzeyleri ince zımparalıdır.

Benzer: Lako, K. (1991). tav.VIII, 5-6; Budde, L. (1987). s. 26, Abb.65, Fig.13;

Orlandos, A. K. (1954). s. 450, Res. 409 (4); Duval, N. ve Chevalier, P. (1994). s. 128, Pl. XXX, VII.a.8; Şimşek, C. (2015). s. 42, Res. 49.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 23

Kazı Env. No: Oly.07.110, Oly.09.375, S7-VII/E4-BN. 20 a-b, S7-VII/E4-BN. 21 ve S7-VII/E4-BN. 22 a-b

Res. No: 23 **Çiz. No:** 21

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.07.110: E (k): 18, Y (k): 19, K: 15; Oly.09.375: E (k): 33.5, Y (k): 32.2, K: 15; S7-VII/E4-BN 20 a-b: E (k): 23.2, Y (k): 36.4, K: 15; S7-VII/E4-BN 21: E (k): 26.4, Y (k): 26.2, K: 15; S7-VII/E4-BN 22 a-b: E (k): 45.3, Y (k): 47.8, K: 15

Tanım: Kilisenin naosunda, kırık durumda ele geçen yedi parçadan oluşmaktadır. Tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü bezemeli arka yüzü bezemesizdir. Parçalar, altar tablasının kenar ve orta bölümlerine aittir. S7-VII/E4-BN 22 no.lu parçadan, tablanın dış kenarının çokgen olduğu anlaşılmaktadır. En dışta, 22 cm. genişliğinde bezemesiz bordür bulunur. İçte, 3.5 cm. genişliğinde, derin bir dairesel profil yer alır. Ortada ise ikili şeritler halinde düzenlenmiş ve aşağıda daralan, at nalı formunda bezemeler

bulunmaktadır. Parçaların, bezemeli yüzeyleri zımparalı, diğer yüzleri ise ince taraklı olarak bırakılmıştır.

Benzer: Braun, J. (1924). s. 150, Taf. 14, s. 246, Taf. 42; Tekinalp, V. M. (2007). s.795, Res. 14-15; Duval, N. ve Chevalier, P. (1994). s. 155, Pl. XLVI, VII.f.1, Pl. XLIII, VII.f.2; Öztaşkın, G.K. ve Öztaşkın, M. (2012). Res. 7 (f), 8 (b); Petrova, S. (2012). Fig. 14; Raptis, K. T. ve Vassiliadou, S. T. (2015). s. 275, Fig. 8.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. Yüzyıl

2.3. Ambon

2.3.1. Ambon Merdiveni Yan Levhası

Kat. No: 24

Kazı Env. No: Oly.15.805 a-b,
Oly.15.806

Res. No: 24 **Çiz. No:** 22

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Mermer

Ölçüler: E (k): 60.7, Y (k): 36.2, K: 7

Tanım: Naosun kuzeyinde, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınmamıştır. Birleşen üç parça, ambon merdiveninin yan levhasına aittir. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Ön yüzün en altında, 4.5 cm. yüksekliğinde, bezemesiz dış bordür ile başlayan levhanın profili, içbükey ve dışbükey profillerin oluşturduğu geometrik süslemelerden oluşmaktadır.

Kırık durumdaki sol üst köşede, kırık beş derecelik açıyla döndüğü anlaşılan profil bulunmaktadır. Levhanın arka yüzü, kaba ve zımparalı olarak işlenen iki bölümden oluşmaktadır. En alttan, 15. cm. yüksekliğe kadar zımparalı olarak işlenen levhanın arka yüzünün ortası kaba olarak bırakılmıştır. Kaba olarak bırakılan bu alan muhtemelen levhayı, ambon merdiveni ana bloğuna oturtmak için yapılmıştır.

Benzer: C. Barsanti ve A. Guiglia (2010). , s. 69-70, Fig. 64; Biernacki, A. B. (1995). Fig. 5; Özer, Y. S., Özer, N. O. (2010). Levha 04; N. Fıratlı (1970). Res. 6; Niewöhner, P. (2007). s. 253, Taf. 31, No. 307; Parman, E. (2002). Kat. No. E12, Lev. 33-Fot. 76; Djobadze, W. (1984). s. 627, Fig. 1-3; Tok, E. (2010). Res. 2; Ruggieri, V. (2009). s. 88, Foto. 20; Gür, F. A. (2006). s. 64, B17; Joseph, L. (1899). s. 242, Fig. 12; Ivison, E.A. (2010). s. 316, Abb. 7, s. 318, Abb. 10b; Michaelides, D. (2001). Fig. 5.2-5.4.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 25

Kazı Env. No: Oly.15.837

Res. No: 25 **Çiz. No:** 23

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 37.4, Y (k): 30.8, K: 7

Tanım: Naosun kuzeyinde, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, ambon merdivenin yan levhasına aittir. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Ön yüzün en altında, 6 cm. yüksekliğinde, bezemesiz dış bordür ile başlayan levhanın profili, içbükey ve dışbükey profillerin oluşturduğu geometrik süslemelerden oluşmaktadır. Arka yüzün orta bölümü kaba işlenmiş olarak bırakılırken, alt bölümü ise ince taraklı olarak işlenmiştir. En altta yer bu bölüm ve ortada kaba işlenmiş olan yüzey, muhtemelen levhayı merdivenin ana bloğuna oturtmak için oluşturulmuştur.

Benzer: Kat. No: 24'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 26

Kazı Env. No: Oly.07.119

Res. No: 26 **Çiz. No:** 24

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 48.7, Y (k): 30.8, K: 7

Tanım: Naosun kuzey bölümünde ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Kırık durumdaki parça, ambon merdiveni yan levhasına aittir. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Üçgen forma sahip levhanın, ön yüzünde kırık beş derecelik açıyla dönen profiller yer almaktadır. Sağda, 7 cm.

genişliğinde bezemesiz dış bordür ile başlayan profiller, farklı genişlik ve derinliklerdeki, içbükey ve dışbükey profiller ile devam etmektedir. Arka yüzde, levhanın üçgen formuyla uyumlu, dışarı taşkın ve kaba olarak işlenmiş bir profil bulunmaktadır. Levhayı, ambon merdiveni ana bloğuna oturtmak amacıyla yapılmış bu bölümün yanında, ön yüzdeki dış bordürün genişliği kadar ince zımparalı bir alan mevcuttur. Levhanın köşesinde, dış hattın 2 cm. daha içeriye girilmiş, kesik bir alan bulunmaktadır.

Benzer: Kat. No: 24'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

2.4. Kathedra

2.4. 1. Kathedra Yan Levhası

Kat. No: 27

Kazı Env. No: Oly.07.05

Res. No: 27 **Çiz. No:** 25

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Mermer

Ölçüler: E (k): 24.3, Y (k): 14.1, K: 4

Tanım: Naosun, batı templon stylobatının önünde yapılan çalışmalarda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön ve arka yüzü bezemelidir. Levhanın köşesine ait olan parçanın tüm yüzeyleri ince zımparalıdır. Ön yüzde derin ve geniş bir yiv böldüğü iki kenar bordürü yer alırken, arka yüzde kenar bordür sayısı

tek olarak tutulmuştur. Ön yüzün altında yer alan bordürlerin toplam yüksekliği 8 cm. iken, yan bordürlerin toplam genişliği 4 cm.dir. Var olan parçadan anlaşıldığı üzere, levhanın orta bölümü deliklidir. Ajur tekniğiyle yapılan bu bölümde, matkap delikleri görülmektedir.

Benzer: Tezcan, H. (1989). s. 66. Resim 67; Peschlow, U. (1997). s.107, Pl. 113, s.110, Pl.115; C. Barsanti (2004). s. 494, TN; s. 496, TS; s. 499, TL. s. 501, TL.02, s.517, Fig. 293-294, s. 520, Fig. 295, s. 520, Fig. 296; Foerster, G. (1989). s. 1811, Fig. 2-3; Peirano, D. (2011). s. 13, Fig. 6; Gür, A.F. (2006). s. 126, D145; Arıkan, S.Ç. (2001). s. 77, Fig. 115.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 28

Kazı Env. No: Oly.09.316

Res. No: 28 **Çiz. No:** 26

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Mermer

Ölçüler: E (k): 24.2, Y (k): 15, K: 5

Tanım: Kırık durumda ele geçen parçanın tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön ve arka yüzü bezemelidir. Levhanın kenar bölümüne ait olan parçanın tüm yüzeyleri, alt bölümü hariç ince zımparalanmıştır. Ön yüzde, derin ve geniş bir yivin böldüğü iki kenar

bordürü yer alırken, arka yüzünde kenar bordür sayısı tektir. Ön yüzün altında yer alan bordürlerin toplam yüksekliği 11 cm.dir. Var olan parçadan anlaşıldığı üzere, levhanın orta bölümü deliklidir. Ajur tekniğiyle yapılan bu bölümde, matkap delikleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 27'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 29

Kazı Env. No: Oly.09.370

Res. No: 29 **Çiz. No:** 27

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 13.7, Y (k): 17.2, K: 5

Tanım: Naosun, batı templon stylobatının önünde yapılan çalışmalarda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön ve arka yüzü bezemelidir. Levhanın kenar bölümüne ait olan parçanın tüm yüzeyleri, alt yüzü hariç ince zımparalıdır. Ön yüzde, derin ve geniş bir yivin böldüğü, bezemesiz iki kenar bordürü yer alırken, arka yüzde kenar bordür sayısı tektir. Altta yer alan bordürlerin toplam yüksekliği 11 cm.dir. Delikli olan levhanın orta bölümü, kenar bordürlerden daha incedir. Ajur tekniğiyle yapılan orta bölümde, matkap delikleri ve akantus yaprakları bulunmaktadır. Birbirleriyle birleşerek yaprak gözlerini oluşturan

akantusların bu bölümleri ve damarları delikli olarak düzenlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 27'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 30

Kazı Env. No: Oly.09.372

Res. No: 30 **Çiz. No:** 28

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Mermer

Ölçüler: E (k): 12, Y (k): 6.2, K: 4.5

Tanım: Batı templon stylobatının önünde yapılan çalışmalarda, naosta ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön ve arka yüzü bezemelidir. Levhanın kenar bölümüne ait olan parçanın tüm yüzeyleri, alt yüzü hariç ince zımparalıdır. Ön yüzde, derin ve geniş bir yivin böldüğü, bezemesiz iki kenar bordürü yer alırken, arka yüzde kenar bordür sayısı tektir. Kenar bordürün toplam yüksekliği 5.7 cm.dir. Delikli olduğu anlaşılan levhanın orta bölümü, kenar bordürlerden daha incedir. Ajur tekniğiyle yapılan orta bölümde, matkap delikleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 27'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 31

Kazı Env. No: Oly.09.377

Res. No: 31 **Çiz. No:** 29

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 12.8, Y (k): 11.3, K: 4

Tanım: Naosun, batı templon stylobatının önünde yapılan çalışmalarda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön ve arka yüzü bezemelidir. Levhanın kenar bölümüne ait olduğu anlaşılan parçanın tüm yüzeyleri, alt yüzü hariç ince zımparalıdır. Ön yüzde, derin ve geniş bir yivin böldüğü, bezemesiz iki kenar bordürü yer alırken, arka yüzde kenar bordür sayısı tektir. Bordürlerin toplam yüksekliği 10 cm.dir.

Benzer: Kat. No: 27'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 32

Kazı Env. No: Oly.09.408 ve Oly.09.424

Res. No: 32 **Çiz. No:** 30

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 26.3, Y (k): 11.7, K: 4

Tanım: Naosun, batı templon stylobatının önünde yapılan çalışmalarda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön ve arka yüzü bezemelidir. Levhanın kenar bölümüne ait olduğu anlaşılan, birleşen iki parçadan oluşmaktadır. Alt yüzü hariç tüm yüzeyleri, ince zımparalıdır. Ön yüzde, derin ve geniş bir yivin böldüğü, bezemesiz iki kenar bordürü yer alırken, arka yüzde kenar bordür sayısı tektir.

Bordürlerin toplam yüksekliği 11 cm.dir. Üstte, delikli olduğu anlaşılan levhanın orta bölümü bulunmaktadır. Kenar bordürlerden daha ince tutulan bu bölümde, matkap izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 27'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 33

Kazı Env. No: Oly.09.417

Res. No: 33 **Çiz. No:** 31

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 38, Y (k): 14.2, K: 5

Tanım: Naosun, batı templon stylobatının önünde yapılan çalışmalarda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön ve arka yüzü bezemelidir. Üçgen formlu parça, levhanın köşe bölümüne aittir. Alt bölümü hariç tüm yüzeyleri ince zımparalıdır. Ön ve arka yüzeyde aynı yükseklik ve genişliklere sahip bezemesiz kenar bordürleri bulunmaktadır. Alt bölümde yer alan bordürlerin toplam yüksekliği 14 cm.dir. Köşe yapıp yukarı dönen kenar bordürlerin toplam genişliği ise 10 cm.dir. Üstte, delikli olduğu anlaşılan levhanın orta bölümü bulunmaktadır. 2 cm. kalınlığında olan bu bölümde, matkap izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 27'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 34

Kazı Env. No: Oly.15.825 a-b

Res. No: 34 **Çiz. No:** 32

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 35.5, Y (k): 13.2, K: 5.5

Tanım: Naosun, kuzey nefe yakın bölümünde yapılan çalışmalarda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön ve arka yüzü bezemelidir. Levhanın kenar bölümüne ait olan birleşen iki parçadan oluşmaktadır. Alt yüzü hariç tüm yüzeyleri, ince zımparalıdır. Ön yüzde, derin ve geniş bir yivin böldüğü, bezemesiz iki kenar bordürü bulunur. Arka yüzde kenar bordür sayısı tektir. Bordürlerin toplam yüksekliği 10 cm.dir. Üstte, delikli olduğu anlaşılan levhanın orta bölümü bulunmaktadır. Kenar bordürlerden daha ince tutulan bu bölümde, matkap izleri görülmektedir. Ön yüzün altında, 1.5x1.5 cm. ölçülerinde kare bir kurşun deliği görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 27'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 35

Kazı Env. No: Oly.15.887

Res. No: 35 **Çiz. No:** 33

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 23.5, Y (k): 13.2, K: 5.5

Tanım: Naosun, kuzey nefe yakın bölümünde yapılan çalışmalarda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön ve arka yüzü bezemelidir. Parça levhanın kenar bölümüne aittir. Alt yüzü hariç tüm yüzeyleri, ince zımparalıdır. Ön yüzde, derin ve geniş bir yivin böldüğü, bezemesiz iki kenar bordürü bulunur. Arka yüzde kenar bordür sayısı tektir. Bordürlerin toplam yüksekliği 7 cm.dir. Üstte, delikli olarak yapılmış, levhanın orta bölümü bulunmaktadır. 2 cm. genişliğinde olan bu bölümde, matkap izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 27'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 36

Kazı Env. No: Oly.15.888

Res. No: 36 **Çiz. No:** 34

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 21.4, Y (k): 14.6, K: 5.5

Tanım: Naosun, kuzey nefe yakın bölümünde yapılan çalışmalarda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön ve arka yüzü bezemelidir. Parça levhanın kenar bölümüne aittir. Alt yüzü hariç tüm yüzeyleri, ince zımparalıdır. Ön yüzde, derin ve geniş bir yivin böldüğü, bezemesiz iki kenar bordürü bulunur. Arka yüzde kenar bordür sayısı tektir. Bordürlerin toplam

yüksekliği 7 cm.dir. Üstte, delikli olarak yapılmış, levhanın orta bölümü bulunmaktadır. 2 cm. genişliğinde olan bu bölümde, matkap delikleri ve aşağıdan yukarıya doğru yönelen yaprak motifleri görülmektedir. Yaprak ana damarlarının deliksiz olarak işlendiği alanlarda levhanın kalınlığı 3 cm. kalınlığa çıkmaktadır. Yaprak damarları, matkap delikleriyle işlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 27'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 37

Kazı Env. No: Oly.07.06, Oly.07.69, Oly.07.78, Oly.09.376, Oly.09.378, Oly.09.386, Oly.15.907

Res. No: 37 **Çiz. No:**

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.07.06: E (k): 19, Y (k): 9, K: 2.5; Oly.07.69: E (k): 2.5, Y (k): 4.5, K: 2.6; Oly.07.78: E (k): 4, Y (k): 8, K: 3; Oly.09.376: E (k): 7.7, Y (k): 9, K: 2.5; Oly.09.378: E (k): 4.2, Y (k): 10.7, K: 2.5; Oly.09.386: E (k): 4.1, Y (k): 9.2, K: 1.5; Oly.15.907: E (k): 4.1, Y (k): 6.8, K: 2.7

Tanım: Kırık durumda ele geçen parçaların tüm ölçüleri alınamamıştır. Naosun, batı templon stylobatının önünde yapılan çalışmalarda ele geçmiştir. Kathedra yan levhasının

delikli levha bölümlerine ait olduğunu düşündüğümüz parçalar, ajur tekniğiyle yapılmış akantus yapraklarından oluşmaktadır. Akantusların damarları matkap deliklerinden oluşturulmuştur. Yaprak uçlarının sivri ve ince işçilikle yapıldığı görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 27'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

2.5. Balüster (Levha Payesi)

Kat. No: 38

Kazı Env. No: Oly.15.804 ve Oly.15.844

Res. No: 38 **Çiz. No:** 35

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Mermer

Ölçüler: E: 21, D:18, Y (k): 14.5,

Tanım: Oly.15.804 envanter no.lu parça, kilisenin güneyinde bulunan T kesitli payenin batısında, Oly.15.844 envanter no.lu parça ise aynı payenin doğusunda ele geçmiştir. Kırık durumdaki parçaların tüm ölçüleri alınamamıştır. Birleşen iki parça, payenin üst bölümünü oluşturmaktadır. Oly.15.844 envanter no.lu parçadan anlaşıldığı üzere, payenin üst yüzünde, izleri görülebilen, iki adet dışbükey profil bulunmaktadır. Kare kesitli payenin, üç yüzü bezemeli, diğer yüzü bezemesizdir. Bezemesiz kısa yüzde, dikey olarak yerleştirilmiş, 6 cm. genişliğinde levha oluğu bulunmaktadır.

Bezemeli yan yüzlerin en üstünde, 4 cm. yüksekliğinde, düz profil yer almaktadır. Altında, 1.6 cm. yüksekliğinde, ince ve derin bir yiv bulunmaktadır. Altta, soffit yer almaktadır. Birbirlerinden ince ve derin yivlerle ayrılan soffit çerçeveleri, bir geniş, bir dar çerçeve şeklinde düzenlenmiştir. Ortasında ise iki yan yüzde yaprak motifi bulunurken, diğer yüzeyde ise bir sıra daha dikdörtgen bulunmaktadır. Parçaların kırık bölümleri hariç, tüm yüzeyleri zımparalıdır. Motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Lako, K. (1991). Tab.V, 1, 3, 4, 5, 6, 9; Ruggieri, V. (2009). s. 87, foto 11-12; Özer, Y. S., Özer, N. O. (2010). Levha 04; Keskin, E. (2010). s. 234, Res.14; Ötüken, Y. (1996). s. 59, Taf.1 (3), s. 65, Taf. 3 (3), s. 67, Taf. 4 (3-4), s. 69, Taf. 5 (3); Mathews, T. (1971). s. 27, Pl. 15-16; Gür, F. A. (2006). s. 98, U77-79; Alpaslan, S. (2001). s. 277-278, Res. 20 a-b; Türker, A. Ç. (2009). s. 55, Fig. 20; Çavdar, M. (2014). s. 74-85, Kat. No. B-1-B12; Peschlow, U. (1975). s.369, Taf. 119A; Michaelides, D. (2001). Fig. 5.2.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 39

Kazı Env. No: Oly.15.845

Res. No: 39 **Çiz. No:** 36

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Mermer

Ölçüler: E: 21, D (k):8.2, Y (k): 13.5

Tanım: Kilisenin güneyinde bulunan, T kesitli payenin doğusunda, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Payenin orta bölümüne ait olan parçanın, yalnızca bir yan yüzü mevcuttur. Oly.15.804 ve Oly.15.844 envanter no.lu parçalar ile motif ve genişlik açısından aynı payeye ait olduğu düşünülmektedir. Genişliği, 21. cm.dir. Ortada, kıvrık dal arasında stilize edilmiş sarmaşık yaprağı yer alır. İki yanında, muhtemelen soffit bezemeye ait olan ince yivlerle birbirinden ayrılmış biri dar biri geniş, bezemesiz, düz profiller bulunmaktadır. Kırık yüzeyleri hariç, zımparalıdır. Motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 38'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 40

Kazı Env. No: Oly.15.891

Res. No: 40 **Çiz. No:** 37

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Mermer

Ölçüler: E: 23.5, D (k): 11.5, Y (k): 41.6

Tanım: Naosun, kuzey nefe yakın bölümünde yapılan çalışmalarda kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ambon ya da templon

payesinin üst bölümüne ait olan parçanın yarısı mevcuttur. En üstte, 4.5 cm. yüksekliğinde yuvarlak kesitli, dik açılı topuz, altında ise biri yüksek biri alçak tutulmuş iki dışbükey profil bulunmaktadır. Parçanın tam olan yan yüzünde, soffit bezeme bulunmaktadır. Birbirlerinden ince ve derin yivlerle ayrılan soffit bezemeyi oluşturan çerçeveler, bir geniş, bir dar şeklinde düzenlenmiştir. Bir kısmı görünen iki yan yüzünde ise herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. Parçanın sol yüzündeki ilk dışbükey profilde, kurşun deliği bulunmaktadır. Dikey olarak yerleştirilen kurşun deliğinin çapı 1 cm.dir. Payenin kırık bölümleri hariç, tüm yüzeyi zımparalıdır. Motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 38'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

2.6. Levha Kaidesi/Üstü⁵¹

Kat. No: 41

Kazı Env. No: Oly.09.155

Res. No: 41 **Çiz. No:** 38

Buluntu Yeri: Vaftizhane

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 16.2, Ü. D: 13, G (k): 46, Y: 13.5

⁵¹ Parçaların levha kaidesi mi yoksa levha üstü mü oldukları belirlenemediği için, ölçüleri levha kaidesi duruşuna göre verilmiştir. Detaylı açıklama için ilgili bölüme bakınız.

Tanım: Vaftizhane güney nefte kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince zımparalı, ön yüzü ise bezemelidir. Ön yüzün en altında, 3 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. Ön yüzün en üstünde, halat (sicim) motifli, 2 cm. yüksekliğinde profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal ve bu daldan çıkan sarmaşık yaprağı, nar ve spiral motifleri görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir. Parçanın ince zımparalı olarak işlenmiş üst yüzeyi, sağ köşede kalınlaşmaktadır. İki profil arasında yer alan kıvrık dal motifi sağ köşede yukarıya doğru yönelmektedir. Aynı şekilde parçanın ön yüzün en altında yer alan 3 cm.lik profilinde sağ köşede yukarıya doğru döndüğü anlaşılmaktadır.

Benzer: Marksteiner, T. ve Niewöhner, P. (2004). s. 39, Abb. 37-38; Tekinalp, V.M. (2000). s. 169, Kat. No. 130, Lev. 70

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 42

Kazı Env. No: Oly.09.255

Res. No: 42 **Çiz. No:**

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D (k): 13, Ü. D (k): 9.45, G (k): 13.5, Y(k): 14.6

Tanım: Vaftizhane, vestibulumda yapılan çalışmalarda kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli olduğu anlaşılan parçanın, alt, arka ve sağ yan yüzeyi ince zımparalı, ön yüzü ise bezemelidir. Ön yüzün en altında, 2.5 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, iki bezemesiz bir profil bulunur. Dik açılı profilin üzerinde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal ve bu daldan çıkan spiral motifi görülmektedir. Kıvrık dal motifi sağ köşede yukarıya doğru yönelmektedir. Parçanın trapez kesitini oluşturan, bezemeli yatay yüzeyin, bir bölümü kırık olan sağ yan yüzeye doğru genişlediği anlaşılmaktadır. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 43

Kazı Env. No: Oly.15.892 a-b

Res. No: 43 **Çiz. No:** 39

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 13.2, Ü. D: 8.7, G (k): 38.1, Y: 10.5

Tanım: Kuzey stylobat üzerinde, iki parça halinde ele geçen parçanın tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü ise bezemelidir. Ön yüzün en altında, 3 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz bir profil bulunmaktadır. Ön yüzün en üstünde, halat (sicim) motifli, 2 cm. yüksekliğinde profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal ve bu daldan çıkan iki farklı türde sarmaşık yaprağı ve kıvrık dalın oluşturduğu spiral görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş motiflerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir. Parçanın 8 cm. kalınlığında olan üst yüzeyi, sol köşede genişlemektedir. İki profil arasında yer alan kıvrık dal motifi, sol köşede yukarıya doğru yönelmektedir. Aynı şekilde parçanın ön yüzünün en altında yer alan 3 cm.lik profilinde, parçanın solunda köşe yapıp yukarıya doğru yöneldiği görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 44

Kazı Env. No: Oly.07.97

Res. No: 44 **Çiz. No:** 40

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 14, Ü. D: 9.2, G (k): 35, Y: 14

Tanım: Bemada, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 4 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz, iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, 2 cm. yüksekliğinde dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal stilize edilmiş sarmaşık yaprağı, nar ve kıvrık dalın oluşturduğu spiral motifleri görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında ince murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 45

Kazı Env. No: Oly.09.189

Res. No: 45 **Çiz. No:** 41

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 14, Ü. D: 8.5, G (k): 20.4, Y: 13

Tanım: Güney nefte kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 4 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, 2 cm. yüksekliğinde, 1.6 cm. derinliğinde dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin bulunduğu kıvrık dal ve bu daldan çıkan sarmaşık yaprağı, nar ve spiral motifleri görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 46

Kazı Env. No: Oly.09.206

Res. No: 46 **Çiz. No:** 42

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 13.2, Ü. D: 9.2, G (k): 13, Y: 12

Tanım: Kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın, alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön

yüzün en altında, 3.5 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, 2 cm. yüksekliğinde, 1.5 cm. kalınlığında dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin bulunduğu kıvrık dal ve bu daldan çıkan nar ve spiral motifleri görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 47

Kazı Env. No: Oly.09.270

Res. No: 47 **Çiz. No:** 43

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 12, Ü. D: 9.5, G (k): 38.5, Y:10.5

Tanım: Kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 2.7 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, 1.2 cm. yüksekliğinde, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan

bordürde, kıvrık dal ve bu daldan çıkan karşılıklı akantus ve spiral motifleri bulunmaktadır. Akantus yaprakları ince ve sivri olarak işlenmiştir. Ana damarları incedir. Spiral motifinin solunda, sıralı olarak, yarım yay çizgileri görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 48

Kazı Env. No: Oly.09.271

Res. No: 48 **Çiz. No:** 44

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 13.6, Ü. D: 8.5, G (k): 14, Y:10.5

Tanım: Kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü ise bezemelidir. Ön yüzün en altında, 2.8 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, 1.4 cm. yüksekliğinde dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin bulunduğu kıvrık dal ve bu daldan çıkan nar motifi görülmektedir. Kabartma

tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 49

Kazı Env. No: Oly.09.293

Res. No: 49 **Çiz. No:** 45

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 13.2, Ü. D: 8.5, G (k): 27.8, Y: 10.8

Tanım: Kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 3.5 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, aşağıdan yukarıya doğru yönelen kıvrık dal arasında stilize edilmiş sarmaşık yaprakları bulunmaktadır. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstü ince zımparalanmış bir şekilde bitmemiş hissi vermektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 50

Kazı Env. No: Oly.09.322

Res. No: 50 **Çiz. No:** 46

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 14.7, Ü. D: 9.7, G (k): 35.5, Y: 13.2

Tanım: Kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli olan parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 4 cm. yüksekliğinde, dik açılı, bezemesiz bir profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, kıvrık dal ve bu daldan karşılıklı akantus motifi bulunmaktadır. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstü ince zımparalanmış bir şekildedir ve tamamlanmamış hissi vermektedir.

Benzer: Kat. No:149'a bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 51

Kazı Env. No: Oly.09.402

Res. No: 51 **Çiz. No:** 47

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 14, Ü. D: 9, G (k): 20, Y: 11

Tanım: Naosta, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli olan parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü ise bezemelidir. Ön yüzün en altında, 2.4 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal ve bu daldan çıkan nar ve spiral motifleri görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri bulunmaktadır.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 52

Kazı Env. No: Oly.09.432

Res. No: 52 **Çiz. No:** 48

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 13.5, Ü. D: 8, G (k): 27.5, Y: 10.4

Tanım: Naosta kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli olan parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü ise bezemelidir. Ön yüzün en altında, 3.4 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim)

motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında bulunan bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal arasında stilize edilmiş sarmaşık yaprağı ve spiral motifi bulunmaktadır. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 53

Kazı Env. No: Oly.11.482

Res. No: 53 **Çiz. No:** 49

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 13.8, Ü. D: 9.5, G (k): 50.4, Y: 11.4

Tanım: Naosta kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli olan parçanın alt, üst ve arka yüzü ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 3.2 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında bulunan bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal ve bu daldan çıkan iki farklı türde sarmaşık yaprağı, spiral ve nar motifleri bulunmaktadır. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri

görülmektedir. Parçanın en altında bulunan dik açılı profilin üzerinde bir adet matkap deliği bulunmaktadır.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 54

Kazı Env. No: Oly.15.854

Res. No: 54 **Çiz. No:** 50

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 13, Ü. D: 7, G (k): 16, Y: 10.3

Tanım: Naosta kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 2 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin bulunduğu kıvrık dal ve bu daldan çıkan spiral, sarmaşık yaprağı motifi bulunmaktadır. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 55

Kazı Env. No: Oly.15.875 a-b

Res. No: 55 Çiz. No: 51

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 13.5, Ü. D: 8.5, G (k): 56.8, Y: 11.7

Tanım: Kuzey nefte, birleşen iki parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 3 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin bulunduğu kıvrık dal ve bu daldan çıkan iki farklı türde sarmaşık yaprağı ve spiral motifleri bulunmaktadır. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 56

Kazı Env. No: Oly.15.878 a-b

Res. No: 56 Çiz. No: 52

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 14, Ü. D: 11, G (k): 51.4, Y: 9

Tanım: Kuzey nefte, birleşen iki parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri

alınamamıştır. Trapez kesitli olan parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 3 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasındaki bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal ve bu daldan çıkan iki farklı türde sarmaşık yaprağı spiral ve nar motifleri bulunmaktadır. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir. Parçanın en altında bulunan dik açılı profilin üzerinde bir adet matkap deliği bulunmaktadır.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 57

Kazı Env. No: Oly.15.893

Res. No: 57 Çiz. No: 53

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D: 14.5, Ü. D: 9.8, G (k): 19, Y: 12

Tanım: Kuzey nefte, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli olan parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü ise bezemelidir. Ön yüzün en altında, 3.5 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil

bulunmaktadır. En üstte, halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasındaki bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal arasında stilize edilmiş sarmaşık yaprağı bulunmaktadır. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 58

Kazı Env. No: Oly.15.879

Res. No: 58 **Çiz. No:**

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D (k): 10, Ü. D (k): 7, G (k): 23.2, Y: 12.5

Tanım: Kuzey nefte kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 3 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz bir profil bulunur. Üstünde, ortasında ince bir yivin yer aldığı, kıvrık dal ve bu daldan çıkan sarmaşık yaprağı ve spiral motifi bulunan bordür yer almaktadır.. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 59

Kazı Env. No: Oly.15.880

Res. No: 59 **Çiz. No:**

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D (k): 8, Ü. D (k): 6, G (k): 17.5, Y: 12.5

Tanım: Kuzey nefte kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzleri ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 3.3 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunur. Üstündeki bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı, kıvrık dal ve bu daldan çıkan nar motifi görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 60

Kazı Env. No: Oly.15.894

Res. No: 60 **Çiz. No:**

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D (k): 11, Ü. D (k): 7, G (k): 13.5, Y: 12.5

Tanım: Kuzey nefte kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır.

Trapez kesitli parçanın alt, üst ve arka yüzü ince taraklı, ön yüzü bezemelidir. Ön yüzün en altında, 3.2 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz bir profil bulunur. Üstündeki bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı, kıvrık dal arasında stilize edilmiş sarmaşık yaprağı görülmektedir. Yaprığın alt bölümleri spiral olarak düzenlenmiştir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 61

Kazı Env. No: Oly.09.248

Res. No: 61 **Çiz. No:**

Buluntu Yeri: Vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: A. D (k): 6, Ü. D (k): 5, G (k): 8.1, Y (k): 6.4

Tanım: Vestibulumda kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzün en altında, 3.2 cm. yüksekliğinde, ince bir yivin böldüğü, dik açılı, bezemesiz iki profil bulunur. Üstünde, ortasında ince bir yivin yer aldığı, kıvrık dal motifi görülmektedir. Kabartma tekniğinde kaba olarak işlenmiştir.

Benzer: Kat. No: 41'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

2.7. Levha Yanı

Kat. No: 62

Kazı Env. No: Oly.09.294

Res. No: 62 **Çiz. No:** 54

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: İ. D: 9.3, D. D: 13.2, G: 10.6, Y (k): 42.7

Tanım: Kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın sağ ve sol yan yüzleri kalın taraklı, ön yüzü bezemeli, arka yüzü ise ince zımparalıdır. Sol yan yüzey, içbükey profillidir. Sağ yan yüzünde 1.7 cm. derinliğinde, 6.5 cm. genişliğinde, levhanın yerleştirildiği profil vardır. Ön yüzün solunda, ince bir yivin böldüğü, 2.8 cm. genişliğinde düz açılı iki profil bulunmaktadır. Sağında ise 1.7 cm. genişliğinde, 2 cm. kalınlığında halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin bulunduğu kıvrık dal ve bu dallardan çıkan stilize edilmiş sarmaşık yaprağı, nar ve spiral şeklinde kıvrılmış dallar görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir. Kıvrık dal motifinin üzerinde bir adet matkap deliği bulunmaktadır.

Benzer: Kompozisyon/Kesit: Tekinalp, V.M. (2000). 102-104, Kat. No. 46,49, Lev. 36 (a-b); Marksteiner, T. ve Niewöhner, P. (2004). s. 51, Abb. 37-38; İşlev: Beaudry, N. (2004). s. CXIX, Pl. XCIII, Kat. No. B.1098, Pl. XCIV, Kat. No. B.1097; Mitsani, A. (2006). s. 86, Res. 23-25.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 63

Kazı Env. No: Oly.09.324

Res. No: 3 **Çiz. No:** 55

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: İ. D: 9.5, D. D: 14, G: 11.5, Y (k): 40

Tanım: Kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın sağ ve sol yan yüzleri kalın taraklı, ön yüzü bezemeli, arka yüzü ise ince zımparalıdır. Sol yan yüzey, içbükey profillidir. Sağ yan yüzünde, 1 cm. derinliğinde, 7 cm. genişliğinde levhanın yerleştirildiği profil vardır. Ön yüzün solunda, ince bir yivin böldüğü, 2.5 cm. genişliğinde düz açılı iki profil bulunmaktadır. Ön yüzün sağında, 1.7 cm. genişliğinde, 2 cm. kalınlığında halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal ve bu

dallardan çıkan, sarmaşık yaprağı ve nar motifleri görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir. Ön yüzdeki bezemelerin üstünde ve arasında matkap delikleri bulunmaktadır.

Benzer: Kat. No: 62'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 64

Kazı Env. No: Oly.15.842

Res. No: 64 **Çiz. No:** 56

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: İ. D: 9.5, D. D: 14, G: 10.6, Y (k): 28.3

Tanım: Kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın sağ ve sol yan yüzleri kalın taraklı, ön yüzü bezemeli, arka yüzü ise ince zımparalıdır. Sol yan yüzey, içbükey profillidir. Sağ yan yüzünde, 1 cm. derinliğinde, 6 cm. genişliğinde, levhanın yerleştirildiği profil vardır. Ön yüzün solunda, ince bir yivin böldüğü, 3 cm. genişliğinde düz açılı iki profil bulunmaktadır. Sağında ise 1.7 cm. genişliğinde, 2 cm. kalınlığında halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal ve dallardan çıkan stilize edilmiş sarmaşık

yaprağı ve nar motifleri görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir. Ön yüzdeki bezemelerin üstünde ve arasında matkap delikleri bulunmaktadır.

Benzer: Kat. No: 62'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 65

Kazı Env. No: Oly.15.876

Res. No: 65 **Çiz. No:** 57

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: İ. D: 7.5, D. D: 11.3, G: 10.5, Y (k): 36.2

Tanım: Kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın sağ ve sol yan yüzleri kalın taraklı, ön yüzü bezemeli, arka yüzü ise ince zımparalıdır. Sol yan yüzey, içbükey profillidir. Sağ yan yüzünde, 1 cm. derinliğinde, 6 cm. genişliğinde, levhanın yerleştirildiği profil vardır. Ön yüzün solunda, ince bir yivin böldüğü, 3 cm. genişliğinde düz açılı iki profil bulunmaktadır. Sağında ise 3 cm. genişliğinde, 2 cm. kalınlığında, halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal ve bu dallardan sarmaşık yaprağı, spiral

şeklinde kıvrılmış dal ve nar görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 62'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

Kat. No: 66

Kazı Env. No: Oly.15.877

Res. No: 66 **Çiz. No:** 58

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: İ. D: 9.7, D. D:14, G: 9, Y (k): 31.8

Tanım: Kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Trapez kesitli parçanın sağ ve sol yan yüzleri kalın taraklı, ön yüzü bezemeli, arka yüzü ise ince zımparalıdır. Sol yan yüzey, içbükey profillidir. Sağ yan yüzünde, 0.6 cm. derinliğinde, 6 cm. genişliğinde, levhanın yerleştirildiği profil vardır. Ön yüzün solunda, ince bir yivin böldüğü, 2 cm. genişliğinde düz açılı iki profil bulunmaktadır. Sağında ise 3 cm. genişliğinde, 2 cm. kalınlığında, halat (sicim) motifli, dışbükey profil yer almaktadır. İki profil arasında yer alan bordürde, ortasında ince bir yivin yer aldığı kıvrık dal ve bu daldan çıkan, sarmaşık yaprağı ve spiral motifleri görülmektedir. Spiral motifinin altında, ince çizgilerle

doldurulmuş bezeme görülmektedir. Kabartma tekniğinde, kaba olarak işlenmiş bezemelerin üstünde ve aralarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kat. No: 62'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl.

2.8. Levha

Kat. No: 67

Kazı Env. No: Oly.15.908, Oly.15.909, Oly.15.910 a-b ve Oly.15.911 a-b-c-d-e-f-g-h-ı-j

Res. No: 67 **Çiz. No:** 59

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.15.908: E (k): 12, Y (k): 9.5, K: 6.5; Oly.15.909; E (k): 22.8, Y (k): 12.3, K: 6.5; Oly.15.910 a-b: E (k): 39.3, Y (k): 23.2, K: 6.5; Oly.15.911 a-b-c-d-e-f-g-h-ı-j: E (k): 68.5, Y (k): 32.4, K: 6.5

Tanım: Kuzey nefin batısında, ayrı ayrı birleşen Oly.15.910 a-b ve Oly.15.911 a-b-c-d-e-f-g-h-ı-j envanter no.lu parçalardan ve birleşmeyen, fakat kalınlık ve motif benzerliği açısından aynı levha ait olduğunu anladığımız Oly.15.908 ve Oly.15.909 envanter no.lu parçalardan oluşmaktadır. Parçalar, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınmamıştır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Levhanın orta bölümüne ait olan birleşen on parçadan anlaşıldığı üzere,

iç içe geçmiş dairelerin merkezinde Latin haçı bulunmaktadır. En dışta, kırık durumda, bezemesiz, düz bordür bulunmaktadır. Bordürden sonra dıştan içeriye sırasıyla, iç içe geçmiş üç daire, ince murçla şeritler halinde bezenmiş geniş daire, iç içe geçmiş üç daire, ince murçla şeritler halinde bezenmiş geniş daire, daire içinde birbirine geçmiş sarmaşık yaprakları ve ortada iki kırık kolu görülen daire içinde Latin haçı bulunmaktadır. Motifler kazıma ve kabartma tekniğiyle oluşturulmuştur. İç içe geçmiş daire motifleri, birbirinden ince yivlerle ve daha geniş tutulmuş dairelerle ayrılmaktadır. Haç motifini çevreleyen daire bordüründeki sarmaşık yaprakları, haçın alt kol ekseninde, sap bölümleri birbirine bakacak şekilde başlayıp, yaprak uçları sap bölümüne geçmiş şekilde, sağda ve solda devam etmektedir. Daire ve haç motifleri üzerinde, taş ustasının kazıma olarak işlediği, kılavuz çizgileri görülmektedir. Parçalarda, motif yüzeyleri ince zımparalı, geri kalan bölümler daha kaba olarak bırakılmıştır.

Benzer: Kompozisyon: Peschlow, U. (1984). s. 419, Abb. 9; Bakker, G. (1985). s. 94, Fig. 39; J. Mlynarczyk ve M. Burdajewicz (2005). s. 45-46, Fig. 6; Barsanti, C. (2004). s. 45-46, Fig. 6; Kızılkayak, G. (2003). Kat. No. 18, Foto. No. 55. Kılavuz Çizgileri: Şimşek,

C. (2007). s. 335, Res. 133c; Gür, A.F. (2006). s. 125, D144, Tiryaki, A. (2015). s. 382, Fig. 10

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 68

Kazı Env. No: Oly.15.821 ve Oly.15.822 a-b

Res. No: 68 **Çiz. No:** 60

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.15.821: E (k): 15.7, Y (k): 32.3, K: 6; Oly.15.822 a-b: E (k): 34.5, Y (k): 39.3, K: 6

Tanım: Kilisenin kuzeyindeki T kesitli payenin doğusunda, birleşen iki parça olmak üzere toplam üç parça olarak ele geçmiştir ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesiz olan parçalar, levhanın orta bölümüne aittir. En dışta, 0.6 cm. genişliğindeki ince yivlerin böldüğü, her biri 1.4 cm. genişliğinde olan ikili bezemesiz bordürler yer almaktadır. Bu bordürler, 3 cm. genişliğindeki, geniş oyma bir başka bezemesiz bordürle ayrılmaktadır. Yanda, kırık durumda olan palmet motifinin damarları, ince bir yivle ayrılmış ve iç içe geçmiş dairelerden çıkmaktadır. Yaprakları kalın damarlı, etli ve sivri olarak düzenlenmiştir. İç içe dairelerin ortasında, ince murçla şeritler halinde bezenmiş, diğerlerinden daha geniş tutulmuş ve kalınlığı daha ince

olan derin bir profil yer almaktadır. Merkezde, ince bir yivle ayrılan iç içe geçmiş iki daire içinde, rho haçı bulunmaktadır. Haç kolları, ucunda genişlemektedir. Üzerinde, taş ustasının kılavuz çizgileri ve haçın merkezinde pergel deliği bulunmaktadır. Parçadaki motifler kabartma ve kazıma yöntemiyle işlenmiştir.

Benzer: Rho Haçı: Olcay Uçkan, B. Y.; Evcim, S.; Mergen, M. E.; Öncü, E. Ö.; Öztaşkın, M. ve Öztaşkın, G. (2011). Res. 6; Pülz, A - Ruggendorfer, P. (2004). s. 70, Abb. 18; s. 73, Abb. 23; Lightfoot, C. S., Arbel, Y., Ivison, E. A., Roberts, J. A. ve Ioannidou, E. (2005). s.238, Fig. 8; Temple, Ç. (2013). s. 213, Kat. No. 213, Res. 280; s. 193, Kat. No. 328, Res. 419; Joseph, L. (1899). s. 239, Fig. 10 a,c, s. 240, Fig. 11, s. 244, Fig. 13; Gür, A.F. (2006). s. 141, D175; Sodini, J.P. (1977). s. 448, Fig. 62; Harrison, R. M. (1963). s. 134, Fig 13; Duval, N. ve Chevalier, P. (1994). s. 5, pl. IV, I.A.4; Duval, N. ve Metzger, C. (1994). s. 13-14, pl. VI, II.2, II.3; Chevalier, P. ve Metzger, C. (1994). s. 26, pl. IX, III.b.14; Crosby, B.H. (1929). s. 232, Res. 245 (8), (21), (24); İşler, B. (2009). s.195, Kat. No. 112

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 69

Kazı Env. No: Oly.09.175, Oly.09.176, Oly.09.180, Oly.09.181, Oly.09.182, Oly.09.183 ve Oly.09.184

Res. No: 69 **Çiz. No:** 61

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane,

Malzeme: Mermer

Ölçüler: Oly.09.175, Oly.09.184: E (k): 15.3, Y (k): 25.1, K: 2.6; Oly.09.176, Oly.09.181, Oly.09.182, Oly.09.183: E (k): 41, Y (k): 43.2, K: 2.6; Oly.09.180: E (k): 9, Y (k): 15.3, K: 2.6

Tanım: Vaftizhane güney nefinde, toplam yedi parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Oly.09.176, Oly.09.181, Oly.09.182, Oly.09.183 envanter no.lu parçaların dördü, Oly.09.175 ve Oly.09.184 envanter no.lu parçalarında ikisi kendi arasında birleşmektedir. Oly.09.180 envanter no.lu parçanın ise kalınlık ve motif benzerliğinden dolayı aynı levhaya ait olduğu anlaşılmıştır. Parçalar levhanın kenar ve orta bölümüne aittir. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Sağ kenarda, 7 cm. genişliğinde, bezemeli dış bordür yer almaktadır. Bordürde, kıvrık dallardan çıkan, sarmaşık yaprağı, nar, akantus ve spiral gibi geometrik ve bitkisel motifler yer almaktadır. Orta bölümde, iç içe geçmiş eşkenar dörtgenler bulunmaktadır. İkili şeritler halinde düzenlenen eşkenar dörtgenler, birbirlerinden ince yivlerle

ve kaba bırakılmış, daha geniş bezemesiz bordürler ile ayrılmıştır. Levhanın sağ ve sol üst köşelerinde, uzun kenarları eşkenar dörtgenlere bakan, iç içe geçmiş üçgen motifleri bulunmaktadır. Üçgen motifleri birbirlerinden, üzerinde murç izleri görülebilen, kaba bırakılmış bordürler ile ayrılmaktadır. Birleştirilebilen dört parçadan anlaşıldığı üzere, eşkenar dörtgenin ortasında, daireden çıkan palmetler bulunmaktadır. Üç yapraklı olarak düzenlenmiş palmetlerin orta yaprağı, eşkenar dörtgenlerin iç köşelerine oturacak şekilde düzenlenmiştir. Birleşen diğer iki parçadan anlaşıldığı üzere ise levhanın sol kenarında, 8 cm. genişliğinde, bezemesiz dış bordür yer almaktadır. Bordür üzerinde harç izleri görülmektedir. Levhanın motif yüzeyleri ve arka yüzü ince zımparalıdır. Motiflerin ara bölümleri kaba bırakılmış, geniş oyma olarak işlenmiştir. Kenar bordürdeki bezemelerde ise ince kazıma tekniği kullanılmıştır.

Benzer: Kompozisyon: Alparslan, S. (1996). s. 102-103, Kat. No. 33-34, Çiz. 9-10; Deichman, F. W. (1974). s. 554-555, Taf. 172-173; Barsanti, C. (2004). s. 281, Res. 52-53; Fıratlı, N. (1990). s.158, Pl.96, no. 313a; C. Barsanti (2004). s. 332, 336, 340 342, 348, 350

368, 372, 386, 392, 404; GN.06, GN.08, GN.10, GN.11, GN.14, GN.15, GS.02, GS.04, GS.11, GS.14, GS.20; Taddei, A. (2008). s.302, fig.23; Baldini, I., Giletti, F., Livadiotti, M., Marsili, M., Mazzilli G. ve Pellacchia, D. (2012). s. 266, fig. 16; Ötüken, Y. (1996). s. 89, taf. 14 (1-4), taf.15 (2-3); Mitsani, A. (2006). s. 80, Res. 5-6; s. 85, Res. 19; Kızılkayak, G. (2003). s. 29, Kat. No. 17, Fotoğraf No. 54; Hobdari, E. (2015). s. Tab.IV (3); Arıkan,, S.Ç. (2001). s. 36, Fig. 18; Tiryaki, A. (2015). s. 381, Fig. 6

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 70

Kazı Env. No: Oly.09.303 ve Oly.09.323,

Res. No: 70 **Çiz. No:** 62

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 49.6, Y (k): 37.8, K: 2.6

Tanım: Birleşen iki parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesiz olan parçalar, levhanın kenar ve orta bölümüne aittir. En dışta 5.6 cm. yüksekliğinde, üzerinde geometrik ve bitkisel motifler bulunduğu dış bordür yer almaktadır. Bordür, içte ve dışta ince birer şerit ile çevrenmektedir. Ortasında, kıvrık dallar ile çevrenmiş, aşağıya bakan bir nar motifi ve iki

yanında stilize edilmiş bitkiler yer almaktadır. Nar motifinin iki yanından çıkan kıvrık dallarda, stilize edilmiş üç yapraklı palmetler görülmektedir. Köşedeki kıvrık dal motifinde ise basitçe işlenmiş spiral motifi görülmektedir. Var olan parçadan anlaşıldığı üzere, levhanın ortasında, iç içe geçmiş eşkenar dörtgen ve daire içinde kolları eşkenar olarak düzenlenmiş rho haçı bulunmaktadır. İkili şeritler halinde düzenlenen eşkenar dörtgenler, birbirlerinden ince yivlerle ve kaba bırakılmış daha geniş oyma bordürler ile ayrılmıştır. Levhanın köşelerinde, uzun kenarı eşkenar dörtgenlere bakan, iç içe geçmiş üçgen motifleri bulunmaktadır. Motifler birbirlerinden, üzerinde murç izleri görülebilen, kaba bırakılmış, geniş oyma bordürler ile ayrılmaktadır. Eşkenar dörtgenlerin iç köşelerinde, daireden çıkan üç yapraklı palmetler bulunmaktadır. En üstte, nar motifinin ekseninde kurşun deliği bulunmaktadır. Levhanın motif yüzeyleri ve arka yüzü ince zımparalıdır. Motiflerin ara bölümleri ise kaba bırakılmış, geniş oyma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kompozisyon: Kat. No: 69'a bakınız. Rho Haçı: Kat. No: 68'e bakınız

Tarih önerisi: 6. yüzyıl

Kat. No: 71

Kazı Env. No: Oly.07.96, Oly.09.429,
Oly.09.430

Res. No: 71 **Çiz. No:** 63

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 31.2, Y (k): 42.5, K: 6.5

Tanım: Naosta, birleşen üç parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parçalar, levhanın ortasına aittir. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü ise bezemesizdir. En dışta, 5.3 cm. genişliğinde, başak motiflerinden oluşturulmuş, çelenkli, dairesel bordür yer almaktadır. İçte, kalınlığı daha ince olan, derin bir dairesel profil yer almaktadır. Merkezde, iç içe geçmiş dairelerin içinde, bir kolu görülen haç motifi yer almaktadır. Ucunda genişleyen haç motifinin yanında, iki adet yaprağı görülen ve yaprakları içbükey olarak oyulmuş çiçek motifi bulunmaktadır. Haç kolunun üzerinde, taş ustasının kazıma olarak işlediği kılavuz çizgileri yer almaktadır. Parçadaki motifler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Motiflerin üzerinde ve kenarlarında murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kompozisyon: Peschlow, U. (1984). s. 419, Abb. 9; Bakker, G. (1985). s. 94, Fig. 39; J. Mlynarczyk ve M. Burdajewicz (2005). s. 45-46, Fig. 6; Barsanti, C. (2004). s. 283, Res. 60; Kızılkayak, G. (2003). s. 29, Kat. No.

18, Foto. No. 55; A. Tiryaki (2012). s. 514, Fig. 15-16; Malkoç, İ. ve Tsuji, S. (2005). s. 22, Fig. 13; Joseph, L. (1899). s. 246, Fig. 16

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 72

Kazı Env. No: Oly.09.345

Res. No: 72 **Çiz. No:** 64

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 20.4, Y (k): 28.2, K: 6

Tanım: Vestibulumda yapılan çalışmalarda, birleşen üç parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzleri bezemeli, arka yüzleri bezemesizdir. Parçalar, levhanın orta bölümüne aittir. En sağda, kırık, bezemesiz bir profil bulunmaktadır. Solunda, 6 cm. genişliğinde, başak motiflerinden oluşturulmuş, çelenkli, dairesel bir bordür bulunmaktadır. Bu bordürün solunda, 1.7 cm. genişliğinde, derin bir yiv ve iç içe geçmiş üç adet daire motifi görülmektedir. Ortadaki, diğerlerinden daha geniş tutulan iç içe daire motifleri, birbirlerinden ince yivlerle ayrılmıştır. Merkezde, iç içe geçmiş dairelerin ortasında olduğu anlaşılan ve bir kolunun kenarı görülen haç motifi yer almaktadır. Ucunda genişleyen haçın altında, iki adet, içbükey ve yuvarlak

yaprağı görülen çiçek motifi bulunmaktadır. Parçadaki motifler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Ön ve arka yüz zımparalıdır.

Benzer: Kompozisyon: Kat. No: 71'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 73

Kazı Env. No: Oly.09.333, Oly.09.334 ve Oly.09.339

Res. No: 73 **Çiz. No:** 65

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane

Malzeme: Mermer

Ölçüler: E (k): 24.9, Y (k): 23.8, K: 3.5

Tanım: Birleşen üç parçadan oluşmaktadır. Oly.09.333 ve Oly.09.334 envanter no.lu parçalar vaftiz havuzu içinde, Oly.09.339 envanter no.lu parça ise vaftizhane vestibulumunda kırık olarak ele geçmiştir. Parçaların, ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. En dışta, biri 3 cm. diğeri ise 1,5 cm. olan ve derin bir yivle ayrılan bezemesiz bordürler bulunmaktadır. Kare formlu levhanın ortasında, aslan ve dağ keçisinin bulunduğu mücadele sahnesi yer almaktadır. Figürler profilden işlenmiştir. Ağız açık olarak betimlenmiş dağ keçisinin sırtında aslanın bir ayağı ve ısırır pozisyondaki kafası yer almaktadır. Dağ keçisinin yanında, dört yuvarlak yapraklı çiçek motifi görülmektedir. Aynı motifin,

aslan başının sağında da bulunduğu, var olan tek yaprağından anlaşılmaktadır. Parçaların ön ve arka yüzü ince zımparalıdır.

Benzer: Kompozisyon: Fıratlı, N. (1990). s. 89, 163, Pl.53, Pl.98, no. 166, no. 322; Şimşek, C. (2007). s. 151, Res. 55o; Ivison, E.A. (2010). s. 316, Abb. 7; Grabar, A. (1963). . 73, Planche XXIII (1-2); Alpaslan, S. (2001). s.188 ,Fig. 3, s. 194, Fig. 12;

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 74

Kazı Env. No: Oly.07.143 ve Oly. 09.445

Res. No: 74 **Çiz. No:** 66

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi ve trikonkhos plânlı yapı

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 14.3, Y (k): 18.1, K: 2

Tanım: Levha, birleşen iki parçadan oluşmaktadır. Oly.07.143 envanter no.lu parça, kilisenin güneyindeki trikonkhos plânlı yapıda yapılan sondaj çalışmalarında, Oly.09.445 envanter no.lu parça ise, kilisenin templon stylobatının batısında ele geçmiştir. Kırık durumda ele geçen parçaların tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzleri bezemeli, arka yüzleri bezemesizdir. Birleştirilebilen iki parçadan anlaşıldığı üzere, levhada, kazıma yöntemiyle işlenmiş tavus kuşu motifi bulunmaktadır. Figürün, başı, ayağı ve

gövdesinin bir bölümü gözükmetedir. Gövdesinde bulunan tüyleri, kısa, yarım daire murç darbeleriyle oluşturulmuştur. Başında yer alan tüyler ise basitçe işlenmiştir. Parçaların ön ve arka yüzleri zımparalıdır.

Benzer: Kompozisyon: Harrison, R. M. (1963). s. 148, Plate XXXVII-c; Alpaslan, S. (2001). s.194, Fig. 11

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 75

Kazı Env. No: Oly.15.843

Res. No: 75 **Çiz. No:** 67

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 16.2, Y (k): 15.9, K: 2

Tanım: Kilisenin kuzeyindeki, T kesitli payenin doğusunda yapılan çalışmalarda ele geçmiştir. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Oly.07.143 ve Oly. 09.445 envanter no.lu parçalar ile motif ve kalınlık benzerliği açısından aynı levhaya ait olduğu düşünülmektedir. Levhada, tavus kuşunun kuyruk bölümünde ait olan tüy betimlemeleri görülmektedir. İnce ve uzun ana çizgilerden çıkan kısa tüyler ve göz görünümündeki desenler, ince kazıma yöntemiyle basitçe işlenmiştir. Ön ve arka yüzü zımparalıdır.

Benzer: Kompozisyon: Kat. No: 74'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 76

Kazı Env. No: Oly.07.14 ve Oly. 09.446

Res. No: 76 **Çiz. No:** 68

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 23, Y (k): 22.3, K: 3.2

Tanım: Kilisenin naosunda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Birleşen iki parçadan oluşan levhada, azize figürü yer almaktadır. Burnu ve ağız ile birlikte baş kısmının yarısı görünmektedir. Başından sarkan maphorionu, boynunda görünen kıyafet detayları ve yüzü, kazıma olarak işlenmiştir. Yanda, 2.5 cm. genişliğinde bezemesiz, düz bir bordür bulunmaktadır. Ön ve arka yüzü ince zımparalıdır.

Benzer: Fıratlı, N. (1990). s. 79, Pl.47, no. 132; Harrison, M. (1989). s. 109, fig. 135-142; Denker, A. (2010). s. 26, Kat. No. 02; Kunduracı, O. ve Mimirolu, İ.M. (2011). s. 166, Fig. 11-12

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 77

Kazı Env. No: Oly.09.291

Res. No: 77 **Çiz. No:** 69

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 17.2, Y (k): 15.1, K: 3.2

Tanım: Vestibulumda, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Parçada, kazıma yöntemiyle işlenilmiş, muhtemelen bir azizeye ait olan figür bulunmaktadır. Portre şeklinde betimlenen figürün, çene ve göğüs kısmı görünmektedir. Başından, yana sarkan maphorionu ve göğüs kısmında bulunan kıyafet detayları basitçe işlenmiştir. Ön ve arka yüzü zımparalıdır.

Benzer: Kat. No: 76'ya bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 78

Kazı Env. No: Oly.07.114, Oly.07.120, Oly.09.437, Oly.09.438, Oly.09.439, Oly.09.440, Oly.09.441, Oly.09.442, Oly.09.443, Oly.10.462, Oly.15.807, Oly.15.808

Res. No: 78 **Çiz. No:** 70

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 38.7, Y (k): 20, K: 2.1

Tanım: Naos ve bemanın farklı bölümlerinde, birleşen 12 parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Kırık yüzleri hariç tüm yüzeyleri ince zımparalı olan levhanın

ön yüzü yazıtlı, arka yüzü ise bezemesizdir. Birleştirilebilen

parçalardan okunduğu üzere,

“Ο Θ(εὸ)ς ὁ πάντων ἀνθρώ[πων(?]

π[ις]τῆς(?) ΚΩϞ[τὸ]ν δοῦλ[ό]ν [

ἐ]πίσκοπον

]Θεοφίλη-

τον

.ωνεμ”

olarak altı satırlık Yunanca yazıt bulunmaktadır. Yazıtta,

“*Tanrı. Bütün insanların arasındaki O ... XXX ... kölen ... episkopos ...*

Theophiletos'u ...” şeklinde ifade yer

almaktadır. Harflerin yükseklikleri

ortalama 2.5 cm.dir. Yazıtın üstünde ve

iki yanında, muhtemelen metal bir

süslemenin kakıldığı, kalın taraklı

dairese alanlar mevcuttur.

Benzer:

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 79

Kazı Env. No: Oly.09.307

Res. No: 79 **Çiz. No:** 71

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 24.2, Y (k): 19.1, K: 2.1

Tanım: Vestibulumda, iki parça halinde ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Tüm yüzeyleri ince zımparalıdır. Ön yüzü yazıtlı arka yüzü

bezemesizdir. Birleşen iki parçada tek satır yazıt mevcuttur. Harf yükseklikleri ortalama 2.5 cm. olan yazıtta,

“ἐκ θε]μελίων σὺ[v”

“... *filanca şöyle birlikte temelinden itibaren... (yaptırdı/yaptırdılar-yaptırdım)*” şeklinde ifade yer alır.

Benzer:

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 80

Kazı Env. No: Oly.09.172, Oly.09.173 ve Oly.09.178

Res. No: 80 **Çiz. No:** 72

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 13.8, Y (k): 12.1, K: 6

Tanım: Vaftizhane güney nefte yapılan çalışmalarda, birleşen üç parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü, bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Levhanın orta bölümüne ait olan parçalarda, iç içe geçmiş daire ve ortasında yer alan haç motifi bulunmaktadır. En dışta, ince yivlerle birbirinden ayrılmış iç içe geçmiş daire motifi bulunmaktadır. Dairelerden ortada yer alanı diğerlerine göre daha geniş tutulmuştur. Merkezde tek kolu görülen haç motifi yer almaktadır. Haç kolu, ucunda genişleyip daireye dokunmaktadır. İki yanında ise daire motifleri yer almaktadır. Haç ve daire motiflerinin üzerinde, taş ustasının

kazıma olarak işlediği kılavuz çizgileri bulunmaktadır. Levhanın motif yüzeyleri ince zımparalı, diğer yüzeyler ise daha kaba olarak işlenmiştir.

Benzer: Kompozisyon: Kat. No: 71'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 81

Kazı Env. No: Oly.09.268 ve Oly.09.287

Res. No: 81 **Çiz. No:** 73

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 23, Y (k): 9.4, K: 7

Tanım: Vestibulumda, iki parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Levhanın orta bölümüne ait olan paçanın en dışında, ince yivlerle ayrılmış, iç içe geçmiş daire motifi bulunmaktadır. Dairelerden ortada yer alanı, diğerlerine göre daha geniş tutulmuştur. Ortada, daire içinde altı sivri yapraklı çiçek motifi görülmektedir. Çiçek ve daire motiflerinin üzerinde, taş ustasının kazıma olarak işlediği kılavuz pergel izleri bulunmaktadır. Levhanın motif yüzeyleri ince zımparalı, diğer yüzeyler ise daha kaba olarak işlenmiştir.

Benzer: Motif: A. Tiryaki (2012). s. 499, Fig. 7-10, s. 505, Fig.17; Serdar, P.

(2010). Kat. No. 8, Kat. No. E54, çiz. VIII; Tekinalp, V. M. (2006). Res. 10.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 82

Kazı Env. No: Oly.09.315 ve Oly.09.318

Res. No: 82 **Çiz. No:** 74

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.09.315: E (k): 15.3, Y (k): 10.7, K: 6, Oly.09.318: E (k): 17, Y (k): 25, K: 6

Tanım: Vestibulumda, yapılan çalışmalarda, birleşmeyen iki parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Kalınlık ve motif benzerliğinden dolayı aynı levhaya ait olduğu düşünülmektedir. Levhanın orta bölümüne ait olan parçaların ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Parçalarda, köşesi bulunan haç motifinin, üç kolu görülmektedir. Haç kolları arasında iç içe geçmiş daire motifleri bulunmaktadır. Daireler, ince yivlerle ve ortada daha geniş tutulmuş derin oyma başka bir profille ayrılmaktadır. Geniş tutulmuş profil, kalın taraklı murçla şeritler halinde bezenmiştir. Ortada ise inci olarak nitelendirebileceğimiz bir motif bulunmaktadır. Üstte bulunan iç içe geçmiş dairenin sol üstünde,

muhtemelen haçın üst kolunun sağından çıkan kıvrık dal motifi bulunmaktadır. Bu yönüyle levhada yer alan haçın Rho Haçı olduğu söylenebilir. Haç ve üstte yer alan iç içe geçmiş daire motifinin üzerinde, merkezde pergel deliği, haç kolu üzerinde ise, taş ustasının kazıma olarak işlediği kılavuz çizgisi bulunmaktadır. Motifler kabartma olarak işlenmiştir. Parçanın ön ve arka yüzü zımparalıdır.

Benzer: Kompozisyon: Kat. No: 71'a bakınız. Rho Haçı: Kat. No: 68'e bakınız. Kılavuz Çizgileri: Kat. No: 67'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 83

Kazı Env. No: Oly.09.335

Res. No: 83 **Çiz. No:** 75

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 14.2, Y (k): 10.6, K: 5

Tanım: Vestibulumda, kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Levhanın orta bölümüne ait olan parçada, iç içe geçmiş daire motifleri bulunmaktadır. Daireler, ince yivlerle ve ortada daha geniş tutulmuş başka bir profille birbirlerinden ayrılmaktadır. Geniş ve derin tutulan dairenin yüzeyinde, ince taraklı murç

izleri görülmektedir. Parçanın ön ve arka yüzü zımparalıdır. Motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer:

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 84

Kazı Env. No: Oly.07.04, Oly.07.53, Oly.15.819, Oly.15.848, Oly.15.853 ve Oly.15.906

Res. No: 84 **Çiz. No:** 76

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.07.04: E (k): 52.1, Y (k): 24.4, K: 6.3; Oly.07.53: E (k): 3.6, Y (k): 5.2, K: 6.3; Oly.15.819: E (k): 52.1, Y (k): 24.4, K: 6.3; Oly.15.848, Oly.15.853: E (k): 52.1, Y (k): 24.4, K: 6.3; Oly.15.906: E (k): 21, Y (k): 10.4, K: 6.3;

Tanım: Naosta yapılan çalışmalarda, ikisi birleşen olmak üzere, toplam altı kırık parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınmamıştır. Parçalar, levhanın kenar ve orta bölümüne aittir. Ön yüzleri bezemeli, arka yüzleri bezemesizdir. Alta, 12.5 cm. yüksekliğinde, bezemesiz dış bordür bulunmaktadır. Bordürde, ince kazıma olarak işlenmiş, çapı 15 cm. olan kesişen kılavuz daire çizimleri vardır. Üstte, kesişen daireler içinde, malta haçı bulunmaktadır. Kabartma olarak işlenmiş daireler, ortalama 1.5 cm.

kalınlığında düzenlenmiş olup, ortalarından ince bir yiv ile ayrılmaktadır. Dairelerin merkezinde bulunan malta haçı, 5.5 cm. genişliğinde ve yüksekliğindedir. Levhanın ön ve arka yüzü ince zımparalı, alt, yan ve üst yüzleri ise kalın taraklı olarak bırakılmıştır.

Benzer: Kompozisyon: Feld, O. (1975). s. 402, Taf. 131d; Marksteiner, T. ve Niewöhner, P. (2004). s. 48-49, Abb. 23-24; S. Alparslan (2005). s. 79, Res.6; Gökalp, Z.D. ve Yıldırım, Ş. (2010). s. 376, Res. 18; Lapart, J. (1989). s. 225, Fig.1; Doğan, S. (2004). s. 79, Res.6; Özcan, H. Ö. (2010). Res. 6b; Duval, N. ve Chevalier, P. (1994). s. 250, Pl. LXXXVIII, X.c.4; s. 252, Pl. LXXXVIII, X.c.11; Tekinalp, V. M. (2000). Lev. 178; Tiryaki, A. (2015). s. 381, Fig. 6; İşler, B. (2009). s.136, Kat. No. 16. Kılavuz Çizgileri: Kat. No: 67'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 85

Kazı Env. No: Oly.15.823 a-b-c

Res. No: 85 **Çiz. No:** 77

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 29, Y (k): 28.2, K: 4

Tanım: Kilisenin, kuzeyindeki T kesitli payenin doğusunda üç parça halinde ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınmamıştır.

Levhanın orta bölümüne ait olan parçaların ön yüzü, bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Birleşen üç parçadan anlaşıldığı üzere levhada, daire içinde haç motifi bulunmaktadır. En dışta bezemesiz levha yüzeyi ve 6.5 cm genişliğinde olan dairesel bordür bulunur, Bordür, başak motifleriyle bezenmiştir. Daire içinde, kolunun bir kenarı gözüken haç ve solunda, iç içe geçmiş yuvarlak yapraklı çiçek motifleri yer alır. Dışta yer alanının, dokuz yuvarlak yaprağı gözükmektedir. Çapı en dışta 20 cm.dir. İçte yer alan çiçeğin ise toplamda yedi yaprağı olduğu anlaşılmaktadır.

Yapraklar birbirlerinden ince birer yivle ayrılmaktadır. Motifler, alçak kabartma ve kazıma olarak işlenmiştir. Parçaların ön ve arka yüzü zımparalıdır.

Benzer: Kompozisyon: Kat. No: 71'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 86

Kazı Env. No: Oly.09.179 ve Oly.09.187

Res. No: 86 **Çiz. No:** 78

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane,

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 18.4, Y (k): 25.2, K: 5

Tanım: : Yapının güney nefinde yapılan çalışmalarda, birleşen iki parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri

alınmamıştır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Parçalar, levhanın köşe bölümüne aittir. En üstte, yüksekliği alınamayan bezemesiz dış bordür bulunur. Altta, 5 cm. yüksekliğinde, dalga motifleriyle bezemeli bordür bulunur. Bordürün altında köşe yapıp yanda devam eden bezemesiz başka bir bordür daha bulunmaktadır. Bu bordürün iç köşesinde, katmerli altı yuvarlak yapraklı çiçek motifi bulunmaktadır. Bordürler birbirinden ince yivlerle ayrılmaktadır. Üzerlerinde taş ustasının kazıma olarak işlediği kılavuz çizimler görülmektedir. Motifler, kazıma ve kabartma olarak işlenmiştir. Parçaların ön ve arka yüzü zımparalıdır.

Benzer: Motif: Pülz, A - Ruggendorfer, P. (2004). s. 70, Abb. 2; Grossmann, P. ve Severin, H. (2003). Taf. 32 a, c, d, Taf.17 b; Tiryaki, A. (2015). s. 381, Fig. 6-7, s. 382, Fig. 10; Peschlow, U. (1984). s. 419, Abb. 9; Bakker, G. (1985). s. 94, Fig. 39; J. Mlynarczyk ve M. Burdajewicz (2005). s. 45-46, Fig. 6; Barsanti, C. (2004). s. 283, Res. 60; Kızılkayak, G. (2003). s. 29, Kat. No. 18, Foto. No. 55; A. Tiryaki (2012). s. 514, Fig. 15-16; Malkoç, İ. ve Tsuji, S. (2005). s. 22, Fig. 13; Joseph, L. (1899). s. 246, Fig. 16; Malkoç, İ. ve Tsuji, S. (2005). s. 22, Fig. 13.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 87

Kazı Env. No: Oly.15.818

Res. No: 87 **Çiz. No:** 79

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 16.4, Y (k): 21.9, K: 5

Tanım: : Kilisenin güneyinde bulunan T kesitli payenin doğusunda kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü bezemeli arka yüzü bezemesizdir. Parça, levhanın köşe bölümüne aittir. Üstte, 8.5 cm. yüksekliğinde, üzerinde kazıma olarak basitçe işlenmiş haç motifi dışında bezemesiz olan dış bordür yer almaktadır. Altta, köşe yaptıkları görülen biri dalga motifiyle bezeli, diğeri bezemesiz iki adet bordür bulunmaktadır. İki bordürün yüksekliği de 4 cm.dir ve 0.5 cm. yüksekliğindeki ince yivlerle ayrılmıştır. En altta yer alan bordürün iç köşesinde, katmerli beş yuvarlak yapraklı çiçek motifi görülmektedir. Parçanın ön ve arka yüzleri zımparalıdır. Bordürlerde, taş ustasının ince kazıma olarak işlediği kılavuz çizgiler görülmektedir.

Benzer: Motif: Kat. No. 86'ya bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 88

Kazı Env. No: Oly.11.478

Res. No: 88 **Çiz. No:** 80

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 23.8, Y (k): 18.8, K: 5

Tanım: : Bemada kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, levhanın kenar bölümüne aittir. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Üstte, yüksekliği ölçülemeyen, kırık, bezemesiz dış bordür yer alır. Altta, 5 cm. yüksekliğinde, dalga motifi bezemeli bordür ve onun altında, yüksekliği ölçülemeyen, bezemesiz bir bordür mevcuttur. Parçanın ön ve arka yüzleri zımparalıdır.

Benzer: Motif: Malkoç, İ. ve Tsuji, S. (2005). s. 22, Fig. 13.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 89

Kazı Env. No: Oly.15.866, Oly.15.867, Oly.15.868 ve Oly.15.869

Res. No 89 **Çiz. No:** 81

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.15.866: E (k): 9, Y (k): 12, K: 6.5; Oly.15.867: E (k): 12, Y: 3.5, K: 6.5; Oly.15.868: E (k): 6, Y (k): 11.5, K: 6.5; Oly.15.869: E (k): 9.5, Y (k): 3.5, K: 6.5;

Tanım: Kilisenin, kuzey nefinde, birleşmeyen dört parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parçaların, kalınlık ve motif benzerliğinden açısından aynı levhaya

ait olduğu anlaşılmıştır. Ön ve arka yüzleri bezemelidir. Oly.15.866 envanter no.lu parçadan, levhanın üst kısmının trapez kesitli olduğu anlaşılmıştır. Trapez kesitin yüksekliği ve kalınlığı 11 cm.dir. Altta yer alan çıtadan ise levhanın delikli olduğu anlaşılmaktadır. 0.5 cm. genişliğindeki ince bir yivle ayrılan levha çıtalarının genişliği kalınlığı 3.5 cm.dir. Parçalardaki motif yönlerinden anlaşıldığı üzere bu çıtalar ortada, ızgara desenli delikler oluşturmaktadır. Levhanın ön ve arka yüzü zımparalıdır. Üst yüzü düz olmayan trapez kesitin üzerinde murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kompozisyon: Alpaslan, S. (2001). s. 193, Fig. 8; Gür, F. A. (2006). s. 114, D120. Trapez Kesitli Levha Kenarı: Tekinalp, V. M. (2006). s. 792, Res. 2

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 90

Kazı Env. No: Oly.11.476 ve Oly.11.477

Res. No: 90 **Çiz. No:** 82

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.11.476: E (k): 12, Y (k): 11, K: 6; Oly.11.477: E (k): 8, Y (k): 7, K: 6;

Tanım: Naosta, iki parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır.

Kalınlık ve motif benzerliği açısından aynı levhaya ait oldukları düşünülmektedir. Delikli levha parçasına ait olduğunu anladığımız parçaların kalınlığı 6 cm.dir. Ön ve arka yüzleri bezemelidir. Levhada, dört yönden kesişen, 3 cm. genişliğindeki çıtaların oluşturduğu ızgara motifi olduğu anlaşılmaktadır. Her bir çitanın ortasında 0.3 cm. genişliğinde, birbiriyle kesişen ince bir yiv yer almaktadır. Parçanın ön ve arka yüzü zımparalıdır.

Benzer: Kompozisyon: Kat. No: 92'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 91

Kazı Env. No: Oly.15.840 ve Oly.15.851

Res. No: 91 **Çiz. No:** 83

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 34.2, Y (k): 28.3, K: 6.8

Tanım: Kilisenin, kuzeyinde bulunan T kesitli payenin doğusunda, birleşen iki parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü, bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Parçalar levhanın, kenar ve köşe bölümüne aittir. Altta, 8.5 cm. yüksekliğinde bezemesiz dış bordür yer alır. Üstte, 7.5 cm. yüksekliğinde, kıvrık dallar arasında yaprak bezemeli bordür, üstünde, köşe yaptıkları

anlaşılan kabartma ve kazıma olarak işlenmiş 5 adet daha bezemesiz bordür bulunmaktadır. Bordürler birbirlerinden, ince yivler ve kaba bırakılmış daha geniş oyma bordürlerle ayrılmaktadır. Parçanın en üstünde, iç içe geçmiş üç adet üçgen motif görülmektedir. Üçgenler birbirinden ince yivlerle ayrılmıştır. Ön ve arka yüzü zımparalı olan levhada ince murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kıvrık Dal Arası Yaprak: Tekinalp, V. M. (2000). s. 111, Kat. No. 64, Lev. 123, 124; Grossmann, P. ve Severin, H. (2003). s. 43-44, Taf.6 a-d; Öztürk, N.; Çekilmez, M.; Kavaz, B.; Güloğlu, G.; Durukan, A.; Murat, M.K.; Takunyacıoğlu, B.; İsmail, Ö.; Osman, A.; Marangoz, Ö.; Özdemir, E. (2015). Res. 10; Doğan, S. (2004). s. 73-74, Res. 7; Pülz, A - Ruggendorfer, P. (2004). s. 70, Abb. 18, s. 72, Abb. 22, s. 73, Abb. 23; Tiryaki, A. (2015). s. 380, Fig. 2a, 2b; İşler, B. (2009). s. 169, Kat. No. 67.

İç İçe Geçmiş Üçgen: Serdar, P. (2010). Kat. No. 233

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 92

Kazı Env. No: Oly.15.857

Res. No: 92 **Çiz. No:** 84

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 23.6, Y (k): 20.2, K: 5.4

Tanım: Kilisenin, kuzey stylobatında yapılan çalışmalarda, kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü, bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Parça levhanın kenar bölümüne aittir. En altta, 7 cm. yüksekliğinde bezemesiz dış bordür yer alır. Üstünde, 7.5 cm. yüksekliğinde, kıvrık dal arasında yaprak bezemeli bordür bulunmaktadır. En üstte 2.5 cm. yüksekliğinde bezemesiz bir başka bordür daha bulunmaktadır. Bordürler, 0.8 cm. yüksekliğindeki ince yivlerle ayrılmaktadır. Parçanın ön ve arka yüzü zımparalıdır. Motifler kazıma ve kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kıvrık Dal Arası Yaprak: Kat. No: 91'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 93

Kazı Env. No: Oly.09.269, Oly.09.290, Oly.09.328 ve Oly.09.387

Res. No: 93 **Çiz. No:** 85

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 66.3, Y (k): 25.1, K: 7

Tanım: Vestibulumda yapılan çalışmalarda, birleşen dört parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Levhanın kenar ve köşe bölümünü oluşturan parçaların ön yüzü,

bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. En altta 5.7 cm. yüksekliğinde, köşe yapan, bezemesiz dış bordür bulunur. Üstte, 7.3 cm. yüksekliğinde, kıvrık dallar arasında yaprak bezemeli bordür bulunmaktadır. En üstte ise 2.5 cm. yüksekliğinde bezemesiz bir başka bordür daha bulunmaktadır. Levhadaki bezemeler, kazıma ve kabartma yöntemiyle işlenmiştir. Parçanın ön ve arka yüzleri ince zımparalı olarak düzenlenmiştir.

Benzer: Kıvrık Dal Arası Yaprak: Kat. No: 91'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 94

Kazı Env. No: Oly.09.280, Oly.09.281, Oly.09.321, Oly.09.331 ve Oly.09.341 a-b

Res. No: 94 **Çiz. No:** 86

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Kalınlık: 6

Oly.09.280: E (k): 15.4, Y (k): 10.1, K: 6; Oly.09.281: E (k): 19, Y (k): 20, K: 6; Oly.09.321: E (k): 24.5, Y (k): 20, K: 6; Oly.09.331: E (k): 14.5, Y (k): 17.5, K: 6; Oly.09.341 a-b: E (k): 39.6, Y (k): 16, K: 6

Tanım: Vestibulumda yapılan çalışmalarda, ikisi birleşen olmak üzere, toplamda altı kırık parça olarak ele

geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzleri, bezemeli, arka yüzleri bezemesizdir. Parçalar, levhanın kenar bölümüne aittir. Oly.09.341 a-b envanter no.lu parçalardan anlaşıldığı üzere, en altta, 5.5 cm. yüksekliğinde bezemesiz dış bordür bulunur. Üstte, 6.5 cm. yüksekliğinde, meander motifli bordür yer almaktadır. Oly.09.321 envanter no.lu parçadan anlaşıldığı üzere ise bezemeli bu bordürün üstünde, 2.5 cm. yüksekliğinde bezemesiz bir bordür daha bulunmaktadır. En üstte, küçük bir bölümü gözükken, kalın damarlı yaprak motifi görülmektedir. Bordürler 1 cm. yüksekliğinde ince yivlerle ayrılmaktadır. Levhanın ön ve arka yüzü zımparalıdır. Motifler alçak kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Meander: Grossmann, P. ve Severin, H. (2003). Taf.17 a-c, Taf. 32 a, c, d

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 95

Kazı Env. No: Oly.09.338

Res. No: 95 **Çiz. No:** 87

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 10, Y (k): 5, K: 1.4

Tanım: Vestibulumda yapılan çalışmalarda, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön ve

arka yüzü bezemelidir. Delikli olarak düzenlenmiş levhaya ait olan parçanın, en üstünde, 0.7 cm. yüksekliğinde astragal, onun altında ise 0.6 cm. yüksekliğinde düz, bezemesiz bir profil bulunmaktadır. Altta, bu profile dokunan, 1.1 cm. yüksekliğinde, delikli levhanın dairesel çıtası bulunmaktadır. Çıta, ortasında ince bir yivle ayrılır. En altta, bir kolu görünen haç motifi yer almaktadır. Haç kolu, ucunda genişleyip, üstte yer alan daireye, genişlediği köşelerinden birleşmektedir. Üzerinde, ucunda genişlediği köşelerden çıkan ve aşağıya doğru inen, ince iki yiv görülmektedir. Ön ve arka yüzü zımparalıdır.

Benzer: Kompozisyon: Kat. No: 84'ye bakınız.

Astragal: Peschlow, U. (2006). s. 187, Abb. 10; Milburn, R. (1988). s. 173, Fig. 112; Bakker, G. (1985). s. 96, Fig. 38, Pl. 27; Harrison, R. M. (1972). Fig. 13; Foss, C. (1994). Fig. 29; Doğan, S. (2003). s. 188, Res. 4; Grossmann, P. ve Severin, H. (2003). Taf. 17 a-c, 32 a, c; İşler, B. (2009). s.173-174, Kat. No. 74-75.

Tarih önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl

Kat. No: 96

Kazı Env. No: Oly.09.193, Oly.09.194 ve Oly.09.196

Res. No: 96 **Çiz. No:** 88

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane,

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.09.193: E (k): 30, Y (k): 15.4, K: 6; Oly.09.194: E (k): 26, Y (k): 12.5, K: 6; Oly.09.196: E (k): 14.8, Y (k): 15.3, K: 6

Tanım: Vaftizhanede yapılan çalışmalarda, üç parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parçaların, kalınlık ve motif benzerliği açısından aynı levhaya ait olduğu düşünülmektedir. Ön yüzü, bezemeli, arka yüzü bezemesiz olan parçalar, levhanın kenar bölümüne aittir. En altta, yüksekliği ölçülemeyen, bezemesiz bir dış bordür bulunmaktadır. Üstte, 9.5 cm. yüksekliğinde, bezemeli bordür yer almaktadır. Bordürde, alçak kabartma olarak işlenen, iki şeritli örgü (geçme) motifi yer almaktadır. Üstte, 2.5 cm. yüksekliğinde bezemesiz bir başka bordür daha bulunmaktadır. Parçanın ön ve arka yüzü zımparalıdır.

Benzer: Örgü (Geçme): Tiryaki, A. (2012). s. 503, Fig. 15-16; Arıkan, S.Ç. (2001). s. 75, Fig. 112; Alpaslan, S. (2001). s. 194, Fig. 11-12; Parman E. (2002). s. 125, Foto. 51, s. 126-127, Foto. 55, s. 143, Foto. 82.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 97

Kazı Env. No: Oly.09.261

Res. No: 97 **Çiz. No:** 89

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 22.2, Y (k): 24.7, K: 6

Tanım: Vestibulumda kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parçanın ön yüzü, bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Levhanın köşesine ait olan parçanın en altında, 5.2 cm. yüksekliğinde, köşe yapan, bezemesiz, düz bordür bulunur. Üstünde, 7 cm. yüksekliğinde, köşe yapan, bezemeli bordür yer almaktadır. Kıvrık dallar arasındaki yapraklardan oluşan motifler, alçak kabartma tekniğiyle yapılmıştır. Bu bordürün üstünde, 2.5 cm. yüksekliğinde, köşe yapan, bezemesiz, bir bordür daha bulunmaktadır. Ön ve arka yüzü zımparalı olan levhanın, motiflerin üzerinde ve aralarında ince murç izleri görülmektedir.

Benzer: Kıvrık Dal Arası Yaprak: Kat. No: 91'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 98

Kazı Env. No: Oly.15.858, Oly.15.860, Oly.15.861, Oly.15.863 ve Oly.15.865

Res. No: 98 **Çiz. No:** 90

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.15.858: E (k): 19.7, Y (k): 14.6, K: 5.5; Oly.15.860: E (k): 11.1, Y

(k): 13.2, K: 5.5; Oly.15.861: E (k): 14.4, Y (k): 16.3, K: 5.5; Oly.15.863: E (k): 12, Y (k): 8.1, K: 5.5; Oly.15.865: E (k): 22.7, Y (k): 17, K: 5.5

Tanım: Kilise, kuzey nefteki çalışmalarda, beş parça olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parçaların, kalınlık ve motif benzerliğinden dolayı, aynı levhaya ait olduğu düşünülmektedir. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesiz olan parçalar, levhanın kenar bölümünü oluşturmaktadır. En altta, 6.5 cm. yüksekliğinde bezemesiz dış bordür, üstünde, meander motifleriyle bezemeli bordür bulunmaktadır. Oly.15.865 envanter no.lu parçadan anlaşıldığı üzere ise bezemeli bordürün üstünde 2.5 cm. yüksekliğinde bezemesiz bordür ve bir kenarı gözükten daire motifi bulunmaktadır. Dairenin üzerinde, taş ustasının kazıma olarak işlediği, kılavuz çizgileri bulunmaktadır. Bordürler birbirinden 0.8 cm yüksekliğinde derin yivlerle ayrılmıştır. Ön ve arka yüzü zımparalıdır.

Benzer: Meander: Kat. No: 94'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 99

Kazı Env. No: Oly.09.275 ve Oly.09.289

Res. No: 99 **Çiz. No:** 91

Buluntu Yeri: Vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 20.8, Y (k): 25.5, K: 5.5

Tanım: Birleşen iki parça halinde ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesiz olan parçalar, levhanın kenar ve orta bölümüne aittir. Altta yüksekliği ölçülemeyen, bezemesiz, dış bordür mevcuttur. Üstte, bir kenarı gözükten daire ve onun içinde yer alan haçın bir kolu görülmektedir. Haç kolu uçta genişlemektedir. 6.7 cm. yüksekliğinde olan daire bordürü, stilize edilmiş çelenk motifinden oluşmaktadır. Haç ve daire motiflerinin üzerinde, taş ustasının kazıma olarak çizdiği, kılavuz çizgileri görülmektedir. Parçanın kırık yüzleri hariç tüm yüzleri ince zımparalıdır. Motifler kabartma ve kazıma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kompozisyon: Kat. No: 71'e bakınız.

Kılavuz Çizgileri: Kat. No: 67'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 100

Kazı Env. No: Oly.15.882

Res. No: 100 **Çiz. No:** 92

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 16.5, Y (k): 22.4, K: 5

Tanım: Kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Parça, levhanın orta bölümüne aittir. En üstünde, kıvrık dal arasında yaprak bulunmaktadır. Altta, 3 cm. yüksekliğinde ve üzerinde ince kazıma olarak işlenmiş "X(ριστ)ε βοήθη τ[ῶ σῶ δούλω(?)]" olarak okunabilen yazıtta "Ey İsa (senin şu kölene?) yardım et!" şeklinde ifade yer almaktadır. Yazıtlı bordürün altında kalın ve sivri damarlı olan bir yaprak motifinin ucu görülmektedir. Parçanın kırık yüzleri hariç, tüm yüzleri ince zımparalıdır. Motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kıvrık Dal Arası Yaprak: Kat. No: 91'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. Yüzyıl

Kat. No: 101

Kazı Env. No: Oly.09.257

Res. No: 101 **Çiz. No:** 93

Buluntu Yeri: Vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 20.8, Y (k): 19.3, K: 5.5

Tanım: Levhanın ortasına ait olan parça, kırık durumda ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Ön yüzü bezemeli arka yüzü bezemesizdir. Parçada, bir kolu gözükten haç ve yanında iç içe geçmiş daire motifleri bulunmaktadır. Daireler birbirinden ince yivler ve daha derin tutulmuş geniş

oyma profil ile ayrılmıştır. Motif yüzeyleri zımparalı, arada kalan bölümler ise ince taraklı olarak bırakılmıştır. Haç kolu ve iç içe geçmiş daire motiflerinin üstünde, taş ustasının kılavuz çizim izleri görülmektedir. Motifler kabartma olarak işlenmiştir.

Benzer: Kompozisyon: Kat. No: 71'e bakınız.

Kılavuz Çizgileri: Kat. No: 67'ye bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 102

Kazı Env. No: Oly.15.895 a-b-c-d, Oly.15.896, Oly.15.897, Oly.15.898, Oly.15.902 ve Oly.15.903 a-b-c-d

Res. No: 102 **Çiz. No:** 94

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.15.895 a-b-c-d: E (k): 41, Y (k): 40.8, K: 6.5; Oly.15.896: E (k): 14.9, Y (k): 12.4, K: 6.5; Oly.15.897: E (k): 12.6, Y (k): 13.4, K: 6.5; Oly.15.898: E (k): 7.8, Y (k): 14.6, K: 6.5; Oly.15.902: E (k): 15.4, Y (k): 9.1, K: 6.5; Oly.15.903 a-b-c-d: E (k): 31.5, Y (k): 16.6, K: 6.5;

Tanım: Kuzey nefte, on iki parça halinde ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Levhanın kenar ve köşe bölümüne ait olan parçalardan anlaşıldığı üzere, en altta 5 cm. yüksekliğinde bezemesiz profil, üstünde

başak motifleriyle bezenmiş 8 cm.lik bordür ve onun üzerinde de 2.7 cm.lik bezemesiz bir başka bordür daha yer almaktadır. En üstte, Oly.15.903 envanter no.lu parçalardan anlaşıldığı üzere, yaprakları içbükey çiçek motifinin bir bölümü gözükmektedir. Levhanın alt kenar bölümünde yer alan bu bezemelerin, levhanın köşe bölümünde devam etmediği, yalnızca en üstte bulunan ince yivin köşe yaparak devam ettiği görülmektedir. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesiz olan parçalarda bulunan bezemeler kabartma ve kazıma yöntemiyle işlenmiştir. Parçaların kırık yüzleri hariç tüm yüzleri ince zımparalıdır.

Benzer: Başak: Alpaslan, S. (1996). Kat. No. 52, 53, 60, 61, 70, 107; Öztaşkın, G.K. ve Öztaşkın, M. (2012). s. , Res. 7a; Canbilen, H., Lebouteiller, P. ve Sodini, J.P. (1996). s. 227, fig. 42; Harrison, R. M. (1963). s. 148, Pl. XXXVII-c; Tekinalp, V. M. (2000). s. 107, Kat. No. 56, Lev. 120, s. 111, Kat. No. 64 Lev. 124; Pülz, A - Ruggendorfer, P. (2004). s. 71, Abb. 21, s. 73, Abb. 23, s. 75, Abb. 25; Akyürek, E. ve Tiryaki, A. (2010). s. 391, Res. 4, 5, 6;

Tarih önerisi: M.S. 6. Yüzyıl

Kat. No: 103

Kazı Env. No: Oly.07.07, Oly.07.09,
Oly.07.10, Oly.07.13

Res. No: 103 **Çiz. No:** 95

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.07.07: E (k): 21, Y (k): 32, K: 5.5; Oly.07.10: E (k): 36, Y (k): 40.8, K: 5.5; Oly.07.09: E (k): 20, Y (k): 14.8, K: 5.5; Oly.07.13: E (k): 20, Y (k): 10, K: 5.5;

Tanım: Bemada yapılan çalışmalarda birleşen iki parça olmak üzere toplam dört parça olarak bulunmuş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Kalınlık ve motif benzerliği açısından aynı levhaya ait olduğu anlaşılan parçalar, levhanın kenar bölümünü oluşturmaktadır. En altta, 5 cm. yüksekliğinde bezemesiz dış bordür, üstte ise 7.5 cm. yüksekliğinde kıvrık dallar arasında akantus yaprakları bulunmaktadır. Motifler kabartma olarak işlenmiştir. Kıvrık yüzleri hariç parçaların tüm yüzleri ince zımparalıdır.

Benzer: Kıvrık Dal Arası Yaprak: Kat. No: 91'e bakınız

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 104

Kazı Env. No: Oly.09.263

Res. No: 104 **Çiz. No:** 96

Buluntu Yeri: Vaftizhane, vestibulum

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 22.6, Y (k): 17, K: 5.5

Tanım: Vaftizhane, vestibulumda yapılan çalışmalarda kırık olarak ele geçmiş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Levhanın kenar bölümüne ait olan parçanın ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. En altta, kırık, bezemesiz bordür bulunmaktadır. Üstte, kıvrık dallar arasında yaprak bezemeli bordür yer almaktadır. Tahrip olmuş durumdaki levhanın motifleri kazıma yöntemiyle oluşturulmuştur. Kıvrık yüzleri hariç tüm yüzleri ince zımparalıdır.

Benzer: Kıvrık Dal Arası Yaprak: Kat. No: 91'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 105

Kazı Env. No: Oly.09.260 ve Oly.09.314

Res. No: 105 **Çiz. No:** 97

Buluntu Yeri: Episkopeion, vaftizhane

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: Oly.09.260: E (k): 32.5, Y (k): 20.2, K: 6; Oly.09.314: E (k): 16.2, Y (k): 14.6, K: 6

Tanım: Vestibulumda yapılan çalışmalarda bulunmuş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Kalınlık ve motif benzerliği açısından aynı levhaya ait olduğu anlaşılan parçalar, levhanın orta bölümünü oluşturmaktadır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Levhada, yaprakları aşağıdan yukarıya

doğru yönelen akantus yaprakları bulunmaktadır. Yapraklar, kalın, etli ve sivridir. Motifler kabartma olarak işlenmiştir. Kırık yüzleri hariç parçaların tüm yüzleri ince zımparalıdır.

Benzer: Akantus: Harrison, R. M. (1963). Pl. XXXVII-b, XLI-a; Foss, C. (1994). Fig. 30; Alpaslan, S. (2001). s.188 ,Fig. 3, s. 194, Fig. 9; Doğan, S. (2007). Res. 1, 2, 7, 10; Tiryaki, A. (2015). s. 381, Fig. 6

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 106

Kazı Env. No: Oly.09.406

Res. No: 106 **Çiz. No:** 98

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi

Malzeme: Kireç Taşı

Ölçüler: E (k): 24.6, Y (k): 25.8, K: 6.5

Tanım: Naosta yapılan çalışmalarda kırık olarak bulunmuş ve tüm ölçüleri alınamamıştır. Parça, levhanın orta bölümünü oluşturmaktadır. Ön yüzü bezemeli, arka yüzü bezemesizdir. Parçada, aşağıdan yukarıya doğru yönelen akantus yapraklarının bir kısmı görülmektedir. Yapraklar, kalın, etli ve sivridir. Motifler kabartma olarak işlenmiştir. Kırık yüzleri hariç parçanın tüm yüzleri ince zımparalıdır.

Benzer: Akantus: Kat. No: 105'e bakınız.

Tarih önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Kat. No: 107

Kazı Env. No: Oly.07.01, Oly.07.02, Oly.07.03, Oly.07.08, Oly.07.11, Oly.07.12, Oly.07.15, Oly.07.62, Oly.07.70, Oly.07.87, Oly.07.88, Oly.07.91, Oly.07.93, Oly.07.94, Oly.07.95, Oly.07.129, Oly.09.156, Oly.09.160, Oly.09.164, Oly.09.166, Oly.09.167, Oly.09.169, Oly.09.170, Oly.09.177, Oly.09.186, Oly.09.187, Oly.09.188, Oly.09.192, Oly.09.195, Oly.09.197, Oly.09.198, Oly.09.199, Oly.09.200, Oly.09.242, Oly.09.243, Oly.09.273, Oly.09.286, Oly.09.288, Oly.09.317, Oly.09.330, Oly.09.332, Oly.09.352, Oly.09.379, Oly.09.384, Oly.09.391, Oly.09.392, Oly.09.397, Oly.09.398, Oly.09.411, Oly.09.449, Oly.09.452, Oly.15.803, Oly.15.809, Oly.15.810, Oly.15.811, Oly.15.812, Oly.15.813, Oly.15.814, Oly.15.815, Oly.15.816, Oly.15.817, Oly.15.820, Oly.15.824, Oly.15.850, Oly.15.859, Oly.15.862, Oly.15.864, Oly.15.870, Oly.15.871, Oly.15.872, Oly.15.873, Oly.15.883, Oly.15.884, Oly.15.885, Oly.15.886, Oly.15.901, Oly.15.902

Res. No: 107 **Çiz. No:**

Buluntu Yeri: Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi

Malzeme: Kireç Taşı ve Mermer

Ölçüler:

Tanım: Kilise ve vaftizhanede yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir. Kırık

durumdaki yetmiş altı adet levha parçasından oluşur. Levhanın kenar ve orta bölümlerine ait olan parçalarda farklı kalınlıklar mevcuttur. Oly.07.129, Oly.09.156, Oly.09.160, Oly.09.164, Oly.09.166, Oly.09.167, Oly.09.169, Oly.09.170, Oly.09.391, Oly.09.392,

Oly.09.397, Oly.09.449, Oly.15.803, Oly.15.809, Oly.15.810, Oly.15.811 ve Oly.15.812 envanter no.lu parçaların malzemesi mermer, diğer parçaların ise kireç taşıdır.

Benzer:

Tarih önerisi:

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

3.1. Templon

Kilise mimarisinde kullanılan templon (Yunanca: “τέμπλον”, “κάγκελλα” aynı ya da “κίγκλιδες”⁵²; Almanca: “shrank”; İngilizce: “chancel”⁵³) cemaatin bulunduğu naos ile din görevlileri tarafından gerçekleştirilen törenlerin yapıldığı bema bölümünü sınırlayan mimari bir kuruluştur. Kiliselerdeki liturjik işlevselliğinin dışında, halk ile yüksek mevkilerdeki kişileri veya imparatorları ayırmak amacıyla da benzer düzenlemeler kullanılmıştır⁵⁴.

Templon kuruluşundan bahseden yazılı kaynakların varlığı bilinmektedir. M.S. 263-339 yılları arasında yaşamış olan Caesarea’lı (Filistin) din adamı ve yazar Eusebios’un kilise tarihini ve yaşadığı dönemdeki önemli olayları ele aldığı *Historia Ecclesiastica* adlı eserinde Lübnan’da yer alan Tyros (Sur) kentindeki bir kilisenin alçak tipteki templon düzenlemesinden bahseder⁵⁵. Suriye’deki kiliselerin liturjik açıdan nasıl düzenlenmesinin gerektiğinin anlatıldığı M.S. 5. yüzyıl tarihli *Testamentum Domini* adlı eserde ise din görevlilerinin bulunduğu alanın perdeyle kapatılarak ayrıldığı aktarılmaktadır⁵⁶. Templon kelime olarak ise ilk kez, Aziz Artemios’un mucizelerinden bahsedilen, M.S. 7. yüzyılda yaşamış olan Rahip Phillipos’un Vitası’nda karşımıza çıkmaktadır⁵⁷.

Erken Hıristiyanlık döneminden itibaren kullanılan templonlar, kuruluşunda yer alan yardımcı elemanlara göre “alçak” ve “yüksek” olmak üzere iki tip altında değerlendirilmektedir. İlk tip, Avrupalı araştırmacıların yoğun olarak “alçak tip” olarak adlandırdıkları, paye ve aralarında yer alan levhalardan oluşan kuruluştur (Şek. 41). Bu

⁵² Laskarina Bouras, “Templon” *ODB*, vol. III, New York 1991. s. 2023.

⁵³ Sema Doğan, “Bizans mimarlığında liturjik işlevli taş yapılarda terminoloji sorunu”, *Sanat Tarihinde Terminoloji Sorunları Semineri I (Mimari ve Süsleme)*, Ankara 23-24 Kasım 2001, Ankara 2005. s. 33.

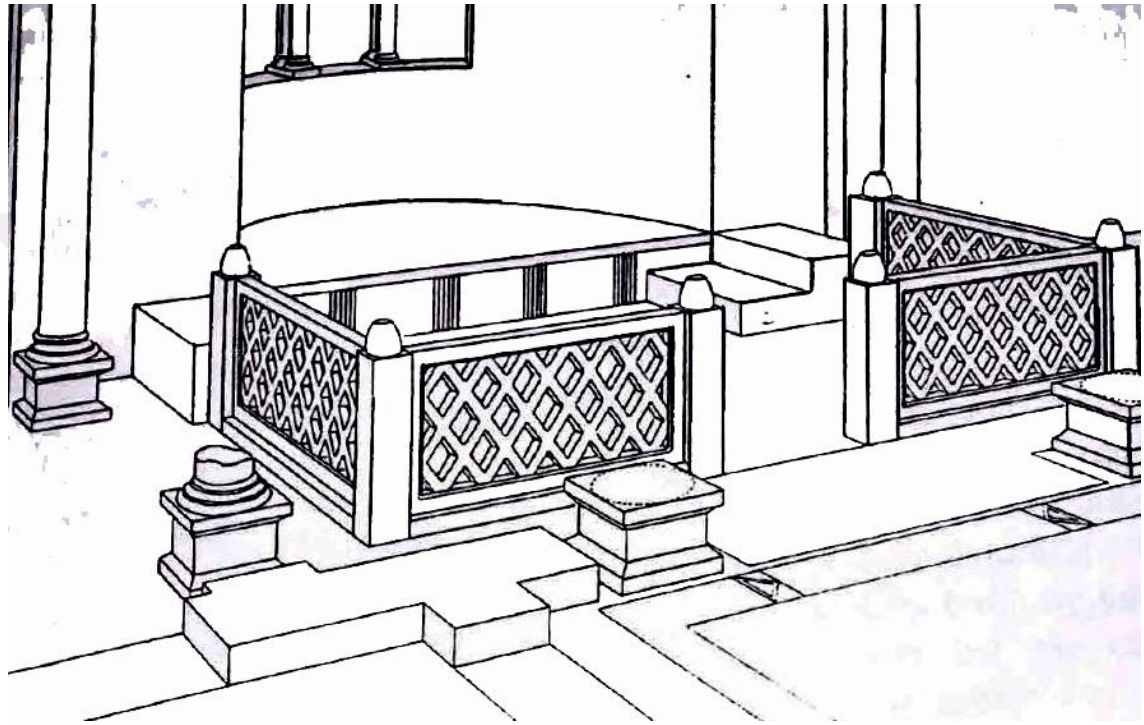
⁵⁴ İstanbul Hippodrom’da yer alan ve M.S. 4. yüzyıla tarihlenen Theodosius sütununda yer alan betimlemelerde halk ile imparatorun ayrıldığı gösteren benzer kuruluştaki bir loca bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Joan R. Branham, “Sacred Space under Erasure in Ancient Synagogues and Early Churches.” *The Art Bulletin*, 3/74, New York 1992. s. 375.

⁵⁵ Ayşe Aydın, “Kilikia ve İsauria Kiliselerinde Görülen Yüksek Tipteki Templon Kuruluşları.” *Olba*, 3, Mersin 2000. s. 216.

⁵⁶ Alfons Maria Schneider, *Liturgie und Kirchenbau im Syrien*, Nachrichten der Akademie der Wissenschaften, Phil-hist. Klasse, 3, Göttingen 1949. s. 52; Ü. Melda Ermiş, İzmir ve Manisa Çevresindeki Orta Bizans Dönemi Templon Arşitravları, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003. s. 4.

⁵⁷ Monolis Chatzidakis, “İkonostas”, *RBK*, III, Stuttgart 1978. s. 326.

tip, “basit tip” veya “arşitravsız tip”⁵⁸ adı altında da değerlendirilmektedir. Alçak tip olarak değerlendirilen düzenleme, stylobat üzerindeki balüsterler (levha payesi), özellikle topuzlu payeler arasına yerleştirilen levhalardan oluşmaktadır. Yüksek tip olarak anılan düzenleme ise stylobat üzerindeki sütun yâda monolit olarak işlenen sütunpayelerin üzerindeki arşitravdan oluşur (Şek.42-43). Bu tip ise “sütunlu”⁵⁹ yâda “arşitravlı”⁶⁰ templon olarak da değerlendirilmektedir. Yüksek tipte, sütunpayenin kullanılmadığı örneklerde ise sütun kaidesi, sütun ve sütun başlığı kullanılmıştır⁶¹.

Şekil 41. 4. yüzyıl tarihli Lokridos Daphnousion Bazilikası templon restitüsyonu (Orlandos. 1952: Şek. 490)

Yazılı belge ve kaynaklardan anlaşıldığı üzere M.S. 4. yüzyıldan itibaren kullanıldığı anlaşılan templonları, gelişim süreci içerisinde değerlendirecek olursak, erken örneklerde bema planının ters II harfi biçiminde orta nefi doğru uzatılarak, burada gerçekleşen ayinin, cemaatin yan neflerden daha rahat görmesine olanak

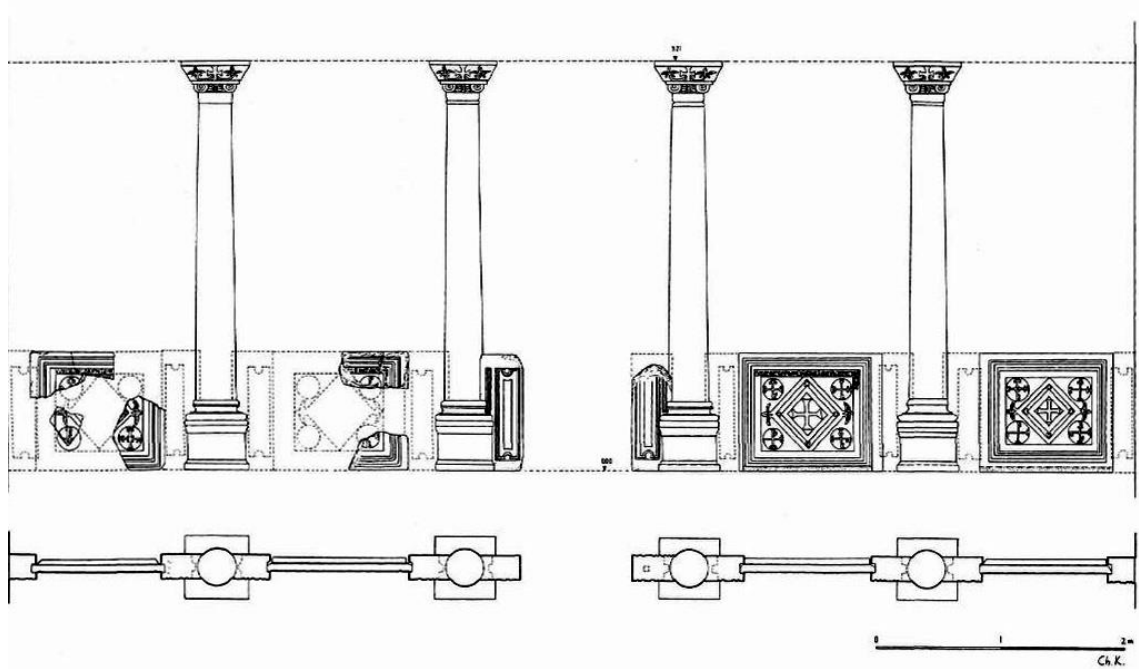
⁵⁸ A. Oğuz Alp “Bizans mimari plastiğinde terminolojik sorunlar” adlı yayında aynı tipi, arşitravı belirgin bir ayırım olarak ele alarak “basit tip” veya “arşitravsız tip” olarak değerlendirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. A. Oğuz, Alp, “Bizans mimari plastiğinde terminolojik sorunlar”, *Sanat Tarihinde Terminoloji Sorunları Semineri I (Mimari ve Süsleme)*, Ankara 23-24 Kasım 2001, Ankara 2005. s. 29.

⁵⁹ S. Doğan, a.g.m., s. 33.

⁶⁰ A. O. Alp, , a.g.m., s. 29.

⁶¹ Anastasios Kimōnos Orlandos, *Hē xylostegos palaiochristianike Basilike tes mesogeiakas lekanes*, II. Atina 1952. s. 525-528; Urs Peschlow, “Zum Templon in Konstantinopel”, *Armos*, Band III, Thessaloniki 1991. s. 1449; S. Doğan, a.g.m., s. 33; A. Aydın, a.g.m, s. 217.

sağlayacak şekilde düzenlendiği söylenebilir⁶². Levhaların statik açıdan dik durmasını sağlayan ortalama 110-120 cm. yüksekliğinde balüsterlerden oluşan alçak tip, temponun ilk örnekleri arasında yer alıp, diğer tempon türlerinin de öncüsü olduğu düşünülmektedir⁶³. Bilinen ilk tempon örneği ahşap malzemeden bu tipte yapılmıştır ve Eusebios'un aktardığına göre bugün Lübnan'da bulunan Tyros (Sur) kenti içinde yer alan M.S. 314 tarihli kilisede yer almaktadır⁶⁴. Araştırmacı Orlandos'un restüte ettiği diğer erken ve alçak tipteki örnek ise M.S. 4. yüzyıla tarihlenen Lokridos Daphnousion Bazilikası'nda ve Yunanistan Olympos Bazilikasında bulunmaktadır⁶⁵ (Şek. 41). Olympos Bazilikası'nda olduğu gibi alçak tipteki bazı örnekler arasında ortada bulunan kapı açıklığı üstünde bulunan kemer ile vurgulanırdı. Bu yönüyle alçak tipteki tempon düzenlemesinin iki farklı şekilde olduğu söylenebilir. İlki balüster ve levhalardan oluşan düzenleme, diğeri ise merkezde yer alan kapının sütunlar ya da sütunpayeler üzerinde bulunan kemer ile vurgulandığı düzenlemedir⁶⁶.

Şekil 42. 6. yüzyıl tarihli Yunanistan Katapoliani Kilisesi tempon restitüsyonu (Mitsani. 2006: Şek. 25)

Temponun gelişim sürecini, belirli bir düzen ve sıralama ile izleyememekle birlikte, alçak tipteki tempon düzenlemesinin kullanılmaya başlaması ile birlikte,

⁶² M. Chatzidakis, a.g.m., s. 327.

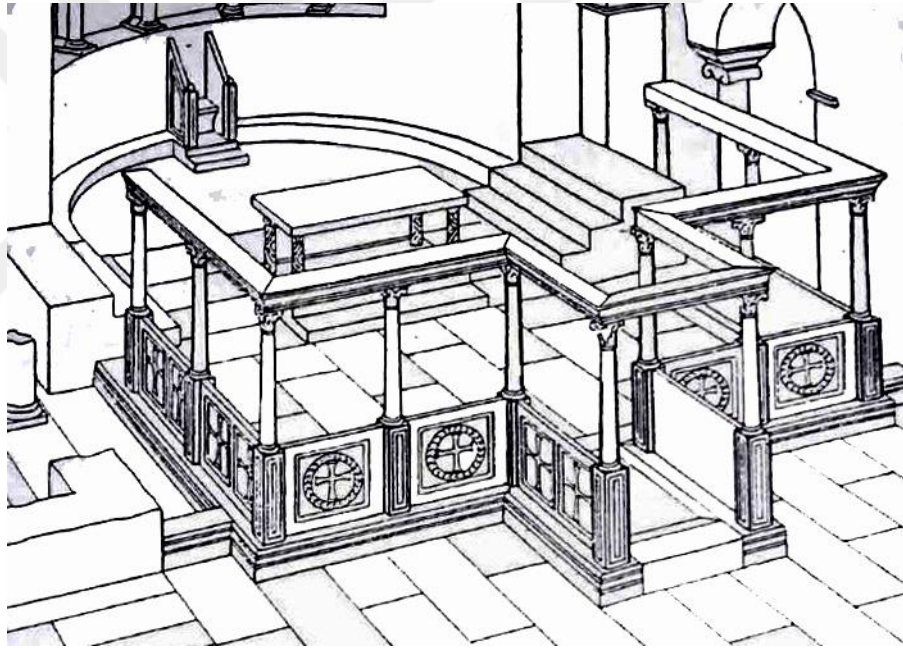
⁶³ Joseph Braun, *Der christliche Al tar in seiner geschichtlichen Entwicklung*, Münih 1924. s. 660

⁶⁴ A. Aydın, a.g.m, s. 217.

⁶⁵ A.K. Orlandos, a.g.e., s. 526, Şek. 490.

⁶⁶ Thomas Mathews, *The early churches of Constantinople: architecture and liturgy*. London 1971. s. 168.

yaklaşık olarak M.S. 5. yüzyılın başlarından itibaren sütunpayeler ya da sütunlar ile taşınan arşitravlı yüksek tipteki templonların da görülmeye başlandığı söylenebilir⁶⁷. Bu tip içinde de iki farklı şekilde planlamanın olduğu arkeolojik veri ve kaynaklardan anlaşılmaktadır. İlk uygulama sütunlar ya da sütunpayeler ile taşınan templon arşitravının, nef ayrımlarını sağlayan sütunlara sabitlenerek oluşturulan düzenlemedir ve templon tek yönden yüksek olarak tasarlanmıştır. Diğer uygulamada ise templon planı ters Π harfi şeklinde planlanarak, üç yönden arşitrav ile çevrelenir⁶⁸. Yüksek templonun en erken örneklerinden biri M.S. 4. yüzyıla tarihlenen Roma'daki Aziz Petrus Kilisesi'nde yer alır⁶⁹. Diğer bir örnek ise Teselya'da yer alan Thebes B Bazilikası'nda (M.S. 4.-6. yüzyıl) görülür⁷⁰. Templonu günümüze ulaşmayan fakat Justinianos döneminde yaşamış olan Mabeyinci Paulus'un⁷¹ tasvirlerine göre yüksek tipte templonu olduğu anlaşılan Ayasofya da bu tip içinde değerlendirilmektedir⁷².

Şekil 43. Thasos Bazilikası templon restitüsyonu (Orlandos. 1952: Şek. 493)

⁶⁷ J. Braun, *a.g.e.*, s.660; M. Chatzidakis, *a.g.m.*, s. 328; U. Peschlow, *a.g.m.*, 1449; A. Aydın, *a.g.m.*, s. 217.

⁶⁸ T. Mathews, *a.g.e.*, s.168.

⁶⁹ Peschlow, *a.g.m.*, s. 1449.

⁷⁰ Stephen G. Xydis, "The Chancel Barrier, Solea, and Ambo of Hagia Sophia", *The Art Bulletin*, 1/29, New York 1947. s. 9, Fig. 5.

⁷¹ Mabeyinci Paulus, Justinianos dönemi sarayında, huzuru ve sessizliği sağlamakla görevli ("Silentiarios"luk), senatör seviyesinde ve onurundaki bir saray kapı görevlisiydi. Bu bilgiyi dönemin tarihçileri olan Prokopios ve Agathias gibi yazarlardan da doğrulayabiliyoruz. Gene yazar Agathias'tan öğrendiğimize göre, iyi ve zengin bir aileden geldiğini öğreniyoruz. Paulus M.S. 5. ve 6. yüzyıllardaki ozanlar arasında en yeteneklisi olarak görülmektedir. Doğum ve ölüm tarihleri ile alakalı kesin bir bilgi yoktur. Hristiyan olmasına rağmen pagan şairlerin sonuncusu sayılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mabeyinci Pavlos, *Ayasofya'nın Betimi*, (çev. Samih Rifat), İstanbul 2010. s. 17-19.

⁷² J. Braun, *a.g.e.*, s. 661.

Yüksek tip olarak değerlendirilen arşitravlı temponlar ile birlikte, levhalar ile arşitrav arasında kalan boşlukların perde ile kapatıldığı bir uygulamanın varlığı bilinmektedir⁷³. Yahudi sinagoglarında da benzer bir uygulama kutsal alan ayrımları için kullanılmaktaydı⁷⁴. Erken dönem ayinleri hakkında yeterli bilgi sahibi olmasak bile bu uygulama sonucunda inananların ayinlerin belli bölümlerini göremedikleri düşünülmektedir⁷⁵. Suriye kökenli kaynakların aktarımlarına göre, inanan ve ruhban sınıfının kiliseye ilk giriş yaptıklarında, templonda yer alan perdelerin açık olduğu, İncil'den okunan metinlerden sonra ise diakonun kitabı altara koyması ile birlikte perdelerin kapatıldığı bilinmektedir. Ökaristi (Şükran) ayini sonrası ise inananlara ekmek ve şarap sunulurken perdelerin tekrardan açıldığı belirtilmektedir⁷⁶. Benzer şekilde kiboriumlardaki perde uygulamasını tartışarak ele alan araştırmacı Mathews ise temponlardaki bu uygulamanın özellikle İstanbul'daki 5. ve 6. yüzyıl kiliselerinde liturjik amaçlı olmadığını dile getirmektedir⁷⁷.

Daha öncede belirttiğimiz gibi, temponların gelişim süreci, belirli bir düzen içinde, alçak tip tempondan yüksek tipe geçiş şeklinde olduğu söylenemez. Her iki tipte aynı dönemler içinde ve farklı bölgelerde görülmüştür. Örneğin 5. yüzyılda İstanbul'da bulunan Khalkoprateion Kilisesi'nin temponu alçak tip olarak düzenlenmişken, Studios Manastırı, Aziz Sergios ve Bacchos, Aziz Polyeuktos, Azize Euphemia ve Ayasofya'nın temponu yüksek tipte düzenlenmiştir⁷⁸. U. Peschlow, İstanbul'daki alçak tip tempon düzenlemesinin varlığına kuşkuyla yaklaşarak, 5. ve 6. yüzyıllarda başkentte görülen en yaygın tipin yüksek olduğunu vurgular ve bu tipin kökeninin İstanbul olduğunu, diğer bölgelere de buradan yayıldığını savunur⁷⁹. Yüksek tip tempon örneklerini Anadolu'daki farklı yapılarda da görmek mümkündür. Didim'de yer alan ve 5.-6. yüzyıla tarihlenen Adyton Bazilikası ve B Kilisesi tempon düzenlemeleri yüksek

⁷³ Roma Aziz Petrus Kilisesi'nde yer alan bir rölikerin üzerinde yer alan kabartmadan, tempon levhaları bulunmayan kilisenin perde ile kapatıldığı anlaşılmaktadır, bkz. A. Aydın, a.g.m, s. 217. Ayrıca 1888 yılında Roma'da yapılan bir kazı sonucu ortaya çıkarılan 4. yüzyıla ait duvar resminde perde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Frederick Bligh Bond, Bede Camm, *Roodscreens and Roodlofts*, I, London 1909. s. 4.

⁷⁴ F.B. Bond, B.Camm, a.g.e., s. 5, Fig. 2.

⁷⁵ M. Chatzidakis, a.g.m., s. 327; Peschlow, a.g.m, s.1450; Christopher Walter, "A New Look at the Byzantine Sanctuary Barrier", *Revue des Etudes Byzantine*, 51, Paris 1993. s. 204.

⁷⁶ A. Aydın, a.g.m, s. 217.

⁷⁷ T. Mathews, a.g.e., s. 168.

⁷⁸ T. Mathews, a.g.e., s. 110.

⁷⁹ Peschlow, a.g.m, s. 1469.

tiptedir⁸⁰. Aynı şekilde Efes Aziz Ionannes, İznik Koimesis ve Demre Aziz Nikolaos kiliselerinin templonları da yüksek tipte düzenlenmiştir⁸¹.

Yüksek olarak tasarlanan templonların bazı örneklerinde, arşitravların dini konulu tasvirler ile bezemeli olduğu bilinmektedir. Mabeyinci Paulus'un aktardıklarına göre, Ayasofya'nın yüksek tipte olduğu anlaşılan templonunun arşitravı gümüş kaplıdır ve üzerinde madalyonlar yer alır. Madalyonlarda ise Meryem'in kucağında duran İsa ve azizler gibi betimlemeler bulunur⁸². Arşitravlar üzerindeki bu tarz betimlemelerin nedenlerini araştırmacılar farklı nedenlerle açıklamışlardır. T. Mathews, arşitravlardaki tasvirlerin, ayin sırasındaki olaylara işaret ettiğine vurgu yaparak, inananların seremoniyi daha iyi algılaması için böyle bir uygulamanın varlığından bahseder⁸³. J. P. Sodini ve C. Walter ise inananların ayinlerin tamamını görememesinden dolayı, arşitravlardaki betimlemelerin cemaat için bir canlandırmadan ibaret olduğunu söyler⁸⁴. Templon arşitravları erken dönemde daha büyük olarak tasarlanırken, daha sonraki dönemlerde boyutları küçülmüştür⁸⁵.

Erken dönem templon düzenlemelerinde kullanılan levhalar genel olarak mermerden yâda taş malzemedен yapılmaktaydı⁸⁶. Çoğu dönemde kullanımı en yaygın olan tasvirsiz levhaların bu dönemde de örnekleri bulunur⁸⁷. Bezemeli örneklerde yer alan motifler içinde en yoğun olarak kullanılanları genelde geometrik bezeme örnekleridir. Balık pulu, eşkenar dörtgen, ızgara ve kesişen daire gibi motifler bu dönemde yoğun olarak kullanılmıştır. Özellikle balık pulu ve ızgara motiflerinin bu dönemde delikli levha olarak daha yoğun bir şekilde kullanıldıklarını bilinmektedir⁸⁸. Geometrik motiflerin yanı sıra bitkisel bezemelerin ve çeşitli hayvan figürlerinin de kullanıldığı görülür. Akantus gibi yoğun olarak kullanılan bitkisel motiflerin yanında, su kuşları, aslan, keçi gibi hayvan figürlerini de erken dönemde görmek mümkündür⁸⁹.

⁸⁰ Urs Peschlow, "Byzantinische Plastik in Didyma", *IstMitt*, 25, Tübingen 1975. s. 253, Taf 42, 3-4; s. 256, Taf. 42, 5-6.

⁸¹ A. Aydın, a.g.m., s. 219.

⁸² Victor Lasareff, "Trois Fragments d'Epistyles Peintes et le Templon Byzantin", *Deltion tes Christianikes kai Archaiologikes Hetaireias*, 4, Atina 1966. s. 123; M. Pavlos, a.g.e., 690-715, s. 54-55

⁸³ Thomas Mathews, *Byzantium from Antiquity to the Renaissance*, New York 1998. s. 127.

⁸⁴ Jean Pierre Sodini, "La Sculpture Medio-Byzantine: le marbre en ersatz et tel qu'en lui-même", *Constantinople and its Hinterland*, Cambridge 1995. s. 293; C. Walter, a.g.m., s. 206.

⁸⁵ Sema Alpaslan, *Antalya'nın Demre (Kale) ilçesindeki H. Nikolaos Kilisesi'nde dini ayinle ilgili plastik eserler*, (Basılmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996. s. 224.

⁸⁶ L. Bouras, a.g.m., s. 2023.

⁸⁷ Nezih Fıratlı, *La Sculpture Byzantine Figurée au Musée Archéologique d'Istanbul*. Paris 1990. s. 242

⁸⁸ A.K. Orlandos, a.g.e., s. 514-516, Şek. 475.

⁸⁹ Carl D. Sheppard, "Byzantine Carved Marble Slabs", *The Art Bulletin*, 1/51, New York 1969. s. 65.

Bu dönemde görülen birçok motif Hıristiyanlığın gelişi ile birlikte değişme uğramış ve kompozisyonlar yeni dinin inancına göre uyarlanmıştır. Yahudi inancında levhalarda oldukça sık kullanılan çelenk içindeki menorah motifinin yerini haç yâda christogramlar almış ve levhalarda bu şekilde yoğun olarak kullanılmışlardır⁹⁰.

Erken dönem templon düzenlemelerinde levhaları statik açıdan destekleyen ve ayakta durmasını sağlayan payelerin, templon düzenlemesinin şekline ve düzenlemede durduğu yere göre farklı örnekleri bulunmaktadır. Genellikle kareye yakın kesitli bu yardımcı elemanların topuzlu ve üzerinde sütun kullanıldığı durumlarda da sütun kaideli örnekleri mevcuttur⁹¹. Karşılıklı iki yüzünde levhanın oturduğu dikey oluklar kullanılırken, diğer iki yüzünde ise erken dönem özelliği olan eş merkezli şeritlerden oluşan dikey dikdörtgen bezemeler bulunmaktadır. Orta Bizans döneminde bu bezemenin yerini çember, örgü, dörtgen ve kıvrık dal motifleri alır⁹². Genellikle payeler ile oluşturulan templon düzenlemesinin ortasında bazı örneklerde kapı açıklığı bulunmaktadır. Ahşap yâda metalden yapılan bu kapı “krali kapı” olarak adlandırılmaktadır⁹³.

M.S. 726 yılında başlayıp, 843 yılında kilise konsilinin reddine kadar devam eden İkonoklazma Dönemi’nde, templonların düzenlemelerine dair herhangi bir bilgi edinilememekle birlikte, bu dönemde de erken dönemde var olan uygulamaların devam ettiği düşünülmektedir⁹⁴. 9. ve 10. yüzyıllara gelindiğinde, erken dönemden bu yana kullanılan yüksek tip templon düzenlemelerinin, arşitrav ve levhalar arasındaki boşluklar kapatılmadan kullanılmaya devam ettiği görülür. C. Walter’a göre 10. yüzyılda artık ana apsis boyunca genişlemiş standart bir templon tipi görülmeye başlanır⁹⁵.

11. yüzyılın sonu ile birlikte templon düzenlemelerinde ahşap malzemenin yoğun olarak kullanıldığı yerinden çıkarılabilir boyalı ikonaların, arşitrav ve levhalar arasındaki boşlukta kullanılmaya başlandığı ve templon düzenlemesinin de bu

⁹⁰ Gideon Foerster, “Decorated marble chancel screens in sixth century synagogues in Palestine and their relation to Christian art and architecture”, *Actes du XIe congrès international d’archéologie chrétienne*, Lyon, Vienne, Grenoble, Genève, Aoste, 21-28 September 1986, Rome 1989. s. 1811, Fig. 9-11.

⁹¹ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, Şek. 474, 479.

⁹² Catherine Vanderheyde, “The Carved Decoration of Middle and Late Byzantine Temples”, *Mitteilungen zur Spätantiken Archäologie und Byzantinischen Kunstgeschichte* 5, Wiesbaden 2007. s. 78.

⁹³ Guntram Koch. *Erken Hıristiyan Sanatı*, İstanbul 2007. s. 72, Res. 52.

⁹⁴ V. Lasareff, *a.g.m.*, s. 123.

⁹⁵ C. Walter, *a.g.m.*, s. 209.

ikonalarından dolayı “ikonastasis” adını aldığı bilinmektedir⁹⁶. Farklı bir görüş olarak ise V. Lasareff, bu dönemde ikonaların templon düzenlemesinde değil, bu bölümün hemen yanlarında yer alan kemer içindeki bir düzenlemede bulduklarını söyler. İkonaların ancak 14. yüzyılda templonlardaki yerlerini aldıklarını belirtir⁹⁷. 16. yüzyıla kadar genel olarak mermer ya da taş malzemeden üretilen templon düzenlemeleri, bu tarihten sonra ahşap malzeme kullanılarak oluşturulmaya başlanmış, 17. yüzyılda ise artık tamamen ahşaptan üretilen büyük boyutlu ikonalarla oluşturulmuştur⁹⁸. Büyük boyutlu bu ikonalar ile birlikte ise templon düzenlemeleri daha da kapalı bir hale gelmiştir⁹⁹.

Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi’nde templon düzenlemesine ait olduğunu anlaşılan toplamda 110 adet¹⁰⁰ mimari plastik parça tespit edilmiştir. Parçaları, 1 adet stylobat (Kat. No: 1), 1 adet sütun kaidesi (Kat. No: 2), 18 adet levha parçası (Kat. No: 3), 14 adet levha üstü parçası (Kat. No: 4-11), 1 adet sütun başlığı (Kat. No: 12) ve 75 adet arşitrav parçası (Kat. No: 13-21) oluşturmaktadır.

3.1.1. Templon Stylobatı

Kazısı henüz tamamlanmayan bemaı sınırlayan stylobat (Kat. No: 1), Erken Bizans Dönem örneklerinde sıklıkla karşılaştığımız ters Π formundaki planlamadan oluşmaktadır (Res. 1, Çiz. 1). Apsis yarım dairesi genişliğinde oluşturulan düzenleme, batısında yer alan T kesitli payelere ulaşmadan sonlanır. Görünürdeki 15 adet kesme taş bloktan oluşan stylobatın kuzey ve güney bölümlerinin kazısı tamamlanmadığından, iki yanda apside ulaşan kısımlar görülmemektedir. Stylobat ve bema zemini, naos zemininden 23 cm. yüksek olarak düzenlenmiştir. Batı yönde yer alan templon stylobatı, toplam 9 adet kesme taş bloktan oluşmaktadır. Kireç taşından oluşturulan dizinin üzerinde templon düzenlemesiyle ilgili çıkarımlar yapabileceğimiz bazı izler ve uygulamalar mevcuttur. Kuzey yönden ikinci, güney yönden ise üçüncü blok üzerinde, doğu-batı yönünde, birer oluk yer almaktadır (Şek. 16). Kuzey yöndeki 48 cm., güneydekinde ise 50 cm. genişliğinde olan olukların derinliği 2 cm.dir. Kalın taraklı

⁹⁶ M. Chatzidakis, a.g.m., s. 338; C. Vanderheyde, a.g.m., s. 78.

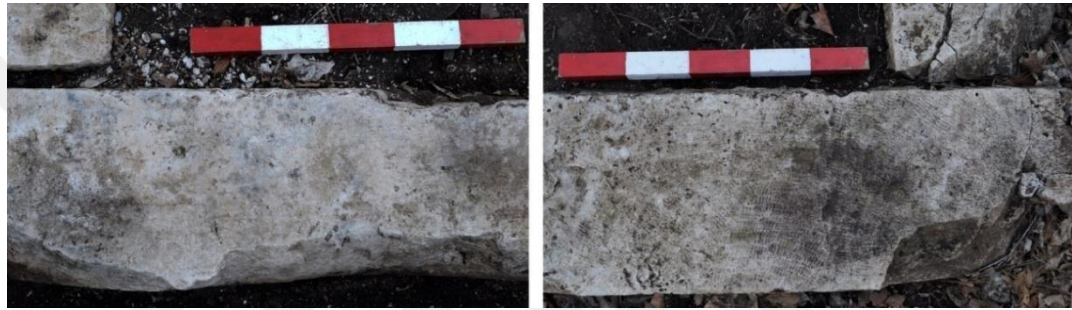
⁹⁷ V. Lasareff, a.g.m., s. 131, 134-135.

⁹⁸ Jean Pierre Sodini “La Sculpture Byzantine (VIIe-XIIe siècles): Acquis Problèmes et Perspectives”, *La Sculpture Byzantine VIIe-XIIe Siècles*, 49, Athens 2008. s. 20.

⁹⁹ M. Chatzidakis, a.g.m., s. 345-346.

¹⁰⁰ Katalogda yer alan eserlerin bir kısmı, restitüsyon önerilerinde olduğu gibi toplu olarak ele alındığı için, katalog numaraları ve parça sayıları aynı değildir. Eserlerin bir bütün olarak algılanması için yapılan bu düzenleme dolayısıyla metin içerisinde geçen toplam sayılar katalog numaralarına göre değil, parça sayıları esas alınarak verilmiştir. 110 adet parça, farklı türdeki eserler olarak algılanmamalıdır. Örneğin Kat. No: 3, aynı levhaya ait olduğu anlaşılan 18 adet levha parçasından oluşmaktadır.

olarak bırakılmış iç yüzeyinde kireç katkılı beyaz harç görülmektedir. Aynı şekilde, batı yöndeki stylobatın kuzey ve güney köşelerinde de harç izleri mevcuttur (Şek.44). Templon düzenlemesiyle ilgili bilgi sağladığımız bir diğer veri ise, aynı stylobat üzerinde kuzey yönden dördüncü, güney yönden ise beşinci blok üzerinde bulunmaktadır. Bu iki blok üzerinde, birer adet kare formlu kurşun deliği ve kurşun akıtma olukları bulunmaktadır. Kuzeyde yer alan kurşun deliğinin üzerinde kalın tarakla işlenmiş kare formlu bir elemanın oturtulduğu anlaşılan 15x17 cm. ölçülerinde iz görülmektedir. Aynı şekilde güneyde yer alan kurşun deliğinin etrafında ve hemen güneyinde de, aşınmış olması nedeniyle ölçüsü kesin olarak alınamayan kalın tarak izleri bulunmaktadır (Şek. 17).

Şekil 44. Templon batı stylobatı köşelerinde yer alan harç izleri

Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde olduğu gibi ters II formunda düzenlenen templon stylobatı örnekleri Anadolu'da Patara Kent Bazilikası'nda¹⁰¹, Limyra Piskoposluk¹⁰², Xhantos Doğu¹⁰³, Laodikeia¹⁰⁴, Hierapolis Piskoposluk¹⁰⁵, Efes Aziz Ioannes¹⁰⁶ ve Efes Meryem Ana¹⁰⁷ kiliselerinde bulunur. Anadolu dışında ise Yunanistan'daki Dafnousion Lokridos¹⁰⁸, Amphipolis'teki A¹⁰⁹, Makedonya'daki

¹⁰¹ Havva Işık – Şevket Aktaş – Erkan Dündar – Mustafa Koçak – Burcu Ceylan, “Patara 2015 Yılı Kazı ve Koruma Çalışmaları / Excavations and Conservation Work at Patara in 2015”, *ANMED*, 14, İstanbul 2016. s. 101-103, Fig. 5.

¹⁰² Urs Peschlow “Die bischofskirche in Limyra (Lykien)”, *Actes du Xe Congrès International d'Archéologie Chrétienne*, 2, Vatikan 1984. s. 409-411, Abb. 1.

¹⁰³ Jean Pierre Sodini “Une Iconostase byzantine a Xanthos”, *Actes du Colloque sur la Lycie Antique*, Paris 1980. Fig. 1.

¹⁰⁴ Celal Şimşek, *Laodikeia Kilisesi Lykos Vadisi'nde Hristiyanlık*, Denizli 2015. s. 37-39, Res. 15

¹⁰⁵ Diego Peirano, “Some Observations About the Form and Settings of the Basilica Bargala”, *Macedonian Historical Review* 3, Skopje 2012, s. 70, Fig. 3-4.

¹⁰⁶ Richard Krautheimer, *Early christian and Byzantine architecture*, London 1986, Fig. 57.

¹⁰⁷ Stefan Karwiese, *Karwiese Stefan, Erster Gesamtbericht über die Wiederaufnahme der archäologischen Untersuchung der Marienkirche in Ephesos*, Wien 1989. Fig 10.

¹⁰⁸ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 511, Şek. 472 (1).

¹⁰⁹ Alessandro Taddei, “I monumenti protobizantini dell'acropoli di Amphipolis”, *Annuario della Scuola Archeologica Italiana di Atene*, 8 (3)/LXXXVI, Atene 2008. s.269-279, Fig. 4.

Philippi A ve B¹¹⁰ ve Stobi Piskopos Philip¹¹¹ bazilikalarında benzer düzenlemeler bulunur.

3.1.2. Templon Sütun Kaidesi

Kilisenin batı templon stylobatı üzerinde tespit edilen sütun kaidesinin (Kat. No. 2), buluntu yeri ve ölçülerinden dolayı templon düzenlemesine ait olduğu düşünülmektedir. Dik açılı plinthosun üzerinde düz profil ile başlayıp, boyuna doğru daralan torus yer alır. En üstte ise dik açılı boyun kısmı bulunur. Profil özelliklerine göre değerlendirildiğinde S. Y. Ötüken'in yaptığı tipoloji¹¹² içerisinde Attika B tipinde yer alır. Bu tip kaideler için "basit formlu" ifadesi de kullanılmaktadır¹¹³. Ayrıca yarı işlenmiş veya tamamlanmamış ürünler olduğu da araştırmacılar tarafından düşünülmektedir¹¹⁴. Templon düzenlemesine ait olduğunu düşündüğümüz kaidenin benzeleri daha büyük boyutlarda, kilisenin kuzey nef ayrımında bulunur. Bu açıdan değerlendirildiğinde kaidenin templon düzenlemesine ait olma olasılığı güçlenmektedir. Parçanın 5. ve 6. yüzyıla tarihlenen benzer örnekleri Bursa Kemaliye'de¹¹⁵, Çorum Arkeoloji Müzesi'nde¹¹⁶, Likya Belceğiz Deniz Kamp Kilisesi'nde¹¹⁷ ve İzmir Arkeoloji Müzesi'nde¹¹⁸ görmek mümkündür. Benzer örnekler ve profil açısından kaide 5.-6. yüzyıla tarihlenmektedir.

¹¹⁰ R. F. Hoddinott, *Early Byzantine churches of Macedonia and southern Serbia: a study of the origins and the initial development of east christian art*, London 1963. s. 170, Fig. 80; s. 188-191, Fig. 97

¹¹¹ R. F. Hoddinott, *a.g.e.*, s. s. 161-167, Fig. 73.

¹¹² Araştırmacı S. Yıldız Ötüken'in sütun kaidelerinin profilasyonlarına göre yaptığı tipolojide Attika Tipi kaideler, A, B, C adı altında üç ana gruba ayrılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. S. Yıldız, Ötüken, "Forchungen im Nordwestlichen Kleinasien Antike und Byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa", *IstMitt*, 41, Tübingen 1996. s. 161.

¹¹³ Sema, Alparslan "Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2000 Yıllığı*, Ankara 2001. s. 273-274.

¹¹⁴ S. Yıldız, Ötüken, bu tip kaidelerin "rohformbassen" yani işlenmemiş kaideler olarak değerlendirildiğini belirtir, bkz. S. Y. Ötüken, *a.g.e.*, s. 161; Ayrıca N. Asgari, Prokonnesos'ta (Marmara Adası) bulunan mermer ocaklarında tespit edilen bu tip kaideleri, attika tipin yapım aşaması içerisinde göstermiştir, bkz. N. Asgari, "Observations on Two Types of Quarry-items From Procennesus: Column-shafts and Column-basses", *Ancient stones, Quarrying, Trade and Provenance*, Leuven 1992. s. 73-80, Fig. 8-9.

¹¹⁵ S. Y. Ötüken, *a.g.e.*, s. 156, Kat. No: Ke4c, Taf. 26-1, s. 158, Kat. No: M28b, Abb. 35.

¹¹⁶ Esra Keskin, "Çorum İlinde Bulunan 5-6. Yüzyıllara Ait Attika Tipi Sütun Kaideleri", *Bizans ve Çevre Kültürleri Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken'e Armağan*, Ankara 2010. s. 230, Kat. No: 8, 11, Res. 8, 11.

¹¹⁷ İ. Malkoç - S. Tsuji, "Preliminary Report on the Excavations in Ölüdeniz, Lycia, by Fethiye Museum, the Ministry of Culture, Turkey, During 1999-2004" *Al-Rafıdan*, XXVI, Bağdat 2005. s. 20, Fig. 3.

¹¹⁸ Ayşegül Andıç, *İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2012. s.19, Kat. No: 4, Res. 4; s.20, Kat. No: 5, Res.5; s.20, Kat. No: 6, Res.6.

3.1.3. Templon Levhası

Kilise ve vaftizhanede yapılan çalışmalarda tespit edilen mermer levha parçalarının (Kat. No. 3), benzer malzeme-teknik ve kalınlıklarından dolayı aynı levhaya ait olduğunu düşünülmektedir. Büyük olasılıkla templon düzenlemesi için Prokonnesos'tan ithal olarak getirilmiştir. Ön ve arka yüzü bezemeli olan levha, yapılan restitüsyon çalışmasından anlaşıldığı üzere, en dışta farklı genişlik ve yüksekliklerdeki toplam üç adet bezemesiz bordür ile çevrenmektedir (Çiz. 3). Merkezinde ise, kolları uçlarda genişleyen, daire içinde iki Latin haçı bulunmaktadır. Daire hariç aynı düzenleme, levhanın arka bölümünde de mevcuttur. Erken Bizans Dönemi'nde yoğun olarak kullanılan bu kompozisyon farklı bölge ve coğrafyalarda da karşımıza çıkmaktadır. Benzer örnekler Efes'te¹¹⁹, Limyra Piskoposluk Kilisesi'nde¹²⁰, Gemiler Adası'nda¹²¹, Aya İrini'de¹²², Yunanistan Delphi'de¹²³, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde¹²⁴, Philippi Piskoposluk Kilisesi'nde¹²⁵, Bursa'da¹²⁶, Ayasofya'da¹²⁷, Yunanistan Paros'ta¹²⁸, Aizanoi'de¹²⁹, Mısır Ostracina Kilisesi'nde¹³⁰, Kocaeli Müzesi'nde¹³¹ ve Tekirdağ Müzesi bahçesinde¹³² görülür. Kompozisyon ve benzer örnekler değerlendirildiğinde levha 5.-6. yüzyıla tarihlenir.

¹¹⁹ Friedrich Wilhelm Deichmann "Zur spatantiken bauplastik von Ephesos", *Mansel'e Armağan*. Ankara 1974. s. 559-560, Taf. 174 a, b, c.

¹²⁰ U. Peschlow, a.g.m., s. 419, Abb. 8.

¹²¹ Kazuo Asano, "Architecture of Church III", *The Islands of St. Nicholas, Excavation and survey of Gemiler Island Area, Lycia, Turkey*, Osaka 2010. s. 39, Fig. 33, Pl. 57 (3).

¹²² Hülya Tezcan, *Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 1989. s. 150, Res. 175.

¹²³ L. Joseph, "Delphes chrétien", *Bulletin de correspondance hellénique*, 23, Athens 1899. s. 246, Fig. 16.

¹²⁴ N. Firatlı, a.g.e., s. 154-155, Pl.94, no. 306d, no. 307 c.

¹²⁵ Noel Duval - Pascale Chevalier "Plaques de chancel en marbre" *Salona I. Catalogue de la sculpture architecturale paléochrétienne de Salone*, Rome 1994. s. 238, Xb.1, Pl. LXXVIII, X.b.1.

¹²⁶ S. Y. Ötügen, a.g.e., s. 89, 90, 105, Taf. 11.3-4-5.

¹²⁷ G. A. Guidobaldi, "I Plutei Delle Finestre", *Santa Sofia di Costantinopoli. L'arredo marmoreo della grande chiesa giustiniana*, Roma 2004. s. 100-106, 114, 118, 122-124, 142-144, 148-198, FN.O3-FN.06, FN.10, FN.12, FS.O1, FS.O2, FS.11, FS.12, FO.01-FO.26.

¹²⁸ Angeliki Mitsani "The early christian templon-screen in the Katapoliani, Paros", *Delition of the Christian Archaeological Society*, AA, Atina 2006. s. 85, Res. 20.

¹²⁹ Philipp Niewöhner "Aizanoi, Dokimion und Anatolien stadt und land siedlungs und steinmetzwesen vom spateren 4. bis 6. jahrhundert n. Chr." Wiesbaden 2007. s. 249-250, No. 292-293, Abb. 98-99.

¹³⁰ Lihi Habas "The Art of Imported Marble Chancel Screens and its Influence on Local Production in the Churches of the Provinces of Palaestina and Arabia: A Case Study", *Proceedings of the XI I Symposium on Mediterranean Archaeology*, Famagusta, North Cyprus, 5-8 March 2008, Oxford 2009. 100-108, s. 102, Fig. 5.

¹³¹ Günay Hakan, *Kocaeli Müzesi'ndeki Bizans Devri Mimari Plastikleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2009. s.76, Kat. No. 56.

¹³² Meltem Çavdar, *Kırklareli Vize'den Geç Antik -Bizans Dönemi Mimari Plastik Taş Eserler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2014. s. 89-90, Kat. No. D-1-D-2.

3.1.4. Templon Levha Üstü

Templon düzenlemesine ait olduğunu düşündüğümüz diğer bir grup trapez kesitli levha üstleridir¹³³ (Kat. No: 4-11). Levhaları sağlamlaştırmak ve sabitlemek amacıyla, üstünde, altında yâda birlikte kullanılan trapez kesitli bu parçalar, “levha üstü” ve “levha kaidesi” olarak tanımlanır¹³⁴. Templon levhasında olduğu gibi, mermer malzemeden yapılan levha üstleri de büyük ihtimalle Prokonnesos’tan ithal malzemelerdir. Trapez kesitli bu elemanlarda, Olympos Piskoposluk Kilisesi örneğinde iki tip profil-kesit özelliği görülmektedir. Ön ve arka yüzünde aynı profil özellikleri görülen Tip 1’de (Kat. No: 4-6) levha oluşu bulunmazken, Tip 2’de (Kat. No: 7-11) levha oluşu bulunur ve ön-arka yüz profilleri farklılık gösterir.

Levha oluşu bulunmayan Tip 1’in, levhaya nasıl oturtulduğuna dair bir veri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Olympos’ta yer alan yapılarda, kurşun ile kenetlenmenin kullanılmadığı durumlarda, kireç katkılı beyaz harç ile sabitleme işleminin gerçekleştirildiğini bilmekteyiz¹³⁵. Fakat bu elemanların bittiği noktada sütuna mı yoksa payelere mi sabitlendiği ya da nasıl bir sistem ile nereye kenetlendiği, kenar bölümlerinin kazılarda tespit edilemeyeşinden dolayı soru işareti olarak kalmaktadır. Levha oluşu bulunan Tip 2’de ise parçaların kenar bölümlerinin açılı kesilmiş olmalarından dolayı, benzer açılarda kesilen başka elemanlara oturtularak sabitlendiği anlaşılmaktadır. Benzer bir düzenleme Laodikeia Kilisesi’nde yapılan kazılar sonucunda tespit edilmiştir. Templon düzenlemesine ait olduğu anlaşılan sütunpayelerin levhalara bakan yan yüzleri, levha kaidesi ve üstü parçalarının kesit ve profillerine uyumlu olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır¹³⁶. Bu yönüyle Olympos Piskoposluk Kilisesi’nde “Tip 2” olarak tanımladığımız levha üstlerinin de benzer profillere sahip oluşu, benzer bir düzenlemenin varlığına işaret etmektedir. Aynı zamanda parçaların açılı kesilen kenar bölümlerinin hemen üst yüzlerinde bulunan kurşun olukları da bu düşünceyi destekler niteliktedir (Res. No: 7, 9).

¹³³ Levha üstü olarak tanımlanan parçaların kırık yüzleri hariç hepsi zımparalı, üst ve ön yüzlerinde ise yazıt bulunmaktadır. Bu sebeple yazıtların duruşuna göre parçalar levha üstü olarak tanımlanmıştır.

¹³⁴ Sema Alpaslan, “Demre Aziz Nikolaos Kilisesi’ndeki Trapez Kesitli Levhalar, Levha Üstü ve Levha Kaideleri”, *Adalya*, 2, İstanbul 1998. s. 235.

¹³⁵ Özellikle Episkopeion içinde yer alan peristylli yapıdaki sütun kaidelerinin altında ve üstünde yoğun olarak harç ile sabitleme uygulanmıştır. Ayrıca aynı yapı içinde yer alan levhaların, sütun kaidelerinin arasına levha oluşu ve harç ile sabitlendiği de gözlenmektedir. Benzer şekilde aynı yapı içinde yer alan payandalarda bulunan izlenen de levhaların payandalara harç ile sabitlendiği anlaşılmaktadır.

¹³⁶ Fotoğraflar için bkz. <http://laodikeia.pau.edu.tr/tr/sayfa/laodikeia-kilisesi-calismalari-ve-koruma-catisi>

Trapez kesitli levha üstü parçalarının bazılarında yazıt bulunmaktadır (Kat. No. 4, 5, 7, 8). Profil ve kesit açısında “Tip 1” olarak tanımladığımız levha üstü grubuna giren Kat. No. 4’teki parçanın ön yüzünde yer alan dik açılı profilde:

]CΜΩ αῦτων[

“*kendilerinin ...*” şeklinde ifade yer almaktadır. Templon kuruluşlarındaki bu tip ifadeler kilisedeki bazı öğelerin yapımında bağışta bulunan kişilere atfedilmektedir. Olympos’a yakın bir konumda olan Andriake B Kilisesi’ndeki bir templon levhası üzerinde bulunan yazıtta da:

]Ολυμμι [ος...

“*Olympos’lu (...kişi...)*” ifadesi bulunur. Bu ifadeyle templonun yapımında Olympos’lu bir kişinin bağışta bulunduğu anlamı çıkarılabilir¹³⁷. Likya Bölgesi’nde bağış ifadesi içeren diğer bir yazıt ise Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi’ndeki korkuluk levhasında bulunur. Yazıtta:

Ἐπί[ο]νος ὁ εὐλαβῆς διάκον(ος) εὐξάμενος ἔδωκεν χρυσοῦ
νο(μίσματα) < γ’.

“*Dindar diakon Epigonos, adağını yerine getirerek, bir yarım ve bir adet üçte bir altın sikke bağışladı.*” şeklindeki ifadeyle, bir din görevlisinin kiliseye bağışta bulunduğu anlaşılmaktadır¹³⁸.

Profil ve kesit açısından “Tip 2” olarak tanımladığımız levha üstü grubuna giren Kat. No. 5’te yer alan parçanın ön yüzünde bulunan dik açılı profilde bir onurlandırma yazıtı bulunur. Yunanca yazıtta:

]τερτίας εἰς τιμῆν τῆς Παρθένου [Μαρίας(?)]

“*Bakire Meryem’in 3. kez onurlandırılması...*” şeklinde ifade yer alır.

Kat. No. 7’de bulunan parçanın üst yüzünde, Yunanca “zafer” anlamına gelebilecek,

⊕ Νίκ[η]

“⊕ *Nik*” şeklinde ifade yer alır.

¹³⁷ V. M. Tekinalp, a.g.t., Ek 1, s. 7-8.

¹³⁸ Ayça Tiryaki, “Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi’ne ait bir grup korkuluk levhası”, *OLBA*, XX, Mersin 2012. s. 501. Fig. 3.4.7.8.

Yazıtta bulunan harfler “zafer” anlamının yanı sıra bir şahıs ismi olarak da kullanılmış olabilir. Likya Bölgesi’nde, yazıttaki harflerle başlayabilecek şekilde “Nikolaos” ismiyle karşılaşılr. Bu isim Likya Bölgesi’nde iki önemli azizle temsil edilir. İlki Myra’lı Aziz Nikolaos’tur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen azizin Patara’da doğduğu bilinir. Constantine Dönemi’nde Myra’da piskoposluk yaptığı ve 325 yılındaki İznik Konsili’ne katıldığı belirtilir. Bölge ve Myra’da olduğu kadar daha sonraki dönemlerde Rusya ve Avrupa ülkelerinde de oldukça popüler bir aziz haline gelmiştir¹³⁹. Nikolaos adını taşıyan bir diğer aziz ise 6. yüzyılda Myra yakınlarında bulunan Sion Manastırı’nda yaşadığı bilinen Sionlu Aziz Nikolaos’tur. 565’e tarihlenen yaşam öyküsünden, Likya Bölgesi’nde bulunan gezici atölyeler de dâhil olmak üzere dönem hakkında birçok bilgi sağlanmaktadır¹⁴⁰. Ayrıca tezimizin konusu olan taş eserlerin bulunduğu kilise ve vaftizhanenin içinde yer aldığı Episkopeion’nun batısındaki peristylli yapı mozaiklerindeki bani tasvirleri arasında da “Struktur Nikolaos” ismine rastlanır. Bu yönüyle levha üstünde yer alan yazıtın, bahsedilen azizlerden birine ya da peristyl mozaiginde yer alan baniye ait olabileceği düşünülebilir.

Kat. No. 8’de bulunan parçanın üst yüzünde ise bir anı yazıtı yer alır. Yunanca yazıtta:

[μνήσθητι τῆς φιλοχρέ[στου]

“*Bir Hıristiyansever’in anısına! ...*” ifadesi bulunur¹⁴¹. Bu yazıtta yukarıda değindiğimiz örneklerdeki gibi muhtemelen kiliseye yardım eden bir kişinin anısına yazılmış olmalıdır.

Levha üstlerinin benzer örneklerini farklı bölgelerde görmek mümkündür. En yakın ve benzer örnek Ölüdeniz Sun City’de yer alan kilisede bulunmaktadır. Benzer profil özelliklerinin görüldüğü bu örnek özellikle ilk tip olarak değerlendirdiğimiz Kat. No: 4-6’da yer alan levha üstleriyle hem profil hem de ön yüzlerinde bulunan yazıtlı profilden dolayı oldukça benzerlik göstermektedir¹⁴². Ayasofya’nın galeri katında

¹³⁹ Nancy Patterson Ševčenko, *Cycles of the life of St. Nicholas in Byzantine Art*, (Basılmamış Doktora Tezi), Columbia University Faculty of Philosophy, Columbia 1973. s.1-2; S. Alpaslan, a.g.t., s. 12.

¹⁴⁰ Ihor Ševčenko - Nancy Patterson Ševčenko, (der.), *The Life of St. Nicholas of Sion*, Brookline, Massachusetts 1984. s. 69; S. Alpaslan, a.g.t., s. 27.

¹⁴¹ Yunanca yazıtların çevirilerini yapan Olympos Kazısı ekip üyesi Yrd.Doç.Dr. Hüseyin Sami Öztürk’e teşekkür ederim.

¹⁴² İ. Malkoç - S. Tsuji, a.g.m., s. 8, Fig. 14 a-b; Kilise daha önceki yayınlarda içinde bulunduğu arazinin sahibin adıyla “İskender Bazilikası” olarak adlandırılmıştır. Son dönem yayınlarında ise aynı arazide bulunan işletmenin adıyla “Sun City” olarak anılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. K. Asano, “İskender

bulunan korkuluk levhalarını sabitlemede kullanılan levha üstleri de profil-kesit açısından Olympos Piskoposluk Kilisesi'ndeki örneklerle paralellik gösterir¹⁴³. Yunanistan Ypsilometopo'da¹⁴⁴, Arnavutluk Anchiasmos Bazilikası'nda¹⁴⁵ ve Denizli Laodikeia Kilisesi templon düzenlemesinde¹⁴⁶ de benzer uygulamalar görmek mümkündür. Ayrıca Prokonnesos'ta (Marmara Adası), Saraçhane'de, Yunanistan Delphi agora alanında, Varna Arkeoloji Müzesi'nde, Yunanistan Kos Mastichari Bazilikası'nda, Girit San Tito Kilisesi'nde, Suriye Hama Arkeoloji Müzesi'nde, Kuzey Afrika'da bulunan Latrun A ve B Bazilikası'nda da özellikle "Tip 1" olarak adlandırdığımız levha üstlerinin benzerleri bulunur¹⁴⁷. Benzer örnekler ve parçaların üzerinde yer alan yazı karakterleri göz önüne alındığında parçalar 5.-6. yüzyıla tarihlenir.

3.1.5. Templon Sütun Başlığı

Boyutu ve buluntu yeri dolayısıyla templon düzenlemesinde yer aldığını düşündüğümüz bir diğer parça 27.5 cm.lik çapı ile kesin olmamakla birlikte korinth düzende olduğunu düşündüğümüz sütun başlığıdır¹⁴⁸ (Kat. No: 12). Alt yarısının bir bölümü ele geçen başlığın, sekiz adet akantus yaprağı ile çevrelendiği anlaşılmaktadır. Kabartma ve ajur tekniğindeki akantus yaprakları ince damarlı, derin kanallı ve ince dişli olarak işlenmiştir. Damarları matkap delikleriyle oluşturulan akantusların yaprak lobları yanlarda birbirleriyle birleşir. Mevcut parçadan anlaşıldığı üzere taç yapraklar parçanın ortasında dışa taşkın bir şekilde kavis yapar.

Başlığın tamamı ele geçmediğinden sağlıklı bir değerlendirme yapmak mümkün olmasa da, ajur tekniğindeki bu tip başlıklar akantus yapraklarının ince dişli olarak

---

Basilica on Ölüdeniz Lagoon", *The survey of early Byzantine sites in Ölüdeniz area (Lycia, Turkey) the first preliminary report*, Osaka University, Osaka 1995. s. 109.

¹⁴³ C. Barsanti "Le Cimase", *Santa Sofia di Costantinopoli. L'arredo marmoreo della grande chiesa giustiniana*, Roma 2004. s. 477-478, Fig.253-258.

¹⁴⁴ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 518.

¹⁴⁵ Kosta Lako, "La basilique paleochretienne d'Anchiasmos", *Iliria*, XXI/2, Tirane 1991. s. 140, tav.IX, 1-7.

¹⁴⁶ Kazı ekibince yapılan onarım çalışmalarında, templon düzenlemesine ait olduğu anlaşılan payelerin levhalara bakan yan yüzleri, levha kaidesi ve üstü parçalarının kesit ve profillerine uyumlu olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu yönüyle Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde yer alan levha üstlerinin de benzer profillere sahip oluşu, benzer bir düzenlemenin varlığına işaret etmektedir. Fotoğraflar için bkz. <http://laodikeia.pau.edu.tr/tr/sayfa/laodikeia-kilisesi-calismalari-ve-koruma-catisi>

¹⁴⁷ C. Barsanti, *a.g.m.*, s. 482, fig. 262; s. 482, fig. 263; s. 482, fig. 265-266; s. 482, fig. 264; s. 482, fig. 267; s. 482, fig. 268; s. 484, fig. 269; s. 484, fig. 269; s. 484, fig. 269.

¹⁴⁸ Başlığın üst yarısının izlenememesi nedeniyle kompozit olma olasılığı göz ardı edilmemelidir. Ancak kilisenin nef ayrımlarda da korinth tip başlıklar kullanılması ve çalışmalarda kompozit tipe işaret eden herhangi bir parça tespit edilemesi nedeniyle başlığın korinth tipinde olabileceği düşünülmektedir.

düzenlenmesinden dolayı Theodosian tipi olarak adlandırılmaktadır¹⁴⁹. Başkent İstanbul'da II. Theodosios dönemiyle (408–450) birlikte başlayan bu bezeme tekniği, I. Justinianos Döneminde (527-565) yaygınlaşmış, Akdeniz çevresinde olduğu gibi farklı bölgelere de yayılmıştır¹⁵⁰. Bu tipteki başlıkların ilk örnekleri karşımıza 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Delphi Apollon tapınağında çıkar. Başkentte ise 5. yüzyılın ortasına tarihlenen İstanbul Studios Manastırı Kilisesi'nde mermer malzemedeki yapıma son derece yetkin örnekler mevcuttur¹⁵¹. Ajur tekniğinde yapılmış benzer başlıkları Likya Bölgesi'nde de görmek mümkündür. Bölgedeki yerel bir malzeme olan kireç taşından yapılan başlıklar, başkent etkisini yansıttığı gibi, kullanılan malzeme dolayısıyla da farklı bir üslup ortaya çıkmıştır¹⁵². Benzer örnekleri Likya'da Dereağzı'nda¹⁵³, Doğu Asarcık'da¹⁵⁴ ve Demre'de¹⁵⁵, görmek mümkündür. Olympos örneğinde olduğu gibi küçük boyutlu ve ajur tekniğinde yapılmış başlığın benzer örneği İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin bahçesinde yer almaktadır (Şek. 45). Verdiğimiz örnekler ve ajur tekniği göz önüne alındığında, başlığı 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başına tarihlendirmek mümkündür. Başkent kökenli olan bu bezeme tekniğinin Anadolu'daki etkisini, yerel özellikler sergileyerek göstermesi bakımından önemlidir.

Şekil 45. İstanbul Arkeoloji Müzesi bahçesinde bulunan sütun başlığı

¹⁴⁹ Ann Terry, "The Sculpture of the Cathedral of Eufraasius in Porec", *DOP*, 42, Washington 1988, 22-23; Çiğdem Temple, "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde Bulunan Ajur Tekniğinde "Theodosian" Tipinde Sütun Başlıkları", *Bizans ve Çevre Kültürler. Prof.Dr. S. Yıldız Ötüken'e Armağan*, İstanbul 2010. s. 357.

¹⁵⁰ Sema Doğan, "Likya'da Alacahisar Kilisesi'nin Kiborium Kemerleri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20/1, Ankara 2003. s. 188.

¹⁵¹ Ç. Temple, a.g.m., s. 357-358.

¹⁵² Sema Doğan "Likya'da Bizans Taş Yapıtları", *III. Uluslararası Likya Sempozyumu, 7-10 Kasım 2005 Antalya*, cilt 1, İstanbul 2006. s. 210.

¹⁵³ James Morganstern, "The Byzantine Church at Dereağzı and Its Decoration", *IstMitt*, 29, Tübingen 1983. s. 137-138, Tafel 35-1.

¹⁵⁴ Bülent İşler, *Likya Bölgesi'nde Karabel Asarcık'taki Erken Bizans Dönemi Yerleşimi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009. s. 130-131, Kat. no. 6-7.

¹⁵⁵ Ç. Temple, a.g.m., s. 352-358, Res. 1-10.

3.1.6. Templon Arşitravı

Templon düzenlemesine ait olan son grup ise templon arşitravlarıdır (Kat. No: 13-21). Kazı çalışmalarında tespit edilen toplam 77 adet parçadan oluşan arşitravlar, templon stylobatı çevresinde yoğun olarak tespit edilmiştir. Templon arşitravını bütün olarak tanımlayacak tüm bir parça ele geçmemiş olsa da, ön, alt ve üst yüzlere ait olan farklı parçalardan tanım yapmak mümkündür. Ön yüzde farklı yüksekliklerde, halat (sicim), astragal, ion kymationu, kıvrık dallar arasında akantus ve yarım akantus gibi motiflerle bezemeli ve bezemesiz profiller yer alır. İon kymationu dizisinin altında yer alan profilde yazıt bulunduğu görülmektedir. Arşitravın alt yüzünün ortasında yer alan 10 cm. genişliğindeki bordürde, kıvrık dallar arasında sarmaşık yaprağı ve dört yuvarlak yapraklı çiçek gibi çeşitli motifler yer almaktadır. Kat. No. 19'da yer alan parçadan anlaşıldığı üzere arşitravın yan yüzünde, 15 cm. genişliğinde, arşitravı oturtmak amacıyla yapılmış dikdörtgen oluk bulunmaktadır (Res. 19).

Farklı parçalardan anlaşıldığı üzere, arşitravın ön yüzünde uzun bir yazıt olduğu anlaşılmaktadır. Fakat ele geçen parçaların küçüklüğü, yazıtı bir araya getirmeye engel teşkil etmektedir. Çevirisi yapılması mümkün olan tek parça olan Kat. No. 15'te yer alan yazıtta Yunanca:

[διάκο(voç) κὲ [

“*Diakonos ve ...*” şeklinde ifade yer almaktadır¹⁵⁶. “Hizmetçi” ya da “görevli” anlamında kullanılan Diakon, kiliselerde rahip yardımcısı olarak görev yapan din adamlarına verilen unvandır¹⁵⁷. Bu yönüyle arşitravda yer alan yazıtta, Diakon ve belkide diğer din adamlarıyla ilgili bir onurlandırma veya onların yaptığı bir bağıştan söz ediliyor olabilir. Likya Bölgesi'nde diakon unvanının aynı zamanda da isminin geçtiği diğer bir yazıt yukarıda bahsettiğimiz Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ndeki korkuluk levhasında tespit edilmiştir¹⁵⁸.

Likya'da diakon kelimesinin geçtiği bir diğer yazıt ise Karabel dağlık yerleşiminin 2 km. doğusunda yer alan Çağman ana yolunun bulunduğu bölge

¹⁵⁶ Yunanca yazıtların çevirilerini yapan Olympos Kazısı ekip üyesi Yrd.Doç.Dr. Hüseyin Sami Öztürk'e teşekkür ederim.

¹⁵⁷ Kilisede birçok görevi olan Diakon, ökaristi ve vaftiz ayinlerinde piskoposlara ve rahiplere yardım etmekle görevliydi. Kilise tarafından dağıtılan yardımların denetimini yapan bu din görevlileri, piskoposun sekreteri olarak, piskoposluğun mülk ve giderlerini yönetirdi. Aristeides Papakadis, “Deacon”, *ODB*, I, New York 1991. s. 592.

¹⁵⁸ A. Tiryaki, a.g.m., s. 501; Bülent İplikçioğlu, “Stiftung des Diakons Epigonos. Zwei neu gefundene Schranken aus Rhodiapolis (Lykien)”, *Anzeiger Philosophisch-Historische Klasse*, 146, Jahrgang 2011. s. 31-32.

üzerindeki manastır kilisesinde tespit edilmiştir¹⁵⁹. Yazıttaki kişinin hem diakon olduğu hem de oyunlardan sorumlu olduğu anlaşılmaktadır¹⁶⁰.

Bülent İplikçioğlu, 2012 yılında yayınlanan Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ndeki yazıtla birlikte Likya Bölgesi'nde tespit edilen "diakon" kelimesinin toplam sayısını iki olarak belirtmiştir¹⁶¹. Olympos ile birlikte ise Likya Bölgesi'nde tespit edilen kelime sayısı üçe çıkmıştır.

Yüksek tipte düzenlenen templonların ortaya çıkışı ile birlikte sütun yâda payeleri birbirine bağlayan bir öge olarak karşımıza çıkan templon arşitravlarının ön ve alt yüzleri genellikle bezemelidir. Alt yüzlerinin bezemesiz olduğu örneklerde bu yüzeyin düzgün bir şekilde işlendiği görülür¹⁶². Arşitravların alt yüzlerinin bezenmesi, Yunan ve Roma mimarisinde genellikle iki parça halinde yerleştirilen arşitravların birleştirilmesi sırasında oluşan alt yüzlerdeki tahribatı süsleme yoluyla kapatma işlevsellinden ortaya çıkmıştır¹⁶³. Bizans templon arşitravlarının boyutlarında, erken dönemden geç devire kadar bir değişim gözlemek mümkündür. Erken dönem örneklerinde boyutlar daha büyükken, daha sonraki dönemlerde, özellikle 9. ve 10. yüzyıllarda boyutlar küçülerek arşitravlar ince bir şekilde tasarlanmışlardır¹⁶⁴.

Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde ele geçen templon arşitravı parçaları tam bir ölçü vermemektedir. Arşitrav ön yüzünün en altında yer alan profilin ölçüsünü alabildiğimiz Kat. No. 13'teki parçalardan ve ön yüzün en üstünde yer alan profilin ölçüsünü alabildiğimiz Kat. No. 15'teki parçadan anlaşıldığı üzere, arşitravın toplam yüksekliği 46 cm.yi bulmaktadır. Alt yüzünde yer alan bezemeli bordürün genişliğini (10 cm.) ve ön yüzle birleşen bezemesiz bordürün genişliğini (21.5 cm.) alabildiğimiz Kat. No. 17'de yer alan parçadan anlaşıldığı üzere ise arşitravın kırık alt derinliği 46 cm.dir. Bezemeli bordürün, benzer örneklerden yola çıkarak arşitravın alt yüzünün tam ortasında olduğu düşünülürse, alt yüzün toplam genişliği 53 cm.yi bulmaktadır. Bu ölçüyü de kullanarak, arka yüzün dik açılı olduğu kabul edildiğinde ise üst derinlik 57 cm.yi bulmaktadır. Sonuç olarak yapılan ölçüm ve restitüsyonla birlikte alt derinliği 53 cm., üst derinliği ise 57 cm. olan, 46 cm. yüksekliğinde, büyük boyutlu bir arşitrav

¹⁵⁹ R. M. Harrison, "Churches and Chapels of Central Lycia", *AnatStud*, 13, London 1963. s. 135, Dipnot 105.

¹⁶⁰ Yazıtı yorumlayan Olympos Kazısı ekip üyesi Yrd.Doç.Dr. Hüseyin Sami Öztürk'e teşekkür ederim.

¹⁶¹ B. İplikçioğlu, a.g.m. s. 32; A. Tiryaki, a.g.m., s. 501.

¹⁶² S. Alpaslan, a.g.t., s. 224.

¹⁶³ Haluk Abbasoğlu, *Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Soffit Bezemeleri: Tipolojik Yönden Bir Araştırma*, Ankara 1994. s. 1-2.

¹⁶⁴ S. Alpaslan, a.g.t., s. 224.

olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönüyle Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde yer alan templon arşitravı, templonların gelişim süreci içinde değerlendirildiğinde boyutları açısından erken dönem özelliği sergilerken, ön yüzünde yer alan motif ve profilasyon bakımından ise antik dönem geleneğini yansıtmaktadır.

Arşitravın ön yüzünde yer alan motiflerden halat (sicim), Likya Bölgesi'nde Muskar'da bir levhada ¹⁶⁵, Enez İnönü Mahallesi'ndeki bir templon payesinde, Çamkarkasında bir kemerde ¹⁶⁶, Karabel Asarcık'taki yer alan sütun başlığında, konsolda, kiborium kemerinde, paye başlığında ¹⁶⁷, Andriake'deki Sinagog'da yer alan arşitrav parçasında ve trapez kesitli levha üstü parçasında ¹⁶⁸ ve Andriake E Kilisesi'ndeki levha üstü parçasında ¹⁶⁹ yer alır. Bahsedilen örneklerin tümü 5. yüzyılın sonu ile 6. yüzyılın başına tarihlenmektedir.

Arşitrav üzerinde yer alan bir diğer motif astragaldir. Bu bezemeye Alakilise yer alan silmelerde, sövede, lentoda ¹⁷⁰, Aperlai'deki işlevi belirlenemeyen bir parçada ¹⁷¹, Alacahisar'daki kiborium kemerinde ¹⁷², Batı Asarcık'ta yer alan lento ve sövede ¹⁷³, Karabel Asarcık'ta bulunan impostta, pencere payesinde, paye başlığında ve silmede ¹⁷⁴, Alahan Manastırı'ndaki levhada ¹⁷⁵ rastlanır. Örneklerin hepsi 5. - 6. yüzyıla tarihlenir. Arşitrav ön yüzün en üstünde yer alan bordürde kıvrık dallar arasında akantus, yarım akantus ve lotus motifleri yer alır. Bu kompozisyonun en yakın ve en benzer örneği Andriake Sinagog'unda yer alan ve 5.-6. yüzyıla tarihlenen arşitrav parçasında ve trapez kesitli levha üstü parçasında bulunur. ¹⁷⁶ Hem boyutları hem de üzerinde bulunan motifler dolayısıyla templon arşitravını 5. yüzyıl sonu ile 6. yüzyılın başına tarihlemek mümkündür.

¹⁶⁵ Peter Grossmann, ve Hans Georg Severin, Frühchristliche und Byzantinische bauten im südöstlichen Lykien, *IstForsch*, 46, Tübingen 2003. s. 32, Taf. 12d.

¹⁶⁶ S. Doğan, a.g.m., s. 211, Res. 2; s. 214, Res. 10.

¹⁶⁷ B. İşler, a.g.t., s. 131, Kat. No. 7-8; s. 138, Kat. No. 18; s. 156, Kat. No. 44; s. 169, Kat. No. 67.

¹⁶⁸ Nevzat Çevik – Özgü Çömezoğlu – Hüseyin Sami Öztürk – İnci Türkoğlu, “A Unique Discovery in Lycia: The Ancient Synagogue at Andriake, Port of Myra”, *Adalya*, XIII, İstanbul 2010. s. 342-343, Fig. 38, 40.

¹⁶⁹ V.M. Tekinalp, a.g.t., s. 171, Kat No. 135, Lev. 160-B.

¹⁷⁰ R. M. Harrison, “A Note on Architectural Sculpture in Central Lycia”, *AnatStud*, 22, London 1972. s. 192, Fig. 12; s. 192, Fig. 13; s. 192-193, Fig. 15; s. 196, Fig. 24.

¹⁷¹ C. Foss, a.g.m., s. 17, Fig. 29.

¹⁷² S. Doğan, a.g.m., s. 188, Res. 4.

¹⁷³ P. Grossmann - H. G. Severin, *a.g.e.*, Taf.17 a-c.

¹⁷⁴ B. İşler, a.g.t., s. s.133, Kat. No. 11; s.162, Kat. No. 54; s.170-171, Kat. No. 69-70.

¹⁷⁵ G. Bakker, “The buildings at Alahan”, *Alahan: an early christian monastery in southern Turkey*, Toronto 1985. s. 96, Fig. 38, Pl. 27.

¹⁷⁶ N. Çevik – Ö. Çömezoğlu – H.S. Öztürk – İ. Türkoğlu, a.g.m., s. 342-343, Fig. 38, 40.

3.1.7. Templon Restitüsyon Önerisi ve Genel Değerlendirme

Bugüne kadar yapılan kazı çalışmalarında elde edilen veriler sayesinde ve benzer örnekler de göz önüne alınarak kilisenin templon düzenlemesinin restitüsyon önerisi yapılmıştır (Çiz. 99).

Kazısı henüz tamamlanmayan bemada yer alan stylobat (Kat. No: 1), Erken Bizans Dönem'i örneklerinde sıklıkla karşılaştığımız ters II formundaki düzenlemeden oluşmaktadır. Kireç taşından oluşturulan templon stylobatının batı stylobatı üzerinde yer alan izlerden templon düzenlemesiyle ilgili çıkarımlar yapabileceğimiz uygulamalar mevcuttur. Kuzey yönden ikinci, güney yönden ise üçüncü blok üzerinde, doğu-batı yönünde, birer oluk yer almaktadır (Şek. 16). Kuzey yönündeki 48 cm., güneydekinde ise 50 cm. genişliğinde olan olukların derinliği 2 cm.dir. Kalın taraklı olarak bırakılmış iç yüzeyinde beyaz kireç katkılı harç görülmektedir. Aynı şekilde, batı yöndeki stylobatın kuzey ve güney köşelerinde de harç izleri mevcuttur (Şek. 44). Templon düzenlemesinin nasıl olduğuna dair ipucu verecek bir diğer veri ise, aynı stylobat üzerinde kuzey yönden dördüncü, güney yönden ise beşinci blok üzerinde bulunan birer adet kare formlu kurşun deliği ve kurşun akıtma oluklarıdır (Şek. 17). Kuzeyde yer alan kurşun deliğinin üzerinde kalın tarakla işlenmiş kare formlu bir elemanın oturtulduğu anlaşılan 15x17 cm. ölçülerinde iz görülmektedir. Aynı şekilde güneyde yer alan kurşun deliğinin etrafında ve hemen güneyinde de, aşınmış olmasına rağmen belli belirsiz görülebilen kalın taraklı izleri bulunmaktadır.

Buluntu yeri ve ölçülerinden dolayı templon düzenlemesine ait olduğu düşündüğümüz sütun kaidesinin plinthos genişliği 46, çapı ise 36 cm.dir. Batı yöndeki templon stylobatı üzerinde kuzey yönden ikinci, güney yönden ise üçüncü blok üzerinde bulunan olukların genişlikleri ise, sütun kaidesinin bu alana yerleştirilmesine olanak sağlayacak ölçülerdedir. Bahsettiğimiz oluklarda yer alan harç izleri ve sütun kaidesinin altında kurşun deliğinin bulunmaması, kaidenin buraya harç yardımıyla sabitlendiğini düşündürmektedir. Benzer şekilde aynı stylobatın kuzey ve güney köşelerinde, sütun kaidelerinin yerleşebileceği, üzerinde harç izleri görülen kalın taraklı alanlar mevcuttur. Bu alanların genişliği de, yaklaşık olarak sütun kaidesinin plinthos genişliği ile uyum sağlamaktadır. Aynı stylobat üzerindeki, kuzey yönden dördüncü, güney yönden ise beşinci blok üzerinde bulunan birer adet kare formlu kurşun deliği ve kurşun akıtma oluklarının bulunduğu alana ise sütun kaidesi mi yoksa paye mi yerleştirildiği belirsizdir. Ancak kuzeyde yer alan kurşun deliğinin üzerinde kalın tarakla işlenmiş kare

formlu bir elemanın oturtulduğu anlaşılan 15x17 cm. ölçülerinde iz görülmektedir. Bu yönüyle templonun merkezi olan bu alana iki adet balüster yerleştirilip kapı olarak kullanılmış olabilemesi de ihtimal dâhilindedir.

Templon stylobatı üzerinde yer alan izler ve hemen üzerinde bulunan sütun kaidesi, sütun başlığı ve birçok arşitrav parçasının tespit edilişi, kilisenin templon düzenlemesinin, özellikle de templonun batı stylobatında yüksek tipte olduğunu göstermektedir. Kuzey ve güney templon stylobatlarının kazısının tamamlanmamış oluşu, buradaki düzenleme ile ilgili kesin bir öneri yapmamızı engellemektedir. Elde edilen veriler sayesinde ters Π formunda düzenlenen templonun batı stylobatının, toplam 6 destekli olarak, sütunlar ile beş bölümlü düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu düşünceyi, templonun hemen batısında yer alan naos zemininde opus-sectile ve dikdörtgen beyaz plakalarla oluşturulan beş adet dikdörtgen pano da desteklemektedir. Panolar, değişik renkte ve şekilde opus-sectile zemin döşemeleriyle farklı kompozisyonlar uygulanarak oluşturulmuştur. Uygulanan kompozisyonlar, dikdörtgen formlu kireç taşıdan beyaz plakalarla sınırlandırılmıştır. Bu plakalar, templonun batı stylobatında yer alan ve bizim sütun kaidelerinin oturduğunu düşündüğümüz eksenlere denk gelecek şekilde düzenlenmiş ve vurgulanmıştır (Çiz. 100)

Templon düzenlemesiyle ilgili yapılan restitüsyon çalışmalarında en büyük sorunlardan biri, kilise naosunun daha önceki dönemlerde yerel halk tarafından tarım amaçlı küçük bir bahçe olarak kullanılmasıdır. Bahçe olarak kullanılmak üzere düzenlenen naosta yer alan parçalar, kentteki Yazır köylülerinden alınan bilgilere göre neflere ve vaftizhaneye atılarak birçoğunun yerleri değiştirilmiştir. Bu yönüyle kilisede bulunan parçaların birçoğu, farklı olasılıklar göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Yapılan kazı çalışmalarında toplam 4 adet balüster parçası ele geçmiştir. Bunlardan Kat. No. 40'ta tanıtılan parça, payenin üst bölümüne aittir. Topuzlu payelere benzer bir düzenlemesi olan parçanın naosun kuzey nefe yakın bir alanında bulunması, parçanın erken Hıristiyanlık dönemlerinde naosta yer alan ambona ait olabileceğini düşündürmektedir¹⁷⁷.

¹⁷⁷ Naosun bahçe olarak kullanılmasından dolayı bu alanda bulunan ve katalogda paye başlığı olarak ele aldığımız parçalar, değerlendirme bölümlerinde hem ambona hem de templona ait olabileme ihtimalleri göz önüne alınarak değerlendirilmiştir.

Parçanın ana gövdesinin yanında, topuzlu üst bölümünün başlangıç kenarında bulunan yuvarlak formlu dikey oluk payenin templon merkezinde kapı oluşturmak amacıyla kullanılmış olabilme ihtimalini kuvvetlendirmektedir (Res. 40). Erken Bizans Dönemi templonlarında, genellikle payeler ile oluşturulan bazı örneklerde ahşap yâda metalden yapılan bu kapı “krali kapı” olarak adlandırılmaktadır¹⁷⁸. Parçada bulunan dikey oluğun, ahşap veya metal kapının menteşe milini oturtmak amacıyla yapılmış olabileceği düşünülebilir. Yukarıda belirttiğimiz gibi toplam 6 sütunla oluşturulan templonun batı stylobatında bu payelerin merkezde yer alan sütunlara nasıl yerleştirildiği, benzer örneklerde karşımıza çıkmaktadır. Yunanistan Paros’da bulunan Katapoliani Kilisesi’nin templon levhaları, postamentli sütun kaidelerinin üzerindeki sütunlar ve sütunlara birleşik olarak tasarlanan templon payeleri ile sabitlenmiştir. Templon payelerinin üst yan yarısı, sütuna oturtulmak amacıyla içbükey olarak tasarlanırken, alt yan yarısında ise postamentli sütun kaidesine dik açılan oluğa oturtulmak için bu olukla uyumlu bir kenet sistemi ile yapılmıştır¹⁷⁹. Benzer bir diğer uygulama ise Kuzey Suriye’deki Ras el Bassit Bazilikası’nda bulunmaktadır. Yunanistan örneğinde olduğu gibi, bu yapının da templon levhaları, sütunlara içbükey profil yardımıyla birleşik olarak tasarlanan templon payeleriyle sabitlenmiştir¹⁸⁰. Benzer örneklerden yola çıkarak tamamı ele geçmeyen payenin verilen örneklerdeki gibi, üst yan yarısının sütuna oturtulmak amacıyla içbükey, alt yan yarısının ise kaideye dik açılan oluğa oturtulmak amacıyla bu olukla uyumlu bir kenet sistemi ile yapıldığı söylenebilir. Diğer bir ihtimal ise parçanın alt yan yarısı, sütun kaidesine uygun profillendirilerek yerleştirilmiş olmasıdır.

Kazı çalışmalarında ele geçen ve profil-kesit özelliklerinden dolayı “Tip 1” olarak adlandırdığımız levha üstleri özellikle templonun batısına yoğun olarak ele geçmiştir. Ön ve arka yüz profilleri aynı özellik gösteren bu parçaların ön yüzlerinde yer alan yazıtlardan ve buluntu yerlerinden dolayı templonun batı stylobatında sütunlara sabitlenerek kullanıldığı düşünülmektedir. Benzer uygulamaları, Efes Meryem Ana Kilisesi templonunda¹⁸¹ ve Ayasofya galeri katında görmek mümkündür¹⁸². “Tip 2”

¹⁷⁸ G. Koch, *a.g.e.*, s. 72, Res. 52.

¹⁷⁹ Mitsani, A. (2006). “The early christian templon-screen in the Katapoliani, Paros”, *Deltion of the Christian Archaeological Society*, vol. AA, Atina. 75-90, s. 86-87, Res. 22-25.

¹⁸⁰ Nicolas Beaudry, *La basilique de Ras el Bassit: une église paléochrétienne sur la côte de Syrie du nord*, (Basılmamış Doktora Tezi), Université de Montréal, Faculté des études supérieures, Montréal 2004. s. CXIX, Pl. XCIII, Kat. No. B.1098; Pl. XCIV, Kat. No. B.1097.

¹⁸¹ S. Karwiese, *a.g.e.*, Fig 10.

¹⁸² C. Barsanti, *a.g.m.*, s. 477-478, Fig. 253-259.

olarak adlandırdığımız levha üstleri ise özellikle temponun kuzeybatı ve kuzeydoğu köşelerinde yoğun olarak ele geçmiştir (Kat. No: 7, 9). Ön ve arka yüz profilleri farklı olan bu parçalarda levha oluşu bulunur. Ele geçen kenar bölümlerinin açılı kesilmiş olmalarından dolayı bu parçaların, benzer açılarda kesilen başka elemanlara oturtularak sabitlendiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda açılı kesilen kenar bölümlerinin hemen üst yüzlerinde bulunan kurşun olukları da bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Denizli Laodikeia Kilisesi'nin temponun düzenlemesinde de benzer levha üstleri bulunmaktadır. Olympos örneğinde olduğu gibi, buradaki levha üstlerinin kenarları da açılı kesilmiştir ve benzer açılardan kesilen temponun payelerinin kenar bölümlerine oturmaktadır¹⁸³. Bu yönüyle “Tip 2” olarak adlandırdığımız levha üstlerinin buna benzer bir düzenleme ile oluşturulduğu söylenebilir.

“Tip 1”deki levha üstleri, ön yüzlerinde bulunan yazıt ve buluntu yerleri dolayısıyla temponun batı stylobatında sütunlar arasında yer alırken, “Tip 2”deki levha üstlerinin ise Laodikeia Kilisesi örneğinde olduğu gibi payeler arasında, temponun kuzey ve güney stylobatında yer aldığı söylenebilir. Ancak temponun kuzey ve güney stylobatlarının kazısı tamamlanmadığından, temponun kuzey ve güney stylobat düzenlemesi için söylediklerimiz, sadece bir öneri olarak kalmaktadır.

Temponun batı stylobatı önünde tespit edilen 28 cm. çapındaki sütun başlığı da, düzenlemenin yüksek tipte olduğunu destekleyen bir diğer veridir (Res. 12). Aynı alanda ele geçen ve templonda kullanıldığını düşündüğümüz sütun kaidesinin çapı 36 cm.dir. Dolayısıyla bu kaideye oturacak olan sütunun alt çapı da kaideyle uyumlu olmalıdır. Vitruvius'un “*De architectura*” adlı eserinden aktardığına göre, 15 Roma ayağından (4.56 m.)¹⁸⁴ küçük olan sütunlar için alt ve üst çap oranı ortalama 5:6 olmalıdır¹⁸⁵. Bu durumda templondaki sütun kaidesinin üzerinde duran sütunun alt çapı da 36 cm. ise, üst çapı da 30 cm.dir¹⁸⁶. Dolayısıyla sütunun üzerine duran başlığın çapı, çıkan ölçü ile uyumlu olmalıdır ki, templona ait olduğunu düşündüğümüz 28 cm. çapındaki sütun başlığının ölçüsü sütunun üst çapı ile uyumludur. Yalnızca alt yarısı ele geçen sütun başlığının genişliği bilinmemektedir. Ancak templona ait olan arşitravin alt derinliği 53 cm. olduğuna göre başlığın genişliği de hemen hemen bu ölçülerde olmalıdır.

¹⁸³ <http://laodikeia.pau.edu.tr/tr/sayfa/laodikeia-kilisesi-calismalari-ve-koruma-catisi>

¹⁸⁴ 1 feet= 0,3048 m., 15 feet=4.56 m.

¹⁸⁵ Gerd Grabhoff - Christian Berndt, “Decoding the Pantheon Columns”, *Architectural Histories*, 2 (1): 18, Gen 2014. s. 3.

¹⁸⁶ 5:6=0.83333333; 36 x 0.83333333= 29.999999988.

Kazı çalışmalarında elde edilen verilerle, templonun yüksekliği hakkında bir yorumda bulunmak mümkün değildir. Ancak Vitruvius, tapınak yapımındaki sütun aralıkları mesafelerini standartlaştırarak belirli ölçü tipleri ortaya koymuş ve her bir tipteki sütun aralık mesafelerini ve yüksekliklerini belirtmiştir¹⁸⁷. Vitruvius, “*araeostyle*” tipinde oluşturulan tapınakların, sütun yüksekliklerinin 8 sütun çapına eşit olması gerektiğini belirtmiştir. 36 cm. çapında olan sütun kaidesine oturacak sütunun alt çapı da bu ölçülerde olacağı için, templonda yer alacak sütunun yüksekliği ortalama 2.88 m. olmalıdır. Bu hesaplama göre templon, sütun kaidesi, sütun, sütun başlığı ve arşitrav ile birlikte 3.88 m. yüksekliğinde olmalıdır. Erken dönem yüksek tip templon örneklerinden biri olan Paros’taki Katapoliani Kilisesi templonunun yüksekliği yapılan restitüsyon çalışmasında arşitravsız 3.21 m. olduğu hesaplanmıştır¹⁸⁸.

Tüm veriler sayesinde Olympos Piskoposluk Kilisesi templonunun, özellikle de batı bölümün yüksek olarak düzenlendiğini söylemek mümkündür. Bu tipteki templon kuruluşlarına Anadolu’da ve Yunanistan’da rastlanır. Anadolu’daki en yakın örnek, Xhantos Doğu Kilisesi’nin kuzeydoğusunda yer alan, 9-10. yüzyıl tarihli şapelde bulunur. Önceki dönemlerde vaftizhane olarak inşa edilen dört yapraklı yonca planlı yapı, Orta Bizans Dönemi’nde şapel olarak kullanılmış ve doğusunda yer alan nişin önüne 6 sütun ile desteklenen bir templon eklenmiştir¹⁸⁹. Demre’de bulunan Aziz Nikolaos Kilisesi’nin 13. yüzyıl başında yaşadığı sel felaketinden sonra düzenlenen templonunun da, toplam 6 sütun ve üzerinde bulunan arşitrav ile yüksek tipte düzenlendiği düşünülmektedir¹⁹⁰. İzmir’deki Efes Meryem Ana Kilisesi’nin¹⁹¹ ve Aziz Ioannes Kilisesi’nin Orta Bizans Dönemi’ne tarihlenen ters II formunda planlanan templonları da sütunlarla destekli yüksek tipte düzenlenmiştir¹⁹². Benzer şekilde Hierapolis’teki Aziz Philippus Mezar Kilisesi’nin ters II formunda düzenlenen ve Orta Bizans döneminde tarihlenen templonu da sütunlar ile destekli yüksek tiptedir¹⁹³. Sütunlarla düzenlenen yüksek templonların yanı sıra, sütunpayeler ile oluşturulan yüksek tipteki templon düzenlemelerini de Anadolu’da görmek mümkündür. Ters II

¹⁸⁷ Vitruvius, *The Ten Books On Architecture*, (çev. Morris Hicky Morgan), Harvard University Press, Cambridge 1914. s. 78-85, III. 3,1-13.

¹⁸⁸ A. Mitsani, a.g.m., s. 90, Şek. 25.

¹⁸⁹ J.P Sodini, a.g.m., Fig. 3.

¹⁹⁰ S. Alpaslan, a.g.t., s. 361, Çiz. 50.

¹⁹¹ S. Karwiese, a.g.e., Fig. 10.

¹⁹² G.A. Sotiriu - J. Keil - H. Hörmann, *Die Johanneskirche in Ephesos, Forschungen in Ephesos, IV/3*, Viena 1951. s. 173, Abb. 47-48.

¹⁹³ Francesco D’Andria, “Phrygia Hierapolis’i (Pamukkale) 2012 yılı kazı ve onarım çalışmaları”, *KST*, 1/35, Muğla 2014. s. 361-375. Res. 8.

formunda planlanan Denizli Laodikeia Kilisesi templonu¹⁹⁴, İznik Koimesis Kilisesi templonu¹⁹⁵ Didim’de bulunan Adyton Bazilikası ve B Kilisesi templonları¹⁹⁶, sütunpayeli yüksek tip templon düzenlemelerine örnektir.

Benzer örneklere Anadolu dışında da rastlanır. Sütunpayeli olarak düzenlenen Lesbos Afendelli Bazilikası ve Thasos Bazilikası’nın templonları yüksek tiptedir¹⁹⁷. Erken Bizans Dönemi’ne tarihlenen Teselya Thebes B Bazilikası¹⁹⁸ ve Paros’taki Katapoliani Kilisesi¹⁹⁹ templonları ise sütunlar ile destekli yüksek tiptedir. Benzer örnekler, kilisenin mimarisi ve templon düzenlemesinde yer alan taş eserlerin motif ve üslup özellikleri değerlendirildiğinde, 3.88 m. yüksekliğinde sütunlu olarak düzenlenen templon düzenlemesini 5. yüzyılın sonu ile 6. yüzyılın başına tarihlenmek mümkündür.

3.2. Altar

Ökaristi ayini sırasında, içinde ekmek bulunan paten, şarabın sunumunda kullanılan kalıs, kaşık, haç, ibrik ve buhurdan gibi liturjik eşyaların üzerine konulduğu masa anlamına gelen altar (Yun. *θυσιαστηριον* veya *τράπεζα*; Lat. *altare*, *ara*, *altarium* ya da *mensae*), İsa’nın mezarını, havarileriyle birlikte yediği son akşam yemeği masasını, çarmıha gerildiği Golgotha Tepesi’ni ve tanrının tahtını simgeler²⁰⁰. Hıristiyanlık öncesi inançlarda, özellikle de pagan kültüründe tanrıya adanan kurbanların konulduğu “*sunak*”, Yahudilik inancında ise tapınak avlusunda yer alan *mezbah* da altar ile benzer anlamlarda kullanılmıştır ve kiliselerde bulunan altarların gelişiminde rol oynadıkları düşünülmektedir²⁰¹.

Hıristiyanlığın resmi olarak kabulünden önce evlerde gizli bir şekilde gerçekleştirilen ayinlerde kullanılan ve *mensae* olarak adlandırılan altarların, taşınabilir oldukları ve ahşap malzemeden yapıldıkları bilinir²⁰². Evlerde bulunan bu tip altarların

¹⁹⁴ C. Şimşek, *a.g.e.*, s. 37-39, Res. 33, 44, 48.

¹⁹⁵ Urs Peschlow, "Neue Beobachtungen Zur Architektur Und Ausstattung Der Koimesiskirche in Iznik." *IstMitt*, 22. Tübingen 1972. s. 167, Abb. 6.

¹⁹⁶ U. Peschlow, *a.g.m.*, s. 253, Taf 42, 3-4; s. 256, Taf. 42, 5-6.

¹⁹⁷ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, Şek. 492; Şek. 493.

¹⁹⁸ S. G. Xydis, *a.g.m.*, s. 4, Fig. 5.

¹⁹⁹ A. Mitsani, *a.g.m.*, s. 90, Şek. 25.

²⁰⁰ J. Braun, *a.g.e.*, s. 21; A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 438; Klaus Wessel "Altar", *RBK*, I, Stuttgart 1966. s. 112; F.L. Cross, - E.A. Livingstone, (ed.), *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Oxford University Press, London 1974. s. 40; Robert. F. Taft ve Laskarina Bouras "Altar", *ODB*, I, New York 1991. s. 71.

²⁰¹ Ayşe Aydın, "Tapureli, A Kilisesi altar kaidesi ışığında Kilikya ve İsaurya Bölgesi kiliselerinde görülen altar çeşitleri", *OLBA*, XVIII, Mersin 2010. Dipnot 3, s. 349.

²⁰² F.L. Cross, - E.A. Livingstone, *a.g.e.*, s. 40; R. F. Taft ve L. Bouras, *a.g.m.*, s.71.

ve daha sonra kiliselerde yerini alan altar düzenlemelerinin, erken dönemde domus ecclesia'larda (ev kiliseleri) bulunan aziz ya da şehit mezarlarının üzerini örten *mensae* adındaki mezar kapaklarının üzerinde ökaristi ayini gerçekleştirilmesi geleneğinden türediği düşünülür²⁰³. Bu düşünceyi, İncil'in Yuhanna tarafından yazılan Vahiy bölümünde de, “Kuzu beşinci mührü açınca, sunağın altında, Tanrı sözü ve sürdürdükleri tanıklık nedeniyle öldürülenlerin canlarını gördüm.” şeklindeki ifade de desteklemektedir²⁰⁴.

Altarların, 4. yüzyıldan itibaren kiliselerde kullanılmaya başlamasıyla birlikte taş malzemedен; çoğunlukla mermerden ve nadiren de altın, gümüş gibi değerli malzemelerden yapımına başlanmıştır. Bu dönemde aziz ve şehit röliklerinin yer aldığı kutular altarlarda muhafaza edilirdi²⁰⁵. *Katathesis* veya *egkainion* adı verilen bu uygulama daha çok doğuda görülmekteyken, aziz ya da şehit bedeni veya bedeninin bölümleri kutsal masanın zemininin hemen altına yerleştirilmekteydi. İlk etapta yalın bir şekilde boşluğa yerleştirilirken, daha sonra sanduka içine yerleştirmek yaygınlaşmıştır²⁰⁶.

Üzerleri genellikle, *epiblema*, *aploma*, *kalymma* veya *endytes* adı verilen bir kumaş ile örtülürdü. Bu kumaş genellikle ketenden ve yalındı, fakat ipekten yapılabildiği de bilinmektedir²⁰⁷. Altarlar, erken dönemlerde apsisin önünde, ilerleyen dönemlerde ise bemanın merkezinde yer almıştır²⁰⁸.

Normal şartlarda her kilisede “yüksek altar” olarak adlandırılan tek bir altar bulunur. Ancak özel seremoniler için ya da aziz ve şehitlere adanmak amacıyla eklenen başka altar düzenlemelerinin de varlığı bilinmektedir²⁰⁹. Batı kiliselerinin aksine, Ortodoks kiliselerinde bulunan tek altarda, günde bir defa Ökaristi ayini düzenlenirdi. Fakat monofizist Kıpti kiliselerinde altar sayısı üç ila beş arası değişmektedir. Bu altarlardan genellikle ortada yer alanı İsa'ya, diğerleri ise aziz ya da şehitler adanırdı. Benzer şekilde Kudüs'teki Kutsal Mezar Kilisesi'nde de hacılar için düzenlenmiş

²⁰³ Aziz ya da şehitlerin mezarlarını kapatmak için kullanılan kapak ya da levhalara “mensae” adı verilmektedir. Bu dönemdeki altarlar, özellikle de tablası ayrı bir şekilde düzenlenen altarların, erken dönemde bu şekilde adlandırıldığı bilinmektedir.

²⁰⁴ F.L. Cross, - E.A. Livingstone, *a.g.e.*, s. 40; Aytuğ Arslan, *Konya ve Çevresi Bizans Dönemi Mimari Plastikleri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2014. s.87; Yeni Ahit, *Vahiy*, 6: 9.

²⁰⁵ R. F. Taft ve L. Bouras, *a.g.m.*, s.71.

²⁰⁶ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 466.

²⁰⁷ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 468.

²⁰⁸ R. F. Taft ve L. Bouras, *a.g.m.*, s.71.

²⁰⁹ F. L. Cross - E. A. Livingstone, *a.g.e.*, s. 40.

altarlar bulunurdu²¹⁰. Ayrıca özellikle Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne tarihlenen kiliselerde gerçekleştirilen kazılarda, mermer malzemedeki yapıma masa parçaları ortaya çıkarılmıştır. Bu masa parçaları form, kesit ve ebatları bakımından Ökaristi ayininin yapıldığı ana altar masasına ait olmayıp muhtemelen daha küçük olan yardımcı masaya (*paratrapeza*) ait olmaktadır. Bu küçük masalar yuvarlak olup küçük çapa sahipti. Üst yüzeyi hafif içbükey olabilmekle birlikte genel olarak süslenmeyerek yalın bırakılmaktayken, bazen de kabartmalı sahneler veya astragal dizisi ile süslenebilmekteydi. Bu tip küçük boyutlu masalar, olasılıkla “proskomide” yani ekmek ve şarabın hazırlanması için kullanılmaktaydı²¹¹.

Ayrıca altarlara alt bölümünde ya da yakınında liturji esnasında din görevlilerinin ayinde kullanılan liturjik eşyaları yıkaması için düzenlenmiş “thalassa” adında bir boşaltım düzeneği ile bağlı ufak bir kaide bulunurdu²¹². Destek izlerini kilise döşemesinde zaman zaman görmek mümkündür. Özellikle altarlara merkezine gelecek şekilde görünen büyük oyuk şehit ya da aziz rölikerlerinin yerleştirilmesi için oluşturulmuştur²¹³.

Altarlar lahit ya da blok şeklinde yekpare olarak düzenlendiği gibi, çoğunlukla tabanı, kaidesi ve tablası ayrı ayrı olarak da oluşturulabilir. Tabla kısımları genel olarak dikdörtgen formda olmakla birlikte; daire, kare, yarım daire, sigma ve omega formunda, kenarları profilli, üst yüzeyleri içbükey örnekleri de bulunmaktadır²¹⁴. Erken dönemden itibaren kullanılan altarlara form, destek sistemleri ve özelliklerine göre masa altar, kutu altar, blok altar ve lahit altar olmak üzere dört ana tipe ayrılmaktadır²¹⁵. İlk örnek olan masa altarlarda, “mensae” adı verilen kare ya da dikdörtgen tablalar ile uyumlu altar kaidesi bulunur. Kaide merkezinden tek bir destek sistemi olabileceği gibi, dört ayaklı bir destek sistemi de tablayı destekleyebilir. Masa tipi altarlara tablaları genellikle merkezde yer alan destek sistemiyle birlikte köşelerde bulunan dört adet sütunla birlikte toplam beş adet destek ile taşınmaktadır²¹⁶. Altarlara hakkında geniş bir araştırması bulunan J. Braun bu tipi, tek destekli (Şek. 46 a), iki-üç ya da dört destekli (Şek. 46 b), beş destekli (Şek. 46 c), çok amaçlı, duvara dayanmış (Şek. 46 d), konsol taşıyıcılı ve

²¹⁰ A. Aydın, a.g.m., s. 350. Dipnot 5.

²¹¹ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 486.

²¹² S. Doğan, a.g.m., s. 35.

²¹³ G. Koch., *a.g.e.*, s. 75.

²¹⁴ S. Doğan, a.g.m., s. 35; A. Arslan, a.g.t., s. 88.

²¹⁵ J. Braun, *a.g.e.*, s. 125.

²¹⁶ R. F. Taft ve L. Bouras, a.g.m., s.71; A. Aydın, a.g.m., s. 351.

doğu törenlerinde kullanılanlar olarak destek sistemleri ve yerleştirilme biçimlerine göre dokuz ana başlık altında değerlendirmiştir²¹⁷.

İkinci tip ise kutu şeklinde düzenlenen altarlardır (Şek. 46 e). Bu örneklerde altar tablası, dört yönden dik açılarla yerleştirilen levhalar ve bazen köşelerinde yer alan sütunlar ile desteklenir. Bazı örneklerin ön yüzlerinde ise aziz ya da şehitlerin röliklerinin konulduğu nişe benzer bir düzenleme yer alır²¹⁸. Bu tip, J. Braun tarafından, altında mezar bulunanlar, rölik kutulu olanlar ve altar ekipmanları için altı oyuk ya da dolaplı olanlar olmak üzere üç alt başlık halinde değerlendirilmiştir²¹⁹.

Diğer bir tip yekpare olarak düzenlenen ve genellikle aziz ya da şehitlere adanan mezar yapılarında ya da kiliselerde görülen blok şeklindeki atarlardır (Şek. 46 f). Diğer tiplere göre daha az karşılaşılan bu örneklerin ön yüzlerinde veya altar tablası altında bir lokulus içinde rölikler bulunmaktadır. Genellikle yekpare olarak ya da tuğladan örülme şeklinde yapılır. Destek tuğladan örülebileceği gibi yekpare malzemedен de yapılabilir. Dikdörtgen ve kare formları bulunur²²⁰. J. Braun blok altarlara, iki farklı döneme göre²²¹, tablanın köşeleri destekli olanlar ve nişli olanlar olmak üzere dört başlık altında değerlendirmiştir.

Son tip ise lahit atarlardır (Şek. 46 g). Bu formdaki altarlarda yerden dikey yükselen taş veya mermer levhaların dikdörtgen alanı kaplamasıyla oluşmaktadır. Cepheden görünen uzun yüzünün orta kısmında, genellikle küçük kare veya dikdörtgen açıklık bulunmakla beraber çeşitli kabartma veya değerli taş ile süslenmekteydi²²².

²¹⁷ J. Braun, *a.g.e.*, s. 125-190.

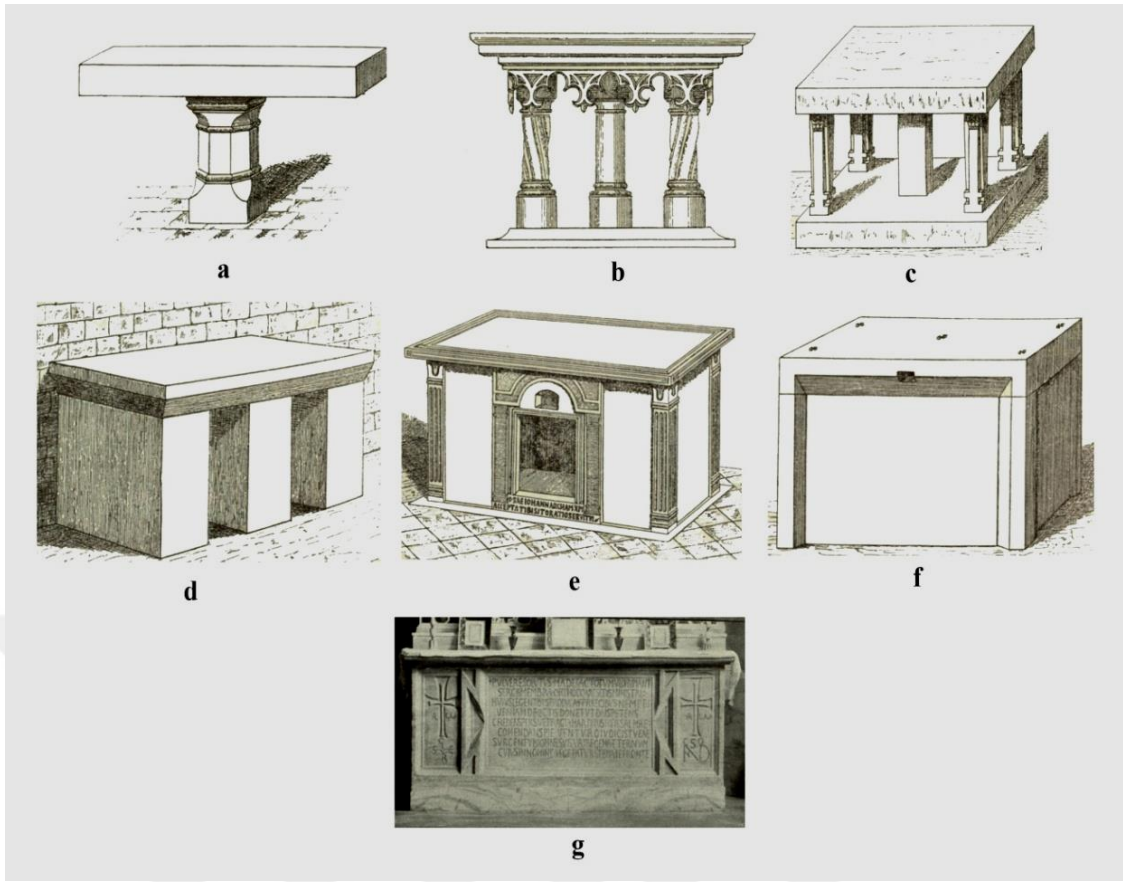
²¹⁸ A. Aydın, *a.g.m.*, s. 351.

²¹⁹ J. Braun, *a.g.e.*, s. 191-222.

²²⁰ J. Braun, *a.g.e.*, 220; R. F. Taft ve L. Bouras, *a.g.m.*, s.71; A. Aydın, *a.g.m.*, s. 352. Bu tipteki örnekler için ayrıca bkz. J. Braun, *a.g.e.*, Taf. 32-39.

²²¹ a- Karolanj dönemi öncesi ve sonrasında blok altarlara, b- Yeni ve ortaçağın ikinci yarısındakiler.

²²² A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 442.

Şekil 46. Altar örnekleri: a- Tek destekli, b- İki, üç ya da dört destekli, c- Beş destekli, d- Duvara dayanmış, e- Kutu altar, f- Blok atlar, g- Lahit atlar (Braun. 1924: s. 130, 160, 169, 182, 196, 222, Taf. 5).

3.2.1. Altar Tablası

Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde altar düzenlemesine ait olabilecek toplamda 8 adet mimari plastik parçası tespit edilmiştir (Kat. No. 22-23)²²³. Kat. No. 22'de yer alan parça; kalınlık, form ve profil özelliklerinden dolayı altar tablası olarak değerlendirilmiştir (Res. 22, Çiz. 20). İçbükey profilli olan kenar bölümünde bir bölümü okunan anı yazıt bulunur. Yunanca yazıtta:

[μνήσθε]τι τῆςδοῦ[λου]

“(Tanrı'nın) kölesinin anısına (?)...” şeklinde ifade yer alır.

Erken dönemde *mensae* olarak adlandırılan bu tarz tablaların, aziz ya da şehitlerin mezarlarının kapakları olarak da kullanılması, henüz kazısı tam olarak tamamlanamayan kilisede bir mezar düzenlemesinin de olabileceğine işaret etmektedir.

²²³ Kat. No. 23, birleşen ve birleşmeyen ama aynı tablaya ait olduğunu düşündüğümüz 7 parçadan oluşmaktadır.

Parça çok küçük olduğundan dolayı, tablanın formu hakkında yorum yapmak zor olsa da, erken dönem tablalarında sıklıkla kullanılan dikdörtgen, kare ya da sigma formunda olma ihtimali yüksektir. Parçanın farklı coğrafyalarda yer alan benzer profil özelliklerine sahip örnekleri, Laodikeia Kilisesi'nde²²⁴, Arnavutluk'taki Anchiasmos Bazilikası'nda²²⁵, Kilikya bölgesinde bulunan Aphrodisias'ta²²⁶, Hırvatistan Salona'da²²⁷ bulunur.

Aynı tablaya ait olduğunu düşündüğümüz 7 parçadan oluşan Kat. No. 23'te yer alan parçaların da altar düzenlemesine ait olduğu düşünülmektedir (Res. 23). S7-VII/E4-BN22 no.lu parçadan, tablanın dış kenarının çokgen olduğu anlaşılmaktadır. En dışta, 22 cm. genişliğinde bezemesiz bordür bulunur. İçte, 3.5 cm. genişliğinde, derin bir dairesel profil yer alır. Ortada ise ikili şeritler halinde düzenlenmiş ve merkeze doğru daralan, at nalı formunda bezemeler bulunmaktadır. En dışta 15 cm. kalınlığında olan parçaların, altar tablalarında çoğunlukla rastladığımız, orta kısmına doğru içbükey şekilde incelendiği görülmektedir. Parçaların bu kadar kalın olması muhtemelen kireç taşı malzemedan yapılmasından dolayı açıklanabilir. Parçalardan yapılan restitüsyon çalışmasında, tablanın dıştan dokuzgen, içte ise dairesel bir bordürün içinde yer alan at nalı formundaki iki şeritli bezemelerden oluştuğu anlaşılmaktadır (Çiz. 21). Tablanın en benzer ve yakın örneği, Arykanda'da peristylli avlunun güneydoğu köşesinde yer alan mekânda ele geçmiştir²²⁸. Tabla, 5. yüzyılın sonu, 6. yüzyılın başına tarihlenir. Farklı bir döneme tarihlense de Fransa'daki Besançon Katedrali'nde benzer bir diğer örnek bulunur²²⁹. Erken döneme tarihlenen Kıbrıs Salamis'te yer alan tabla²³⁰ ve farklı tartışmalara rağmen 7. yüzyıla tarihlenen Viyana Arkeoloji Müzesi'ndeki tabla²³¹, Olympos örneği ile benzerdir. Altar tablasının içerdiği at nalı şeklindeki süsleme

²²⁴ C. Şimşek, *a.g.e.*, s. 42, Res. 49.

²²⁵ K. Lako, *a.g.m.*, tav.VIII, 5-6.

²²⁶ Kentte bulunan bu parça mezar kapağı olarak değerlendirilmiştir. Ludwig Budde, *St. Pantaleon Von Aphrodisias in Kilikien*, Beiträge zur Kunst des christlichen Ostens, Band 9, Verlag Aurel Bongers, Recklinghausen, 1987. s. 26, Abb.64 (64-66), Abb.64 (67).

²²⁷ Noel Duval - Pascale Chevalier, (1994) "Tables et Piscinae", *Salona I. Catalogue de la sculpture architecturale paléochrétienne de Salone*, Rome 1994. s. 128, Pl. XXX, VII.a.8; Pl. XXVIII, VII.a.9; s. 162, Pl.LIV, VII.g.7, Pl.LIII, VII.g.8; s. 163, Pl. LIII, VII.g.10, Pl. LII, VII.g.11; s. 164, Pl.LIV, VII.g.13, Pl. LII, VII.g.12.

²²⁸ Vahit Macit Tekinalp, "Arykanda Kenti Bizans Dönemi Mimari Plastik ve Liturjik Taş Eserleri", *III. Uluslararası Likya Sempozyumu*, c.2, Antalya 2007. 789-799, s.795, Res. 14-15.

²²⁹ J. Braun, *a.g.e.*, s. 246, Taf . 42.

²³⁰ Konstantinos T. Raptis - Styliani Vassiliadou, "Early Christian Marble Tables in Cyprus: Typology, Use, Origin, and Distribution", *Proceedings of the 8th Annual Postgraduate Cypriot Archaeology*, Brussel 2015. s. 275, Fig. 8.

²³¹ Derselbe, altarnın bulunduğu kiliseyi göz önünde bulundurarak altarı 12. yüzyıla, Robault ise 7. yüzyıla tarihlenir. J. Braun, *a.g.e.*, s. 159, Taf . 14.

öğelerini, formları aynı olmasa da, 6. yüzyıla tarihlenen Bulgaristan Parthicopolis'te yer alan 2 No.lu bazilikada²³², Hırvatistan Salona'da²³³ ve Olympos Piskoposluk Kilisesi'nin hemen kuzeydoğusunda yer alan Mozaikli Yapı'da²³⁴ da görmek mümkündür.

Benzer örnekler, form, profil ve bezeme unsurları değerlendirildiğinde Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde yer alan iki altar tablası da, 5. yüzyılın sonu, 6. yüzyılın başına tarihlenir. Kilise içerisinde iki adet ve farklı formlarda tablalarının bulunmuş olması, altarlara kiliselerde birden çok kullanımıyla açıklanabileceği gibi, Kat. No. 22'de yer alan parçanın Aphrodisias örneğinde olduğu gibi bir mezar kapağı olabileceğiyle de açıklanabilir. Eldeki veriler ile kilisede yer alan altar düzenlemesinin nasıl olacağına dair görüş belirtmek zordur. Ancak, tablaları ayrı bir biçimde oluşturulan altar örneklerinde destek sistemleri genellikle birden çok ayak ile sağlandığından bulunan tablaların dört ya da beş ayakla desteklendiği düşünülebilir.

3.3. Ambon

Ambon (Yun. *αμβων* ya da *πυργος*, İng. ve Alm. *ambo*)²³⁵, yükseltilmiş bir platformda, inananlara kutsal kitaptan bölümlerin okunduğu kuruluşur²³⁶. Kilise içindeki ilahilerin ve vaazların büyük bölümü burada gerçekleştirilirdi. Erken dönemde büyük ihtimalle ahşaptan daha sonra ise taştan imal edilen bu kuruluş, Latinlerin *quadratum populi* olarak adlandırdıkları tempon ve nartheks arasındaki orta nefte yer almaktadır. Ambon, okuyucunun veya konuşmacının daha iyi bir şekilde duyulmasını ve görülmesini sağlamaktadır. Yapıya kademeli çıkıldığı için *ambon*, okuyucuların üzerine çıktığı için "okuyucuların beması", daha sonra ise yüksekliği ve formuna dayanarak "pyrgos" (kule) olarak da adlandırılmıştır²³⁷.

Din görevlilerinin kürsü olarak kullandığı ambonda, kutsal kitaptan bölümler, havari mektupları ve dualar okunurdu. Dini işlevlerin yanı sıra bazı kararlar da bu

²³² Svetla Petrova, "On Early Christianity and Early Christian Basilicas of Parthicopolis", *Studisull'Oriente Cristiano*, 16/1, Roma 2012. s. Fig. 14.

²³³ N. Duval – P Chevalier, a.g.m., s. 155, Pl. XLVI, VII.f.1, Pl. XLIII, VII.f.2.

²³⁴ Gökçen Kurtuluş Öztaşkın – Muradiye Öztaşkın, "Antalya Olympos Mozaikli Yapı", *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyum Bildirileri*, İstanbul 2012. s. 334, Res. 8c.

²³⁵ Laskarina Bouras ve Robert F. Taft, "Ambo", *ODB*, I, New York 1991. s.75; Charles Delvoeye, "Ambo", *RBK*, I, Stuttgart 1966. s. 126

²³⁶ Alexander Nesbitt, "Ambo", *A Dictionary of Christian Antiquities*, I, London 1908. s. 72; F. L. Cross - E. A. Livingstone, a.g.e., s. 42.

²³⁷ A.K. Orlandos, a.g.e., s. 538.

kuruluştan duyurulurdu. Ayrıca özellikle başkentteki kiliselerde taç giydirmeye gibi özel törenlerde de ambonların kullanıldıkları bilinmektedir²³⁸. Ambonların vaaz kürsüsü olarak kullanımına karşın, erken dönemlerde piskoposlar kathedrada da vaaz vermişlerdir. Ancak antik dönem kaynaklarından Sozomenos'dan aktarıldığına göre, 4. yüzyılın sonu, 5. yüzyılın başında yaşadığı bilinen İstanbul patriği İonnes Chrysostomos'un kathedradan verdiği vaaz sırasında sesinin arkalara gitmemesi nedeniyle ambona çıktığı bilinmektedir²³⁹. Ambonu piskopos veya psaltesler kullandıktan sonra en sonunda diyakoz tarafından İncil okunmaya başlanmıştır²⁴⁰.

Ambonlar genel olarak mermer malzemeden (özellikle Prokonnesos'tan ithal) inşa edildiği gibi, merdiven gibi bölümleri taş ve tuğla malzemeden de yapılmaktaydı. İstisnai durumlarda gümüş, altın, fildişi veya çeşitli değerli taşlar da kullanılmaktaydı. Ayasofya'daki ambonda renkli mermerler üzerine çok sayıda değerli taş yerleştirilmişti. İnşa tekniği olarak ise, merdiven, korkuluk ve platform olarak ayrı ayrı inşa edildiği gibi, yekpare mermerden monolit olarak da yapılabilmekteydi²⁴¹.

Kiliselerde başlangıçta bir tane ambon yer alırken daha sonra iki tane inşa edilmiş ve birinde kutsal kitaptan müjde bölümleri okunurken, diğerinde de havari mektupları okunmuştur²⁴². Kilise içinde tek bir ambonun olduğu durumlarda, orta nefte, güneye ya da kuzeye daha yakın yer alabiliyorlardı, fakat yapıda iki ambon bulunuyorsa, orta nefin iki yanına da yerleştiriliyorlardı²⁴³. Ambonların kilise içinde yerleştiriliş biçimleri bölge ve dönemlere göre farklılık göstermektedir. Genel olarak orta nefte yer almasına karşın, nartheks yerine templona daha yakındır. Daha yaygın olarak ise, orta nefin güney yarısında, bazen ise orta nefin kuzey yarısında bulunuyordu. Orta nefin merkezinde yer aldığı durumlarda ise rahibin görünmesine ve yürütmesine engel olabiliyordu²⁴⁴.

Ambonlar çoğunlukla podyum bölümü 4, 6, ya da 8 sütun ile desteklenmiş liturjik bir kuruluştur²⁴⁵. En erken örneğini 371 yılındaki Laodikeia Konsili'nde ambon

²³⁸ A. Nesbitt, *a.g.m.*, s. 72; C. Delvoye, *a.g.m.*, s. 127.

²³⁹ T. Mathews, *a.g.e.*, s.123; Zeynep Mercangöz, "Milas Müzesi'ndeki Bizans Ambon Elemanları / Some Elements of Byzantine Ambo in the Milas Museum", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Dergisi*, 8, İzmir 1996. s. 81.

²⁴⁰ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 539-540.

²⁴¹ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 541-542.

²⁴² F. L. Cross - E. A. Livingstone, *a.g.e.*, s. 42.

²⁴³ Z. Mercangöz, *a.g.m.*, s. 81.

²⁴⁴ Ambonun kilise içindeki konumları hakkında daha fazla bilgi ve örnek için bkz. A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 542-544, Res. 503-508.

²⁴⁵ L. Bouras ve R.F. Taft, *a.g.m.*, s. 75.

kelimesinin geçmesi ile öğrendiğimiz kuruluşun, günümüze ulaşan çoğu örneği 5. ve 6. yüzyıla tarihlenir²⁴⁶. Form ve kuruluş özelliklerine göre ambonlar, balkon ya da podyum kısmına tek merdivenle çıkılan (Şek. 47 a), podyum kısmında yarım daire formunda genişlik olanlar (Şek. 47 b), iki merdivenli (Şek. 47 c) olanlar olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilirler. Bunların yanı sıra, synthronon ve kürsü işlevini birlikte gören, “Suriye Tipi” olarak adlandırılan dördüncü bir tip (Şek. 47 d) daha bulunmaktadır²⁴⁷.

İlk tip olan ve nadir görülen tek merdivenli ambonlar, 4. yüzyılın ikinci yarısından sonra görülmekle birlikte²⁴⁸, 5. yüzyıla kadar da kullanılmıştır. Diğer tipteki ambonlara göre nispeten daha küçük boyutlarda olan bu tip, herhangi bir kuruluşa bağlı kalmaksızın, monolit olarak inşa edilenler ve templon düzenlemesiyle bitişik olarak birçok parçadan oluşturulanlar olmak üzere iki alt kategoriye ayrılırlar. İlkinde ambon düz ve dar bir şekilde olup, üç kademeye dikdörtgen, yarım daire, at nalı veya altı köşeli formdaki podyuma ulaşılmaktaydı. Podyumun genişliği bazı durumlarda gövde ile eşitken, bazen de daha büyük düzenlenebiliyordu²⁴⁹.

Podyum kısmında yarım daire formunda olan ikinci tip, yelpaze veya U biçimindeki ambonlar olarak da anılmaktadır²⁵⁰. Yarım yuvarlak formundaki üst kısmı genel olarak bemaya bakacak şekilde yerleştirilen bu tip²⁵¹, 5. yüzyıl sonu ile 6. yüzyılın başında görülmektedir²⁵². Bu tip için örnek verilebilecek yalnızca iki örnek mevcuttur. Bunlardan ilki Thebai’deki Fthiotida A Bazilikası’nda bulunan ambon, bir diğeri ise bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde sergilenen Selanik Hagios Georgios Kilisesi ambonudur²⁵³.

Üçüncü tip ise doğu-batı ekseninde toplamda iki merdiveni bulunan en yaygın görülen tiptir²⁵⁴. 5. yüzyılın ortasından itibaren görülmeye başlayan bu tip, 6. yüzyıl itibariyle sıklıkla tercih edilmeye başlanmıştır. Genel olarak basamak bölümleri dar olup, podyum kısımları geniştir. Podyum bölümü çoğu örnekte süslemeli olup trapez kenar kısımları geometrik ya da bitkisel desenler ile ya da haç betimlemeleriyle süslenmekteydi. Çok az örnekte podyum kısmının alt bölümleri kapalıdır. Açık olan

²⁴⁶ C. Delvoye, *a.g.m.*, s. 127.

²⁴⁷ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 544; L. Bouras ve R.F. Taft, *a.g.m.*, s. 75; S. Doğan, *a.g.m.*, s. 34.

²⁴⁸ Ebru Parman, *Ortaçağda Bizans döneminde Frigya (Phrygia) ve bölge müzelerindeki Bizans taş eserleri*, Eskişehir 2002b. s. 132.

²⁴⁹ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 545-549, Res. 509, 511-515.

²⁵⁰ E. Parman, *a.g.e.*, s.132.

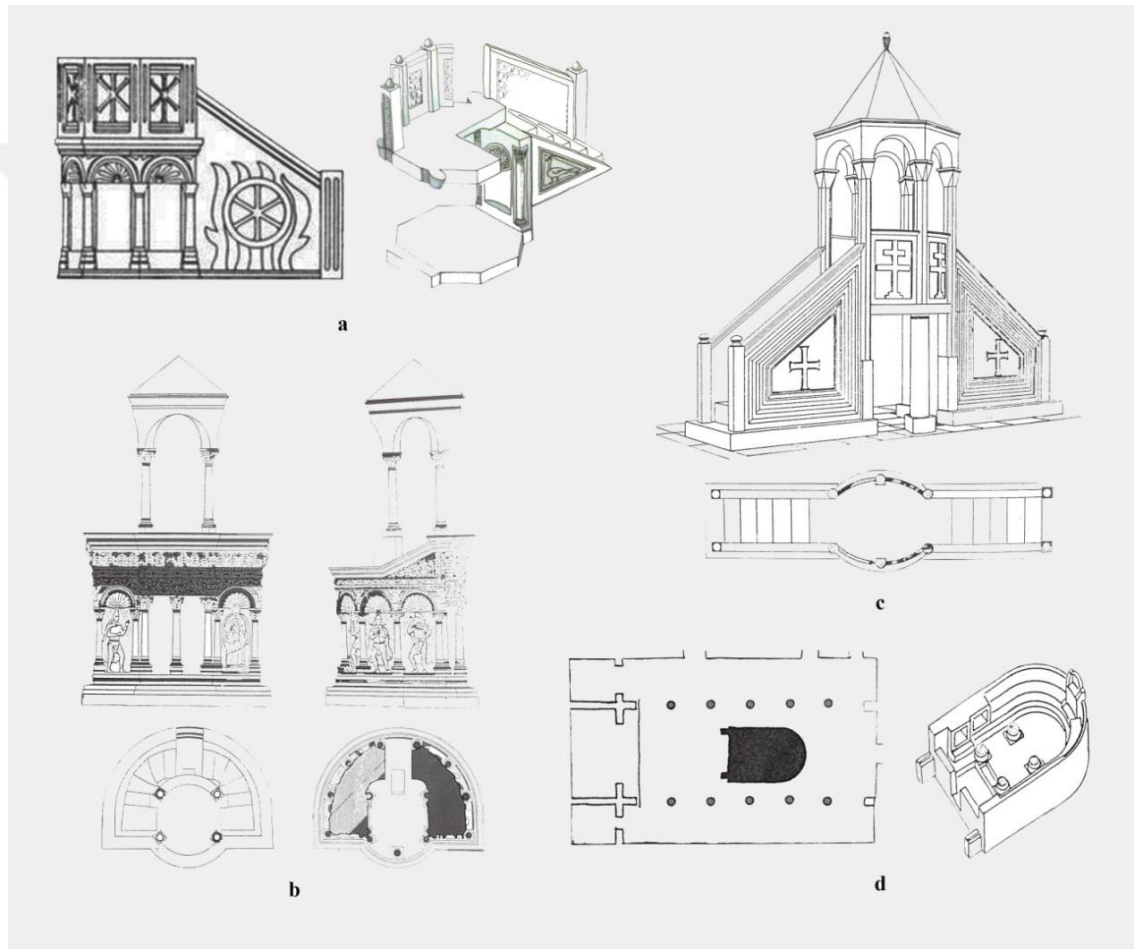
²⁵¹ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 549, Res. 505.

²⁵² E. Parman, *a.g.e.*, s.133.

²⁵³ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 549.

²⁵⁴ E. Parman, *a.g.e.*, s.133; S. Doğan, *a.g.m.*, s. 34.

örneklerde podyum kısmının altında haç bulunmaktadı. Bu tipin kullanımı 6. yüzyıl sonrasında da devam etmiştir²⁵⁵. Ayasofya'nın detaylı anlatımını yapan Paulus Silentiarius'un betimlemelerine göre yapının ambonu bu tiptedir²⁵⁶. Bazı örneklerde podyumların üzeri piramidal çatı ya da kubbe ile örtülüdür²⁵⁷ (Şek. 47 b-c). Buldukları bölge itibariyle Priene tipi ambonlar olarak tanımlanan yarı monolit ve çift merdivenli olduğu düşünülen ambonlar²⁵⁸ da, merdiven sayıları göz önüne alındığında bu gruba girmektedir.

Şekil 47. Ambon örnekleri: a- Tek merdivenli, b- Podyum kısmında yarım daire formunda genişlik olanlar, c- Çift merdivenli, d-Suriye tipi (Orlandos. 1952: Şek. 312, 518-519, 526, 532)

²⁵⁵ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 555-560, Res. 520, 522, 526, 527, 528

²⁵⁶ S. G. Xydis, *a.g.m.*, s. 11-12

²⁵⁷ E. Parman, *a.g.e.*, s.133

²⁵⁸ Z. Mercangöz, *a.g.m.*, s. 93-96. Araştırmacı yayında yer verdiği ambon parçalarını Milas Müzesi'nde tespit edilen çift merdivenli örneği referans olarak, bunların da çift merdivenli olduğunu belirtmiştir. Bu yönüyle Priene tipi olarak adlandırılan bu grubun çift merdivenli ambon tipine girmesi gerekmektedir.

Dördüncü tip synthronon ve kürsü işlevini birleştiren “Suriye Tipi”dir. Kuzey Suriye’de çok sayıda form ve örneği bulunmaktadır. Genel olarak dikdörtgen formda olup apsisin şeklini almaktadır. Apsisteki taht orta nefin merkezine yerleştirilmeye başlamıştır. Bu yönüyle buradaki taht, kathedradan ziyade ambon işlevini üstlenmektedir. Büyük ölçüleri olan bu tipin uzunluğu 8 veya 14 metreye kadar, genişliği ise 3.5 veya 6 metreye kadar ulaşmaktaydı²⁵⁹.

İkonoklazma döneminde ambonların taştan yapılanlarının ortadan kalktığı genel olarak kabul edilmekteyken, yapılan araştırmalarla birlikte Orta Bizans Dönemi’nde de taş ambonların kullanıldıkları tespit edilmiştir²⁶⁰. 14. yüzyıl sonrasında ise ambonun yerini tamamıyla ahşap kürsüler almıştır²⁶¹.

3.3.1. Ambon Merdiveni Yan Levhası

Olympos Piskoposluk Kilisesi’nde, ambon düzenlemesine ait olan toplamda 5 adet levha parçası tespit edilmiştir (Kat. No. 24-26). Parçalardan Kat. No. 24 ve 26’da yer alan levhaların profil, kesit ve üçgen formda olmaları sayesinde, parçaların ambon merdiveni korkuluk levhalarına ait olduğu anlaşılmıştır. Ön yüzlerinde içbükey ve dışbükey profillerin oluşturduğu iç içe geçmiş üçgen motiflerinin bulunduğu parçaların arka yüzleri bezemesizdir. Ambon merdivenine oturtmak amacıyla parçaların kenar bölümleri ince zımparalı ve daha ince olarak düzenlenmiştir. Arka yüzün orta bölümleri ise kaba yontu olarak bırakılmıştır (Çiz 22-24). Mermer den yapılma levhalar, kilisede bulunan diğer mermer parçalar gibi muhtemelen Prokonnesos’tan ithaldir.

Ambon merdiveni korkuluk levhaları, merdivenlerin açılı formuna uygun olarak üçgen formda imal edilen öğelerdir. Benzer profil ve form özelliklerine sahip ambon merdiveni korkuluk levhalarını farklı coğrafyalarda görmek mümkündür. Benzer örnekler Anadolu’da Kaunos Kilisesi’nde²⁶², Iasos Akropol Bazilikası’nda²⁶³, Selçukler B Kilisesi’nde²⁶⁴, Kütahya İlicikören’de²⁶⁵, Eskişehir Arkeoloji Müzesi’nde²⁶⁶, İzmir

²⁵⁹ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 563-565, Res. 531-532.

²⁶⁰ Z. Mercangöz, *a.g.m.*, s. 96.

²⁶¹ F. L. Cross - E. A. Livingstone, *a.g.e.*, s. 42.

²⁶² Yasemin Say Özer - Nevzat Oğuz Özer, “Kaunos Kubbeli Kilisesi’nin Ambon’u”, *Arkeoloji ve Sanat*, 133, İstanbul 2010. Lev. 04.

²⁶³ Diego Peirano - Elisa Garberoglio, “Amboni iasii: una rilettura con due inediti”, *Atti della Accademia delle Scienze di Ferrara*, 88, Ferrara 2012. s. 349, Fig. 9-10.

²⁶⁴ Nezif Fıratlı, “Uşak-Selçukler Kazısı ve çevre araştırmaları 1966-1970”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, 2/XIX, Ankara 1970. s. 118-119, Res. 6.

²⁶⁵ P. Niewöhner, *a.g.e.*, s. 253, Taf. 31, No. 307.

Kadıkalesi'nde²⁶⁷, Fethiye Kayaköy'de²⁶⁸ Amorium Aşağı Şehir Kilisesi'nde (A Kilisesi)²⁶⁹ ve bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Beyazıd A Kilisesi²⁷⁰ ambonunda da görmek mümkündür. Anadolu dışında ise, Bulgaristan Novae'daki Piskoposluk Kilisesi'nde²⁷¹, Gürcistan Hobi'de²⁷², Yunanistan Dephi'de²⁷³ ve Kıbrıs Cape Drepanon'daki bazilikada²⁷⁴ bulunur. Ambon korkuluk levhaları, profil, form, motif ve benzer örnekler ile birlikte değerlendirildiğinde 5. yüzyıl sonu, 6. yüzyıl başına tarihlenmektedir. Mevcut verilerle Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde bulunan ambonun hangi tipte olduğunu söylemek zordur. Ancak boyut, benzer örnek ve tarihlendirme unsurları dikkate alındığında ambonun büyük ihtimal ile çift merdivenli olduğu söylenebilir.

3.4. Kathedra

Kathedra (Yun. *καθέδρα*, Alm. *kathedra*, İng. *cathedra*), apsis yarım dairesi merkezindeki oturma sıralarının (*synthronon*) en üstünde bulunan piskoposluk tahtı ya da koltuğudur²⁷⁵. Kathedranın yanında diğer rahiplerin ahşap oturağı olan *sympsellia* yer almaktadır²⁷⁶. Hıristiyanlığın yasaklı olduğu dönemlerde katakomplarda görev yapan piskoposlar için tüf taşından yapılmış bazı sandalye ve koltukların tasarlandığı bilinmektedir²⁷⁷. Piskopos erken dönemde kathedrayı homilyeleri okurken kullanırdı. Rahiplerin arasında oturuşu ise, İsa'nın havarileriyle olan görüntüsüyle özdeşleştirilir²⁷⁸.

²⁶⁶ E. Parman, *a.g.e.*, s. 139-140, Kat. No. E12, Lev. 33-Fot. 76.

²⁶⁷ Emine Tok "Kuşadası Kadıkalesi/Anaia Kazılarında Mimari Plastik Eserler", *Sanat Tarihi Dergisi*, 1/XIX, İzmir 2010. Res. 2.

²⁶⁸ Vincenzo Ruggieri, "La scultura bizantina a Kayaköyü (Licia)", *Studiosull'Oriente Cristiano*, 2/13, Roma 2009. s. 88, Foto. 20.

²⁶⁹ Eric A. Ivison, "Kirche und religiöses Leben im Byzantinischen Amorium", *Byzanz – das Römerreich im Mittelalter*, 1/2, Mainz 2010. s. 316, Abb. 7; s. 318, Abb. 10 b.

²⁷⁰ C. Barsanti - A. Guiglia, *The sculptures of the Ayasofya Müzesi in İstanbul a short guide*, İstanbul 2010. s. 69-70, Fig. 64.

²⁷¹ Andrzej Boleslaw Biernack, "The Pulpit in the Episcopal Basilica at Novae (Svistov). An Attempt at a Reconstruction", *Balkanica Posnaniensia Acta et Studia*, VII, Poznan 1995. Fig. 5.

²⁷² Wachtang Djobadze, "Remains of a Byzantine Ambo and Church Furnishings in Hobi (Georgia)", *Archaologischer Anzeiger*, 4, Berlin 1984. s. 627, Fig. 1-3.

²⁷³ L. Joseph, *a.g.m.*, s. 242, Fig. 12.

²⁷⁴ Demetrios Michaelides (2001). "The Ambo of Basilica A at Cape Drepanon", *British School at Athens Studies*, 8, Athens 2001. Fig. 5.2-5.4.

²⁷⁵ Mark J. Johnson, "Cathedra", *ODB*, I, New York 1991, s. 392.

²⁷⁶ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 503.

²⁷⁷ Arthur West Haddan, "Cathedra", *A Dictionary of Christian Antiquities*, I, London 1908. s. 319-320.

²⁷⁸ M.J. Johnson, *a.g.m.*, s. 392.

Katedraller, erken Hıristiyan mozaiklerinde ya da mermer yontularda, iki aslan başlı, bazen iki köpek başlı, bazen de üzerinde açık İncil ile betimlenirdi²⁷⁹.

Erken dönemlerde taş malzemeden imal edildiği gibi, ahşap ya da Ravenna'daki Maximianus Katedrası'ndaki gibi iskeleti ahşap, levhaları fildişinden de üretilebilirdi²⁸⁰. Erken dönemde apsis yarım dairesi içinde yer alan oturma sıralarının merkezinde yer alırken, orta dönemde bazı bölgelerde templona daha yakın bir şekilde yerleştirilmeye başlanmıştır. Fakat daha sonra tekrardan apsis yarım dairesi merkezindeki yerinde kullanılmaya devam edilmiştir²⁸¹. Birçok kilise donanımında olduğu gibi, form ve süsleme dekorasyonundan anlaşıldığı üzere katedrallerde de Hıristiyanlık öncesi taht ya da koltuk tiplerinden esinlenilmiştir. Bitkisel motifler, rozetler, grifon veya aslan ayakları gibi detaylar bunu göstermektedir. Bunun yanı sıra Hıristiyanlığın gelişi ile birlikte, mevcut tahtların ikinci kullanımı olmuş ve arka kısmında yer alan çok tanrılı dinin imgeleri kimse tarafından görülmediği için bir sorun teşkil etmemiştir. Mevcut taht formlarının kullanılmasının yanı sıra, yeni formlarda üretilmiştir. Örneğin Midilli Arkeoloji Müzesi'ndeki taht antik yarı silindirik formu korumasına karşın alt yapı küp halinde şekillendirilmiştir (Şek. 48 a). Ön kısım hafif içbükeyken, yanlarda Yunan haçı kare çerçeve içinde işlenmiştir. Tahtın alt kısmının oluşturduğu küp formunu Suriye'deki Benaui tahtında da görebilmek mümkündür (Şek. 48 b). Buradaki fark ise üst kısım yukarıdan aşağıya daha uyumlu inmekte ve bir trapez oluşturmaktadır. Arka bölüm ise üçgen formda tasarlanmıştır. Benzer bir uygulama olan fakat trapez biçimli yüksek kanatlı oluşuyla ayrılan tahtlar Selanik'teki Aziz Demeterios'ta (Şek. 48 c), Paros'taki Katapoliane'de (Şek. 48 d) ve Zara (Dalmaçya) metropolitliğinde (Şek. 48 e) yer almaktadır. Birinci örneğin trapez formlu yüksek kanatları Benaui örneğinde olduğu gibi yukarıdan aşağıya korkuluk ile tamamlanmaktadır. İkinci örnekte kanatlar üst kısımda bir çapraz hat ile kesişmektedir. Kanatların trapez kısmının iç kısmından zincir motifi, eşkenar dörtgen ve daire ile süslenmiş, dikdörtgen kısım ise büyük kabartma Latin haçı ile süslenmiştir. Son olarak Zara katedrasında kanatların üst kısmı, iki kısımdan eğrilmiş hat ile şekillenmiş, sırt kısmı ise üçgen alınlık ve akroterli işlenmiş, tepe kısmına rozet yerleştirilmiştir. Tahtın arka yüzünde, iki yanında A ve ω bulunan büyük bir Latin haçı işlenmiştir. Bahsi geçen üç örnek de 6. yüzyıl sonu ile 7. yüzyıla tarihlenir. İtalya Grado'daki örnekte olduğu

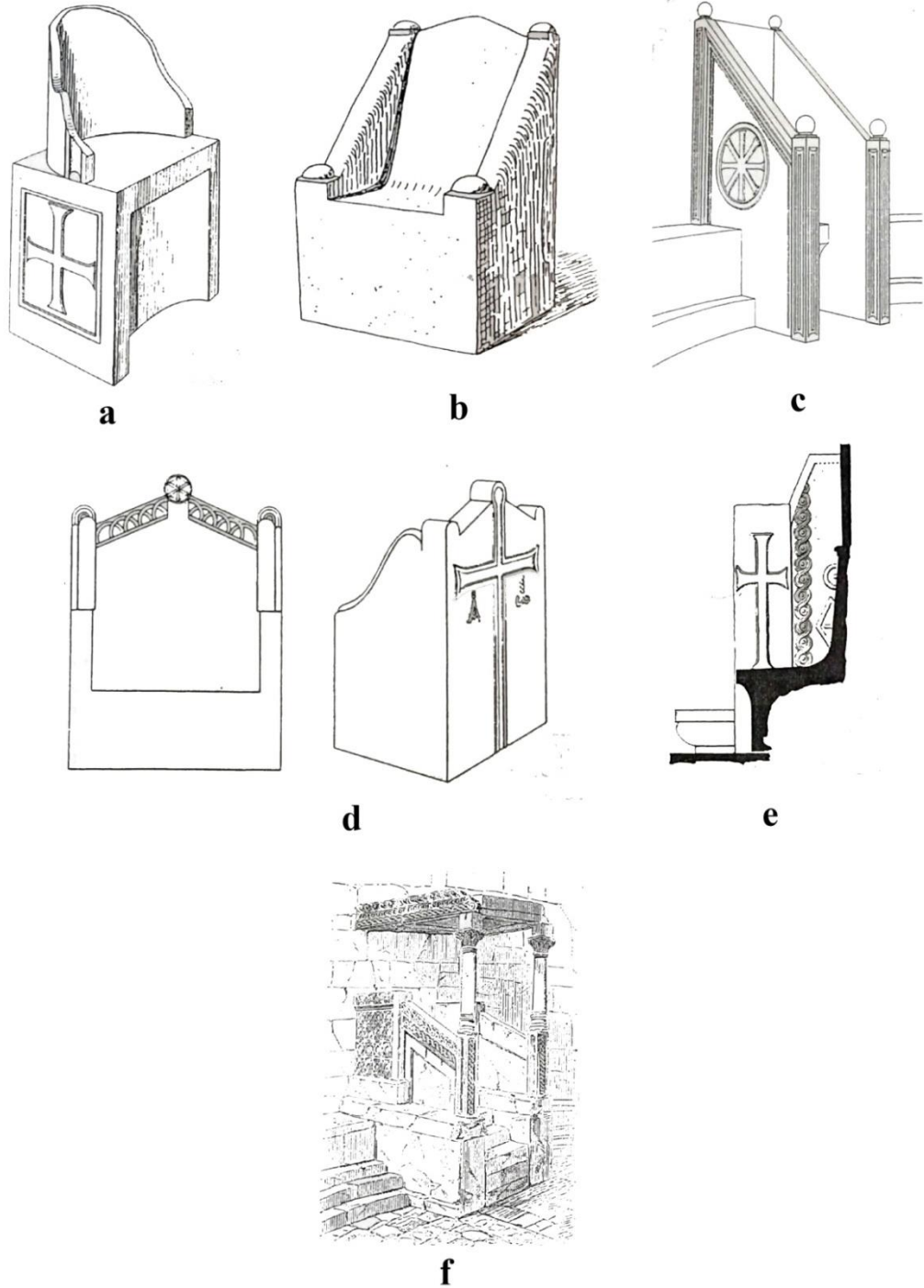
²⁷⁹ A. W. Haddan, a.g.m., s. 320.

²⁸⁰ A.K. Orlandos, a.g.e., s. 504, Res. 464; M.J. Johnson, a.g.m., s. 392.

²⁸¹ F.L Cross - E.A Livingstone, a.g.e., s. 251.

gibi ise, bazı örneklerde kathedraların üstleri levhalarla kapalı olabiliyordu (Şek. 48 f). Levhayı desteklemek için ise ön kısmında, kanatların üzerinde iki ufak sütun bulunuyordu²⁸².

Şekil 48. Kathedra örnekleri: a- Midilli Arkeoloji Müzesi, b- Suriye'deki Benai, c- Selanik'teki Aziz Demeterios, d- Paros'taki Katapoliane, e- Zara (Dalmaçya), f- İtalya Grado (Orlandos. 1952: Şek. 465-470)

²⁸² A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 506-509, Res. 466-470.

3.4.1. Kathedra Yan Levhası

Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde, kathedra yan levhasına ait olduğu düşünülen toplamda 19 adet levha parçası ele geçmiştir (Kat. No: 27-37). Ambon ve kathedra yan levhalarında sıklıkla rastladığımız üçgen form dolayısıyla, Kat. No. 33'te yer alan parçadan anlaşıldığı üzere (Res. 33) levhalar, korkuluk formlarına uygun şekilde üçgen formda düzenlenmiştir. Ön ve arka yüzleri bezemeli olarak tasarlanan levhalarda ajur tekniğiyle uygulanmış kıvrık dallar arasında akantus motifi görülmektedir. Levhalardaki farklı kalınlık ve bordür yükseklikleri, parçaların levhanın alt ve üst bölümlerine ait olması şeklinde açıklanabilir²⁸³. Daha kalın olan levhaların alt yüzlerinde, levhanın kathedra ana bloğuna yerleştirilmesine yardımcı olması amacıyla açılı şekilde kesilmiş kalın taraklı yüzeyler ve kurşun delikleri bulunur (Kat. No. 34). Parçaların ajur tekniğine işlenmiş levha bölümleri 2 cm. kalınlığındadır. Kıvrık yüzleri hariç zımparalı olan parçaların, ön yüzlerinin en altında ince bir yivle bölünen bordürler, arka yüzlerde tek olarak tasarlanmıştır.

Levhalarda bulunan kıvrık dal arası akantus motifleri ajur tekniği ile işlenmiştir. Başkent İstanbul'da II. Theodosios dönemiyle (408–450) birlikte başlayan bu bezeme tekniği, I. Justinianos Döneminde (527-565) yaygınlaşmış, Akdeniz çevresinde olduğu gibi farklı bölgelere de yayılmıştır²⁸⁴. Benzer teknikte oluşturulmuş levha örneklerini Anadolu'da, Antalya Khoma'daki Merkezi Kilise'de bulunan orta dönem tarihli delikli levhada²⁸⁵, 6. yüzyıla tarihlenen Iasos Agora Bazilikası'nda²⁸⁶, Uşak Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ve 6. yüzyıla tarihlenen delikli levhada²⁸⁷, Aizanoi'de²⁸⁸, İstanbul Topkapı Sarayı 2. Avlusu kazısında ele geçen 5. yüzyıl tarihli delikli levhada²⁸⁹, Kalenderhane'de 6. yüzyıla tarihlenen levhada²⁹⁰ ve Ayasofya'da²⁹¹ görülür. Anadolu

²⁸³ Levha ön yüzlerinin en altındaki bezemesiz bordürlü alanların kalınlıkları 4- 5.5 cm. arasında değişmektedir. Daha kalın olan parçalar muhtemelen levhanın alt bölümlerine aitken, daha ince olan parçalar, levhaların yan ya da üst bölümlerine ait olmalıdır.

²⁸⁴ S. Doğan, a.g.m., s. 188.

²⁸⁵ Suna Çağaptay Arıkan, *The Church at Choma (Hacımusalar Elmalı- Antalya) and Its Materials*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), The Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University, Ankara 2001. s. 77, Fig. 115.

²⁸⁶ Diego Peirano, "Ricerche su assetti, arredi, percezione nella basilica dell'agora di Iasos", *Bollettino dell'Associazione Iasos di Caria*, 17, Ferrara 2011. s. 13, Fig. 6.

²⁸⁷ Füsün Aydeniz Gür, *Uşak yakınındaki Frigya Sebastesi (Selçukler)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006. s. 126, Kat. No. D145.

²⁸⁸ C. Barsanti, "Le transenne", *Santa Sofia di Costantinopoli. L'arredo marmoreo della grande chiesa giustiniana*, Roma 2004. s. 520, Fig. 295.

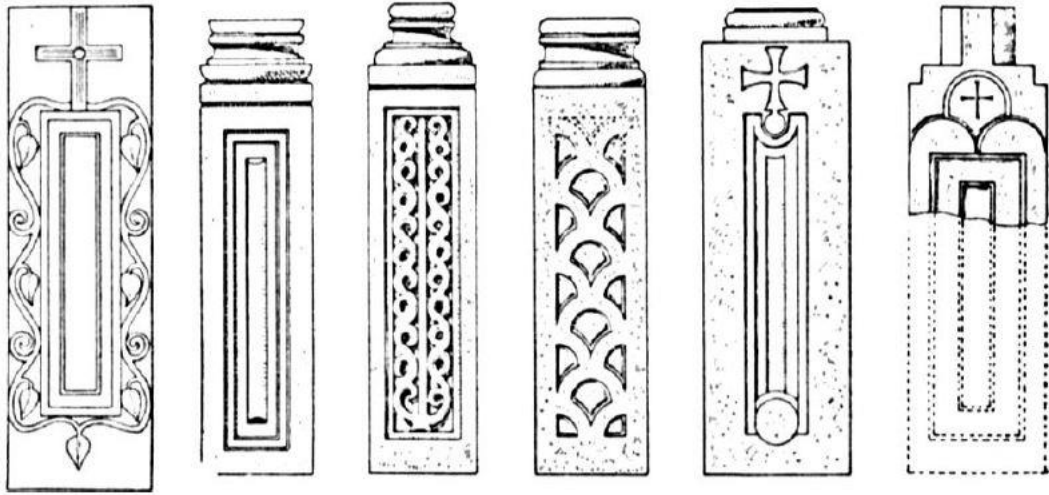
²⁸⁹ H. Tezcan, a.g.e., s. 66, Res. 67.

²⁹⁰ Urs Peschlow, "Architectural Sculpture", *Kalenderhane in Istanbul. The Buildings, their History, and Decoration. Final Reports on the Archaeological Exploration and Restoration at Kalenderhane Cami 1966-1978*, Mainz 1997. s.107, 110; Pl. 113-115.

dışındaki örnekler ise 6. yüzyıla tarihlenen Gazze Palestine’de bulunan sinagogta²⁹², San Vitale’den, Ravenna Ulusal Müzesi’ne götürülen levhada ve Nea Anchialos A Bazilikası’nda²⁹³ bulunur. Bezeme tekniği, üslup ve benzer örnekler beraber değerlendirildiğinde, Olympos Piskoposluk Kilisesi’nde yer alan kathedra yan levhalarını 6. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

3.5. Balüster (Levha Payesi)

Genellikle dikdörtgen prizma şeklinde olan ve kilisenin değişik bölümlerinde farklı düzenlemeler içinde levhaları statik açıdan desteklemek amacıyla kullanılan payeler, templonda kullanıldığı durumlarda “templon payesi”, galeri katlarında korkuluk amacıyla kullanılan levhaları desteklemek amacıyla kullanıldığı durumlarda “korkuluk payesi” olarak adlandırılmaktadır (Şek. 49). Bunun yanı sıra form ve uzunluklarına göre de “kısa paye”, “topuzlu paye” ya da sütuncelerle birlikte monolit olarak işlendiği durumlarda da “sütunpaye” olarak da adlandırılmaktadır. Payeler, templon ve galeri katlarındaki kullanımlarının dışında, ambon, solea ve nef ayrımlarında da kullanılır²⁹⁴.

Şekil 49. Balüster örnekleri (Orlandos. 1952: Şek. 479)

Erken dönem örneklerinin birçoğunda soffit bezemeler kullanılırken, üst kısımlarında ise genellikle topuz bulunurdu. Özellikle arşitravlı templon düzenlemelerinde taşıyıcı olarak kullanıldıkları durumlarda ise sütunpaye olarak

²⁹¹ C. Barsanti, a.g.m., s. 494, TN; s. 496, TS; s. 499, TL. s. 501, TL.02.

²⁹² G. Foerster, a.g.m., s. 1811, Fig. 2-3.

²⁹³ C. Barsanti, a.g.m., s. 517, Fig. 293-294; s. 520, Fig. 296.

²⁹⁴ S. Doğan, a.g.t., s. 96; A. O. Alp, a.g.m., s. 28-29.

adlandırılan, üst kısımları sütun kaidesi şeklinde işlenerek sütuncelerle birlikte monolit olarak kullanılırlardı (Şek. 43). Üzerlerindeki figürlü, bitkisel bezemeler ve formu dolayısıyla Geç Antik Çağ geleneğini yansıtan bir paye türü olan ve üst kısımlarının kare prizma şeklinde oluşundan dolayı “zar biçimli paye olarak” adlandırılan payeler de mevcuttur²⁹⁵ (Şek 50).

Genellikle iki yan yüzünde dikey olarak açılan levha olukları bulunurken, templon düzenlemesinin ortasında kapı oluşturmak amacıyla kullanıldığı durumlarda ise tek yan yüzünde levha oluğu bulunur. Ahşap yâda metalden yapılan bu kapı “krali kapı” olarak adlandırılmaktadır²⁹⁶. Birbirini takip eden yüzlerinde levha oluğu varsa köşelerde yer aldıkları anlaşılır. Payeler form özelliklerine göre tarihlendirildiği gibi genel olarak ise üzerlerinde bulunan bezeme öğelerine göre değerlendirilmektedir. Örneğin A. K. Orlandos, topuzlu kısa payelerin 6. yüzyıl özelliği gösterdiğini belirtmektedir²⁹⁷. İstanbul örneğinde gördüğümüz “zar biçimli payeler” ise 5. yüzyılın ikinci yarısı ile 6. yüzyıl başına tarihlenmektedir²⁹⁸. Bezeme öğeleri göz önüne alındığında ise Orta Bizans dönemine kadar yoğun olarak kullanılan soffit bezemeler tarihlendirmede önemli rol oynar. Orta Bizans döneminde ise örgü, düğümlenmiş dörtgen gibi motifler daha sıklıkla kullanılırdı²⁹⁹.

Şekil 50. Zar biçimli paye örnekleri (Fıratlı. 1990: Plate 90)

²⁹⁵ N. Fıratlı, *a.g.e.*, s. 240.

²⁹⁶ G. Koch, *a.g.e.*, s. 72, Res. 52.

²⁹⁷ A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 526-531.

²⁹⁸ N. Fıratlı, *a.g.e.*, s. 241.

²⁹⁹ C. Vanderheyde, *a.g.m.*, s. 78.

Kilisede yapılan çalışmalar sonucunda in-situ olmayan toplam 5 adet paye parçası tespit edilmiştir (Kat. No: 38-40). Mermer malzemeden üretilen payeler büyük ihtimalle Prokonnesos'tan ithaldir. Birleşen iki parçadan oluşan Kat. No.38, payenin üst bölümünü oluşturmaktadır. Oly.15.844 envanter no.lu parçadan anlaşıldığı üzere, payenin üst yüzünde, izleri görülebilen iki adet dışbükey profil bulunmaktadır (Res. 38). Dolayısıyla payenin üst bölümünün kaide şeklinde tasarlandığı düşünülebilir. Ön, arka ve tek yan yüzünde soffit bezeme yer alırken, geriye kalan tek yüzde ise dikey levha oluşu bulunmaktadır. Kat. No.39'da yer alan parçanın da ölçü ve bezeme özelliklerinden dolayı Kat. No.38'de yer alan parçalarla aynı payeye ait olduğunu anlaşılmaktadır. Görünen tek yan yüzünde ikili dikey düz profillerle çevrelenmiş kıvrık dallar arasında yaprak yer almaktadır (Res. 39). Kat. No. 40'da yer alan parçanın ise boyutlarından ve formundan anlaşıldığı üzere farklı bir payeye ait olduğu anlaşılmaktadır. En üstte, 4.5 cm. yüksekliğinde yuvarlak kesitli, dik açılı topuz, altında ise biri yüksek biri alçak tutulmuş iki dışbükey profil bulunmaktadır. Parçanın tam olan yan yüzünde, soffit bezeme bulunmaktadır. İç içe geçmiş dikdörtgenlerden oluşan bezemenin çerçeveleri bir geniş, bir dar şeklinde düzenlenmiştir. Diğer yan yüzünde ise dikey olarak açılmış 1 cm. çapında kurşun deliği bulunmaktadır (Res. 40).

Kilise naosunun yerel halk tarafından bahçe olarak kullanılması diğer eserlerde olduğu gibi balüsterlerin de orijinal yerlerinin ve işlevin belirlenmesinde de sorun teşkil etmektedir. Ancak form ve yukarıda açıkladığımız sebeplerden dolayı parçaların ambonya da tempon düzenlenmesinde yer aldığı düşünülmektedir.

Olympos örneğinde gördüğümüz payelerin benzer form ve süsleme özelliklerine Anadolu'da Fethiye Kayaköy'de³⁰⁰, Gemiler Adası'nda³⁰¹, Kaynos Kilisesi'nde³⁰², Bursa'da³⁰³, Studios Bazilikası'nda³⁰⁴, Selçukler B Kilisesi'nde³⁰⁵, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde³⁰⁶, Karainbeyli'de³⁰⁷, Myra Aziz Nikolaos Kilisesi'nde³⁰⁸,

³⁰⁰ V. Ruggieri, a.g.m., s. 87, Res. 11-12.

³⁰¹ K. Asano, a.g.m., s. 39, Fig. 35 (T5), PL57 (5).

³⁰² Y.S. Özer – N.O. Özer, a.g.m., s. 9, Lev. 04.

³⁰³ S.Y. Ötügen, a.g.e., s. 59, taf.1 (3); s. 65, taf. 3 (3); s. 67, taf. 4 (3-4); s. 69, taf. 5 (3).

³⁰⁴ T. Mathews, a.g.e., s. 27, Pl. 15-16.

³⁰⁵ F.A. Gür, a.g.t., s. 98, U77-79.

³⁰⁶ S. Alpaslan, a.g.m., s. 277-278, Res. 20 a-b.

³⁰⁷ Ayşe Çaylak Türker, "Early Christian and Byzantine Archaeology on the Valleys around Madytos", *Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ*, 3, Ankara 2009. s. 55, Fig. 20.

³⁰⁸ Urs Peschlow, "Die architektur der Nikolaoskirche in Myra", *Myra eine Lykische metropole in antiker und byzantinischer zeit, İstanbuler Forschungen*, 30, Berlin 1975. s.369, Taf. 119A.

Anadolu dışında ise Arnavutluk Anchiasmos Bazilikası'nda³⁰⁹ ve Kıbrıs Cape Drepanon'daki Bazilika'da³¹⁰ rastlanır. Benzer örneklerin hepsi 5. ve 6. yüzyıla tarihlenmektedir. Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde ele geçen payeleri ise form ve bezeme özellikleri dolayısıyla 6. yüzyıla tarihlenmek mümkündür. Erken Hıristiyanlık döneminde sıklıkla karşımıza çıkan topuzlu payeler 6. yüzyıla tarihlenir³¹¹. Kat. No. 40'da yer alan parça da topuzlu payelere benzer bir tasarım sergilediği için parçayı bu yüzyıla tarihlenmek mümkündür.

3.6. Levha Kaidesi/Üstü

Bizans kiliselerinde, sıklıkla ambon, solea, kathedra, templon gibi düzenlemelerde liturjik amaçlı kullanılan levhalar, nef ayrımı ve galerilerde mimari işlev doğrultusunda da karşımıza çıkmaktadır³¹². Liturjik olsun veya olmasın, iç mekân ayrımının gerektiği durumlarda, sütun veya balüsterler arasına yerleştirilerek kullanılmışlardır. Sütunlar arasında kullanıldıkları durumlarda, sütun kaidesine dik açılan bir oluk yardımıyla veya levhanın alt kısmının, sütun kaidesinin profiline göre kesilmesiyle yerleştirilmişlerdir³¹³.

Levhaları sağlamlaştırmak amacıyla ise üstünde ve altında, "levha üstü" ve "levha kaidesi" (Alm. Sockels für Schrankenplatten ya da Schrankensockels)³¹⁴ olarak tanımlanan, trapez kesitli parçalar kullanılmıştır. Levhalar gibi bu parçalarda, ambonlarda podyum levhalarında, solealarda, templonlarda ve nef ayrımlarında kullanılmıştır. Parçaların dar yüzlerinde levhanın oturması için genellikle uzunlamasına levha olukları bulunur. Bazı örneklerin yan yüzlerinde ise payelerle beraber tasarlandıkları anlaşılan kenet sistemleri bulunur. Parçaların trapez kesitli olarak tasarlanması, dar yüzlerinin levhalar ile kalınlık ve estetik olarak uyumlu olmasından, ayrıca levhaları statik açıdan desteklenmesi için yapıldığı söylenebilir. Levha üstü ya da levha kaidesi olarak işlevinin belirlenmesinde ise uzun yüzleri önemli rol oynamaktadır. Eğer parçaların uzun yüzleri zımparalı ise levha üstü, zımparasız ve kaba işlenmiş olarak bırakılmışsa levha kaidesi olarak tanımlanırlar³¹⁵.

³⁰⁹ K. Lako, a.g.m., Tab.V, 1, 3, 4, 5, 6, 9.

³¹⁰ D. Michaelides, a.g.m., fig. 5.2.

³¹¹ A.K. Orlandos, a.g.e., s. 526-531.

³¹² E. Parman, a.g.e., s. 161.

³¹³ Peschlow, U. (2006). s. 54, Fig. 1.

³¹⁴ S. Doğan, a.g.m., s. 34.

³¹⁵ S. Alpaslan, a.g.m., s. 235, 240; A.K. Orlandos, a.g.e., s. 518, Res. 480.

Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde, buluntu yerleri nedeniyle kuzey nef ayrımında kullanıldığı anlaşılan toplamda 21 adet levha üstü ya da levha kaidesi olabilecek kireç taşı malzemedan parça ele geçmiştir (Kat. No. 41-61). Parçaların levha kaidesi ya da levha üstü olarak kesin bir tanım yapılamamasına, tüm parçaların uzun kenarlarının zımparalı oluşu neden olmaktadır. Parçaların uzun yüzlerinin zımparalı oluşu kilisede stylobat üzerindeki kaideler arasına örülen moloz taş duvar üzerinde duran levha kaidesi, levha ve levha üstü gibi öğelerin bir bütün olarak tasarlanmasıyla ilgilidir. Levha kaidesi ve levha üstü gibi öğelerin yanı sıra, yayınlarda henüz benzerini bulamadığımız ve tarafımızca “levha yanı” olarak adlandırılan trapez kesitli parçalarda mevcuttur³¹⁶. Bu parçaların levhayı dört yönden bir çerçeve gibi sabit tuttuğu, Kat No. 41, Kat No. 42, Kat No. 43'te yer alan parçalardan anlaşılmaktadır (Şek. 51). Form, kesit ve bezeme açısından bir bütün olan tasarlandıkları anlaşılan levha üstü ya da levha altlarının köşe bölümlerinin sütunlara bakan yüzleri, levha yanlarıyla uyumlu olacak şekilde içbükey profilli olarak tasarlanmıştır (Res. 43). Levha oluşu bulunmayan parçaların trapez kesitin oluşturduğu açılı profillerinde, kıvrık dal arasında yaprak, sarmaşık yaprağı, nar ve dalların kıvrım yapmasıyla oluşan spiral gibi bitkisel motifler bulunur. Naosa bakan ön yüzleri bezemeli, kuzey nefe bakan arka yüzleri ise bezemesiz ve ince zımparalıdır.

Profil, kesit ve bezeme açısından en yakın ve en benzer örnek Andriake E Kilisesi'nde tespit edilen ve levha üstü olarak önerilen parçadır. Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde nef ayrımında kullanılan levha üstü ya da levha altlarıyla aynı profil ve kesit özellikleri sergilemektedir³¹⁷. Istlada'da bulunan 6. yüzyıl tarihli kilisede de benzer bir örnek tespit edilmiştir. Olympos örneğinde oldu gibi trapez kesitli olan ve levha üstü olarak önerilen parçada, kıvrık dallar arasında akantus bulunmaktadır³¹⁸. Andriake Sinagogu'nda bulunan trapez kesitli levha üstleri de bezeme açısından benzer özellikler göstermektedir. Özellikle köşesi görünen bir parça, Kat. No. 43'te yer alan parçayla köşeli olması açısından benzer tasarımdadır³¹⁹. Gemiler Adası III No.lu Kilise'de bulunan levha üstleri de trapez kesitli oluşları ve ön yüzlerinde bulunan kıvrık dal

³¹⁶ Daha fazla bilgi için Levha Yanı bölümüne bakınız.

³¹⁷ V.M. Tekinalp, a.g.t., s. 169, Kat. No. 130, Lev. 70.

³¹⁸ Thomas Marksteiner ve Philipp Niewöhner, “Die kirche von Istlada in Lykien”, *Mitteilungen zur Christlichen Archäologie*, 10, Wien 2004. s. 39, Kat. Nr. 26, Abb. 38.

³¹⁹ N. Çevik – Ö. Çömezoğlu – H. S. Öztürk – İ. Türkoğlu, a.g.m., s. 342-343, Fig. 39-43.

arasında yaprak motifleriyle benzerlik gösterir³²⁰. Parçalar üzerinde bulunan kıvrık dal arasında yaprak motifi, Olympos'ta olduğu gibi, Likya Bölgesi'nde oldukça yaygın bir bezeme ögesidir ve farklı türdeki birçok taş eserde çeşitlemeleri mevcuttur. Bezemeye, Olympos Mozaikli Yapı'da tespit edilen levhalarda ve balüsterde³²¹, Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ndeki levhalarda³²², Aperlae'de dekorasyon parçası olarak önerilen bir eserde³²³, Alakilise'deki bir lentoda³²⁴, Gemiler Adası'nda altar platformu olarak kullanılan bir levhada³²⁵, Çamarkası'nda bir kemer parçasında³²⁶, Andriake B Kilisesi'ndeki levhalarda³²⁷, Andriake C Kilisesi'ndeki balüsterde³²⁸ Karabel Asarcık'ta bulunan farklı işlevlerdeki taş eserlerde³²⁹, Limyra'da³³⁰ ve Alanya Müzesi'ndeki bir payede³³¹ rastlanır. Örneklerin çoğu 5.-6. yüzyıla tarihlenmektedir. Benzer örnek, form, kesit ve bezeme unsurları göz önüne alındığında, levha kaidesi veya üstü olarak önerdiğimiz parçaları 5. yüzyıl sonu ile 6. yüzyıl başına tarihlemek mümkündür.

3.7. Levha Yanı

Levhalar iç mekân ayırımının gerektiği durumlarda sütun ya da balüsterler arasında, bu parçalara açılan dikey oluklar sayesinde ya da levhanın sütun kaidesine göre kesilmesiyle yerleştirilirler. Ayrıca hem estetik hem de statik açıdan desteklenmesi amacıyla altında levha kaidesi, üstünde ise levha üstü olarak tanımlanan parçalarla da kullanılabilirler.

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda, kilisenin kuzey nef ayırımının yüksek tipte olduğu anlaşılmıştır. Stylobat üzerindeki sütun kaidelerinin aralarına örülen moloz taş

³²⁰ Kazuo Asano, "Archaeological Remains", *The Islands of St. Nicholas, Excavation and survey of Gemiler Island Area, Lycia, Turkey*, Osaka 2010. s. 83, Fig. 95 (3), PL. 10 (3).

³²¹ G.K. Öztaşkın ve M. Öztaşkın, a.g.m., s. 334, Res. 7b, c, e.

³²² A. Tiryaki, a.g.m., Fig. 5-6, 9-10, 13-14.

³²³ C. Foss, a.g.m., Fig. 29.

³²⁴ R. M. Harrison, a.g.m., Fig. 10, 12.

³²⁵ K. Asano, a.g.m., s. 33, PL.31 (3).

³²⁶ Sema Doğan, "Likya'da Bizans Taş Yapıtları / The Carved Byzantine Stonework of Lycia", *III. Uluslararası Likya Sempozyumu, 7-10 Kasım 2005 Antalya*, İstanbul 2007. s. 211, Res. 2.

³²⁷ V.M. Tekinalp, a.g.t., s. 106, 111; Lev. 122-124.

³²⁸ N. Öztürk – M. Çekilmez – B. Kavaz – G. Güloğlu – A. Durukan - M.K Murat – B. Takunyacıoğlu – Ö. İsmail – A. Osman – Ö. Marangoz - E. Özdemir, "2014 Yılı Myra-Andriake Antik Kenti Kazı Çalışmaları", *KST*, 1/37, Ankara 2015. Res. 10.

³²⁹ B. İşler, a.g.t., s.135, Kat. No. 15; s. 142, Kat. No. 23; s. 153; Kat. No. 40; s. 168, Kat. No. 65; s. 169, Kat. No. 67; s. 194, Kat. No. 110.

³³⁰ Andreas Pülz - Peter Ruggendorfer, "Kaiserzeitliche und Frühbyzantinische Denkmäler in Limyra: Ergebnisse der Forschungen in der Oststadt und am Ptolemaion (1997-2001)" *Mitteilungen zur Christlichen Archäologie*, 10, Wien 2004. s. 70, 72, Abb. 18, 22, 23.

³³¹ Sema Doğan, "Alanya Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri", *AST*, 2/22, Konya 2004. s. 73-74, Res. 7.

duvarlar yardımıyla ayırım yükseltilmiş, üzerine konulan levha kaidesi, levha ve levha üstü gibi öğelerle birlikte ise tüm yükseklik yaklaşık 1.85 m.ye ulaşmıştır (Çiz. 101). Nef ayırımında, levhayı desteklemek amacıyla kullanılan levha kaidesi ve levha üstü gibi öğelerin yanı sıra, Bizans mimari plastik literatüründe henüz benzerine rastlamadığımız ve tarafımızca “levha yanı” olarak adlandırılan trapez kesitli parçalar da ele geçmiştir (Kat No. 62-66). Levha kaidesi ve levha üstleriyle profil, kesit ve bezeme açısından bir bütün olarak tasarlandıkları anlaşılan bu parçaları diğerlerinden ayıran en büyük özellik, kaba olarak işlenen uzun yüzlerinin sütun gövdeleriyle uyumlu olarak içbükey şekilde tasarlanmasıdır. Kısa yüzlerinde ise, çalışmalarda bulunan levha kalınlıklarıyla uyumlu, düz bir hat ve levhayı tuttuğu anlaşılan dışa taşkın başka bir profil bulunmaktadır (Çiz. 54-58).

Beraber tasarlanan ve süslemeleriyle de uyum içinde olan levha kaidesi, levha üstü ve levha yanları, levhaların sabitlenmesini sağlayan, birer çerçeve görevindedir (Şek. 51). Bu görüşü, levha kaidesi ve levha üstlerinin, levha yanlarıyla birleştirilmesi amacıyla, hem kesit-profil, hem de süsleme olarak, uyumlu bir şekilde dönüş yapan köşe bölümleri kanıtlamaktadır. Dönüş yapan bu köşelerin sütunlara bakan yan yüzleri de levha yanlarıyla profil açısından uyumlu olması amacıyla içbükey profilli olarak kaba bırakılmıştır. Kazı çalışmalarında tespit edilen sütunların üzerinde herhangi bir kurşun deliği veya levha oluşunun bulunmaması da bu uygulamayı destekler niteliktedir.

Şekil 51. Kuzey nef ayırımında kullanılan levha kaidesi ve levha yanları uygulaması

Parçalar üzerinde bulunan izler dolayısıyla, sütunlar arasına harç yardımıyla yerleştirildikleri anlaşılmaktadır. Levha kaidesi, levha üstü ve levha yanlarının orta nefe baktığı anlaşılan ön yüzleri bezemeli, kuzey nefe bakan arka yüzleri ise ince zımparalı olarak bezemesiz bırakılmıştır. Bezemeli olan ön yüzlerde halat (sicim) ve ince bir yivle ikiye ayrılmış bezemesiz dik açılı profilin arasında, kıvrık dallar arasında yaprak, nar, sarmaşık yaprağı ve kıvrık dalların oluşturduğu spiral gibi bezeme öğeleri yer alır.

Literatürde daha önce tanımlanmayan levha yanı öğelerinin ölçülerini ifade edebilmek için, levha kaidesi ve levha üstü gibi trapez kesitli parçaların ölçü tanımları, parçaların duruşları esas alınarak değiştirilmiştir. Buna göre levha kaidesi ya da levha üstünde alt derinlik ve üst derinlik olarak ifade edilen ölçü birimleri, levha yanlarında iç derinlik ve dış derinlik olarak belirtilmiştir.

“Levha yanı” parçalarının Olympos Piskoposluk Kilisesi’ndeki kullanımına benzer bir uygulaması henüz bulunmamakla birlikte, yine de işlevsellik açısından benzerlik kurabileceğimiz iki örneği mevcuttur. Sütuna oturtmak amacıyla, parçaların uzun yüzlerinin içbükey oluşu, Yunanistan Paros’da bulunan Katapoliani örneğinde karşımıza çıkmaktadır. Yapının templon levhaları, postamentli sütun kaidelerinin üzerindeki sütunlar ve sütunlara birleşik olarak tasarlanan templon payeleri ile sabitlenmiştir. Templon payelerinin üst yarısı, levha yanı parçalarında olduğu gibi, sütuna oturtulmak amacıyla içbükey olarak tasarlanırken, alt yarısında ise postamentli sütun kaidesine dik açılan oluğa oturtulmak için bu olukla uyumlu bir kenet sistemi ile yapılmıştır³³² (Şek. 52). Benzer bir diğer uygulama ise Kuzey Suriye’deki Ras el Bassit Bazilikası’nda bulunmaktadır. Yunanistan örneğinde olduğu gibi, bu yapının da templon levhaları, sütunlara içbükey profil yardımıyla birleşik olarak tasarlanan templon payeleriyle sabitlenmiştir³³³ (Şek. 53). Levhanın, levha kaidesi, levha yanı ve levha üstleriyle birlikte çerçeve içine alınarak sabitlenmesi Denizli Laodikeia Kilisesi templonunda da karşımıza çıkar. Yapıdaki templon levhalarının, levha kaidesi ve levha üstlerinin yanı sıra, parçaların profil ve kesitlerine göre düzenlenmiş balüsterlerin yan yüzleriyle Olympos örneğindeki gibi bir bütün olarak tasarlandığı görülür³³⁴ (Şek. 54).

Levha yanlarına profil ve bezeme açısından en yakın benzer örnekler ise Andriake B Kilisesi’nde karşımıza çıkar³³⁵. Kilisede yüzey buluntusu olarak tespit

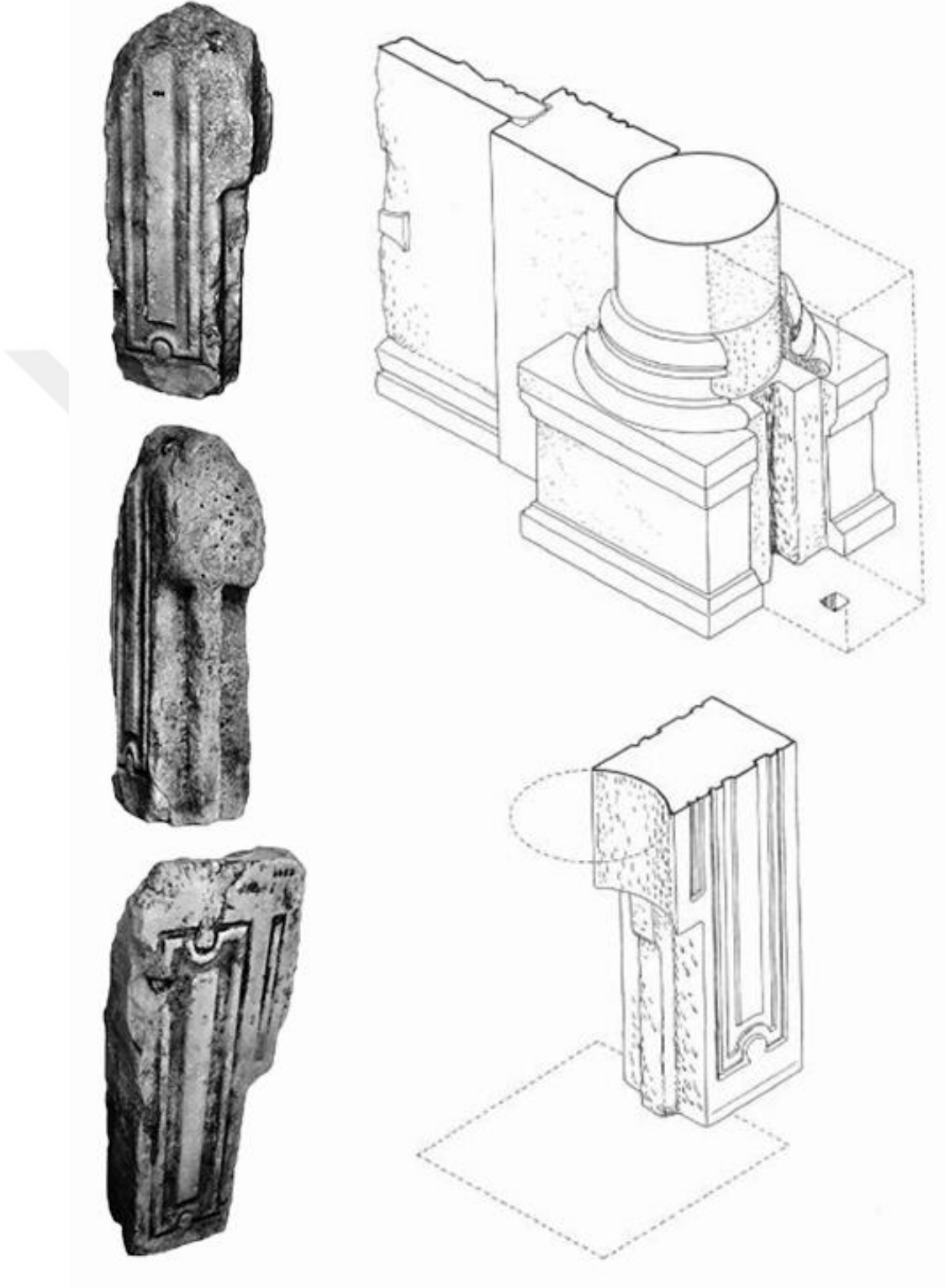
³³² A. Mitsani, a.g.m., s. 86-87, Res. 22-25.

³³³ N. Beaudry, a.g.t., s. 128-129, Pl. XCIII (B.1098), Pl. XCIV (B.1097).

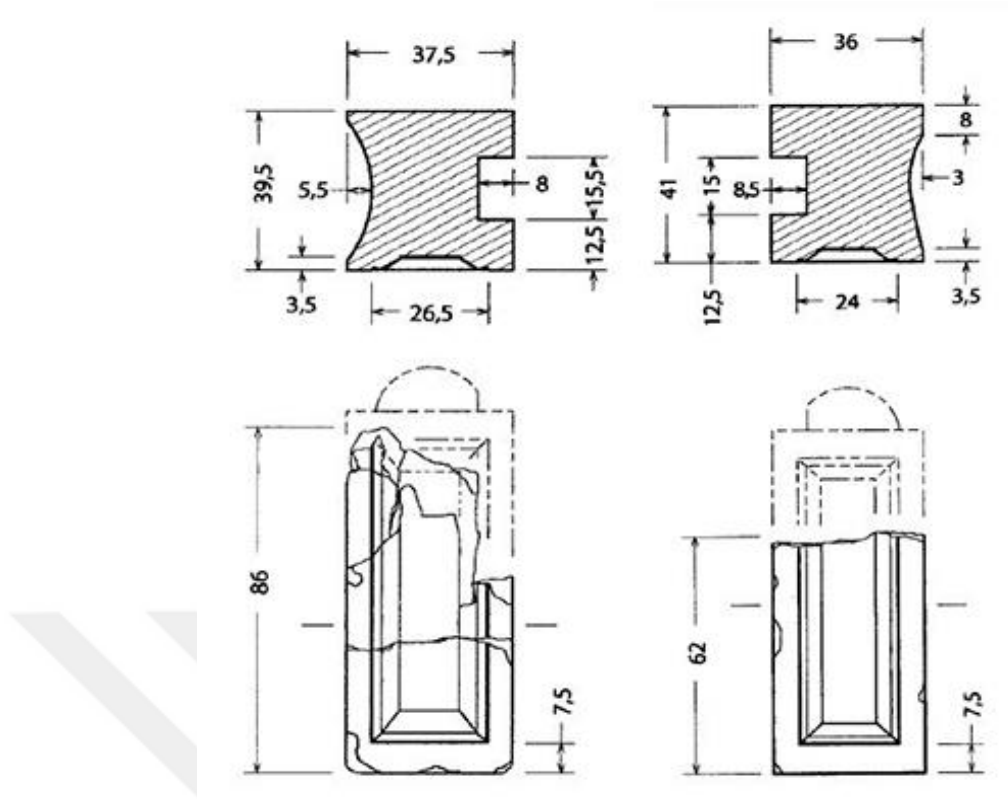
³³⁴ <http://laodikeia.pau.edu.tr/tr/sayfa/laodikeia-kilisesi-calismalari-ve-koruma-catisi>

³³⁵ V.M. Tekinalp, a.g.t., 102-104, Kat. No. 46,49; Lev. 36 (a-b).

edilen ve levha üstü ya da levha kaidesi olarak önerilmesine rağmen tartışılan trapez kesitli parçaların uzun yüzleri, Olympos örneğinde olduğu gibi içbükeydir. Bu yönüyle tartışmalı olan bu parçalarında levha yanı olabilme ihtimali yüksektir.

Şekil 52. Yunanistan Katapoliani Kilisesi temponunda kullanılan balüster örneği ve kullanımı (Mitsani. 2006: Res. 22-25)

Şekil 53. Kuzey Suriye'deki Ras el Bassit Bazilikası temponundaki balüster örnekleri (Beaudry. 2004: Pl. XCIII (B.1098), Pl. XCIV (B.1097))

Şekil 54. Laodikeia Kilisesi temponunda kullanılan sütunpayeler (<http://laodikeia.pau.edu.tr/tr/sayfa/laodikeia-kilisesi-calismalari-ve-koruma-catisi>)

Bir bütün olarak tasarlanan levha kaidesi ya da levha üstü olarak önerdiğimiz parçalarda olduğu gibi, levha yanı parçalarının ön yüzlerinde de kıvrık dal arasında yaprak, nar ve sarmaşık yaprağı motifleri yoğun olarak kullanılmıştır. Likya Bölgesi'nde sıklıkla karşılaştığımız kıvrık dal arasında yaprak motifi ve çeşitlenmesine, Olympos Mozaikli Yapı'da tespit edilen levhalarda ve payede³³⁶, Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ndeki levhalarda³³⁷, Aperlae'da dekorasyon parçası olarak önerilen bir eserde³³⁸, Alakilise'deki bir lentoda³³⁹, Gemiler Adası'nda altar platformu olarak kullanılan bir levhada³⁴⁰, Çamarkası'nda bir kemer parçasında³⁴¹, Andriake B Kilisesi'ndeki levhalarda³⁴², Andriake C Kilisesi'ndeki templon payesinde³⁴³ Karabel Asarcık'ta bulunan çeşitli taş eserlerde³⁴⁴, Limyra'da³⁴⁵ ve Alanya Müzesi'ndeki bir payede³⁴⁶ rastlanır. Örneklerin çoğu 5.-6. yüzyıla tarihlenmektedir. Benzer örnekler, form, kesit ve motif unsurları göz önüne alındığında Olympos Piskoposluk Kilisesi kuzey nef ayrımında kullanılan levha yanı parçalarını, 5. yüzyıl sonu ile 6. yüzyıl başına tarihlemek mümkündür.

Bizans mimari plastiği yayınlarında daha önce karşılaşmadığımız bu uygulama, sütunlar arasındaki levha düzenlemesine, farklı bir tercihle yaklaşıldığını göstermektedir. Levhanın kesilmesi veya sütun kaidesine dik açılan oluk yardımıyla yapılan sütunlar arasındaki levha düzenlemesinin Olympos örneğinde, stylobat üstü duvar ve levha yanları tercih edilerek herhangi bir parçanın kesilmesine gerek kalmadan düzenlendiği görülmektedir. Bu yönüyle kiliselerde yer alan nef ayrımı düzenlemelerini, yalnızca levhadaki veya sütun kaidesindeki izlere göre değil, bu yeni uygulamada görülen unsurlara göre de değerlendirmek gerektiği anlaşılmaktadır.

³³⁶ G.K. Öztaşkın ve M. Öztaşkın, a.g.m., s. 334, Res. 7 b, c, e.

³³⁷ Ayça Tiryaki, "Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ne ait bir grup korkuluk levhası", *OLBA*, XX, Mersin 2012. Fig. 5-6, 9-10, 13-14.

³³⁸ C. Foss, a.g.m., Fig. 29.

³³⁹ R. M. Harrison, a.g.m., Fig. 10, 12.

³⁴⁰ K. Asano, a.g.m., s. 33, PL.31 (3).

³⁴¹ Sema Doğan, "Likya'da Bizans Taş Yapıtları / The Carved Byzantine Stonework of Lycia", *III. Uluslararası Likya Sempozyumu, 7-10 Kasım 2005 Antalya*, İstanbul 2007. s. 211, Res. 2.

³⁴² V.M. Tekinalp, a.g.t., s. 106, 111; Lev. 122-124

³⁴³ N. Öztürk – M. Çekilmez – B. Kavaz – G. Güloğlu – A. Durukan - M.K Murat – B. Takunyacıoğlu – Ö. İsmail – A. Osman – Ö. Marangoz - E. Özdemir, "2014 Yılı Myra-Andriake Antik Kenti Kazı Çalışmaları", *KST*, 1/37, Ankara 2015. Res. 10.

³⁴⁴ B. İşler, a.g.t., s.135, Kat. No. 15; s. 142, Kat. No. 23; s. 153; Kat. No. 40; s. 168, Kat. No. 65; s. 169, Kat. No. 67; s. 194, Kat. No. 110.

³⁴⁵ Andreas Pülz - Peter Ruggendorfer, "Kaiserzeitliche und Frühbyzantinische Denkmäler in Limyra: Ergebnisse der Forschungen in der Oststadt und am Ptolemaion (1997-2001)" *Mitteilungen zur Christlichen Archäologie*, 10, Wien 2004. s. 70, 72, Abb. 18, 22, 23.

³⁴⁶ Sema Doğan, "Alanya Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri", *AST*, 2/22, Konya 2004. s. 73-74, Res. 7.

3.8. Levha

Kilisede birçok farklı yerde ve amaçla kullanılan levhaların kullanım yerleri, İngilizcede “church furnitures” olarak geçen ambon, templon, solea, kathedra ve altar gibi kilise mobilyalarından oluşan düzenlemelerdir. Bunun dışında nef ayrımlarında, galerilerde ya da vaftiz bölümü, koro ve bema gibi özel alanları kapatmak için kullanılır. Ayrıca, vaftiz havuzu, kathedra, lahit yapımında ve pencere lentosu altlarında da sıklıkla kullanılmıştır. Böylesine geniş bir kullanım alanı olan levhaların işlevlerinin saptanması için, buluntu yerlerinin kesin ve net olarak bilinmesi gerekmektedir. Özellikle yüksek kabartmalı levhaların sivil yapılarda, kamu binalarında ya da saraylarda kullanıldıklarına dair elimizde herhangi bir veri bulunmaması, genel kanı olarak dini yapılarda kullanıldıklarını göstermektedir³⁴⁷.

Liturjik olsun veya olmasın, iç mekân ayırımının gerektiği durumlarda, sütun veya payeler arasına yerleştirilerek kullanılmışlardır. Sütunlar arasında kullanıldıkları durumlarda, sütun kaidesinin plinthosuna dik açılan bir oluk yardımıyla veya levhanın alt kısmının, sütun kaidesinin profiline göre kesilmesiyle yerleştirilir³⁴⁸. Buna ek olarak çoğunlukla sütun gövdelerine kurşun yardımıyla kenetlenen levhalar, bazı durumlarda sütun gövdelerine ya da stylobatlara açılan oluklar yardımıyla da düzenlenebilir³⁴⁹. Monolit olarak üst kısmı trapez şeklinde tasarlandığı gibi, statik açıdan desteklenmek amacıyla, üstünde ve altında “levha üstü” ve “levha kaidesi” olarak tanımlanan, trapez kesitli parçalar da kullanılmıştır³⁵⁰. Ayrıca Olympos Piskoposluk Kilisesi örneğinde gördüğümüz yüksek nef ayırımında olduğu gibi, sütun kaideleri arasına örülen duvarın üstünde “levha yanı” gibi öğelerle birlikte düzenlenerek, alt kısımlarının kesilmesine gerek kalmadan da kullanıldığı görülmüştür (Çiz 101).

Erken dönemde üretilen levhalarda genel olarak mermer malzeme kullanılırdı³⁵¹. Fakat farklı bölgelerde bulunan yerel taş malzemelerden de levhaların üretildiği bilinir. Örneğin Likya Bölgesi’nde yoğun olarak kireç taşı malzeme kullanılırken, hemen doğusunda yer alan Pamfilya Bölgesi’nde ise mermer malzeme tercih edilmiştir. Bu durum levhalardaki üslup, bezeme teknikleri ve motif türlerini de etkilemiştir. Nitekim Likya Bölgesi’nin genelinde gördüğümüz bezeme teknikleri, başkentin beğenisini

³⁴⁷ C.D. Sheppard, a.g.m, s. 65; N. Fıratlı, *a.g.e.*, s. 242.

³⁴⁸ U. Peschlow, a.g.m., s. 54, Fig. 1.

³⁴⁹ S. Westphalen, a.g.m., s. 279, Fig.5 (a).

³⁵⁰ S. Alpaslan, a.g.m., s. 235, 240; A.K. Orlandos, *a.g.e.*, s. 518, Res. 480.

³⁵¹ L. Bouras, a.g.m., s. 2023.

yansıtıyor olsa da, Akdeniz çevresindeki etkileşimlerle birlikte motif çeşitlemelerinde ve bezeme tekniklerinde yerel bir üslubun oluştuğu görülür³⁵².

Çoğu dönemde kullanımı en yaygın levha türü tasvirsiz levhalar olmuştur³⁵³. Erken Hıristiyanlık döneminde Geç Antik çağında etkisi ile kullanılan figürler ve üç boyutlu algı, 5. ve 6. yüzyılda yerini sembollerle birlikte kullanılan iki boyutlu kompozisyonlara bırakmıştır. Bu dönemdeki figürlü levhalarda, su kuşları, ördek, tavus kuşu, kartal, harpi, geyik, tavşan, tilki, boğa, leopar, aslan, balık, yunus gibi figürler yoğun olarak kullanılmıştır. Bitkisel bezeme öğelerinde ise akantus, palmet, lotus, asma ve sarmaşık gibi yaprak türleri, sembolik motiflerde farklı tipte haç türleri, rozetler, düğümler, çelenkler ve şeritler de levhalarda yer almıştır³⁵⁴.

Bezemeli örneklerde yer alan motifler içinde en yoğun olarak kullanılanları genelde geometrik bezeme örnekleridir. Balık pulu, eşkenar dörtgen, ızgara ve kesişen daire gibi motifler erken dönemde yoğun olarak kullanılmışlardır. Özellikle balık pulu ve ızgara motiflerinin bu dönemde delikli levha olarak daha yoğun bir şekilde kullanıldıkları bilinmektedir³⁵⁵. Bu dönemde görülen birçok motif Hıristiyanlığın egemen oluşu ile birlikte değişme uğramış ve kompozisyonlar yeni dinin inancına göre uyarlanmıştır. Yahudi inancında levhalarda oldukça sık kullanılan çelenk içindeki menorah motifinin yerini haç yâda christogramlar almış ve levhalarda bu şekilde yoğun olarak kullanılmışlardır³⁵⁶.

Levhalarda görülen bezeme örnekleri birçok farklı kültürün etkileşimi sonucu ortaya çıkmıştır. Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde özellikle 6. yüzyılda kullanılan eşkenar dörtgenlerin dar ucundaki palmetler, yarım palmetler ve bu kompozisyonun merkezinde yer alan daireler, Sasani etkilidir. Dolayısıyla bu üslup araştırmacılar tarafından Sasani-Emevi üslubu olarak geçer³⁵⁷.

Orta Bizans döneminde ise levhalarda görülen bazı kompozisyonlar, erken dönemin taklitleridir. Bu yüzden bazı örneklerin hem erken hem de orta döneme tarihlendirildiği görülür³⁵⁸. Levhaları tarihlendirmede kullanılan verilen çoğu genel olarak üslup özelliklerine dayanır. 6. ve 7. yüzyıla tarihlenen örneklerin çoğu ise ait

³⁵² S. Doğan, a.g.m., s. 210.

³⁵³ N. Fıratlı, a.g.e., s. 242.

³⁵⁴ C.D. Sheppard, a.g.m., s. 65.

³⁵⁵ A.K. Orlandos, a.g.e., s. 514-516, Şek. 475.

³⁵⁶ G. Foerster, a.g.m., s. 1811, Fig. 9-11.

³⁵⁷ C.D. Sheppard, a.g.m., s. 69.

³⁵⁸ N. Fıratlı, a.g.e., s. 243.

oldukları binaların yapılış tarihlerinin epigrafik veriler sayesinde kesin olarak bilinmesiyle mümkün olmuştur. 7. yüzyıl sonrası örneklerin azlığı ve bazı levhaların yapılarda yeniden kullanılması tarihlendirmede bazı yanılgılara neden olmuştur³⁵⁹. Levhaların tarihlendirmesiyle ilgili geniş bir çalışması bulunan R. Kautsch, çalışmalarında bulunan örneklerin hemen hepsini ait oldukları, ya da ait olduğu düşünülen yapılara göre yapmıştır³⁶⁰.

İmparatorluğun gerilemesine paralel olarak geç dönemde ise, diğer mimari plastik öğelerinde olduğu gibi levhalarda, taş ocaklarının işletilememesinden dolayı ya üretilmemişlerdir ya da örnek sayısı çok azdır. Bu dönemdeki levhalar genel olarak devşirme malzeme olarak kullanılmışlardır. Örneğin Khora Manastırı Kilisesi'nin onarımı sırasında prothesis kornişinin, daha önce levha olarak kullanılan bir parçadan yontularak kullanıldığı görülmektedir³⁶¹.

Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi'nde toplamda 40 farklı levhaya ait olduğu anlaşılan 202 adet levha parçası ele geçmiştir (Kat. No. 67-107)³⁶². Levhalardan 8'inin malzemesi mermer, 32'sinin malzemesi ise yerel kireçtaşıdır. Tüm olarak ele geçen hiçbir levha bulunmamaktadır.

19'u kilisede, 20'si ise vaftizhanede tespit edilen levhalardan 9'su bitkisel, 6'sı geometrik, 6'sı bitkisel-geometrik, 8'i bitkisel-geometrik-sembol, 3'ü geometrik-sembol, 1'i bitkisel-hayvan figürlü, 2'si hayvan figürlü, 2'si azize figürlü, 1'i ise diğer motif kategorisi içinde yer almaktadır.

Bezeme tekniği olarak levhalardan 28'i kabartma, 5'i kazıma, 3'ü kabartma-kazıma, 2'si delik-kazıma, 1'i kabartma-kazıma-geniş oyma tekniklerinde işlenmiştir. Levhalardan sadece biri trapez kesitlidir, kenar bölümü tespit edilebilen diğer levhaların kesitleri ise düzdür.

Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi'nde tespit edilen levhalarda, çelenkli veya çelenksiz daire içine alınmış haç kompozisyonu sıklıkla kullanılmıştır (Kat. No. 67, 68, 70, 71, 72, 80, 84, 85, 95, 99). Çelenksiz daire içine alınan levhalarda

³⁵⁹ C.D. Sheppard, a.g.m, s. 68.

³⁶⁰ Rudolf Kautsch, "Die Römische Schmuckkunst in Stein-vom, 6 bis zum 10 Jahrhundert", Römisches Jahrbuch für Kunstgeschichte, 3, Leipzig 1939. 1-73.

³⁶¹ Geç Bizans dönemi yapılarında devşirme kullanımı ve örnekleri için bkz. Robert Ousterhout, *Bizans'ın yapı ustaları*, (çev. Fügen Yavuz), İstanbul 2016. s. 154-160; Jean Pierre Sodini, "Marble and Stoneworking in Byzantium, Seventh-Fifteenth Centuries", *The Economic History of Byzantium: From the Seventh through the Fifteenth Century*, Washington 2002. s. 129-146.

³⁶² Templona ait olduğunu düşündüğümüz levha ayrı olarak değerlendirildiğinden dolayı bu bölümde yer verilmemiştir.

haç, genel olarak iç içe geçmiş daire içinde kullanılmıştır (Kat. No. 68, 70, 80). Çelenk içindeki haç kompozisyonlarında ise çelenk, defne yapraklarının aksine genel olarak başak motifinden oluşturulmuştur (Kat. No. 71, 72, 85). Daire içine alınmış bazı örneklerde ise (Kat. No. 71, 72, 80, 85) haç kolları arasında çiçek motifleri görülmektedir. Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde yoğun olmak üzere birçok farklı dönemde kullanılan daire ya da çelenk içindeki haç motifi, Yahudi inancındaki levhalarda sıklıkla kullanılan çelenk içindeki menorah motifi olarak karşımıza çıkmaktadır³⁶³.

Levhelerde görülen çelenk içinde haç kompozisyonunun benzer örnekleri, Limyra Piskoposluk Kilisesi'nde³⁶⁴, Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'nde³⁶⁵, Alahan'da³⁶⁶, Antalya Neapolis Bazilikası'nda³⁶⁷, İznik Arkeoloji Müzesi'nde³⁶⁸ ve İsrail Hippos Susita Kuzey Kilisesi'nde³⁶⁹ görülür. Bazı örneklerdeki haç kolları arasındaki çiçek kompozisyonları ise Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'nde³⁷⁰, Ölüdeniz Sun City'de³⁷¹ ve Yunanistan Delphi'de³⁷² bulunur. Benzer örneklerden de anlaşıldığı üzere, kompozisyonların Akdeniz çanağında oldukça popüler olduğunu söylenebilir. 5.-6. yüzyıla tarihlenen çoğu örnekle beraber Olympos'ta yer alan örnekleri, kompozisyon, üslup ve mimari bütünlük açısından değerlendirildiğinde 5. yüzyılın sonu ile 6. yüzyılın başına tarihlenmek mümkündür.

Vaftizhane güney nefinde tespit edilen ve motif, kalınlık gibi özelliklerden dolayı beraber kullanıldıkları anlaşılan iki mermer levhanın ön yüzünün merkezinde iç içe geçmiş eşkenar dörtgenlerin ortasında yer alan daire içinde haç kompozisyonu bulunur (Kat. No. 69-70). Kenar bordürleri kıvrık dal arasındaki yapraklardan oluşan levhanın, eşkenar dörtgenlerin köşe bölümlerini dolduracak şekilde iç içe geçmiş üçgenler bulunur. Yapılan restitüsyon çalışmasından anlaşıldığı üzere Kat. No. 91'de yer alan levhanın da benzer bir kompozisyonda olduğu anlaşılmıştır. Eşkenar dörtgen

³⁶³ G. Foerster, a.g.m., s. 1811, Fig. 9-11.

³⁶⁴ U. Peschlow, a.g.m., s. 419, Abb. 6, 9.

³⁶⁵ A. Tiryaki, a.g.m., Fig. 5-6, 15-16.

³⁶⁶ G. Bakker, a.g.m., s. 94, Fig. 39.

³⁶⁷ Görkem Kızılkayak, *Neapolis Bazilikası*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003. s. 29, Kat. No. 18, Foto. No. 55.

³⁶⁸ C. Barsanti, "İznik/Nikaia arkeoloji müzesi kataloğunun peşinde", *Tarih Boyunca İznik*, İstanbul 2004. s. 283, Res. 60.

³⁶⁹ Jolanta Mlynarczyk – Mariusz Burdajewicz, "North-west Church in Hippos (Susita), Israel: Five Years of Archaeological Research (2000-2004)", *Eastern Christian Art*, 2, İsrail 2005. s. 45-46, Fig. 6.

³⁷⁰ A. Tiryaki, a.g.m., s. 514, Fig. 15-16

³⁷¹ İ. Malkoç - S. Tsuji, a.g.m. s. 22, Fig. 13.

³⁷² L. Joseph, a.g.m., s. 246, Fig. 16.

kompozisyonlarının kullanıldığı levhalar başkent etkilidir ve 5.-6. yüzyıllarda başkente kullanılan templan levhalarında karşımıza çıkmaktadır³⁷³. Merkezinde haç olan ya da olmayan eşkenar dörtgen kompozisyonlarının bulunduğu levhalar Myra Aziz Nikolaos Kilisesi'nde³⁷⁴, Antalya Neapolis Bazilikası'nda³⁷⁵, Antalya Khoma'daki kilisede³⁷⁶, Bursa'da³⁷⁷, İznik Arkeoloji Müzesi'nde³⁷⁸, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde³⁷⁹, Ayasofya'da³⁸⁰, Yunanistan'da Amphipolis E Bazilikası'nda³⁸¹, Kos Adası A Bazilikası'nda³⁸², Katapoliani Paros'ta³⁸³ ve Arnavutluk Elbasan'da³⁸⁴ görülür. Geniş yayılım gösteren kompozisyon Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde oldukça yaygın kullanılmıştır. Benzer örnekler, üslup ve bezeme tekniği birlikte değerlendirildiğinde levhalar 5. yüzyılın sonu, 6. yüzyılın başına tarihlendirilebilir. Ayrıca vaftizhanede bulunan ion-impast tipte başlıklar ve benzer örneklerinin 5.-6. yüzyıllara tarihlendirilmesi, levhalarda önerdiğimiz tarihlendirme önerisini destekler niteliktedir.³⁸⁵

Levhalarda gördüğümüz bir diğer kompozisyon, ortasında ince ve derin bir yivlin bulunduğu kesişen daireler arasındaki malta haçıdır. Olympos Piskoposluk Kilisesi örneğinde gördüğümüz kompozisyonu (Kat. No. 84), Olympos'ta yer alan Nekropol Kilisesi'ndeki (Yarım Bazilika) iki farklı levhada³⁸⁶ ve Piskoposluk Sarayı içerisinde yer alan peristylli yapıdaki bir delikli levhada³⁸⁷ da görebilmekteyiz. Kompozisyonun diğer örnekleri Likya Bölgesi'nde Andriake A Kilisesi'nde³⁸⁸, İstlada'da³⁸⁹, Keşlik Dağı

³⁷³ S. Alpaslan, a.g.t., s. 349.

³⁷⁴ S. Alpaslan, a.g.t., s. 102-103, Kat. No. 33-34, Çiz. 9-10.

³⁷⁵ G. Kızılkayak, a.g.t., s. 29, Kat. No. 17, Foto. 54.

³⁷⁶ S.Ç. Arıkan, a.g.t., s. 36, Fig. 18.

³⁷⁷ Y. Ötüken, a.g.e., s. 89, Taf. 14 (1-4), 15 (2-3).

³⁷⁸ C. Barsanti, a.g.m., s. 281, Res. 52-53.

³⁷⁹ N. Fıratlı, a.g.e., s.158, Pl.96, no. 313a.

³⁸⁰ C. Barsanti, "Pletei degli intercolumni delle gallerie", *Santa Sofia di Costantinopoli. L'arredo marmoreo della grande chiesa giustiniana*, Roma 2004. s. 332, 336, 340, 342, 348, 350, 368, 372, 386, 392, 404; GN.06, GN.08, GN.10, GN.11, GN.14, GN.15, GS.02, GS.04, GS.11, GS14, GS.20.

³⁸¹ A. Taddei, a.g.m., s.302, Fig. 23.

³⁸² I. Baldini- F. Giletti – M. Livadiotti – M. Marsili – G. Mazzilli – D. Pellacchia, "Il quartiere episcopale nelle Terme Occidentali di Kos: relazione preliminare", *Ocnus*, 20, Bologna 2012. s. 266, fig. 16.

³⁸³ A.Mitsani, a.g.m., s. 80, Res. 5-6; s. 85, Res. 19.

³⁸⁴ Elio Hobdari, "Bazilika paleokristiane jashtë mureve të Scampis (Elbasan) 2014", *ILIRIA*, XXXVIII, Tirane 2015. s. 327-334, Tab.IV (3).

³⁸⁵ G.K. Öztaşkın, a.g.t., s. 267.

³⁸⁶ Zeliha Demirel Gökalp – Şener Yıldırım, "Lykia Olympos'unda Bir Restitüsyon Denemesi", *Adalya*, XIII, İstanbul 2010. s.376, Res. 18.

³⁸⁷ G.K. Öztaşkın, a.g.t., s. 165, Şek. 132 (G).

³⁸⁸ O. Feld, "The kirchen von Myra und umgebund", *Myra eine Lykische metropole in antiker und Byzantinischer*, Berlin 1975. s. 402, Taf. 131d.

³⁸⁹ T. Marksteiner – P. Niewöhner, a.g.m., s. 48-49, Abb. 23-24.

Kilisesi'nde³⁹⁰, Likya dışında Bodrum Müzesi'nde³⁹¹, Yunanistan Dion'da³⁹² ve Fransa Garonne'de³⁹³ bulunur. Merkezinde haç olmayan kesişen dairelerin oluşturduğu ana kompozisyonlar ise Gemiler Ada'da³⁹⁴, Andriake B Kilisesi'nde³⁹⁵ ve Hırvatistan Klapavica'da³⁹⁶ da görülmektedir. Farklı kompozisyonlar ile uygulanan benzer örneklerden de anlaşıldığı üzere kesişen dairelerin oluşturduğu kompozisyonun Akdeniz çanağında özellikle de Likya Bölgesi'nde oldukça sık kullanıldığı görülmektedir. Benzer örneklerin çoğu araştırmacılar tarafından 5.-6. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir. Bu yönüyle mimari verilerle de uyuşan bu tarihlendirmenin Olympos örneğinde de geçerli olması mümkündür.

Malta haçı örneğinde olduğu gibi levhalarda gördüğümüz bir diğer haç türü ise Latin ve Rho haçlarıdır. Birçok farklı kültürde M.Ö. 4000'den itibaren kullanılan ve İsa'nın çarmıha gerilmesiyle birlikte Hıristiyanlık inancında dini bir sembol haline gelen haç, M.S. 4. yüzyılda Hıristiyanlığın kabul edilmesiyle birlikte kullanımı tüm alanlara yayılmıştır³⁹⁷. İsa'nın adının Yunanca yazılışındaki ilk iki harfinin kısaltması³⁹⁸ olarak kullanılan Rho haçı, 4. ve 5. yüzyıllarda I. Constantine tarafından zafer ve imparatorluk sembolü olarak kullanılmıştır. 4. yüzyıldan itibaren Chi (X) ve Rho (P) harflerinin birleşiminden oluşan disk kullanımı yaygınken, 6. yüzyıldan itibaren Rho (P) harfinin üst dönüşünün atılmasıyla sekiz köşeli ışımsal bir haç olarak kullanılmaya devam edilmiştir³⁹⁹. Vaftizhane ve kilisede bulunan levhalarda (Kat. No. 68, 70, 82) daire içinde haç kompozisyonuna uygun olarak Rho haçları tespit edilmiştir⁴⁰⁰. Benzer kompozisyonlar Likya Bölgesi'nde Olympos Mozaikli Yapı'da, Karabel'de, Batı

³⁹⁰ Sema Doğan, "Likya'da Bizans Dönemi Araştırmaları 2003", *AST*, 2/22. Konya 2005. s. 79, Res. 6

³⁹¹ H. Ö. Özcan, "Muğla İli ve İlçelerindeki Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bizans Dönemine Ait Taş Eserler", *AST*, 2/27, Ankara 2010. s. 337-354. Res. 6b.

³⁹² A.K. Orlandos, *a.g.e.*, 521, Fig. 475-3.

³⁹³ J. Lapart, "Deux sculptures du Haut Moyen Age dans la vallée de la Garonne", *Archéologie du Midi médiéval*. 7, Toulouse 1989. s. 225, Fig. 1, 3.

³⁹⁴ K. Asano, *a.g.m.*, s. 83, Fig. 95 (3), PL. 10 (3).

³⁹⁵ V.M. Tekinalp, *a.g.t.*, Lev. 178.

³⁹⁶ N. Duval – P. Chevalier, *a.g.m.*, s. 250, Pl. LXXXVIII, X.c.4; s. 252, Pl. LXXXVIII, X.c.11

³⁹⁷ Haçın tarihi gelişimi ve daha fazla bilgi için bkz. Kadir Albayrak, "Dinsel Bir Sembol Olarak Haç'ın Tarihi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 7/9, Ankara 2004. s. 105-129.

³⁹⁸ İsa'nın Yunanca ismi "ΧΡΙΣΤΟΣ" kelimesinin ilk iki harfi olan Chi (X) ve Rho (P) harflerinin birleşimi.

³⁹⁹ Rho Haçı ve gelişiminin detaylı bilgisi için bkz. Robert Milburn, *Early Christian art and architecture*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-California 1988. s. 5-6; Günter Spitzing, *Lexikon Byzantinisch-Christlicher Symbole: Der Bilderwelt Griechenlands und Kleinasiens*, München 1989. s. 196-197.

⁴⁰⁰ Kat. No. 82'de restitüsyonunu önerilen ve "Rho" ya da "Yaşam" haçı olarak düşünülen kompozisyonun "Rho" haçı olarak kullanılma ihtimali daha yüksektir. Kentin farklı bölgelerinde yapılan kazı çalışmalarındaki buluntular da bunu göstermektedir. Ayrıca yaşam haçı olarak da düşünülen birkaç kompozisyonun Rho haçı olabilme ihtimali yönünde uyarılarından dolayı Urs Pechlow'a teşekkür ederiz.

Asarcık'ta, Gemiler Adası'nda, Limyra'da⁴⁰¹, Likya dışında ise Amorium'da, Konya İkonion'da, Uşak Selçukler'de, Stobi'de, Apollonia'da, Yunanistan Delphi'de ve Suriye'de bulunan Khirbit Hasan Kilisesi'nde, Arshin Kilisesi'nde ve Kalb Lauzeh Kilisesi'nde⁴⁰² görülür. Verilen örneklerin hepsi Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne tarihlenir.

Levhalarda, özellikle de merkezlerinde yer alan ana kompozisyonları çevreleyen dış bordür kısmında yoğun olarak gördüğümüz bir başka kompozisyon ise kıvrık dal arasında yaprak ve çeşitlemeleridir⁴⁰³ (Kat. No. 69, 70, 91, 92, 93 97 100, 103, 104). Olympos'ta yer alan diğer yapılarda da gördüğümüz motif⁴⁰⁴, Likya Bölgesi'nde de oldukça yaygın olarak kullanılmıştır. Benzer örneklere Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ndeki levhalarda⁴⁰⁵, Aperlae'da dekorasyon parçası olarak önerilen bir eserde⁴⁰⁶, Alakilise'deki bir lentoda⁴⁰⁷, Gemiler Adası'nda altar platformu olarak kullanılan bir levhada⁴⁰⁸, Çamarkası'nda bir kemer parçasında⁴⁰⁹, Andriake B Kilisesi'ndeki levhalarda⁴¹⁰, Andriake C Kilisesi'ndeki tempon payesinde⁴¹¹ Karabel Asarcık'ta bulunan çeşitli taş eserlerde⁴¹², Limyra'da⁴¹³ ve Alanya Müzesi'ndeki bir

⁴⁰¹ Olympos örneği için bkz. Bedia Yelda Olcay Uçkan – Seçkin Evcim – Meltem E. Mergen – Emre Öncü – Muradiye Öztaşkın – Gökçen Öztaşkın, “Olympos 2009”, *KST*,32, Ankara. Res. 6; Karabel örneği için bkz. R. M. Harrison, a.g.m., s. 134, Fig 13; Batı Asarcık örneği için bkz. B. İşler a.g.t., 195, Kat. No. 112; Gemiler Adası örneği için bkz. K. Asano, a.g.m., s. 33, PL.31 (3); Limyra örneği için bkz. A. Pülz – P. Ruggendorfer, a.g.m., s. 70, 73, Abb. 18, 23.

⁴⁰² Amorium örneği için bkz. C. S. Lightfoot – Y. Arbel - E. A. Ivison - J. A. Roberts - E. Ioannidou, “The Amorium Project: Excavation and Research in 2002”, *Dumbarton Oaks Paper*, 59, Washington 2005. s.238, Fig. 8; Konya İkonion örneği için bkz. Çiğdem Temple, *Konya/İkonion ve Çevresinde Bulunan Bizans Dönemi Taş Eserleri*, (Basilmamis Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013. s. 193, 213, Kat. No. 213, 328, Res. 280, 419; Uşak Selçukler örneği için bkz. A. F. Gür, a.g.t., s. 141, D175; Stobi ve Apollonia örneği için bkz. Jean Pierre Sodini, “Remarques sur la sculpture architecturale d'Attique, de Béotie et du Péloponnèse à l'époque paléochrétienne”, *Bulletin de correspondance hellénique*, 1/101, Athens 1977. Fig. 46, 62; Yunanistan Delphi örneği için bkz. L. Joseph, a.g.m., s. 239-240, 244, Fig. 10 (a, c, s.)-11, 13; Suriye örnekleri için bkz. Howard Crosby Butler, *Early churches in Syria: Fourth to seventh centuries*, Leiden 1929. s. 232, Res. 245 (8), (21), (24).

⁴⁰³ Akantus, sarmaşık, stilize sarmaşık gibi.

⁴⁰⁴ Kentin kuzeyinde yer alan Mozaikli Yapı ve Nekropol Kilisesi'ndeki (Yarım Bazilika) levhalarda da benzer kompozisyonlar bulunur. Ayrıntılı bilgi için bkz. G.K. Öztaşkın – M. Öztaşkın, a.g.m., Res. 7 (b, c, e); Z.D. Gökcalp – Ş. Yıldırım, a.g.m., s. 377.

⁴⁰⁵ A. Tiryaki, a.g.m., Fig. 5-6, 9-10, 13-14.

⁴⁰⁶ C. Foss, a.g.m., Fig. 29.

⁴⁰⁷ R. M. Harrison, a.g.m., Fig. 10, 12.

⁴⁰⁸ K. Asano, a.g.m., s. 33, PL.31 (3).

⁴⁰⁹ S. Doğan, a.g.m., s. 211, Res. 2.

⁴¹⁰ V.M. Tekinalp, a.g.t., s. 106, 111; Lev. 122-124.

⁴¹¹ N. Öztürk – M. Çekilmez – B. Kavaz – G. Güloğlu – A. Durukan - M.K Murat – B. Takunyacıoğlu – Ö. İsmail – A. Osman – Ö. Marangoz - E. Özdemir, a.g.m., Res. 10.

⁴¹² B. İşler, a.g.t., s.135, Kat. No. 15; s. 142, Kat. No. 23; s. 153; Kat. No. 40; s. 168, Kat. No. 65; s. 169, Kat. No. 67; s. 194, Kat. No. 110.

⁴¹³ A. Pülz – P. Ruggendorfer, a.g.m., s. 70, 72, Abb. 18, 22, 23.

payede⁴¹⁴ rastlanır. Örneklerin çoğu araştırmacılar tarafından 5.-6. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir.

Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi'nde tespit edilen diğer bir motif değişik yaprak sayıları ile yuvarlak ve sivri olarak karşımıza çıkan çiçek motifidir (Kat. No. 71, 72, 73, 81, 85, 86, 87, 102). Yuvarlak yapraklı çiçeklerde, yaprak sayısı dört ve dokuz arasında değişmektedir. Çiçekler birbirlerinden bağımsız olarak yapıldığı gibi Kat. No. 85'te olduğu farklı yaprak sayısındaki iç içe geçmiş şekilde de düzenlenmiştir. Benzer örneklere Likya'da yuvarlak yapraklı çiçek olarak Limyra'da⁴¹⁵, Batı Asarcık'ta⁴¹⁶, Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'nde⁴¹⁷, Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde⁴¹⁸, Alacahisar'da⁴¹⁹, sivri yapraklı olarak ise Arykanda'da⁴²⁰, Ölüdeniz'de⁴²¹ ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde⁴²² rastlanır. Verilen örneklerin hepsi 5.-6. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir. Benzer örnekler, üslup ve bezeme teknikleri açısından değerlendirildiğinde örnekler 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başına tarihlenmektedir⁴²³.

Yapılan çalışmalarda toplamda üç adet delikli levha düzenlemesi saptanmıştır (Kat. No. 89, 90, 95). Kilisede tespit edilen levhalardan ikisinin 3.5 cm. genişliğindeki yatay ve dikey çitalardan kafes örgü olarak oluşturulmuş ızgara şeklinde (Kat. No. 89, 90), vaftizhanede tespit edilen parçanın ise daire içinde haç motifli olduğu anlaşılmıştır (Kat. No. 95). Trapez kesitli olduğunu anlaşılan ve ızgara şeklinde düzenlenen levhanın çitalarının ortasında ince bir yiv yer aldığı görülür. Bu tipteki levhalara erken dönem örneklerinde genel olarak templon düzenlemelerinde rastlanılır.

Çıtaların oluşturduğu kareye yakın deklüklerin levhalara yerleştirilmesi genellikle yatay düzleme göre çapraz olarak düzenlenirken, Olympos örneğinde ise bu kare deliklerin Kat. No. 89'da yer alan trapez kesitli parçadan anlaşıldığı üzere, yatay düzleme uygun şekilde düzenlendiği anlaşılır. Likya Bölgesi'nde yatay düzleme uygun

⁴¹⁴ S. Doğan, a.g.m., s. 73-74, Res. 7.

⁴¹⁵ A. Pülz – P. Ruggendorfer, a.g.m., s. 70, Abb. 2.

⁴¹⁶ P. Grossmann – H. Severin, a.g.e., Taf.17 b.

⁴¹⁷ Ayça Tiryaki, "Architectural decoration of the Episcopal Church of Rhodiapolis in Lycia", *Association for the Study of Marble & Other Stones in Antiquity*, X, Rome 2015. s. 381, 382, Fig. 6, 7, 10.

⁴¹⁸ S. Alpaslan, a.g.t., s. 121, Kat.No. 54, Res. 54.

⁴¹⁹ P. Grossmann – H. Severin, a.g.e., s. 109-110, Taf. 32 a, c, d.

⁴²⁰ V.M. Tekinalp, a.g.m., Res. 10.

⁴²¹ İ. Malkoç - S. Tsuji, a.g.m., s. 22, Fig. 13.

⁴²² S. Alpaslan, a.g.t., s. 102, Kat.No. 33, Çiz. 9, Res. 27.

⁴²³ Prof. Dr. Sema Doğan, dört sivri yapraklı çiçek motifinin 6. yüzyıldan itibaren taş eserlerde görüldüğünü ve Orta Bizans döneminde de devam ettiğini belirtir. Ayrıntılı bilgi için bkz. S. Alpaslan, a.g.t., s. 350.

şekilde düzenlenmiş ızgara şeklinde levha bulunmamakla beraber Andriake B Kilisesi'nde ele geçen ve 5. yüzyılın sonu ile 6. yüzyılın başına tarihlendirilen delikli levhada, altıgen içine alınmış ve köşelerinden çapraz çıtalara altıgene bağlanmış kare şeklinde bir kompozisyon bulunur⁴²⁴. Bu örnek ızgara şeklindeki merkezdeki kompozisyonun yatay düzleme göre yerleştirilmesi bakımından Likya Bölgesi'nde tek olan Olympos örneği ile benzerdir. Likya Bölgesi'ndeki bir diğer örnek, Aziz Nikolaos Kilisesi'nin ilk evresine ait olan 6. yüzyıl temponunda yer aldığı düşünülen ve kareye yakın ızgara delikleri yatay düzleme göre çapraz yerleştirilen levhadır⁴²⁵. Olympos örneğindeki ızgara şeklindeki delikli levhaya benzer diğer örnekler ise Uşak Selçukler B Kilisesinde⁴²⁶ ve Hatay Arkeoloji Müzesi'nde (6. yüzyıl)⁴²⁷ bulunur. Örneklerin ikisinde, ortasında bir yiv bulunan çıtalara oluşturulan ızgaralar Olympos'ta olduğu gibi yatay düzleme göre kafes örgüsü tipinde yerleştirilmişlerdir. Benzer örnekler, bezeme tekniği ile birlikte değerlendirildiğinde Olympos Piskoposluk Kilisesi'nde yer alan ızgara şeklindeki levha örneğini 5. yüzyılın sonu ile 6. yüzyılın başına tarihlemek mümkündür.

Vaftizhanede tespit edilen diğer delikli levha örneğinde ise daire içinde haç olduğu anlaşılmaktadır (Kat. No. 95). En üstte levhalarda alışık olmadığımız şekilde astragal motifi, onun altında bezemesiz bir profilden sonra levhanın dairesel çıtası yer alır. Delikli kısmı oluşturan dairesel çıta, ızgara şeklindeki levha çıtlarında olduğu gibi ortasından ince bir yivle ayrılmıştır. Sadece bir kolu görünen haçın üzerinde de küçük çizgiler halinde belirginleştirilmiş uç kısmı bulunur. Levhada yer alan dairenin tamamı görülme de, bu tip delikli levhalarda kesişen ya da düğümlenen daireler içinde Malta Haçı kompozisyonunun kullanıldığı örnekler bulunmaktadır. Yukarıda değindiğimiz Kat. No. 84'te yer alan levhada da benzer bir düzenleme yer alır. Ancak bu örnekte haçın kenarlarında dairelerin kesiştiğini gösteren herhangi bir düzenleme bulunmadığından, kompozisyonun düğümlenen daireler şeklinde olma ihtimali daha yüksektir. Piskoposluk Sarayı içerisinde yer alan peristyldeki bir delikli levhada⁴²⁸ da

⁴²⁴ V.M. Tekinalp, a.g.t., s. 107, Kat. No. 57, Lev. 121, 178 (DI3.A-C); Engin Akyürek, "Andriake: Geç Antik Çağ'da Myra'nın Limanı", *Toplumsal Tarih*, 246, Ankara 2014. s. 56, Res. 7.

⁴²⁵ Araştırmacı kilisenin ilk evresine ait olan temponun restitüsyon çiziminde ızgara şeklindeki delikli levhaya yer vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. S. Alpaslan, a.g.t., s. 357, Çiz. 45.

⁴²⁶ F.A. Gür, a.g.t., s. 114, D120.

⁴²⁷ Sema Alpaslan, "Architectural Sculpture in Constantinople and the Influence of the Capital in Anatolia", *Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life, The Medieval Mediterranean, Peoples, Economics and Cultures 400-1453*, 33, Leiden-Boston-Köln 2001. s. 193, Fig. 8.

⁴²⁸ G.K. Öztaşkın, a.g.t., s. 165, Şek. 132 (G).

bu örneğe çok benzer bir düzenleme bulunması, bu ihtimali güçlendirmektedir. Likya Bölgesi'nde düğümlenen daire içinde malta haçı kompozisyonu delikli olarak düzenlenmiş erken döneme tarihlenen levhalarda Olympos dışında görülmemekle birlikte, genellikle mozaik ve fresko programlarında düğümlenen daire olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Yanartaş'ta bulunan üç nefli bazilikanın naosunda tespit edilen freskolarda ve Kuzey Kıbrıs'ta bulunan Soli Bazilikası'nın mozaiklerinde düğümlenen daireler görülmektedir⁴²⁹. Düğümlenen daire motifi ajur tekniğinde yapılmış levhalarda da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Kalenderhane'de 6. yüzyıla tarihlenen levhada⁴³⁰ ve Gazze Palestine'de bulunan sinagogta da⁴³¹ benzer kompozisyonlar görülmektedir. Ayrıca Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'nde tespit edilen deliksiz levhalarda da⁴³² düğümlü daire motifi bulunmaktadır. Verilen örneklerin hepsi 5.-6. yüzyıla tarihlenir. Delikli levhada bulunan bir diğer motif ise atragaldır. Levhalarda görmeye alışık olmadığımız bu motif genellikle arşitravlarda, lentolarda ya da sövelerde karşımıza çıkar. Likya bölgesinde yer alan herhangi bir levhada bu motif tespit edilmemiştir. Motif Likya dışındaki levhalarda ise Beycesultan'da⁴³³, Alahan'da⁴³⁴, Ravenna S. Apollinare Nuovo'da bulunan bir delikli levhada⁴³⁵, ve Berlin Müzesi'ndeki bir altarın ön paneli olarak kullanılan delikli levhada⁴³⁶ görülür. Örneklerin hepsi Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenmektedir.

Kat. No. 96'da yer alan üç levha parçasında görülen bir diğer motif iki şeritli örgü (geçme) motifidir. Levhanın kenar bölümüne ait olan parçalarda dış bordür içinde kullanılmışlardır. Genellikle Orta Bizans Dönemi'nde Anadolu, Yunanistan, İtalya ve Likya Bölgesi'nde iki, üç ve dört şeritli olarak aralarında ince tanesi görülen motif⁴³⁷, Olympos örneğinde erken dönem özelliği sergiler. Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde

⁴²⁹ Gökçen Kurtuluş Öztaşkın, "Yanartaş (Khimera)'taki Bizans Dönemi Bazilikası", Yanartaş (Khimera)'taki Bizans Dönemi Bazilikası", *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyum Bildirileri*, İstanbul 2012. s. 315, Res. 7c; Sibel Sabır, *Kuzey Kıbrıs'taki Geç Roma-Erken Bizans yer mozaikleri*, (Basılmamış Tez), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2004. Çiz. 6, 14, 19.

⁴³⁰ U. Peschlow, a.g.m., s.107, 110; Pl. 113-115.

⁴³¹ G. Foerster, a.g.m., s. 1811, Fig. 2-3.

⁴³² A. Tiryaki, a.g.m., Fig. 3-4, 7-8, 11-12, 15-16.

⁴³³ G. R. H. Wright, "Beycesultan 1954. Some Byzantine Remains", *AnatStud*, 47, London 1997. s. 181, Fig. 8 (1).

⁴³⁴ G. Bakker, a.g.m., s. 96, Fig. 38, Pl. 27.

⁴³⁵ R. Milburn, a.g.e., s. 173, Fig. 112.

⁴³⁶ O. M. Dalton, *Byzantine Art and Archaeology*, Oxford at the Clarendon Press, London, Edinburgh, New York, Toronto and Melbourne 1911. s. 695, Fig. 442; Urs Peschlow, "Altar und Reliquie. Form und Nutzung des frühbyzantinischen Reliquienaltars in Konstantinopel", *Architektur und Liturgie*, Akten des Kolloquiums vom 25. bis 27. Juli 2003 Greiswald, Wiesbaden 2006. s. 187, Abb. 10.

⁴³⁷ S. Alpaslan, a.g.t., s. 351.

yoğun olarak kullanılan, örgü (geçme) motifi gibi birbiriyle düğümlenen ya da birbirine geçen geometrik motiflerin, kötü ruhlara ya da şeytanlara karşı bir çeşit muska görevinde koruma sağladığına ve şeytanı şaşırtarak tuzağa düşürdüğüne inanılır⁴³⁸. Benzer örnekler Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ndeki levhada⁴³⁹, Antalya Khoma'daki kilisede levhada⁴⁴⁰, Antalya Arkeoloji Müzesi'ndeki levhada⁴⁴¹, Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde templon levha üstlerinde, arşitravda ve ambon payesinde⁴⁴², Frigya'da Uşak Müzesi'ndeki templon levhasında ve ambon merdiveni yan levhasında, Hierapolis Müzesi'ndeki templon payesinde⁴⁴³ görülür. Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ndeki örnek hariç verilen örneklerin hepsi Orta Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Olympos örneğinde gördüğümüz motif ise kilise ve vaftizhanenin mimari özellikleri ve kentte 7. yüzyıldan sonra yerleşimin görülmemesi nedeniyle çoğu taş eserde önerdiğimiz 5. yüzyıl sonu 6. yüzyılın başı olan tarihlendirme önerisine uymaktadır.

Kilisede tespit ettiğimiz levhalarda görülen bir diğer motif meanderdir (Kat. No 94-98). Meander (Fr. "Meandres", Alm. "Meander") Yunanca "Maiandros" olarak adlandırılan ve Ege denizine dökülen Menderes nehrinin kıvrımlarından esinlenerek ortaya çıkmış bir bezeme ögesidir⁴⁴⁴. Motif Likya Bölgesi'nde Batı Asarcık'ta bulunan bir lento-sövede ve Alacahisar'daki bir sövede görülür⁴⁴⁵. İki örnekte 6. yüzyıla tarihlenir.

Vaftizhanede tespit ettiğimiz iki levhada (Kat No. 69, 70) bezeme ögesi olarak karşımıza çıkan nar, Akdeniz ülkelerinde yetişen ve yayılan ve birçok farklı kültürde karşımıza çıkan bir motiftir. Bolluk, bereket, zenginlik, sağlık gibi anlamları barındıran motif aynı zamanda bir ölüm sembolü olarak da mezar yapılarında karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde inananların bir bütün olarak kilisede toplanmasını da sembolize etmekteydi⁴⁴⁶. Nar ile bezemeli benzer örnekler,

⁴³⁸ E. H. Gombrich, *The Sense of Order: A Study in the Psychology of Decorative Art*, London 1994. s. 262-263; E. Kitzinger, "Interlace and Icons: Form and Function in Early Insular Art", *Studies in Late Antique, Byzantine and Medieval Western Art*, II, Edinburgh 2003. s. 802; A. Tiryaki, a.g.m., s. 505.

⁴³⁹ A. Tiryaki, a.g.m., Fig. 15-16.

⁴⁴⁰ S. Ç Arıkan, a.g.t., s. 75, Fig. 112.

⁴⁴¹ S Alpaslan, a.g.m., s. 194, Fig. 11-12.

⁴⁴² S. Alpaslan, a.g.t., s. 174, Res. 67; s. 179-180, Res. 71; s. 180, Res. 72; s. 261-262, Res. 109.

⁴⁴³ E. Parman, a.g.e., s. 125, Foto. 51; s. 143, Foto. 82; s. 126-127, Foto. 55.

⁴⁴⁴ Adnan Turani, "Meandr", *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Ankara. s. 87.

⁴⁴⁵ P. Grossmann - H. G. Severin, a.g.e., Taf.17 (a-c), (32) a, c, d.

⁴⁴⁶ Günter Spitzing, a.g.e., s. 142.

Side Arkeoloji Müzesi'nde levha ve templon payesinde⁴⁴⁷, Antakya'da bir lentoda⁴⁴⁸ ve Uşak Selçuklular'deki bir payede⁴⁴⁹ görülür. Side'deki levha örneği ve Antakya'da yer alan lento 5.-6. yüzyıl arasına tarihlenirken, Side'deki diğer levha ve templon payesi ise 10.-11. yüzyıl arasına tarihlenir.

Başak, levhalarda görülen bir diğer motiftir (Kat. No. 71, 72, 85, 103). Olympos örneklerinde genellikle merkezinde haç bulunan dairelerin içinde ya da levhaların dış bordüründe kullanılmıştır. Hıristiyan sanatında üzüm gibi başak da ökaristi ayinini temsilen kullanılan motiflerden biridir⁴⁵⁰. Başkentte erken dönemden itibaren görülen motif; İtalya, Yunanistan ve Adalar'da 6. yüzyıldan itibaren, 7.-8. yüzyıl süresince birçok farklı eserde görülür⁴⁵¹. Likya Bölgesi'nde ise Olympos Mozaikli Yapı'da⁴⁵², Asarcık'ta bir konsol ve kiborium kemerlerinde⁴⁵³, Andriake B Kilisesi'nde levhada⁴⁵⁴, Alakilise'de levhada⁴⁵⁵, Limyra'da levhada⁴⁵⁶, Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'nde levhada⁴⁵⁷, Xanthos'da levhada⁴⁵⁸ ve Aperlae Aşağı Kilise'de⁴⁵⁹ karşılaşılr.

Özellikle iç içe geçmiş dairelerin içinde bulunan bir diğer ilginç düzenleme ise daire içinde inci ve ince murçla düzenlenmiş ara profillerdir (Kat. No. 82-83). Kesişen daireler içinde çiçek ya da haç düzenlemeleriyle gördüğümüz bu kompozisyonda farklı bir düzenleme olarak, iç içe geçmiş dairelerin ortasın inci yer alır. Dairelerin geniş ve derin tutulmuş ara profilleri ise dairenin merkezinden ya da merkezine hareketle ince murç darbeleriyle tıraşlanıp bırakılmıştır. Oldukça ilginç olan bu düzenlemenin benzer örnekleri henüz Likya ya da diğer bölgelerde görülmemiştir. Ancak inci motifinin yer aldığı ve genellikle orta dönem özelliği sergileyen düğümlü kareler, örgü (geçme) ya da

⁴⁴⁷ Şener Yıldırım, *Side Antik Kentinin Bizans Dönemi Dini Mimarisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2013. Kat. No. AA21b, Res. 155a; Kat. No: KL7, Res. 206; Kat. No: KL8, Res. 207.

⁴⁴⁸ S. Boyd, "The decorative program of the champlévé revetment from the episcopal basilica at Kourion in Cyprus", *Actes du XIe congrès international d'archéologie chrétienne. Lyon, Vienne, Grenoble, Genève, Aoste, 21-28 septembre 1986*, Rome 1989. s. 1831, Fig. 9.

⁴⁴⁹ F. A. Gür, a.g.t., s. 138, Kat. No. D168.

⁴⁵⁰ George Wells Ferguson, *Signs and Symbols in Christian Art*, New York 1973. s. 31.

⁴⁵¹ S. Doğan, a.g.m., s. 189.

⁴⁵² G. K. Öztaşkın, - M. Öztaşkın, a.g.m., Res. 7a.

⁴⁵³ B. İşler, a.g.t., s. 154-157, Kat. No. 41,43-45.

⁴⁵⁴ V. M. Tekinalp, a.g.t., s. 107, 111, Kat. No. 56, 64, Lev. 120, 124.

⁴⁵⁵ R. M. Harrison, a.g.m., s. 148, Pl. XXXVII-c.

⁴⁵⁶ A. Pülz – P. Ruggendorfer, a.g.m., s. 71,73, 75, Abb. 21, 23, 25.

⁴⁵⁷ Engin Akyürek – Ayça Tiryaki, "Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi Kazılarında Üç Mimari Plastik Eser Üzerine Değerlendirmeler", *Adalya*, XIII, İstanbul 2010. s. 391, Res. 4, 5, 6.

⁴⁵⁸ Hande Canbilen – Pascal Lebouteiller – Jean Pierre Sodini, "La Basilique de L'acropole haute de Xanthos", *Anatolia Antiqua*, IV, İstanbul 1996. s. 227, Fig. 42.

⁴⁵⁹ Sema Alpaslan, "The Evaluation of the Motifs and Styles of the Architectural Sculpture of the Byzantine Age in Antalya and Lycia", *Adalya*, VI, İstanbul 2003, Fig. 1.

elmas kesim tekniğinin kullanıldığı iç içe geçmiş daire içinde haç motiflerinde motifi görmek mümkündür⁴⁶⁰.

Levhalarda tespit ettiğimiz diğer bir grup, mermer malzemenin kullanıldığı figürlü levhalardır (Kat. No. 73, 74, 76, 77). Kabartma ve kazıma gibi tekniklerle oluşturulan levhalarda azize, aslan, dağ keçisi ve tavus kuşu gibi figürler bulunmaktadır. Azize figürünün yer aldığı iki levhada (Kat. No. 76-77) yüz ve elbise detaylarının bir kısmı görünmektedir. Başlarında, boyunlarında ve gövdelerinde görünen kıyafet detayları ve yüzü, kazıma ve kabartma olarak işlenmiştir. Figürlerin kim olduğuna dair bir yazıt bulunmadığından ya da tanımlayacak düzeyde detay bulunmadığından yorum yapmak zor olsa da, birer azizeye ya da Meryem'e ait bir tasvir olma ihtimalleri bulunmaktadır. Olympos'ta yapılan çalışmalarda bir azizeye ait olabilecek tek tasvir güney kentte yer alan Liman Bazilikası'nın kuzeyinde bulunan trikonkhos plânlı yapıda tespit edilmiştir. Yapının güney niş yarım kubbesinde yer alan duvar resminde, ellerinde yanan mum tutan yan yana iki kadın figürü bulunur. Başlarında harelerle tasvir edilen figürlerden solda yer alanın baş kısmının hizasında bulunan yazıttan bu figürün Azize Agata'ya ya da Azize Agape'ye ait olabileceği düşünülür. Ancak kazı ekibi üyesi Prof. Dr. Nilay Çorağan'dan alınan bilgilere göre üstünde yazıtı bulunan kadın figürü Azize Agapi'ye aittir⁴⁶¹. Bu yönüyle kilise ve vaftizhanede tespit ettiğimiz kadın figürlerinin ismi geçen azizeye ait olma ihtimali bulunduğu gibi başka bir azizeye ya da Meryem'e ait olma ihtimalide düşünülebilir. Benzer örnekler İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde, Aziz Polyeuktos Kilisesi'nde, Sultanahmet Eski Cezaevi kazılarında tespit edilen ufak kakma parçalarında ve Konya Koyunoğlu Müzesi'nde bulunur.⁴⁶² Konya örneği hariç diğer örnekler Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne aittir. Üslup, mimari özellikler ve benzer örnekler değerlendirildiğinde Olympos örneğindeki azize tasvirleri 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başına tarihlenmektedir.

⁴⁶⁰ Karabel örnekleri için bkz. S. Alpaslan, a.g.m., Res. 4-5; Arnei örneği için bkz. S. Alpaslan, a.g.m. Fig. 20.

⁴⁶¹ Katkılarından dolayı Prof. Dr. Nilay Çorağan'a teşekkür ederim. Ayrıca Olympos'ta yer alan Bizans dönemi duvar resimleri araştırması Olympos I kitabında yayınlanmak üzeredir.

⁴⁶² İstanbul Arkeoloji Müzesi örnekleri için bkz. N. Fıratlı, a.g.e., s. 79, Pl.47, no. 132; Aziz Polyeuktos Kilisesi örnekleri için bkz. Martin Harrison, *A Temple for Byzantium: The Discovery and Excavation of Anicia Juliana's Palace-Church in Istanbul*, London 1989. s. 109, Fig. 135-142; Sultanahmet örnekleri için bkz. Asuman Denker, "Büyük Saray", *İstanbul'daki Bizans Sarayları*, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yayını, İstanbul 2010. s. 26; Konya örneği için bkz. Osman Kunduracı - İlker Mete Mimirolu, "Byzantine Stone Artefacts in the Private Koyunoglu City Museum of the Konya Metropolitan Municipality", *SOMA 2009, Proceedings of the XIII Symposium on Mediterranean Archaeology, Selcuk University of Konya, Turkey, 23-24 April 2009*, Konya 2011. s. 166, Fig. 11-12.

Kat. No. 73 örneğinde olduğu gibi hayvan figürlü kompozisyonlar Bizans sanatında her dönemde kullanılan bir tema olarak yalnızca başkentte değil, birçok bölgede karşımıza çıkmaktadır⁴⁶³. Erken dönemde kullanılan figürlü levhalarda, su kuşları, ördek, tavus kuşu, kartal, harpi, geyik, tavşan, tilki, boğa, leopar, aslan, balık, yunus gibi figürler yoğun olarak kullanılmıştır⁴⁶⁴. Orta dönemdeki figürlü levhalarda ise geometrik geçmeli şeritlerle birlikte hayvan figürleri kullanılmıştır⁴⁶⁵. Figürler genel olarak aslan-geyik, aslan-keçi ya da aslan-boğa mücadelesi şeklinde karşımıza çıktığı gibi, bağımsız figürler olarak da bezeme ögesi yapılmışlardır. İyi çoban İsa kompozisyonuna uygun olarak ise İsa ile birlikte tasvir edilen koyun figürleri de yoğun olarak kullanılmışlardır. Sıklıkla kullanılan diğer bir kompozisyon ise kantharostan su içen tavus kuşlarıdır.

Vaftiz havuzu ve vaftizhane vestibulumunda tespit edilen üç kırık parçadan oluşan hayvan figürlü levha (Kat. No. 73) aslan ve dağ keçisi mücadelesini konu alır. 24.9 x 23.8 cm. ölçülerindeki levhanın yüzü bezemeli arka yüzü bezemesizdir. Dışta, ortasında derin bir yivin ayırdığı bezemesiz bordür ile çevrelenmiştir. Merkezde ağız açık olarak betimlenmiş dağ keçisinin sırtında aslanın bir ayağı ve ısırır pozisyonundaki kafası yer almaktadır. Dağ keçisinin yanında, dört yuvarlak yapraklı çiçek motifi görülmektedir. Aynı motifin, aslan başının sağında da bulunduğu, var olan tek yaprağından anlaşılmaktadır.

Aslan genel anlamda güç ve cesareti sembolize eder. Eski Ahitte Süleyman'ın tahtının iki yanında bulunan aslan heykeli ve ilk basamağında yer alan 12 aslan tasviride Süleyman'a atfedilir. Hıristiyanlık inancındaysa sakinme, güç, kuvvet, otorite ve zafer anlamlarında kullanılır⁴⁶⁶. Keçi ise yargı gününden sonra ebedi azaba gidecek olan günahkâr ve lanetlileri temsil eder. İncil'de de yargı gününe atıfla İsa'nın bir çoban gibi koyunları ve keçileri nasıl birbirinden ayırdığı anlatılır: *“İnsanoğlu kendi görkemi içinde bütün melekleriyle birlikte gelince, görkemli tahtına oturacak. Ulusların hepsi O'nun önünde toplanacak, O da koyunları keçilerden ayıran bir çoban gibi, insanları birbirinden ayıracak. Koyunları sağına, keçileri soluna alacak. “O zaman Kral, sağındaki kişilere, ‘Sizler, Babam’ın kutsadıkları, gelin!’ diyecek. ‘Dünya kurulduğundan beri sizin için hazırlanmış olan egemenliği miras alın! Çünkü*

⁴⁶³ S. Alpaslan, a.g.m., s. 193.

⁴⁶⁴ C.D. Sheppard, a.g.m, s. 65.

⁴⁶⁵ N. Fıratlı, a.g.e., s. 243.

⁴⁶⁶ Richard St. John Tyrwhitt, “Lion”, *A Dictionary of Christian Antiquities*, II, London 1880. s. 999.

acıkmıştım, bana yiyecek verdiniz; susamıştım, bana içecek verdiniz; yabancıydım, beni içeri aldınız. Çıplaktım, beni giydirdiniz; hastaydım, benimle ilgilendiniz; zindandaydım, yanıma geldiniz.’ “O vakit doğru kişiler O’na şu karşılığı verecek: ‘Ya Rab, seni ne zaman aç görüp doyurduk, susuz görüp su verdik? Ne zaman seni yabancı görüp içeri aldık, ya da çıplak görüp giydirdik? Seni ne zaman hasta ya da zindanda görüp yanına geldik?’ “Kral da onları şöyle yanıtlayacak: ‘Size doğrusunu söyleyeyim, bu en basit kardeşlerimden biri için yaptığınızı, benim için yapmış oldunuz.’ “Sonra solundakilere şöyle diyecek: ‘Ey lanetliler, çekilin önümden! İblis’le melekleri için hazırlanmış sönmez ateşe gidin! Çünkü acıkmıştım, bana yiyecek vermediniz; susamıştım, bana içecek vermediniz; yabancıydım, beni içeri almadınız; çıplaktım, beni giydirmediniz; hastaydım, zindandaydım, benimle ilgilenmediniz.’ “O vakit onlar da şöyle karşılık verecekler: ‘Ya Rab, seni ne zaman aç, susuz, yabancı, çıplak, hasta ya da zindanda gördük de yardım etmedik?’ “Kral da onlara şu yanıtı verecek: ‘Size doğrusunu söyleyeyim, mademki bu en basit kardeşlerimden biri için bunu yapmadınız, benim için de yapmamış oldunuz.’ “Bunlar sonsuz azaba, doğrular ise sonsuz yaşama gidecekler.”⁴⁶⁷

Olympos örneğinde gördüğümüz aslan-keçi mücadelesi sahnesinin benzer örnekleri İstanbul Arkeoloji Müzesi’ndeki farklı eserlerde, Laodikeia Kilisesi’nde, Amorium’da, Atina Bizans Müzesi’nde ve Antalya Arkeoloji Müzesi’nde görülür⁴⁶⁸. Örneklerden Laodikeia, Amorium ve Atina Bizans Müzesi’nde bulunan eserler erken, diğerleri ise orta döneme tarihlenir. Olympos’ta tespit ettiğimiz levha ise, antik dönem üslubunun 6. yüzyılda yoğun olarak görüldüğü etkiyi yansıtmaktadır. Bu yönüyle bağlı bulunduğu mimariyle de uyumlu olarak 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başına tarihlendirilebilir.

Kilisede tespit ettiğimiz diğer bir hayvan figürü tavus kuşudur. Birleşen iki parçadan oluşan Kat. No. 74’te yer alan iki parçadan biri trikonkhos plânlı yapıda diğeri ise kilisede tespit edilmiştir. Kalınlık ve bezeme tekniği dolayısıyla aynı parçaya ait olduğunu düşündüğümüz Kat. No 75 de kilisede bulunmuştur. Ön yüzleri bezemeli arka yüzleri ise bezemesiz olan parçalarda kazıma yöntemi ile tavus kuşu tasvir edilmiştir.

⁴⁶⁷ Matta 25: 31-46

⁴⁶⁸ İstanbul Arkeoloji Müzesi örnekleri için bkz. N. Fıratlı, *a.g.e.*, s. 89, 163, Pl. 53 (No. 166),98 (No. 322); Laodikeia Kilisesi örneğinde sadece keçi tasviri bulunur, bkz. Celal Şimşek, *Laodikeia (Laodikeia ad Lycum)*, İstanbul 2007. s. 151, Res. 55o; Amorium örneğinde sadece keçi tasviri bulunur, bkz. I.A.Ivison, *a.g.m.*, s. 316, Abb. 7; Atina Bizans Müzesi örneği için bkz. Andre Grabar, *Sculptures Byzantines de Constantinople (IVe - Xe siècle)*, Paris 1963. s. 73, Pl. XXIII (1-2); Antalya Arkeoloji Müzesi örneği için bkz. S. Alpaslan, *a.g.m.*, s.188, 194, Fig. 3, 12.

Kat. No. 74'te tavus kuşunun baş, gövde ve ayak bölümlerinin bir kısmı gözükürken, Kat. No. 75'teki parçada tavus kuşunun kuyruk bölümü bulunur.

Sonsuz ve ebedi hayatın sembolü olan tavus kuşunun, “ölünün ruhunu” ve “sonsuz yaşamın kuşu” gibi temsili anlamları vardır. Kuyruğunda yer alan gözler ise tanrının her şeye hâkim olan varlığını sembolize eder. Aynı zamanda resim sanatında tüyleri gökyüzünü, kutuğundaki desenler ise yıldızları temsil eder⁴⁶⁹. Bir başka görüş olarak ise tavus kuşunun yılda bir kez tüylerini döküp yeniden çıkarması, dirilişi simgeler⁴⁷⁰. Erken dönemde Hıristiyanlığın yasak olmasına paralel olarak sadece katakomplarda ve mezar yapılarında ölümsüzlük ve mezardaki cennet imgeleri olarak kullanılırken, Hıristiyanlığın kabulü ile birlikte ise dinin cennetteki zaferi anlamını da yansıtmıştır⁴⁷¹. Etnin geç çürümesiyle de ölümsüzlüğü, güzelliğiyle ise zenginliği ve soyluluğu simgeleyen tavus kuşu mezar yapılarında sıklıkla kullanılmıştır⁴⁷²

Tavus kuşunun bulunduğu benzer örnekler Alakilise'deki bir levhada, Antalya Arkeoloji Müzesi'nde, Afyon Müzesi'nde, Gaita'da, Konya Müzesi'nde, Serres'de ve Kütahya Müzesi'nde bulunur⁴⁷³. Erken ve orta döneme tarihlenen örnekler genel olarak kabartma tekniğinde yapılmıştır. Olympos örneğinde gördüğümüz tavus kuşu tasviri ise kazıma yöntemi ile yapılmıştır. Mimari bütünlük, benzer örnekler ve üslup göz önüne alındığında levha, diğer parçalarda önerdiğimiz 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başı olan tarihlendirme önerisine uymaktadır.

Yerel kireç taşı malzemeden oluşturulmuş levhalarda tespit ettiğimiz dikkat çekici bir diğer özellik ise bezemeli ya da bezemesiz yüzeylerinde bulunan kılavuz çizgileridir (Kat. No. 67, 68, 71, 80, 82, 84, 86, 87, 98, 99, 101). Levhaların dış bordürlerinde ya da merkezlerinde yer alan motiflerde ve genellikle haç kollarının eksen çizimlerinde kullanıldığı anlaşılan kılavuz çizgileri, taş ustasının levhada kullanacağı

⁴⁶⁹ G. Spitzing, *a.g.e.*, s. 271-272.

⁴⁷⁰ Richard St. John Tyrwhitt, “Peacock”, *A Dictionary of Christian Antiquities*, II, London 1880. s. 1585

⁴⁷¹ Alexander Kazhdan, – Anthony Cutler, - Jelisaveta Stanojevich Allen, “Peacocks”, *ODB*, III, New York 1991, s. 1611-1612.

⁴⁷² Ebru Prman, “Bizans Sanatında Tavus Kuşu İkonografisi”, *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1993. s. 391.

⁴⁷³ Alakilise örneği için bkz. R.M. Harrison, *a.g.m.*, s. 148, Plate XXXVII-c; Antalya Arkeoloji Müzesi örneği için bkz. S. Alpaslan, *a.g.m.*, s.194, Fig. 11; Afyon Müzesi, Gaita, Konya Müzesi ve Serres örnekleri için bkz. Martin Dennert, “Mittelbyzantinische Ambone in Kleinasien”, *IstMitt*, 45, Tübingen 1995. Taf. 51 (2), 52 (1), 52 (3), 53 (2); Kütahya Müzesi örnekleri için bkz. Philipp Niewöhner, “Frühbyzantinische Steinmetzarbeiten in Kütahya Zu Topographie, Steinmetzwesen und Siedlungsgeschichte einer zentralanatolischen Region”, *IstMitt*, 56, Tübingen 2006. s. 448, 450, Abb. 36, 38.

motifleri simetrik bir şekilde yerleştirmesine yardımcı olur. Örneğin Kat. No. 68, 71, 82 ve 99'da gördüğümüz örneklerde, haç kollarının genişlikleri ve eksenleri için üzerine kılavuz çizgiler kazındığını görünür. Haçların merkezlerinde ise muhtemelen hem haçı çevreleyen daire ya da çelenk için hem de haç kollarının uzunlukları için pergel deliği ve çizgilerinin izleri görülür. Kat. No. 68'de haçın tam merkezinden çıktığı anlaşılan ve alt koluna doğru devam eden kılavuz çizgisi, haçı daire şeklinde çevreleyen sarmaşık yapraklarının arasından geçerek, iç içe geçmiş dairelerin üstünde devam etmektedir.

Kılavuz çizgilerini benzer şekilde levhaların dış ya da iç bordür genişliklerinin ya da yüksekliklerinin belirlenmesinde de kullanılmıştır. Örneğin Kat. No. 87, 93, 99'teki levhaların kenar bölümlerine ait olan parçalarda bordürlerden sonra da devam eden kılavuz çizgilerinin izlerini görmek mümkündür. Kılavuz çizgilerini gözlemlediğimiz bir diğer örnek ise Kat. No. 84'te yer alan levha parçalarıdır. Kesişen dairelerin merkezinde yer alan malta haçından oluşan levhanın dış bordüründe bulunan kılavuz çizgileri oldukça ilgi çekicidir. Kompozisyon, levhanın merkezinde kabartma şeklinde işlenmişken, dış bordürde ise aynı kompozisyonun kılavuz çizimlerini çizgisel olarak görmek mümkündür.

Üzerlerinde bulunan kılavuz çizgileri dolayısıyla levhalar akla, varlığını yazılı kaynaklardan öğrendiğimiz ve M.S. 6. yüzyılda Likya Bölgesi'nde gezici olarak çalıştıkları anlaşılan taş ustalarını getirmektedir. 6. yüzyılda Likya'da yaşamış olan Sionlu Aziz Nikolaos'un vitasında aktarıldığı üzere başkentteki saray atölyelerinde çalışan bazı ustaların zaman zaman gezici olarak bölgede hizmet verdikleri ve bugün Antalya'nın Elmalı ilçesi sınırlarında bulunan Arneai kentinde bir atölye kurdukları belirtilir⁴⁷⁴. Bölgede inceleme yapan birçok araştırmacı da gezici atölyelerin varlığıyla ilgili görüşlerini sunmuşlardır. U. Peschlow Limyra'daki taş eserlerin Pamfilya ile olan üslup ilişkisine dikkat çekerek, bölgede bir gezici atölye olabileceğine ve bu atölyenin tüm Likya kıyılarında faal olabileceğini söyler⁴⁷⁵. R. M. Harrison, Likya'da farklı kentlerde gördüğü taş eserlere atıfta bulunarak, 6. yüzyılın ilk yarısında, özellikle Alakilise ve Muskar'da bir atölye olabileceğini ve bu atölyelerin başkent üslubunu da yansıttığından bahseder⁴⁷⁶. S. Alpaslan ise Likya'da tespit edilen bazı motiflerin (daire içinde dört yapraklı çiçek gibi) malzeme nedeniyle yerelliğini ve ajur tekniğindeki bazı

⁴⁷⁴ I. Ševčenko – N. P. Ševčenko, *a.g.e.*, s. 69.

⁴⁷⁵ U. Pechlow, *a.g.m.*, s. 421.

⁴⁷⁶ R. M. Harrison, *a.g.m.*, s. 188, 197.

başlıkların ise başkent etkisini oldukça yansıttığını belirterek, başkentten gelme ihtimali olan bir gezici atölyenin varlığını vurgular⁴⁷⁷.

Olympos örneğinde birçok levhada karşılaştığımız kılavuz çizgileri, levhaların tasarımında önemli bir yere sahiptir. Bu düzenlemeler levhaların yapım sürecine ve tasarımına dair oldukça ilgi çekici bilgiler sağlamaktadır. Taş ustasına işlenmemiş şekilde geldiği anlaşılan levhaların kılavuz çizgileri yapı yakınlarında kurulan bir atölyede ya da ait olduğu yapılarda tasarlanıp farklı tekniklerde bezenmeye gene yapıda ya da hemen yakınlarında kurulan atölyede başlanıyordu⁴⁷⁸. Kırılgan ve kolay işlenebilir yapısı gereği yerel kireç taşı malzemenin bu özelliği de bahsettiğimiz durumu daha anlaşılır hale getirmektedir. Likya Bölgesi'nde varlığını bildiğimiz ve birçok araştırmacının da yukarıda değindiği gibi bölgedeki gezici atölyelerin varlığını, Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi'ndeki levhalarda karşılaştığımız bu düzenlemeler de destekler niteliktedir.

Levhalarda yoğun olarak karşılaştığımız kılavuz çizgilerini Olympos'ta yer alan diğer yapılarda da görmek mümkündür. Episkopeion içerisinde bulunan peristylde, Nekropol Kilisesi'nde ve 3 Nolu Kilise'de kullanılan levhalarda da benzer kılavuz çizgileri mevcuttur. Kent dışında ise benzer örnekler Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ndeki farklı levhalarda⁴⁷⁹ ve Laodikeia Doğu Bizans Kapısı'nda tespit edilen bir levhada⁴⁸⁰ görülür. Yukarıda değindiğimiz birçok araştırmacı, Likya'daki gezici atölyelerin varlığını motif ve bezeme teknikleri benzerliği açısından vurgulamıştır. Olympos örneğinde gördüğümüz levhalar ve birçok eser ise hem motif ve bezeme tekniği hem de üzerlerinde yer alan kılavuz çizgileri dolayısıyla bu görüşü her açıdan desteklemektedir. Örneğin Kat. No. 12'de yer alan templon sütun başlığı ve Kat. No 27-37'deki kathedra yan levhaları da, II. Theodosios dönemiyle (408-450) başkentte başlayan ve I. Justinianos Döneminde (527-565) yaygınlaşan ajur tekniğinin Akdeniz etkisini, dolayısıyla da tarihi kaynaklarda geçen gezici atölyelerin varlığını gösteren diğer eserlerdir.

Levhalarda görülen son grup ise yazıtlı levhalardır (Kat. No. 78-79, 100). Mermer malzemededen üretilen ve birleştirilebilen toplam 12 parçadan oluşan Kat. No. 78'deki levha kilisenin farklı bölümlerinde parçalar halinde tespit edilmiştir. Ön

⁴⁷⁷ S. Alpaslan, *a.g.e.*, s. 256.

⁴⁷⁸ A. Tiryaki, *a.g.m.*, s. 382.

⁴⁷⁹ A. Tiryaki, *a.g.m.*, s. 382, Fig. 2 (a,c), 10.

⁴⁸⁰ C. Şimşek, *a.g.e.*, s. 338, Res. 133c.

yüzünde yazıt yer alan levhanın arka yüzü bezemesizdir. Birleştirilebilen parçalardan okunduğu üzere;

“Ο Θ(εὸ)ς □ ὁ πάντων ἀνθρώπων(?)

π[ις]τῆς(?) CΩC[τὸ]ν δοῦλ[ό]ν [

ἐ]πίσκοπον

]Θεοφίλη-

τον

.ωνεμ” şeklinde altı satırlık Yunanca yazıt bulunmaktadır.

Yazıtta “*Tanrı. Bütün insanların arasındaki O... ?... kölen... episkopos... Theophiletos’u...*” şeklinde ifade yer almaktadır. İfadeden de anlaşıldığı üzere levhada, Olympos ve Likya Bölgesi için yeni bir piskopos olan Theophiletos ismi yer almaktadır.

Olympos’ta ve Likya’da bilinen ilk piskopos M.S. 3. yüzyılda yaşamış olan Methodios’tur⁴⁸¹. Methodios’tan sonra ise 431 yılında Efes, 451 yılında ise Kalkedon Konsili’ne Olympos’u temsilen Aristokritos adlı piskoposun katıldığı bilinmektedir. Daha sonra ise sırasıyla, 458 yılındaki Konstantinopolis Konsili’ne Anatolius, 518 ve 520 Konstantinopolis Synodu’nda ise Ioannes adlı piskoposun adı geçmektedir. Son olarak, Kıbrıs’ta bulunan kurşun bir mühürde tam olarak adı okunamayan⁴⁸² Olympos’lu bir piskoposun adı geçmektedir⁴⁸³. Böylelikle yukarıda adı geçen piskoposlarla birlikte Olympos’ta varlığını bildiğimiz piskopos sayısı 6’ya çıkmıştır.

Mermer malzemedен üretilmiş yazıtlı bir diğer levha ise Kat No. 79’dur. Vaftizhane vestibulumunda iki parça olarak ele geçen levhanın ön yüzü yazıtlı arka yüzü ise bezemesizdir. Birleşen iki parçada bulunan tek satır Yunanca yazıtta;

“ἐκ θε]μελίων σὺ[v”

“...filanca şeyle birlikte temelinden itibaren... (yaptırdı/yapturdılar-yaptırdım)” şeklinde ifade yer alır. İfadeden anlaşıldığı üzere, levha yapının inşası ile ilgili bilgi vermektedir.

⁴⁸¹ Methodios yaşamı ve yaşadığı dönemler hakkında yapılan detaylı tartışmalar için bkz. B. Y. Olcay Uçkan – L. Kayapınar., a.g.m., s. 535-544.

⁴⁸² Anania/Anianos ya da Ioannes.

⁴⁸³ G.K. Öztaşkın, a.g.t., s. 37.

Kat. No: 100'de yer alan ve üzerinde kazıma şeklinde yazı bulunan ilgi çekici bir diğer levha kilisede tespit edilmiştir. Levhanın bezemesiz bordürünün üzerinde, bir inanan tarafından yazıldığı anlaşılan dua yazısı bulunur. Yunanca yazılmış metinde;

“X(ριστ)ἔ βοήθη τ[ῶ σῶ δούλω(?)]” olarak okunabilen,

“*Ey İsa (senin şu kölene?) yardım et!*” şeklinde ifade yer almaktadır.

Kilise ve vaftizhanede tespit edilen levhalarda görülen motif, kompozisyon, bezeme teknikleri ve malzeme kullanımı benzer örneklerle karşılaştırıldığında Likya Bölgesi ile uyumluluk gösterir. Karşılaştırma yapılan örneklerin büyük bölümü 5. – 6. yüzyıl a tarihlenmektedir.

3.9. Malzeme, Bezeme Teknikleri ve Üslup

Kilise ve vaftizhanede tespit edilen taş eserlerde mermer ve yerel kireç taşı malzeme kullanılmıştır. Eserlerde kullanılan malzeme türünün karşılaştırılması yapıldığında ise kireç taşı kullanımının daha fazla olduğu görülür. Katalogda yer verdiğimiz 107 farklı eserin 70'inde kireç taşı kullanılırken, geriye kalan 37'sinde ise mermer kullanılmıştır (Tablo 15).

Mermer ve kireç taşı malzemenin kullanım alanlarını karşılaştırdığımızda, templon, ambon, kathedra ve altar gibi kilisenin önemli liturjik eşyalarında daha çok mermer kullanılırken, nef ayırımında kullanılan levha kaidesi, levha yanı, levha ve levha üstü gibi öğeler ise kireç taşı malzemedен üretilmiştir (Tablo 7). Mermer malzeme, 1 adet templon sütun kaidesi, 1 adet templon levhası, 8 adet templon levha üstü, 1 adet altar tablası, 3 adet ambon korkuluk levhası ve 11 adet kathedra, 3 adet levha payesi ve 9 adet levha korkuluk levhasında kullanılmıştır⁴⁸⁴. Kireç taşı malzeme ise 1 adet templon stylobatında, 1 adet templon sütun başlığında, 9 adet templon arşitravında, 1 adet altar tablasında, 21 adet levha üstü ya da levha kaidesinde, 5 adet levha yanında ve 32 adet levhada kullanılmıştır⁴⁸⁵.

Sonuç olarak Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi örneğinde gördüğümüz kireç taşı ve mermer kullanımını oranları Likya Bölgesi'ndeki diğer

⁴⁸⁴ Templon sütun kaidesi Kat. No. 2; Templon levhası Kat. No. 3; Templon levha üstü Kat. No. 4-11; Altar tablası Kat. No. 22; Ambon korkuluk levhası Kat. No.24-26; Kathedra yan levhası Kat. No. 27-37; Balüster Kat. No. 38-40; Levha Kat. No. 69-70, 73-79.

⁴⁸⁵ Templon stylobatında Kat. No. 1; Templon sütun başlığı Kat. No. 12; Templon arşitravı 13-21; Altar tablası Kat. No.23, Levha kaidesi /üstü Kat. No. 41-61; Levha yanı Kat. No.62-66; Levha Kat. No. 67-68, 71-72, 80-107..

örneklerle benzerlik göstermektedir⁴⁸⁶. Katalog halinde yayınlanmış örnekler az olsa da Likya Bölgesi'nde bulunan diğer kentler ziyaret edildiğinde kireç taşı malzemenin kullanımı dikkat çekmektedir. Kireç taşı malzemenin yoğun kullanımı, bölgede bir mermer ocağının bulunmamasından dolayı kaynaklanmaktadır. Malzemenin yumuşak dokusu ve işlenirken çatlamayan yapısı da bu yoğunluğu arttırmış, başkentten gelen gezici atölyelerin bu malzemeyi işlemesi de Likya Bölgesi'nde yerel bir üslubun oluşmasına neden olmuştur⁴⁸⁷.

Az sayıda kullanımını gördüğümüz mermer eserler ise Likya Bölgesi genelinde deniz ulaşımının daha yoğun olarak kullanılması ve dağlık kesimlerin tehlikesi gibi nedenlerden dolayı büyük olasılıkla Prokonnesos'tan (Marmara Adası) ithal edilmiş olmalıdır. Bu tarz malzemelerin ithal edilmesi templon, ambon, kathedra ve altar gibi kilisenin önemli liturjik eşyalarının öneminin vurgulanmak istenmesidir. Ayrıca kiliselerdeki farklı öğelerin yapımında banilerin yardımlarda bulunması, malzemenin ithal edilmesini daha da kolay hale getirmiş olmalıdır.

Kilise ve vaftizhane tespit edilen eserlerde kabartma, kazıma, ajur, matkap ve geniş oyma gibi bezeme teknikleri kullanılmıştır. Bezeme teknikleri eserlerde tek başına görülebildiği gibi beraber kullanıldığı örneklerde mevcuttur⁴⁸⁸. Tekniklerin eserlerde görülme oranları karşılaştırıldığında ise en yüksek kullanım oranının kabartma tekniği olduğu görülmektedir. Daha sonra ise sırasıyla ajur-matkap, kazıma, delikli ve geniş oyma teknikleri gelmektedir (Tablo 8, 18).

Kabartma tekniği, templon sütun başlığı ve kathedra yan levhaları hariç tüm türdeki eserlerde görülmektedir. Ajur ve matkapla oyma teknikleri ise beraber kathedra yan levhalarında ve templon sütun başlığında kullanılmıştır⁴⁸⁹. Kazıma tekniği genellikle levhaların dış bordürlerindeki bezeme öğelerinde ve tavus kuşu levhasında gördüğümüz figürlü örnekte görülmektedir⁴⁹⁰. Izgara tipi delikli levhalarda gördüğümüz

⁴⁸⁶ Katalog halinde yayınlanmış örnekler az olsa da Likya Bölgesi'nde bulunan diğer kentler ziyaret edildiğinde kireç taşı malzemenin kullanımı dikkat çekmektedir. Likya Bölgesi'nde yakın tarihli bir çalışmada değerlendirilen eserlerden 96'sında kireç taşı kullanılırken, 9 eserde ise mermer malzeme kullanılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Pınar Serdar, *Likya ve Pamfilya Bölgeleri'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserlerinin Motif, Bezeme Tekniği Ve Malzeme Değerlendirmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010. s.160.

⁴⁸⁷ S. Doğan, a.g.m., s. 210.

⁴⁸⁸ Bu sebeple eserlerde görülen bezeme teknikleri sayısı verilirken beraber uygulanan bezeme teknikleri ayrı ayrı verilmiş ve daha sağlıklı bir istatistikî bilgi elde edilmiştir. Dolayısıyla verilen sayılar, eser toplam sayıları dikkate alınmadan ayrı ayrı yapılmıştır.

⁴⁸⁹ Templon sütun başlığı Kat. No. 12, Kathedra yan levhası Kat. No. 27-37.

⁴⁹⁰ Kat. No. 73-74 77-79, 86-90.

delikli örnekler toplamda 3 örnekte bulunur⁴⁹¹. Geniş oyma ise kabartma ve kazıma tekniklerinin beraber görüldüğü iç içe geçmiş eşkenar dörtgenlerin ayırımında karşımıza çıkmaktadır⁴⁹².

Olympos örneğindeki taş eserlerde gördüğümüz bezeme teknikleri Likya Bölgesi ile paralellik göstermektedir⁴⁹³. Ancak bölgedeki diğer örneklerde özellikle sütun başlıklarında yoğun olarak ajur ve matkapla oyma teknikleri kullanılırken, Olympos'ta yer alan sütun başlıklarında genel olarak kabartma teknikleri görülmektedir. Kilise ve vaftizhanedeki ajur ve matkapla oyma teknikleri ise özellikle başkentteki delikli levha örneklerinde ve başlıklarda sıklıkla karşılaştığımız örneklere paralel olarak kathedra yan levhalarında ve templon sütun başlığında görülmektedir. Ajur tekniğinin kentte ve bölgedeki kullanımı yerel kireç taşının kolay işlenebilir olmasından ve gezici atölyelerin varlığından kaynaklanmaktadır.

5. yüzyıldan itibaren II. Theodosios döneminde (408-450) başkentte görülmeye başlanan bu bezeme tekniği, 6. yüzyılda I. Iustinianos döneminde (527-565) doruk noktasına çıkmış ve Akdeniz çevresinde de gezici atölyeler vasıtasıyla yaygınlaşmıştır⁴⁹⁴. Eserlerde yoğun olarak gördüğümüz kabartma tekniği her dönemde görülmekle birlikte erken dönemde daha çok yüksek kabartma şeklinde görülür. Eşkenar dörtgen kompozisyonlu levhaların dış bordürlerinde ve diğer levhalarda gördüğümüz kazıma teknikleri ise bölge özelliği sergiler ve Yakınoğu etkileşimi sonucunda kullanılmaya başlanır⁴⁹⁵.

Kilise ve vaftizhanedeki örnekler, bölge ve kentte görülen örneklerle karşılaştırıldığında üslup açısından bir bütünlük sergiler. Taş işçiliklerinde görülen üslup ve benzer motif ya da kompozisyon örnekleri, gezici atölyelerin etkisiyle de, tek bir atölyeden çıkma etkisi yaratır. Örneğin haç türü ne olursa olsun, haç kolları arasında işlenen çiçek motifleri benzer örnekler dikkate alındığında Likya ve Akdeniz çanağı özelliğini yansıtır. Benzer şekilde, kesişen daireler içinde çiçek ya da haç motifleri de, Likya ve Akdeniz coğrafyasında yer alan birçok yapıda karşımıza çıkmaktadır. Akdeniz'de var olan yoğun deniz ticareti dikkate alınırsa motif, bezeme tekniği ve üslup açısından görülen benzerlik oldukça doğaldır.

⁴⁹¹ Kat. No. 89-90, 95.

⁴⁹² Kat. No. 69-70.

⁴⁹³ Likya Bölgesi'ndeki bezeme teknikleri için bkz. P. Serdar, a.g.t., s. 161-162.

⁴⁹⁴ S. Doğan, a.g.m., s. 188.

⁴⁹⁵ S. Alpaslan, a.g.t., s. 354.

Eserlerde görülen başak, iç içe daire ve tırtıklı yaprak gibi motifler, erken dönemin bölgesel, Yakındoğu ve Akdeniz etkisini yansıtır. Daha öncede vurguladığımız gezici atölyelerin ve yerel kireç taşı malzemenin aracılığıyla oluşan yerel üslup özellikleri, Anadolu üslubunu değil daha çok başkent ve Akdeniz etkisini yansıtır⁴⁹⁶.

Değindiği gibi Likya, Akdeniz ve İstanbul etkileşimi eserlerde oldukça yoğun olarak görülmektedir. Ancak Olympos örneğinde gördüğümüz bazı örneklerde, özellikle motiflerde farklı düzenlemeler mevcuttur. Örneğin iç içe geçmiş dairelerin içinde bulunan inci ve ince murç darbeleriyle düzenlenmiş ara profiller oldukça ilgi çekicidir (Kat. No. 82-83). Kesişen daireler içinde çiçek ya da haç düzenlemeleriyle gördüğümüz bu kompozisyonda farklı bir düzenleme olarak iç içe geçmiş dairelerin ortasında inci yer alır. Dairelerin geniş ve derin tutulmuş ara profilleri ise dairenin merkezinden ya da merkezine hareketle ince murç darbeleriyle tıraşlanıp bırakılmıştır. Benzer şekilde Kat. No. 67 ve 68’de yer alan levhalarda da iç içe geçmiş daireleri ayıran geniş ve derin profillerde ince murç darbeleriyle yapılmış bezeme tekniği bulunmaktadır. Oldukça ilginç olan bu düzenlemenin benzer örnekleri henüz Likya ya da diğer bölgelerde görülmemiştir. Ancak inci motifinin yer aldığı ve genellikle orta dönem özelliği sergileyen düğümlü kareler, örgü (geçme) ya da elmas kesim tekniğinin kullanıldığı iç içe geçmiş daire içinde haç motiflerinde motifi görmek mümkündür⁴⁹⁷. Bu yönüyle kilise ve vaftizhane örneğinde gördüğümüz Likya Bölgesi ve başkent etkileşiminin yanı sıra kente özgü bazı motif ve bezeme tekniği varlığından da söz edilebilir.

Erken Hıristiyanlık Dönemi’nde kullanılan figürler ve üç boyutlu algı, 5. ve 6. yüzyılda yerini sembollerle birlikte kullanılan iki boyutlu kompozisyonlara bırakmıştır. Figürlü levhalarda; su kuşları, ördek, tavus kuşu, kartal, harpi, geyik, tavşan, tilki, boğa, leopar, aslan, balık, yunus gibi figürler yoğun olarak kullanılmıştır. Bitkisel bezeme öğelerinde ise akantus, palmet, lotus, asma ve sarmaşık gibi yaprak türleri, sembolik motiflerde farklı tipte haç türleri, rozetler, düğümler, çelenkler ve şeritlerde levhalarda yer almıştır⁴⁹⁸. Levhalarda görülen bezeme örnekleri birçok farklı kültürün etkileşimi sonucu ortaya çıkmıştır. Erken Hıristiyanlık Dönemi’nde özellikle 6. yüzyılda kullanılan eşkenar dörtgenlerin dar ucundaki palmetler, yarım palmetler ve bu

⁴⁹⁶ R. M. Harrison, a.g.m., s.148, 151; S. Alpaslan, a.g.t., s. 352.

⁴⁹⁷ Karabel örnekleri için bkz. S. Alpaslan, a.g.m., Res. 4-5; Arnei örneği için bkz. S. Alpaslan, a.g.m. Fig. 20.

⁴⁹⁸ C.D. Sheppard, a.g.m, s. 65.

kompozisyonun merkezinde yer alan daireler Sasani etkilidir. Dolayısıyla bu üslup Sasani-Emevi ya da basitçe Emevi üslubu olarak geçer⁴⁹⁹.

Erken Bizans Dönemi'nde antik dönem motif ve kompozisyonları kullanılmaya devam edilmiştir. Ancak özellikle 6. yüzyıldan itibaren imparatorluk kendine özgü üslubunu oluşturmaya başlamıştır. İstanbul'da ve Anadolu'da üretilen sanat yapıtları arasındaki ilişki hem mimari yapı ve planlama anlamında, hem de mimari süsleme anlamında, mimariden bağımsız olarak taş işlerindeki dekorasyonlarda olduğu gibi yakınlık gösterir. Bizans İmparatorluğu'ndaki taş eserlerle ilgili bilgi veren kaynaklar sınırlıdır. 5. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış Sozomenos, 414 tarihli *Historia Ecclesiastica*'sında, II. Theodosius'un kız kardeşinin, muhtemelen Ayasofya'yı kastettiği Konstantinopolis Kilisesi'ne, bir altar sunduğundan bahseder. Genç stylit Symeon'un yaşam öyküsünde ise Antakya yakınlarındaki bir aziz tarafından inşa edilen kilisenin rapor edilen başlıklarının, keşişlerin çırakları tarafından oyulduğu belirtilir. Likya'da yaşamış Sion'lu Aziz Nikolas'ın yaşam öyküsünün anlatıldığı eserde ise ustalar İstanbul'daki saray atölyesinde, ara sıra da gezici atölyelerde çalıştıkları anlatılır. Gezici atölyelerin yanı sıra, mimari ve sanatsal etkinlikleri üstlenen yerel atölyelerin Anadolu'daki varlıkları da bilinmektedir. Bu yüzden, Bizans İmparatorluğu'nda bazı bölgesel üslup özelliklerinden söz etmek mümkündür. Buna rağmen, İstanbul ve Anadolu'da üretilen mimari yapılar arasındaki benzerlik her zaman güçlü olmuştur⁵⁰⁰.

Sonuç olarak Olympos örneğinde gördüğümüz taş eserler, yerel kireç taşı malzemenin yarattığı Likya Bölgesi'ne has üslup özelliğini yansıttığı gibi, gezici atölyelerin etkisiyle başkent sanatının da üslupsal özelliğini sergilemektedir. Aynı zamanda Akdeniz ve Ege'deki deniz ticareti ve dolayısıyla oluşan etkileşim düşünüldüğünde Yakındoğu, Yunanistan ve hatta Balkanlar Yarımadası'nda tespit edilen taş eserlerde dahi motif ve kompozisyon benzerlikleri görülebilmektedir. Ancak yukarıda değindiğimiz örneklerde görüldüğü gibi kent bazında da yerel bir üslubun olduğu da açıktır. Likya Bölgesi'nde gözlemlediğimiz çoğu eserde, yerel kireç taşı malzemenin yapısı gereği mümkün kıldığı hareketli motif düzenlemelerini, Olympos'taki eserlerin bir bölümünde görmek mümkün değildir. Kilise ve vaftizhanede yer alan taş eserlerin bir kısmında kompozisyonlar daha yüzeysel olarak işlenmiştir. Hatta bazı eserlerde bu yüzeysellik o kadar yoğundur ki eserin tamamlanmamış

⁴⁹⁹ C.D. Sheppard, a.g.m, s. 69.

⁵⁰⁰ S. Alpaslan, a.g.m., s. 187-188.

olduğunu düşündürür. Bazı örneklerde gördüğümüz ve üzerinden zımparalanmadan bırakılmış kılavuz çizgileri de bu algıyı daha da yoğun hissettirir. Bu yönüyle bazı eserlerin tamamlanmamış olduğu düşünülebilir. Ancak kazılarda tespit edilen bu eserlerin nef ayrımlarına yakın bölgelerde bulunduğu düşünülürse bu ihtimal azalır.

Bahsettiğimiz kılavuz çizgileri, bir diğer ihtimal olarak kilisenin ilk yapım aşamasında ya da nef ayrımında daha sonraki bir dönemde yapılan onarım sırasında, iç dekorasyonunun tamamlanamadığını düşündürür. Likya Bölgesi'nde 6. yüzyılda depremlerin yoğunlaştığı göz önüne alınırsa ve benzer örneklerde görülen özelliklerin de 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başına işaret ettiği düşünülürse, bahsettiğimiz ihtimal kuvvetlenmektedir. Ayrıca Olympos'ta, 7. yüzyıldan sonra kentsel düzeyde bir yerleşimin görülmemesi de bu düşünceyi destekler niteliktedir.

SONUÇ

Akdeniz Bölgesi'nin güneybatısında, Teke Yarımadası olarak anılan bölgede bulunan Olympos, doğuda Antalya Körfezi'nin batısı ile batıda Dalaman Çay'ı arasındaki bölümde bulunan ve antik kaynaklarda Likya Bölgesi olarak anılan bölgenin güneybatısında yer alır.

Kentte bu zamana kadar tespit edilen üç ana evreye ait arkeolojik veri bulunmaktadır. Bunlardan ilki Hellenistik Dönem'e ait olan kentin güneyindeki sur duvarları ve doğu nekropoldeki mezardır. İkinci evre ise kentin ana karakterini oluşturan Roma Dönemi yapılarıdır. Kentte bulunan yazıt ve arkeolojik veriler sonucunda, M.S. 1. ve 3. yüzyıllar arasında inşa edildikleri anlaşılan yapılar, tapınak, hamam, nekropol ve birçok sivil yapıdan meydana gelmektedir. İmparatorluğun doğu-batı olarak ikiye ayrılmasıyla ve Hıristiyanlığın gelişi ile birlikte kentte var olan Roma alt yapısı kullanılarak yeni gelen dinin gereksinimlerine uygun olarak yapıların çoğu yeniden üretilmiş ve düzenlenmiştir. Arkeolojik verilere dayanarak söylenilebilir ki bu dönüşüm yoğun olarak M.S. 5. ve 7. yüzyıllar arasında yaşanmıştır.

Özellikle 6. yüzyılın başlarında Likya Bölgesi'nde yoğun olarak yaşanan doğal afetlerden oldukça etkilenen kent, antik kaynaklardan öğrendiğimiz üzere 529-530 yıllarında yaşanan büyük depremler sonucunda büyük zarar görmüştür. Ardından 530 yılında patlak veren ve 541'den itibaren ise Anadolu'ya yayılıp etkili olan veba salgını ve 536-537 yıllarında bir yıla aşkın süreyle etkileyen toz peçesi nedeniyle kentte nüfus yarı yarıya düşmüştür. İslamiyetin ortaya çıkışı ve yayılma politikası ile birlikte ise 7. yüzyılın ikinci yarısında itibaren Likya Bölgesi ve kentte Arap Akınları etkili olmuş, özellikle Olympos gibi kıyı şeridi kentler oldukça etkilenmiştir. Yaşanan felaketler sonucu kent oldukça etkilenmiş ve nüfusun azalmasıyla birlikte 7. yüzyılda kentsel anlamda yaşantı yavaş yavaş sonlanmaya başlamış ve ilerleyen dönemlerde kullanım dışı kalmıştır.

Tez çalışması kapsamında incelenen taş eserlerin bulunduğu kilise ve vaftizhane, kentin kuzeyindeki Piskoposluk Sarayı'nda yer alır. Doğu batı yönündeki yapı kompleksi kuzey kentin merkezi konumunda, yaklaşık 128 x 62 m. ölçülerinde dikdörtgene yakın bir plâna sahiptir. Roma Dönemi temenos alanının üzerine inşa edilen yapının merkezinde kilise ve vaftizhane bulunur. Kilisenin doğusunda yer alan kuzey-güney doğrultulu duvar ile ikiye ayrılan yapı kompleksinin doğusunda küçük bir

şapel ve peristylin yer aldığı Piskoposluk Konutu bulunurken, batısında ise kilise, vaftizhane, rölik şapeli, triklinium ve peristyl gibi inananlar için ayrılmış farklı işlevlerdeki yapılar bulunur.

Piskoposluk Kilisesi, yapı kompleksinin merkezi konumundadır. Güneyinde trikonkhos plânlı rölik şapeli ve ek mekânları, kuzeyinde üç nefli bazilikal planlı vaftizhane ve kuzeydoğusunda ise vaftizhaneye ait ek mekânlar yer alır. Kilise üç nefli, nartheksli ve “kısaltılmış haç transept plan” kurgusuna sahiptir. Kiliseden vaftizhaneye, ek mekânlarına ve güneyinde bulunan rölik şapeline açılan kapılar mevcuttur. Ayrıca kilisenin kuzeydoğu ve güneydoğu köşe odaları da hem kiliseyle hem de ek mekânlarla bağlantılıdır. Kilise ve mekânlar arasındaki bu bağlantılar dolayısıyla mekânlar arasındaki bir dolaşımdan söz etmek mümkündür.

Kilisede nef ayrımları kaba yontu kesme taşlardan oluşturulan stylobatlar üzerinde duran sütunlar aracılığıyla sağlanmıştır. Kilisenin kuzeyinde yapılan kazı çalışmaları sonucunda ise kuzey nefin yüksek tip nef ayrımına sahip olduğu anlaşılmıştır. Stylobat üzerindeki sütun kaidelerinin arasına örülen moloz taş duvarlar ve üzerinde yer alan levha kaidesi, levha, levha yanı ve levha üstü gibi öğelerle birlikte nef ayrımı yüksekliğinin 1.85 m. olduğu ve nefler arasında hem geçişi hem de görüşü engellediği anlaşılmıştır. Transept kollarında ise farklı bir düzenleme bulunur. Stylobat üzerindeki sütun kaideleri arasına levhalar, moloz taş duvar örülmeden yerleştirilmiştir. Böylelikle geçiş engellenmiş fakat görüşe izin verilmiştir. Kilise içerisinde yer alan bu iki farklı düzenlemenin, gerçekleştirilen ayinler sırasında farklı inanan grupları arasındaki ayrımların sağladığı düşünülür. Kilisenin hemen kuzeyinde büyük bir vaftizhanenin oluşu hem geçişi hem görüşü engelleyen düzenlemenin henüz vaftiz olmayan ancak ayinleri dinlemelerine izin verilen katekhümenler için olabileceği düşüncesini getirmektedir. Sadece geçişi engelleyen transept bölümünün ise vaftiz edilmiş inananlar için ayrılmış olabileceği düşünülebilir.

Birbirleriyle organik bir bağ içerisinde bulunan kilise ve vaftizhanede yapılan çalışmalarda toplamda 375 parça taş eser tespit edilmiştir. Tespit edilen parçalar buluntu yeri, form, kesit ve türlerine göre kategorize edilerek, aynı türe ya da parçaya ait olabilecek taş eserler birlikte kataloglanmıştır. Kataloglanan eserler ise ilişki içinde oldukları mimari kuruluşların genel özellikleri, tipolojileri ve benzer örnekleri dikkate alınarak değerlendirilmiş ve tarihlendirilmiştir.

Elde edilen veriler sayesinde kilisenin templon düzenlemesiyle ilgili öneri ve restitüsyon çalışmaları yapılmıştır. Buna göre, ters II formunda düzenlenen templonun özellikle batı stylobatında yer alan bölümün yüksek tipte sütunlu olarak tasarlandığı sonucuna varılmıştır. Stylobat üzerinde yer alan izler ve templon çevresinde yoğun olarak ele geçen kireç taşı malzemeden oluşturulan arşitrav parçaları öneriyi destekler niteliktedir. Templonun planı, içinde barındırdığı taş eser öğeleri ve kilisenin mimarisi birlikte değerlendirildiğinde templon, 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başına tarihlenmektedir. Yapılan restitüsyon önerisi, Likya Bölgesi'nde erken dönem özelliği sergileyen ilk templon restitüsyon çalışması olması açısından önemlidir. Ancak var olan verilerle yapılan öneri ve değerlendirmeler, ileride yapılacak kazılar sonucunda değişebilir ve yeni sonuçlar elde etmemize olanak sağlayabilir.

Templon düzenlemesiyle birlikte değerlendirdiğimiz ve bu düzenlemenin levha üstleri olan trapez kesitli parçalarda yer alan iki farklı kesit ve profiller dolayısıyla parçalar “Tip 1” ve “Tip 2” olarak değerlendirilmiştir. Parçaların hem profil-kesit hem de templondaki yerleştirilme biçimlerinde farklılıklar göstermesi tipolojiyi gerekli kılmıştır. Bu yönüyle alt yüzünde herhangi bir levha oluğu bulunmayan levha üstleri “Tip 1” olarak adlandırılmıştır. “Tip 2” olarak adlandırdığımız levha üstlerinin alt yüzünde ise hem levha oluğu bulunur hem de parçaların kenar bölümlerinin açılı kesilmiş olmalarından dolayı aynı açılardan kesilmiş farklı elemanlara oturtulup yerleştirildiği düşünülmektedir. Aynı zamanda açılı kesilen kenar bölümlerinin hemen üst yüzlerinde bulunan kurşun olukları da bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Templon düzenlemesine ait olarak incelediğimiz bir diğer grup ise arşitravlardır. Templon çevresinde yoğun olarak tespit ettiğimiz parçaların farklı yüzlerinden alınan ölçülerle birlikte restitüsyonu yapılmıştır. Böylece büyük boyutlu ve erken dönem özelliği sergilediği anlaşılan templon arşitravı, templon restitüsyon önerisinde ve tarihlendirilmesinde önemli rol oynamıştır.

Restitüsyon önerisi yapılan bir diğer parça ise altar tablasıdır. Aynı tablaya ait olduğunu düşündüğümüz 7 parçadan oluşan tabla dıştan çokgen formunda tasarlanırken üst yüzünde yer alan bezemelerden anlaşıldığına göre daire içinde ikili şeritler halinde düzenlenen ve merkeze doğru daralan at nalı formunda bir düzenleme bulunur. Kireç taşı malzemeden yapılmış olduğu için tabla oldukça kalın olarak düzenlenmiştir. Kilisede iki farklı formda tablanın bulunmuş olması ise altarların kiliselerde birden çok kullanımıyla açıklanabileceği gibi, erken dönemde mezar kapağı olarak kullanılan bu

tablalardan Kat. No. 22’de yer alanın kilisede bir mezar yapısına işaret etme olasılığı da çıkmaktadır.

Kilise ve vaftizhane tespit ettiğimiz bir diğer grup nef ayrımlarında kullanıldığı anlaşılan levha kaidesi ya da üstleridir. Parçaları net bir şekilde levha kaidesi ya da üstü olarak tanımlayamamızın nedeni, hepsinin uzun yüzlerinin zımparalı oluşudur. Bahsettiğimiz parçalara ek olarak ayrıca yayınlarda henüz benzerini bulamadığımız ve tarafımızca “levha yanı” olarak adlandırılan trapez kesitli parçalar da mevcuttur. Levha kaidesi ve levha üstleriyle profil, kesit ve bezeme açısından bir bütün olarak tasarlandıkları anlaşılan bu parçaları diğerlerinden ayıran en büyük özellik, kaba olarak işlenen uzun yüzlerinin sütun gövdelerine oturtulmak amacıyla içbükey olarak tasarlanmasıdır. Levha kaidesi, levha yanı ve levha üstü öğeleri, kilisede stylobat üstüne örülen moloz taş duvarın üstüne yerleştirilen levhayı bir çerçeve gibi sararak sabitlemektedir. Yayınlarda karşılaşmadığımız bu düzenleme sayesinde levhaların sütun kaidesine göre ya da sütun kaidesinin levhaya göre kesilmesine gerek kalmadan düzenlendiği anlaşılmaktadır. Harçla sabitlendiği anlaşılan bu düzenlemenin daha önce bir benzerine rastlanmamış olması Bizans mimari plastiği için hem yeni hem de önemli bir veridir. Özellikle “levha yanı” olarak tanımladığımız parçalar, yeni bir mimari plastik öğesi olarak literatüre kazandırılmıştır. Yüksek nef düzenlemeleriyle birlikte anılan bu düzenleme dolayısıyla kiliselerde yer alan nef ayrımı düzenlemelerinin sadece levhadaki, stylobattaki ya da sütun kaidesindeki izlere göre değil, bahsi geçen yeni uygulamaya göre de değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Taş eserlerin bir bölümünün üzerinde tespit edilen yazıtlar sonucunda kent ve Likya Bölgesi için önemli birtakım yeni veriler elde edilmiştir. Kentte daha önce bilinen ve konsil kayıtlarında adı geçen piskoposlara ek olarak, muhtemelen 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başında yaşamış olan “Theophiletos” adında yeni bir piskopos ismine ulaşılmıştır. Tespit edilen yeni piskopos ismi 458 ve 518 yılları arasındaki ara döneme oturmaktadır. Benzer şekilde templon arşitravında yer alan yazıtta ise bir kilise görevlisi olan “diakon” unvanı tespit edilmiştir. Templon düzenlemesine ait olan levha üstü parçalarından birinde ise “*Bakire Meryem’in 3. kez onurlandırılması...*” şeklinde ifade yer alması da kent ve bölge için bir diğer önemli veridir.

Yapılarda tespit ettiğimiz taş eserlerin malzeme kullanım oranları dikkate alındığında Likya Bölgesi’nde bir mermer ocağının bulunmaması dolayısıyla yerel kireç taşı kullanımının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu sonuç Likya Bölgesi’yle de

paralellik göstermektedir. Çoğunlukla kilisenin templon ambon, kathedra ve altar gibi daha çok önem arz eden liturjik düzenlemelerinde kullanılan mermer malzeme, Olympos örneğinde büyük ihtimalle deniz ulaşımının kolaylığı ve dağlık bölgelerdeki kara yollarının güvensizliği dolayısıyla deniz yoluyla Prokonnesos'tan ithal edilmiş olmalıdır.

Taş eserlerdeki bezeme teknikleri de Likya Bölgesi örnekleriyle genel olarak benzerlik göstermektedir. Ancak diğer kentlerde yer alan taş eserlerde sıklıkla ajur tekniği uygulanmışken, Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi'nde ise daha çok kabartma tekniği kullanılmıştır. Kilise ve vaftizhanede ajur tekniğinin uygulandığı eserler, başkentte yer alan sütun başlığı ve delikli levha örneklerine paralel şekilde, templon sütun başlığı ve kathedra yan levhasında görülmektedir. Başkentten gelen gezici taş eser atölyeleri vasıtasıyla Likya'da uygulandığı bilinen bu örnekler gezici atölyelerin varlığını, Olympos örneğinde destekleyen verilerdir. Özellikle vaftizhanede tespit ettiğimiz eşkenar dörtgen kompozisyonlu levhanın dış bordürlerinde ve tavus kuşu motifinin bulunduğu levhada görülen kazıma tekniği ise daha çok bölgesel özellik sergiler ve Yakındoğu etkileşimlidir.

Levhalarda yoğun olarak tespit ettiğimiz ve bu öğelerin tasarım süreci hakkında önemli bilgiler veren kılavuz çizgileri, Likya Bölgesi'nde varlığını bildiğimiz gezici atölyelerle ilişkili olmalıdır. Taş ustasına işlenmemiş olarak geldiği anlaşılan levhalar, muhtemelen kılavuz çizgileri yapı yakınlarında kurulan bir atölyede ya da ait olduğu yapılarda tasarlanıp farklı tekniklerde bezenmeye buradaki atölyelerde ya da yapıda başlanıyordu. Normal şartlarda levha işlendikten sonra bu tarz yardımcı çizgilerin silinmesi gerekir. Ancak özellikle kilise örneğinde gördüğümüz levhalarda yer alan bu çizimlerin zımparalanmadan bırakılmış olması, neflerde hızlı bir şekilde yapılması gereken onarıma işaret ediyor olabileceği gibi uzaktan bakıldığında algılanmayan kılavuz çizgilerinin bu nedenden dolayı olduğu şekilde yerleştirildiğini de düşündürmektedir.

Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi'nde gördüğümüz örnekler, bölgenin yerel malzemesi olan kireç taşının işlenmesi sonucu ortaya çıkan hareketli ve ışık-gölge etkisini daha çok hissettiren üslup özelliğini yansıttığı gibi, gezici atölyelerin etkisi sonucunda bölgede görülen başkent etkisini de oldukça hissettirmektedir. Bunun yanı sıra Akdeniz kıyı şeridinde yer alan bölgenin, deniz ticaret rotalarıyla olan ilişkisi düşünüldüğünde Yakındoğu, Yunan Adaları ve Balkan Yarımadası'yla bile benzer

motif örneklerinden yola çıkılarak etkileşim içinde olduğu söylenebilir. Ancak Olympos örneğinde gördüğümüz bazı örneklerde özellikle motiflerde farklı düzenlemeler de mevcuttur. Bu yönüyle kilise ve vaftizhane örneğinde gördüğümüz Likya Bölgesi ve başkent etkileşiminin yanı sıra, kente özgü bazı motif ve bezeme tekniği varlığından da söz edebiliriz. Örneğin ajur tekniklerinin yoğun olarak uygulandığı kathedra yan levhaları ve templon sütun başlığı, bölge ve başkent etkisinin yerel kireç taşı malzemenin yapısı gereği uygulanabilen hareketliğini yansıtırken, bazı örneklerde ise bu etkinin zıttı olarak daha yüzeysel işlenmiş örnekler mevcuttur. Bahsettiğimiz yüzeysellik bazı eserlerde o kadar yoğundur ki, kılavuz çizgileriyle birlikte eserlerin tamamlanmamış olduğunu düşündürür. Ancak yukarıda bahsettiğimiz gibi eserlerin buluntu yerleri dolayısıyla ve kılavuz çizgilerin uzaktan seçilememesinden dolayı bu tarz örneklerin onarım sonucu değiştirilen ürünler olma olasılığı da bulunmaktadır.

Sonuç olarak kilise ve vaftizhanede gördüğümüz örnekler hem bölge özelliğini hem de başkent ve etkileşim içinde olduğu bölgelerin üslupsal özelliklerini barındırmaktadır. Ancak bölgedeki gezici taş esera tölyerinin varlığı da düşünüldüğünde kentte yer alan bazı örnekler motif, bezeme tekniği ve üslup açısından Rhodiapolis, Andriake, Limyra, Fethiye Ölüdeniz ve Gemiler Adası'nda yer alan örneklerle oldukça paralel özellikler sergilediklerinden dolayı, bu eserlerin aynı atölyenin üretimi olabileceği izlenimini vermektedir.

KAYNAKLAR

- Abbasoğlu, H. (1994). *Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Soffit Bezemeleri: Tipolojik Yönden Bir Araştırma*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Akyürek, E. - Tiryaki, A. (2010). "Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi Kazılarında Üç Mimari Plastik Eser Üzerine Değerlendirmeler", *Adalya*, XIII, 389-404.
- Akyürek, E. (2014). "Andriake: Geç Antik Çağ'da Myra'nın Limanı", *Toplumsal Tarih*, 246, 22-27.
- Albayrak, K. (2004). "Dinsel Bir Sembol Olarak Haç'ın Tarihi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 7/9, 105-129.
- Alpaslan, S. (1996). *Antalya'nın Demre (Kale) ilçesindeki H. Nikolaos Kilisesi'nde dini ayinle ilgili plastik eserler*, (Basılmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alpaslan, S. (1998). "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'ndeki Trapez Kesitli Levhalar, Levha Üstü ve Levha Kaideleri", *Adalya*, 2, 235-248.
- Alpaslan, S. (2001). "Architectural Sculpture in Constantinople and the Influence of the Capital in Anatolia", *Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life, The Medieval Mediterranean, Peoples, Economics and Cultures 400-1453*, 33, 187-201.
- Alpaslan, S. (2003). "The Evaluation of the Motifs and Styles of the Architectural Sculpture of the Byzantine Age in Antalya and Lycia", *Adalya*, VI, 251-264.
- Andıç, A. (2012). *İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Arıkan, S.Ç. (2001). *The Church at Choma (Hacımusalar Elmalı- Antalya) and Its Materials*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), The Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University, Ankara.
- Arslan, A. (2014). *Konya ve Çevresi Bizans Dönemi Mimari Plastiği*, (Basılmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Asano, K. (1995). "İskender Basilica on Ölüdeniz Lagoon", *The survey of early Byzantine sites in Ölüdeniz area (Lycia, Turkey) the first preliminary report*, Osaka University, Osaka.
- Asano, K. (2010a). "Architecture of Church III", *The Islands of St. Nicholas, Excavation and survey of Gemiler Island Area, Lycia, Turkey*, 27-49.
- Asano, K. (2010b). "Archaeological Remains", *The Islands of St. Nicholas, Excavation and survey of Gemiler Island Area, Lycia, Turkey*, 83-89
- Asgari, N. (1992). "Observations on Two Types of Quarry-items From Procennesus: Column-shafts and Column-bases", *Ancient stones, Quarrying, Trade and Provenance*, Leuven 1992. 73-81.
- Atvur, O. (1999). Olympos antik kenti (1991–1992 çalışmaları), *ArkSan*, 88, 13-31.
- Aydın, A. (2000). "Kılıkia ve Isauria kiliselerinde görülen yüksek tipteki templon kuruluşları", *OLBA*, III, 215-226.

- Aydın, A. (2010). "Tapureli, A Kilisesi altar kaidesi ışığında Kilikya ve İsaurya Bölgesi kiliselerinde görülen altar çeşitleri", *OLBA*, XVIII, 347-370.
- Bakker, G. (1985). "The buildings at Alahan", *Alahan: an early christian monastery in southern Turkey*, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 75-121.
- Baldini, I. - Giletti, F. - Livadiotti, M. - Marsili, M. - Mazzilli G. - Pellacchia, D. (2012). "Il quartiere episcopale nelle Terme Occidentali di Kos: relazione preliminare", *Ocnus*, 20, 253-270.
- Barsanti C. (2004a). "Le Cimase", *Santa Sofia di Costantinopoli. L'arredo marmoreo della grande chiesa giustiniana*, Citta del Vaticano, Roma. 475-487.
- Barsanti, C. (2004b), "Le transenne", *Santa Sofia di Costantinopoli. L'arredo marmoreo della grande chiesa giustiniana*, Citta del Vaticano, Roma, 493-529.
- Barsanti C. (2004c), "Pletei degli intercolumni delle gallerie", *Santa Sofia di Costantinopoli. L'arredo marmoreo della grande chiesa giustiniana*, Citta del Vaticano, Roma. 315-474.
- Barsanti, C. (2004d). "İznik/Nikaia arkeoloji müzesi kataloğunun peşinde", *Tarih Boyunca İznik*, 267-299.
- Barsanti, C. - Guiglia, A. (2010). *The sculptures of the Ayasofya Müzesi in İstanbul a short guide*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Bayburtluoğlu, C. (2004). *Lykia*. AKMED İstanbul
- Beaudry, N. (2004). *La basilique de Ras el Bassit: une église paléochrétienne sur la côte de Syrie du nord*, (Basılmamış Doktora Tezi), Université de Montréal, Faculté des études supérieures, Montréal.
- Biernacki, A. B. (1995). "The Pulpit in the Episcopal Basilica at Novae (Svistov). An Attempt at a Reconstruction", *Balcanica Posnaniensia Acta et Studia*, VII, 315-332.
- Bond, F.B. - Camm, B. (1909). *Roodscreens and Roodlofts*, Sir Isaac Pitman&SONS Ltd., London.
- Bouras, L. (1991). "Templon" *ODB*, III, Oxford University Press, New York.
- Bouras, L. - Taft, R.F. (1991). "Ambo", *ODB*, I, Oxford University Press, New York.
- Boyd S. (1989). "The decorative program of the champlévé revetment from the episcopal basilica at Kourion in Cyprus", *Actes du XIe congrès international d'archéologie chrétienne. Lyon, Vienne, Grenoble, Genève, Aoste, 21-28 septembre 1986*, 1821-1840.
- Branham, J. R. (1992). "Sacred Space under Erasure in Ancient Synagogues and Early Churches." *The Art Bulletin*, 3/74, New York, 375-394.
- Braun, J. (1924). *Der christliche Altar in seiner geschichtlichen Entwicklung*, Alte Meister Guenter Koch & Co., München.
- Budde, L. (1987). *St. Pantaleon Von Aphrodisias in Kilikien*, Beiträge zur Kunst des christlichen Ostens, Band 9, Verlag Aurel Bongers, Recklinghausen.
- Butler, H.C. (1929). *Early churches in Syria: Fourth to seventh centuries*, Princeton University Press, Leiden.

- Canbilen, H. - Lebouteiller, P. - Sodini, J.P. (1996). La Basilique de L'acropole haute de Xanthos, *Anatolia Antiqua*, IV, 201-229,
- Chatzidakis, M. (1978). "İkonostas", *RBK*, III, Anton Hiersemann, Stuttgart.
- Cross, F.L. - Livingstone, E.A. (ed.), (1974). *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Oxford University Press, London.
- Çevik, N. - Çömezoğlu, Ö. – Öztürk, H.S. – Türkoğlu, İ. (2010). "A Unique Discovery in Lycia: The Ancient Synagogue at Andriake, Port of Myra", *Adalya*, XIII, 335-366.
- D'Andria, F. (2014). "Phrygia Hierapolis'i (Pamukkale) 2012 yılı kazı ve onarım çalışmaları", *KST*, 1/35, 361-375.
- Dalton, O.M. (1911). *Byzantine Art and Archaeology*, Oxford at the Clarendon Press, London, Edinburgh, New York, Toronto and Melbourne.
- Delvoeye, C. "Ambo", *RBK*, I, Anton Hiersemann, Stuttgart.
- Deichman, F. W. (1974). "Zur spatantiken bauplastik von Ephesos" *Mansel'e Armağan*. 549-570.
- Demirel, Z.Y. – Yıldırım, Ş. (2010). "Lykia Olympos'unda Bir Restitüsyon Denemesi", *Adalya*, XIII, 367-388.
- Dennert, M. (1995). "Mittelbyzantinische Ambone in Kleinasien", *IstMitt*, 45, Tübingen. 137-148.
- Denker, A. (2010). "Büyük Saray", *İstanbul'daki Bizans Sarayları*, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yayını, 11-71.
- Djobadze, W. (1984). "Remains of a Byzantine Ambo and Church Furnishings in Hobi (Georgia)", *Archaeologischer Anzeiger*, 4, 627-639.
- Doğan, S. (2003). Likya'da Alacahisar Kilisesi'nin Kiborium Kemerleri, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20/1, 186-198.
- Doğan, S. (2005a). "Alanya Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri", *AST*, 2/22, 71-76.
- Doğan, S. (2005b). "Likya'da Bizans Dönemi Araştırmaları 2003", *AST*, 2/22, 77-86.
- Doğan, S. (2005c). "Bizans mimarlığında liturjik işlevli taş yapılarda terminoloji sorunu", *Sanat Tarihinde Terminoloji Sorunları Semineri I (Mimari ve Süsleme)*, 23-24 Kasım 2001 Ankara, s. 31-41.
- Doğan, S. (2006). "Likya'da Bizans Taş Yapıtları", *III. Uluslararası Likya Sempozyumu, 7-10 Kasım 2005 Antalya*, 1, 209-224.
- Doğan, S. (2007). "Likya'da Bizans Taş Yapıtları / The Carved Byzantine Stonework of Lycia", *III. Uluslararası Likya Sempozyumu, 7-10 Kasım 2005 Antalya*, 209-224.
- Duggan, T.M.P. (2004). "A Short Account of Recorded Calamities (Earthquakes And Plagues) in Antalya Province and Adjacent and Related Areas over the Past 2,300 Years an Incomplete List, Comments and Observations", *Adalya*, VII, 123-170.

- Duggan, T.M.P. (2005). "Supplementary Data to be Added to the Chronology of Plague and Earthquakes in Antalya Province and in Adjacent and Related Areas", *Adalya*, VIII, s. 357-398.
- Duval, N. ve Chevalier, P. (1994a). "Plaques de chancel en marbre", *Salona I. Catalogue de la sculpture architecturale paléochrétienne de Salone*. 238-247.
- Duval, N - Chevalier, P. (1994b). "Tables et Piscinae", *Salona I. Catalogue de la sculpture architecturale paléochrétienne de Salone*, 128-184.
- Elsner, J. (1988). *Sites antiques du sud-ouest de l'anatolia*, Luirirs Bleus, Paris.
- Ermiş, Ü. M. (2003). *İzmir ve Manisa çevresindeki orta Bizans dönemi templon arşitravları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Feld, O. (1975). "The kirchen von Myra und umgebund", *Myra eine Lykische metropole in antiker und Byzantinischer*, 398-428.
- Ferguson, G. W. (1973). *Signs and Symbols in Christian Art*, Oxford University Press, New York.
- Fıratlı, N. (1970). "Uşak-Selçukler Kazısı ve çevre araştırmaları 1966-1970", *Türk Arkeoloji Dergisi*, 2/XIX, 109-160.
- Fıratlı, N. (1990). *La Sculpture Byzantine Figurée au Musée Archéologique d'Istanbul*, Librairie d'Amérique et d'Orient Adrien Maisonneuve, Paris.
- Foerster, G. "Decorated marble chancel screens in sixth century synagogues in Palestine and their relation to Christian art and architecture", *Actes du XIe congrès international d'archéologie chrétienne*, Lyon, Vienne, Grenoble, Genève, Aoste, 21-28 September, 1809-1820.
- Foss, C. (1994). "The Lycian Coast in the Byzantine Age", *DOP*, 48, 1-52.
- Gideon, F. (1989). "Decorated marble chancel screens in sixth century synagogues in Palestine and their relation to Christian art and architecture", *Actes du XIe congrès international d'archéologie chrétienne*, Lyon, Vienne, Grenoble, Genève, Aoste, 21-28 September 1986, 1809-1820.
- Gombrich, E. H. (1994). *The Sense of Order: A Study in the Psychology of Decorative Art*, Phaidon Press, London.
- Gökalp, Z.D. (2016). "Olympos Kazısı 2009-2012 Yılları Bizans Sikke Buluntuları", *Phaselis*, II, 323-337
- Grabar, A. (1963). *Sculptures Byzantines de Constantinople (IVe - Xe siècle)*, Bibliothèque Archéologique Et Historique de L 'Institut Français D'archéologie D'Istanbul, XVII, Librairie Adrien Maisonneuve, Paris.
- Grabhoff, G. - Berndt, C. (2014). "Decoding the Pantheon Columns", *Architectural Histories*, 2(1): 18, 1-14
- Grossmann, P. ve Severin, H. G. (2003). Frühchristliche und Byzantinische bauten im südöstlichen Lykien. *IstForsch*, 46, Ernst Wasmuth, Tübingen.
- Guidobaldi, G. A. (2004). "I Plutei Delle Finestre", *Santa Sofia di Costantinopoli. L'arredo marmoreo della grande chiesa giustiniana*, 89-228

- Gür, A.F. (2006). *Uşak yakınındaki Frigya Sebastesi (Selçukler)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Habas, L. (2009). "The Art of Imported Marble Chancel Screens and its Influence on Local Production in the Churches of the Provinces of Palaestina and Arabia: A Case Study", *Proceedings of the XI I Symposium on Mediterranean Archaeology*, Famagusta, North Cyprus, 5-8 March 2008, 100-108
- Hakan, G. (2009). *Kocaeli Müzesi'ndeki Bizans Devri Mimari Plastikleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Harrison, R. M. (1963). "Churches and Chapels of Central Lycia", *AnatStud*, 13, 117-151.
- Harrison, R. M. (1972). A Note on Architectural Sculpture in Central Lycia, *AnatStud*, 22, 187-198.
- Harrison, M. (1989). *A Temple for Byzantium: The Discovery and Excavation of Anicia Juliana's Palace-Church in Istanbul*, Harvey Miller Publishers, London.
- Hellenkemper, H. ve Hild, F. (2004). *TIB: Lykien und Pamphylien*. 8, Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana.
- Hoddinott, R. F. (1963). *Early Byzantine churches of Macedonia and southern Serbia: a study of the origins and the initial development of east christian art*, MacMillen&Co Ltd., London.
- Hobdari, E. (2015). "Bazilika paleokristiane jashtë mureve të Scampis (Elbasan) 2014", *ILIRIA*, XXXVIII, 37-334.
- Hild, F. (2004). "Lykien in den notitiae episcopatum", *Jahrbuch Der Österreichischen Byzantinistik*, 54, 1-17.
- Işık, H. – Aktaş, Ş. – DüNDAR, E. – Koçak, M. – Ceylan, B. (2016). "Patara 2015 Yılı Kazı ve Koruma Çalışmaları / Excavations and Conservation Work at Patara in 2015", *ANMED*, 14, 98-108.
- Işın, G. (2011). "Topal Gavur'dan Apollonias'a", *Aktüel Arkeoloji*, 20, 104-111.
- Iverson, E.A. (2010) "Kirche und religiöses Leben im Byzantinischen Amorium", *Byzanz – das Römerreich im Mittelalter*, 1/2, 309-343.
- İplikçioğlu, B. (2011). "Stiftung des Diakons Epigonos. Zwei neu gefundene Schranken aus Rhodiapolis (Lykien)", *Anzeiger Philosophisch-Historische Klasse*, 146, 31-38.
- Johnson, M. J. (1991). "Cathedra", *ODB*, I, Oxford University Press. New York.
- Joseph, L. (1899). "Delphes chrétien", *Bulletin de correspondance hellénique*, 23, 206-279.
- Karwiese S. (1989). *Karwiese Stefan, Erster Gesamtbericht über die Wiederaufnahme der archäologischen Untersuchung der Marienkirche in Ephesos*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien.
- Kautsch, R. (1939). "Die Römische Schmuckkunst in Stein-vom, 6 bis zum 10 Jahrhundert", *Römisches Jahrbuch für Kunstgeschichte*, 3, 1-73
- Kazhdan, A. – Cutler, A. - Allen, J.S. (1991). "Peacocks", *ODB*, III, Oxford University Press, New York.

- Kazhdan, A. (1991). "Sheep", *ODB*, III, Oxford University Press, New York.
- Keskin, E. (2010) "Çorum İlinde Bulunan 5-6. Yüzyıllara Ait Attika Tipi Sütun Kaideleri", *Bizans ve Çevre Kültürler Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken'e Armağan*, 228-234
- Kızılkayak, G. (2003). *Antalya Neapolis Bazilikası*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kitzinger, E. (2003). "Interlace and Icons: Form and Function in Early Insular Art", *Studies in Late Antique, Byzantine and Medieval Western Art*, II, 801-826.
- Krautheimer, R. (1986). *Early christian and Byzantine architecture*. Yale University, London.
- Koch. G. (2007). *Erken Hıristiyan Sanatı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Lako K. (1991). "La basilique paleochretienne d'Anchiasmos", *Iliria*, XXI/2, 123-186.
- Lapart, J. (1989). "Deux sculptures du Haut Moyen Age dans la vallée de la Garonne" *Archéologie du Midi médiéval*, 7, 225-229.
- Lasareff, V. (1966). "Trois Fragments d'Epistyles Peintes et le Templon Byzantin", *Deltion tes Christianikes kai Archaiologikes Hetaireias*, 4, 117-143.
- Lightfoot, C. S., Arbel, Y., Ivison, E. A., Roberts, J. A., Ioannidou, E. (2005). "The Amorium Project: Excavation and Research in 2002", *Dumbarton Oaks Paper*, 59, 231-265.
- Malkoç, İ., Tsuji, S. (2005) "Preliminary Report on the Excavations in Ölüdeniz, Lycia, by Fethiye Museum, the Ministry of Culture, Turkey, During 1999-2004", *Al-Rafidan*, XXVI, 1-24
- Marksteiner, T., Niewöhner, P. (2004). "Die kirche von Isthada in Lykien" *Mitteilungen zur Christlichen Archäologie*, 10, 21-51.
- Mathews, T. (1998). *Byzantium from Antiquity to the Renaissance*, Yale University Press New York.
- Mercangöz, Z. (1996). "Milas Müzesi'ndeki Bizans Ambon Elemanları / Some Elements of Byzantine Ambo in the Milas Museum", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Dergisi*, 8, 81-98.
- Mergen, Y. (2006). "2004 yılı Olympos antik kenti yüzey araştırması", *AST*, 2/23, 147-154.
- Mergen, Y. (2011). *Olympos Antik Kenti'nin Orta Çağ Dönemi Dokusu Ve Likya Bölgesi Açısından Önemi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Morganstern, J. (1983). "The Byzantine Church at Dereagzi and Its Decoration", *IstMitt*, 29, 134-154.
- Michaelides, D. (2001). "The Ambo of Basilica A at Cape Drepanon", *British School at Athens Studies*, 8, 43-56.
- Milburn, R. (1988). *Early Christian art and architecture*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-California
- Milli Parklar Genel Müdürlüğü (1971). *Master plân for protection and use Olympos seashore national park*. Ankara.

- Mitsani, A. (2006). "The early christian templon-screen in the Katapoliani, Paros", *Deltion of the Christian Archaeological Society*, AA, 75-90.
- Mlynarczyk, J., Burdajewicz, M. (2005). "Nort-west Church in Hippos (Susita), İsrail: Five Years of Archaeological Research (2000-2004)", *Eastern Christian Art*, 2, 39-58
- Nesbitt, A. (1908). "Ambo", *A Dictionary of Christian Antiquities*, I, John Murray, Albemarle Street, London.
- Niewöhner, P. (2006). "Frühbyzantinische Steinmetzarbeiten in Kütahya Zu Topographie, Steinmetzwesen und Siedlungsgeschichte einer zentralanatolischen Region", *IstMitt*, 56, 407-473.
- Niewöhner, P. (2007). *Aizanoi, Dokimion und Anatolien stadt und land siedlungs und steinmetzwesen vom spateren 4. bis 6. jahrhundert n. Chr.* Reichert Verlag, Wiesbaden.
- Olçay Uçkan, B. Y. – Mergen, Yalçın, (2005). "Olympos antik kenti çalışmaları 2004", *ANMED*, 3, 149-152.
- Olçay Uçkan, B. Y. (2006). "New and different view of the ancient Lycian city of Olympos: the city of the hiero-martyr Methodios", *32. Annual Byzantine Studies Conference Bildirisi*, St. Louis.
- Olçay Uçkan, B. Y., Mergen, Y., Uğurlu, E. (2006). "Olympos Antik Kenti 2005 Yılı Yüzey Araştırması", *Anmed*, IV, 125-131.
- Olçay Uçkan, B. Y., Parman, E., Atvur, O., Uçkan, E., Mergen, Y., Uğurlu, E., Topoğraf, A. N., Evcim, S., Öztaşkın, G., Bursalı, M., Yeşilova, H., Gökalp, Z. D., Kaya, Z. (2006). *Olympos Lykia'da bir korsan kenti*, Homer Yayınları, İstanbul.
- Olçay Uçkan, B. Y. (2007). "Olympos kazısı 2006", *ANMED*, 5, 48-53.
- Olçay Uçkan, B. Y., Uğurlu, E., Gökalp, Z. D. ve Bursalı, M. (2007). "2005 yılı Olympos yüzey araştırması", *AST*, 2/24, 123-134.
- Olçay Uçkan, B. Y., Mergen, Y., Gökalp, Z. D., Bursalı, M., Öztaşkın, G., Yıldırım, Ş. ve Öncü, E. (2009). "Olympos kazısı 2007 yılı çalışmaları", *KST*, 3/30, s. 373-386.
- Olçay Uçkan, B. Y., Evcim, S., Mergen, M. E., Öncü, E. Ö., Öztaşkın, M., Öztaşkın, G. (2011). "Olympos 2009", *KST*, 32, 80-97.
- Olçay Uçkan, B. Y. (2011). Olympos camları, *II. ODTÜ Arkeometri Çalıştay Bildiriler Kitabı Türkiye Arkeoloji'sinde Cam: Arkeolojik ve Arkeometrik Çalışmaları*, 172-179.
- Olçay Uçkan, B. Y., Kayapınar, L. (2015). "Olympos Piskoposu Methodius ve Olympos Kenti", *Patara VII.1. Kum'dan Kent'e Patara Kazılarının 25.Yılı, Uluslararası Sempozyum Bildirileri 11-13 Kasım 2013 Antalya*, 534-544.
- Olçay Uçkan, B.Y. ve Öztaşkın, G. K. (2016). "Olympos kazısı 2015", *ANMED*, 14, 92-79.
- Orlandos, A. K. (1952). *Hē xylostegos palaiochristianike Basilike tes mesogeiakas lekanes*, II, Hē en Athēnais Archaiologikē Hetaireia, Athens.

- Ostrogorsky, G. (2011). *Bizans Devleti Tarihi*, (çev: Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Ousterhout, R. (2016). *Bizans'ın yapı ustaları*, (çev. Fügen Yavuz), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Öncü, E. Ö. (2012). "Antalya-Olympos antik kenti Roma mimarisi araştırmalarından yeni bulgular", *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyum Bildirileri*, 273-284.
- Ötüken, S. Y. (1996). "Forchungen im Nordwestlichen Kleinasien Antike und Byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa", *IstMitt*, 41, Tübingen.
- Özcan, H. Ö. (2010). "Muğla İli ve İlçelerindeki Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bizans Dönemine Ait Taş Eserler", 27. *AST*, 2/27, 337-354.
- Özer, Y. S., Özer, N. O. (2010). "Kaunos Kubbeli Kilisesi'nin Ambon'u", *Arkeoloji ve Sanat*, 133, 67-76.
- Öztaşkın, M. (2009). "Olympos Antik Kenti'nden Bir Grup Erken Bizans Dönemi Seramiği", *Ebru Parman'a Armağan, Sanat Tarihi ve Arkeoloji Yazıları*, 287-300.
- Öztaşkın, G. K. (2012). "Yanartaş (Khimera)'taki Bizans Dönemi Bazilikası", Yanartaş (Khimera)'taki Bizans Dönemi Bazilikası", *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyum Bildirileri*, 313-328.
- Öztaşkın, G. K., Öztaşkın, M. (2012). "Antalya Olympos Mozaikli Yapı", *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyum Bildirileri*, 329-346.
- Öztaşkın, G. K. (2013). *Olympos Antik Kenti Episkopeion Yapı Topluluğu*, (Basılmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Öztürk, H. S. (2006). *M.Ö.II.-M.S. IV. Yüzyıllarda Likya-Pamfilya bölgesinde kırsal alan güvenliği*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, N., Çekilmez, M., Kavaz, B., Güloğlu, G., Durukan, A., Murat, M.K., Takunyacıoğlu, B., İsmail, Ö., Osman, A., Marangoz, Ö., Özdemir, E. (2015). "2014 Yılı Myra-Andriake Antik Kenti Kazı Çalışmaları", *KST*, 1/37, 277-290.
- Papakadis, A. (1991). "Deacon", *ODB*, I, Oxford University Press, New York.
- Parman, E. (1993). "Bizans Sanatında Tavus Kuşu İkonografisi", *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 387-412
- Parman E. (2001). "Antalya-Olympos ve çevresinde (geç antik-orta çağ) yüzey araştırmaları", *AST*, 1/18, 103-107.
- Parman E. (2002a). "Antalya-Olympos ve çevresi (geç antik-orta çağ) yüzey araştırmaları 2000 yılı çalışma raporu", *AST*, 1/19, 137-145.
- Parman, E. (2002b). *Ortaçağda Bizans döneminde Frigya (Phrygia) ve bölge müzelerindeki Bizans taş eserleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Parman, E. (2003a). "Antalya-Olympos ve çevresi geç antik-orta çağ 2001 yılı yüzey araştırmaları", *AST*, 1/20, 139-153.

- Parman, E. (2003b). "Olympos örenyeri ve çevresi yüzey araştırması 2002", *ANMED*, 1, 42-44.
- Parman E., Olcay Uçkan, B.Y. (2006). "Olympos'un ortaçağ dokusu", *III. Uluslararası Likya Sempozyumu Bildirileri*, 2, ,587-599.
- Pavlos, M. (2010). *Ayasofya'nın Betimi*, (çev. Samih Rifat), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Peirano, D. (2011). "Ricerche su assetti, arredi, percezione nella basilica dell'agora di Iasos", *Bollettino dell'Associazione Iasos di Caria*, 17, 10-16.
- Peirano, D. - Garberoglio, E. (2012). "Amboni iasii: una rilettura con due inediti", *Atti della Accademia delle Scienze di Ferrara*, 88, 339-357.
- Peirano, D. (2012). "Some Observations About the Form and Settings of the Basilica Bargala", *Macedonian Historical Review* 3, 65-84.
- Peschlow, U. (1972). "Neue Beobachtungen Zur Architektur Und Ausstattung Der Koimesiskirche in Iznik." *IstMitt*, 22, 145-187.
- Peschlow, U. (1975a). "Byzantinische Plastik in Didyma", *IstMitt*, 25, 211-257.
- Peschlow, U. (1975b). "Die architektur der Nikolaoskirche in Myra", Myra eine Lykische metropole in antiker und byzantinischer zeit, *İstanbulur Forschungen*, 30, 303-359.
- Peschlow, U. (1984). "Die bischofskirche in Limyra (Lykien)" *Actes du Xe Congrès International d'Archéologie Chrétienne*, 2, Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana, 409-435.
- Peschlow, U. (1991). "Zum Templon in Konstantinopel", *Armos*, III, 1449-1475.
- Peschlow, U. (1997) "Architectural Sculpture", *Kalenderhane in Istanbul. The Buildings, their History, and Decoration. Final Reports on the Archaeological Exploration and Restoration at Kalenderhane Cami 1966-1978*, Mainz, 101-111.
- Peschlow, U. (2006). "Altar und Reliquie. Form und Nutzung des frühbyzantinischen Reliquienaltars in Konstantinopel", *Architektur und Liturgie*, Akten des Kolloquiums vom 25. bis 27. 175-202.
- Petrova, S. (2012). "On Early Christianity and Early Christian Basilicas of Parthopolis", *Studisull'Oriente Cristiano*, 16/1, 93-139
- Pülz, A., Ruggendorfer, P. (2004). "Kaiserzeitliche und Frühbyzantinische Denkmäler in Limyra: Ergebnisse der Forschungen in der Oststadt und am Ptolemaion (1997-2001)" *Mitteilungen zur Christlichen Archäologie*, 10, 52-79.
- Ramsay, W.M. (2004). *The church in the Roman empire before A.D. 170*, Elibron Classic Series, Adamant Media Corporation, Massachusetts.
- Raptis, K. T. ve Vassiliadou, S. T. (2015). "Early Christian Marble Tables in Cyprus: Typology, Use, Origin, and Distribution" *Proceedings of the 8th Annual Postgraduate Cypriot Archaeology*, 257-287.
- Roberts, A., vd., (der) (1995). *Ante-Nicene Fathers: Fathers of the Third Century, Gregory Thaumaturgus, Dionysius the Great, Julius Africanus, Anatolius, and Minor Writers, Methodius, Arnobius*, 6, Hendrickson Publishers, Massachusetts.

- Ruggieri, V. (2009). “La scultura bizantina a Kayaköyü (Licia)”, *Studisull’Oriente Cristiano*, 2/13, 81-108.
- Sabır, S. (2004). *Kuzey Kıbrıs’taki Geç Roma-Erken Bizans yer mozaikleri*, (Basılmamış Tez), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Schneider, A. M. (1949). “Liturgie und Kirchenbau im Syrien”, *Nachrichten der Akademie der Wissenschaften, Phil-hist. Klasse*, 3, 1-68.
- Ševčenko, N. P. (1973). *Cycles of the life of St. Nicholas in Byzantine Art*, (Basılmamış Doktora Tezi), Columbia University Faculty of Philosophy, Columbia.
- Ševčenko, I., vd., (der.) (1984). *The Life of St. Nicholas of Sion*, Hellenic College Press, Brookline, Massachusetts.
- Serdar, P. (2010). *Likya ve Pamfilya Bölgeleri’ndeki Bizans Dönemi Taş Eserlerinin Motif, Bezeme Tekniği Ve Malzeme Değerlendirmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sheppard, C. D. (1969). “Byzantine Carved Marble Slabs”, *The Art Bulletin*, 1/51, 65-71.
- Sotiriu, G. A. - Keil, J. - Hörmann, H. (1951). *Die Johanneskirche in Ephesos, Forschungen in Ephesos, IV/3, Österreichisches Archäologisches*, Vien.
- Sodini, J. P. (1977). “Remarques sur la sculpture architecturale d’Attique, de Béotie et du Péloponnèse à l’époque paléochrétienne”, *Bulletin de correspondance hellénique*. 1/101, 423-450.
- Sodini, J. P. (1980). “Une Iconostase byzantine a Xanthos”, *Actes du Colloque sur la Lycie Antique*, 119-148.
- Sodini, J. P. (1995a). “La Sculpture Byzantine (VIIe-XIIIe siècles): Acquis Problèmes et Perspectives”, *La Sculpture Byzantine VIIe-XIIIe Siècles*, BCH Supplement 49, 5-35.
- Sodini, J. P. (1995b). “La Sculpture Medio-Byzantine: le marbre en ersatz et tel qu’en lui-même”, *Constantinople and its Hinterland*, 289-311.
- Sodini, J. P. (2002). “Marble and Stoneworking in Byzantium, Seventh–Fifteenth Centuries”, *The Economic History of Byzantium: From the Seventh through the Fifteenth Century*, 129-146.
- Softa, M. (2012). *Myra/Andriake Antik Kenti’nin yıkılmasına neden olan tarihsel depremlerin ve izlerinin incelenmesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Spitzing, G. (1989). *Lexikon Byzantinisch-Christlicher Symbole: Der Bilderwelt Griechenlands und Kleinasiens*, Diederichs, München.
- Strabon (2000). *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası Kitap:XII-XIII-XIV*, (çev. Adnan Pekman), Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul.
- Şahin, S. (2011). *Stadiasmus Patarrrensis Likya Eyaleti Roma Yolları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Şimşek, C. (2007). *Laodikeia (Laodikeia ad Lycum)*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Şimşek, C. (2015). *Laodikeia Kilisesi Lykos Vadisi’nde Hıristiyanlık*, Denizli Büyükşehir Belediyesi ve Prof. Dr. Celal Şimşek, Denizli.

- Taddei, A. (2008). "I monumenti protobizantini dell'acropoli di Amphipolis," *Annuario della Scuola Archeologica Italiana di Atene*, 8 (3)/LXXXVI, 253-310.
- Taft, R. F. - Bouras L. (1991). "Altar", *ODB*, I, Oxford University Press, New York.
- Tekinalp, V. M. (2000). *Geç Antik dönem sonrasında ve Ortaçağ'da (M.S. 4.-14. y.y.) Andriake Kenti*, (Basılmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tekinalp, V. M. (2007) "Arykanda Kenti Bizans Dönemi Mimari Plastik ve Liturjik Taş Eserleri", *III. Uluslararası Likya Sempozyumu*, 2, 789-799.
- Temple, Ç. (2010). "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde Bulunan Ajur Tekniğinde "Theodosian" Tipinde Sütun Başlıkları", *Bizans ve Çevre Kültürler. Prof Dr. S. Yıldız Ötüken'e Armağan*, 352-358.
- Temple, Ç. (2013). *Konya/İkonion ve Çevresinde Bulunan Bizans Dönemi Taş Eserleri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Terry, A. (1988) "The Sculpture of the Cathedral of Eufrasius in Porec", *DOP*, 42, 13-64.
- Tezcan, H. (1989). *Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.
- Tiryaki, A. (2012). "Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ne ait bir grup korkuluk levhası" *OLBA*, XX, 493-514.
- Tiryaki, A. (2015). "Architectural decoration of the Episcopal Church of Rhodiapolis in Lycia", *Association for the Study of Marble & Other Stones in Antiquity, X, Proceedings of the Tenth International Conference of ASMOSIA, 21-26 May 2012*, 377-384.
- Tok, E. (2010). "Kuşadası Kadıkalesi/Anaia Kazılarında Mimari Plastik Eserler", *Sanat Tarihi Dergisi*, 1/XIX, 45-55.
- Turani, A. (1975). "Meandr", *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Toplum Yayınevi, Ankara.
- Tyrwhitt, R.S.J. (1880a). "Lion", *A Dictionary of Christian Antiquities*, II, London. 999.
- Tyrwhitt, R.S.J. (1880b). "Peacock", *A Dictionary of Christian Antiquities*, II, London. 1585.
- Türker, A. Ç. (2009). "Early Christian and Byzantine Archaeology on the Valleys around Madytos", *Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ*, 3, Ankara. 51-75.
- Uğurlu, E. (2006) *Olympos nekropolü*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Uğurlu, E. (2007). "Olympos ve Zeniketes'in kalesinin lokalizasyonu", *Adalya*, X, İstanbul. 81-103.
- Uzun, M.C. (2015). *Olympos Antik Kenti Erken Bizans dönemi dini yapılarında malzeme ve teknik*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Vanderheyde, C. (2007). "The Carved Decoration of Middle and Late Byzantine Temples", *Mitteilungen zur Spätantiken Archäologie und Byzantinischen Kunstgeschichte* 5, 77-112.

- Vitruvius (1914) *The Ten Books On Architecture* (çev. Morris Hicky Morgan), Harvard University Press, Cambridge.
- Walter, (1993). "A New Look at the Byzantine Sanctuary Barrier", *Revue des Etudes Byzantine*, 51, 203-228.
- Wessel, K. (1966). "Altar", *RBK*, I, Anton Hiersemann, Stuttgart.
- Westphalen, S. (2000). "The Byzantine Basilica at Priene", *DOP*, 54, 275-280.
- Wright, G. R. H. (1997). "Beycesultan 1954. Some Byzantine Remains", *AnatStud*, 47, 177-193.
- Xydis, S. G, (1947). "The Chancel Barrier, Solea, and Ambo of Hagia Sophia", *The Art Bulletin*, 1/29, 1-24.
- Yıldırım, Ş. (2013). *Side Antik Kentinin Bizans Dönemi Dini Mimarisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

<http://laodikeia.pau.edu.tr/tr/sayfa/laodikeia-kilisesi-calismalari-ve-koruma-catisi>

RESİMLER

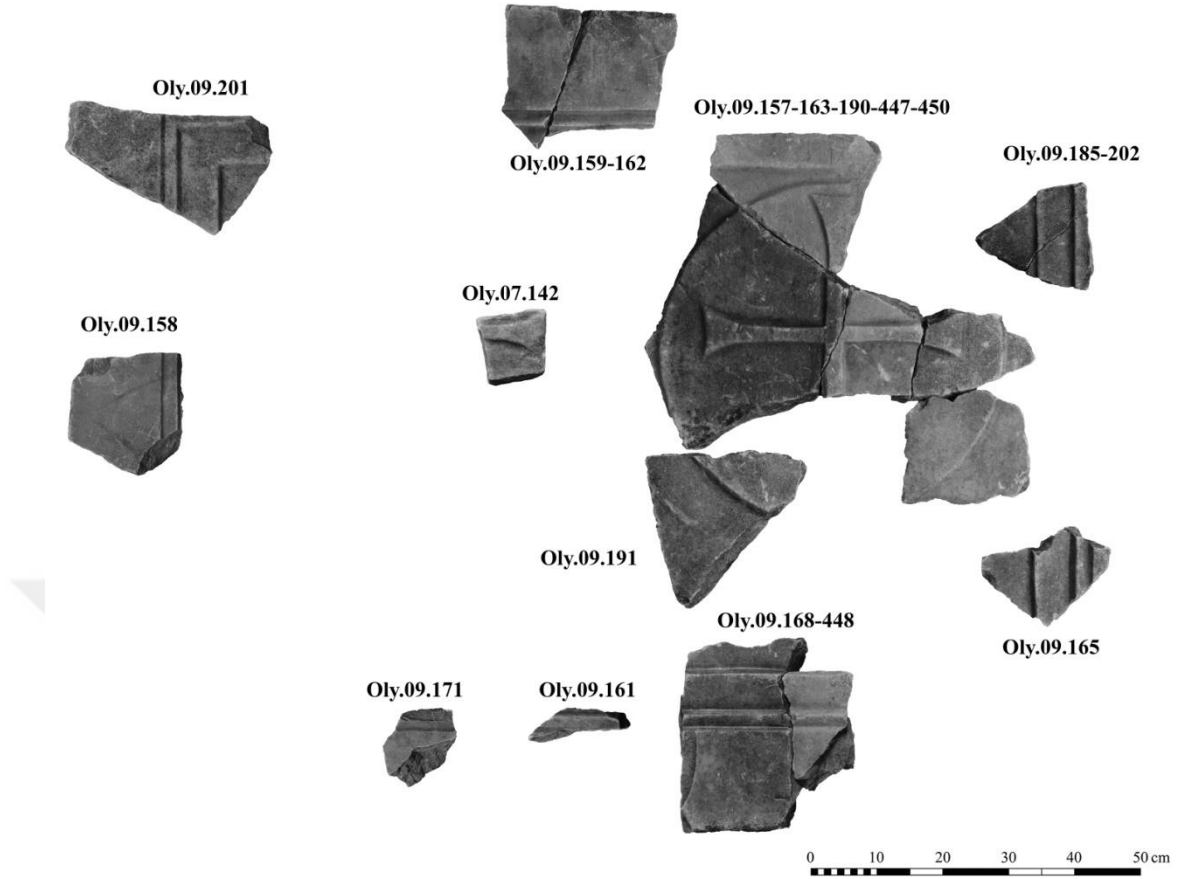

Resim 1. Templon stylobatı (Kat. No. 1)

0 5 10 cm.

Resim 2. Templon sütun kaidesi (Kat. No. 2)

Resim 3. Templon levhası (Kat. No. 3)

Resim 4. Templon levha üstü (Kat. No. 4)

Resim 5. Templon levha üstü (Kat. No. 5)

Resim 6. Templon levha üstü (Kat. No. 6)

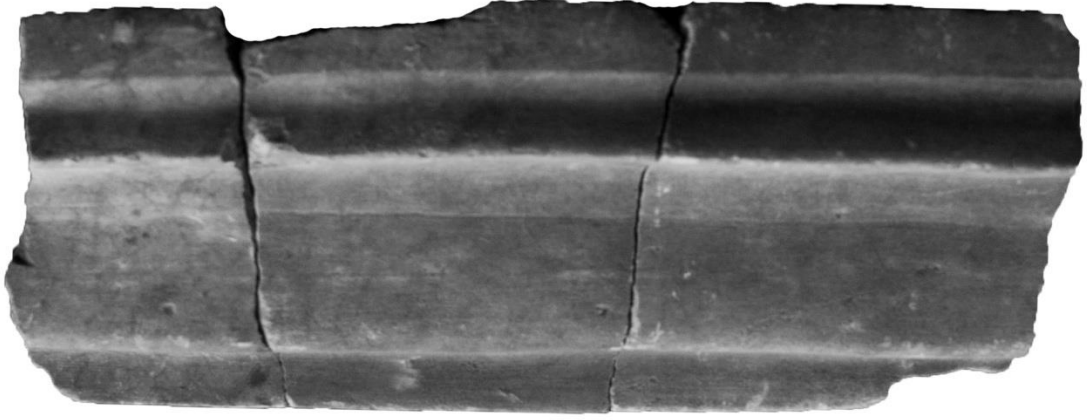
Resim 7. Templon levha üstü (Kat. No. 7)

Resim 8. Templon levha üstü (Kat. No. 8)

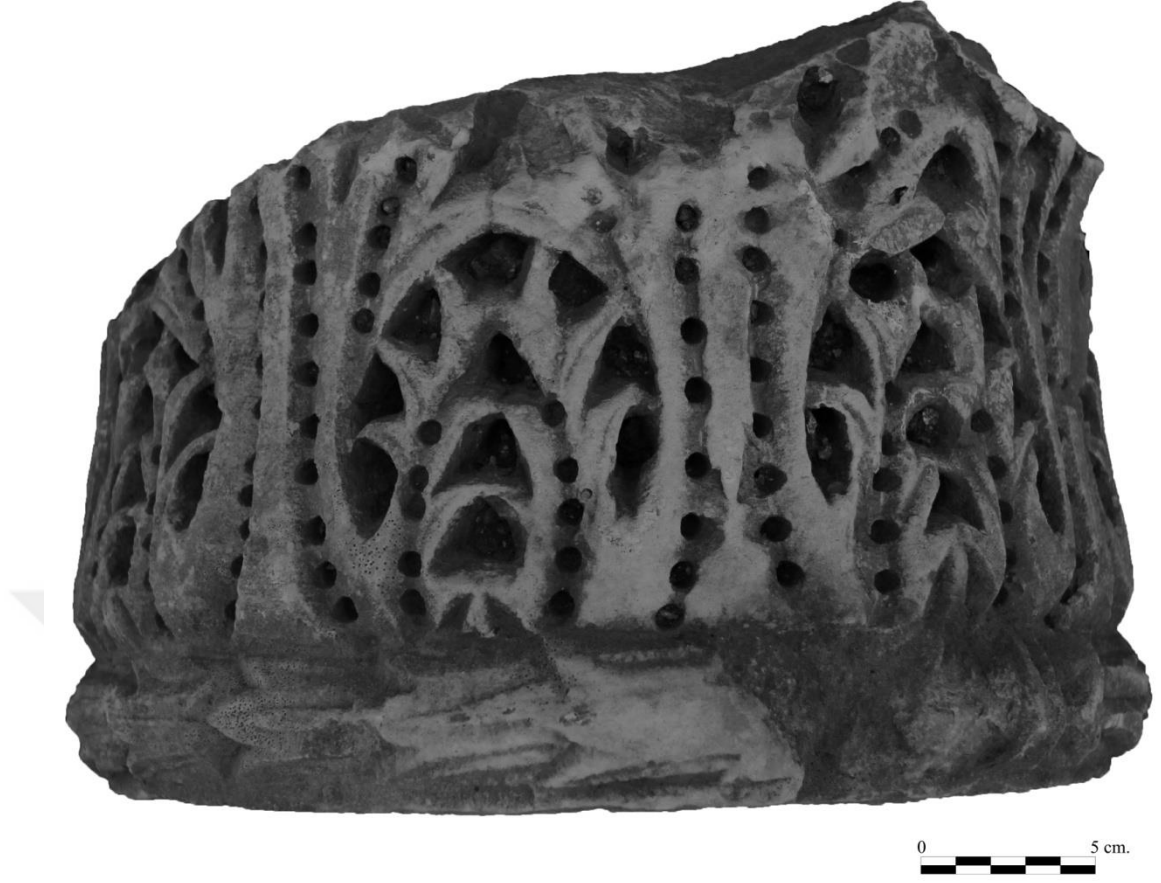
Resim 9. Templon levha üstü (Kat. No. 9)

Resim 10. Templon levha üstü (Kat. No. 10)

Resim 11. Templon levha üstü (Kat. No. 11)

Resim 12. Templon sütun başlığı (Kat. No. 12)

Resim 13. Templon arşitravı (Kat. No. 13)

Resim 14. Templon arşitravı (Kat. No. 14)

Resim 15. Templon arşitravı (Kat. No. 15)

Resim 16. Templon arşitravı (Kat. No. 16)

Resim 17. Templon arşitravı (Kat. No. 17)   Resim 18. Templon arşitravı (Kat. No. 18)

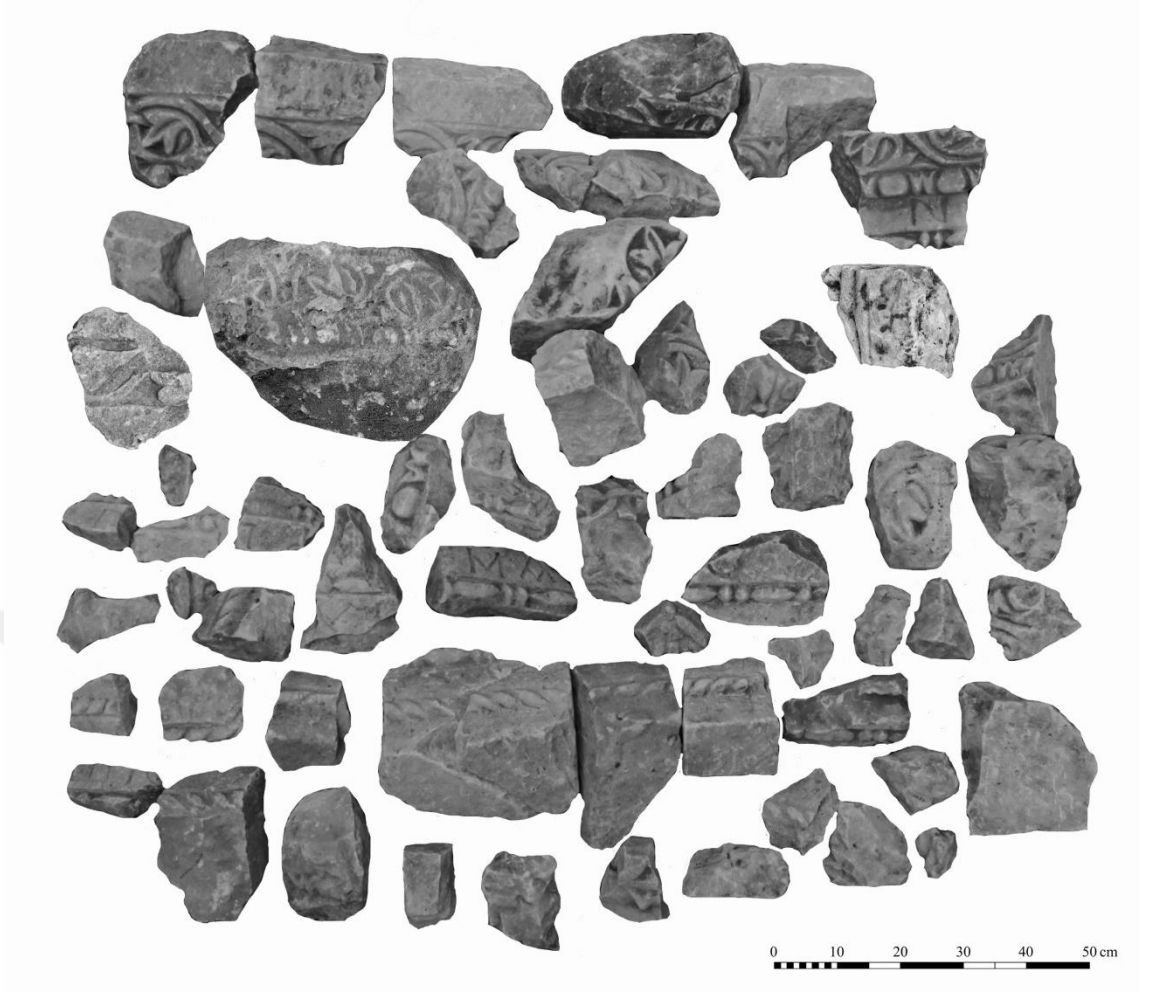

Resim 19. Templon arşitravı (Kat. No. 19)

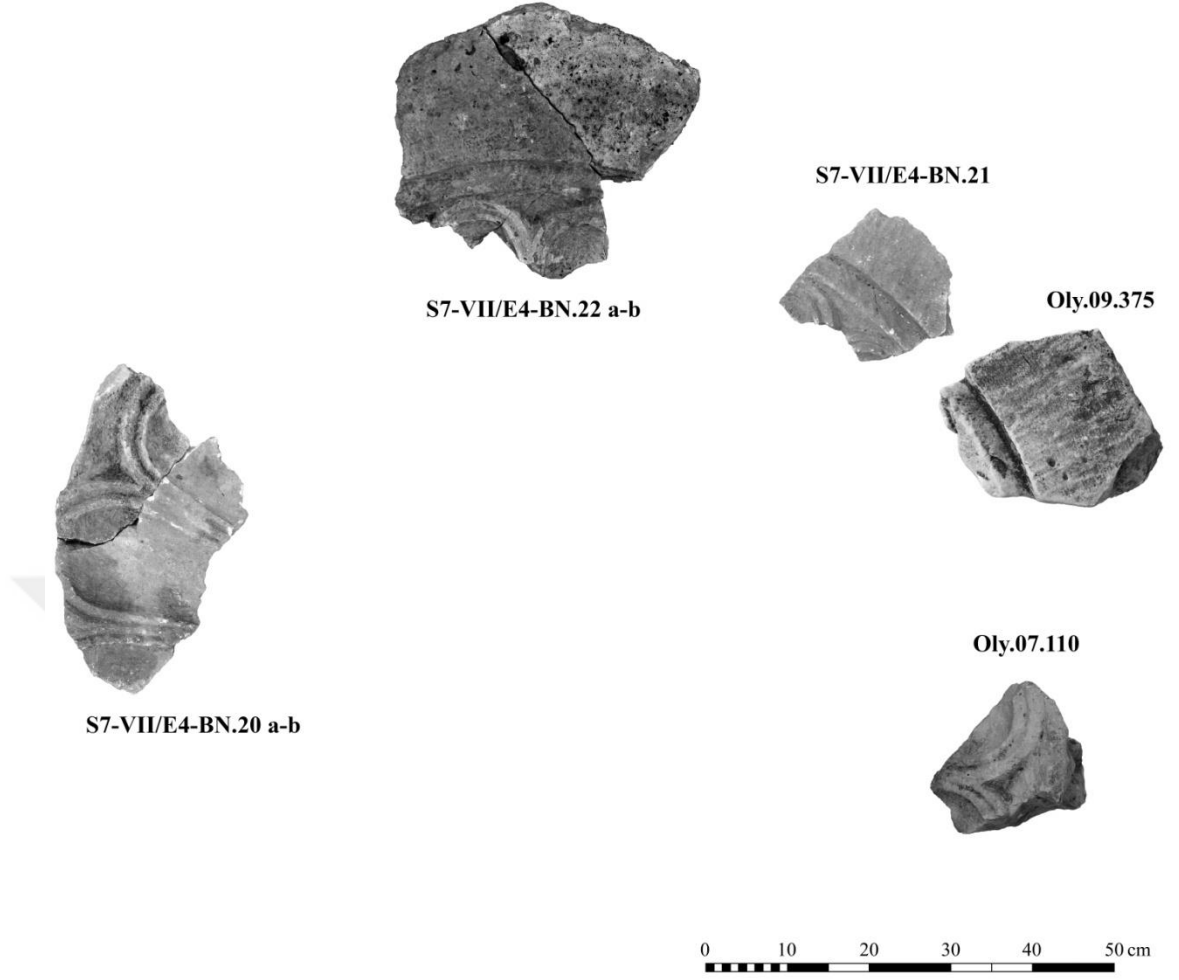
Resim 20. Templon arşitravı (Kat. No. 20)

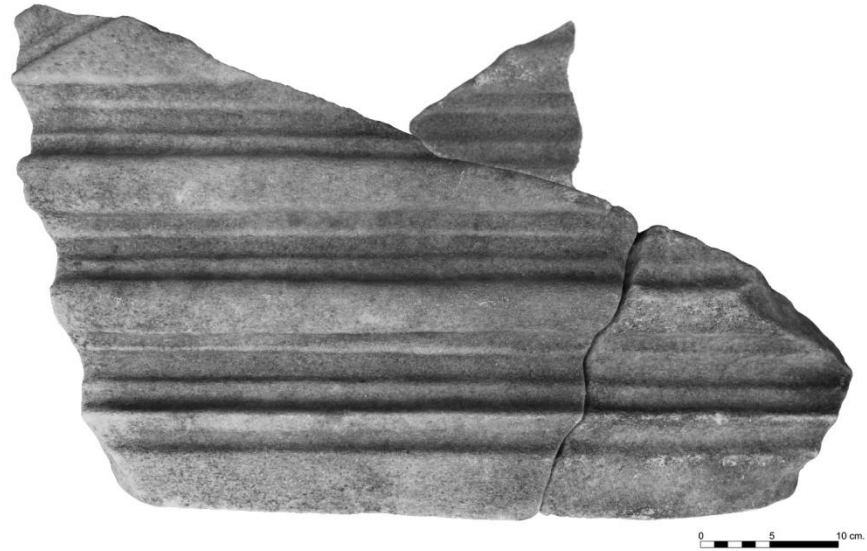
Resim 21. Templon arşitravları toplu (Kat. No. 21)

Resim 22. Altar tablası (Kat. No. 22)

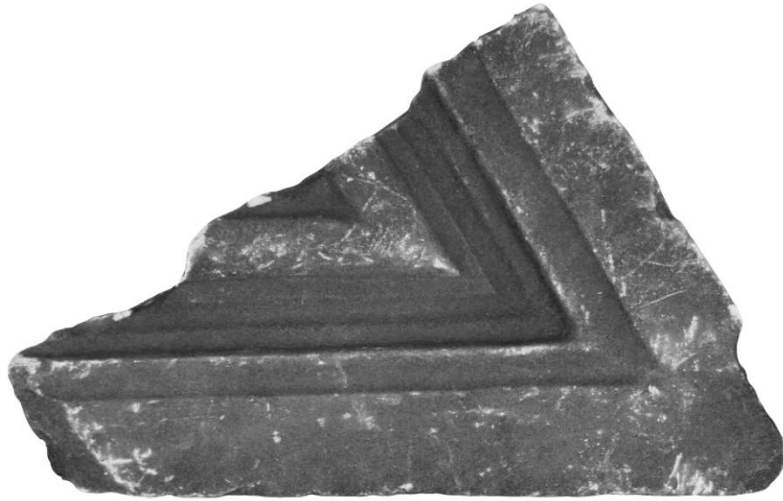
Resim 23. Altar tablası (Kat. No. 23)

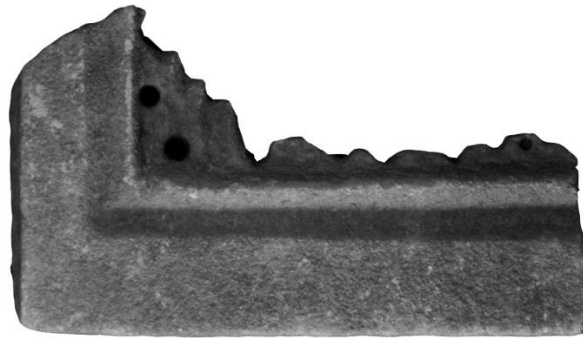
Resim 24. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 24)

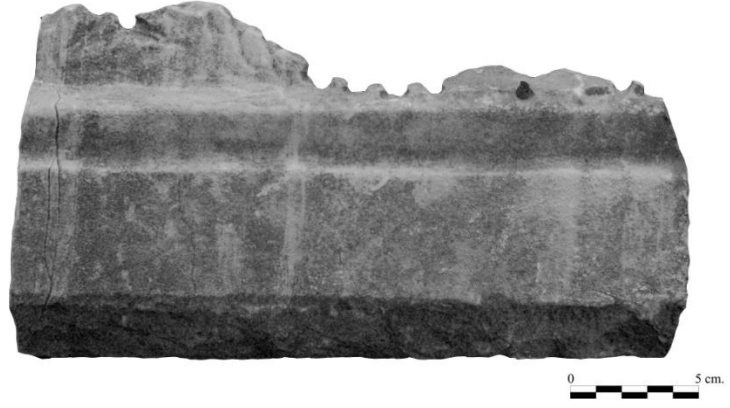
Resim 25. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 25)

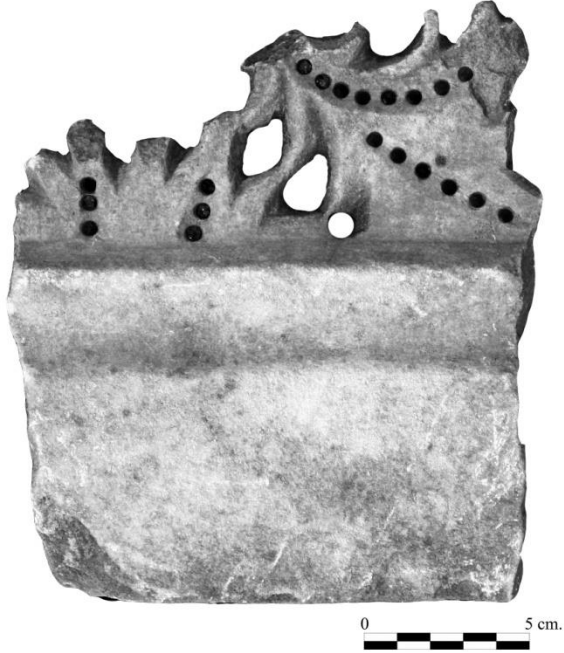
Resim 26. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 26)

Resim 27. Kathedra yan levhası (Kat. No. 27)

Resim 28. Kathedra yan levhası (Kat. No. 28)

Resim 29. Kathedra yan levhası (Kat. No. 29)

Resim 30. Kathedra yan levhası (Kat. No. 30)

Resim 31. Kathedra yan levhası (Kat. No. 31)

Resim 32. Kathedra yan levhası (Kat. No. 32)

Resim 33. Kathedra yan levhası (Kat. No. 33)

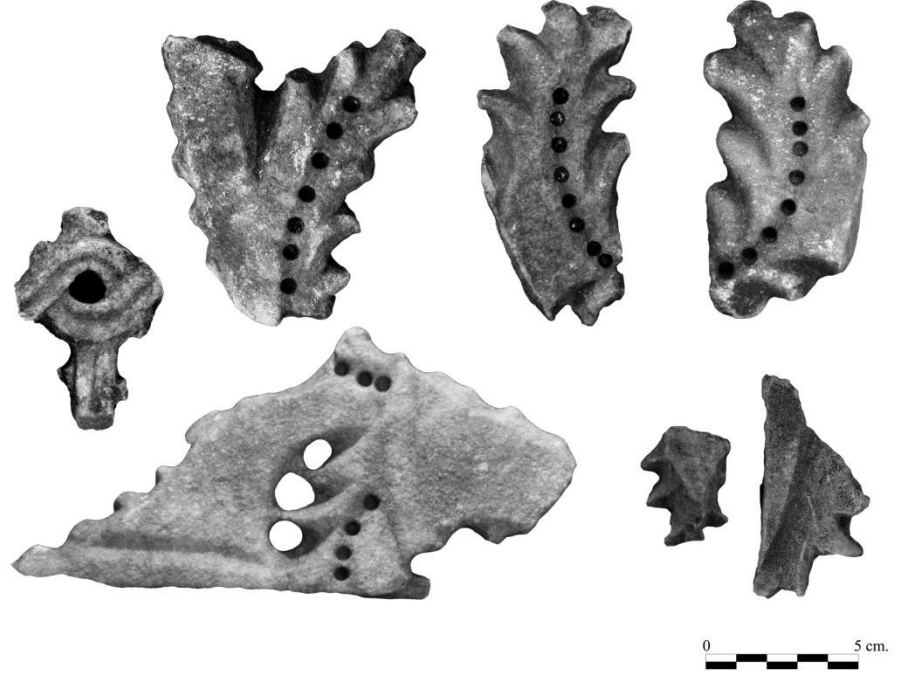
Resim 34. Kathedra yan levhası (Kat. No. 34)

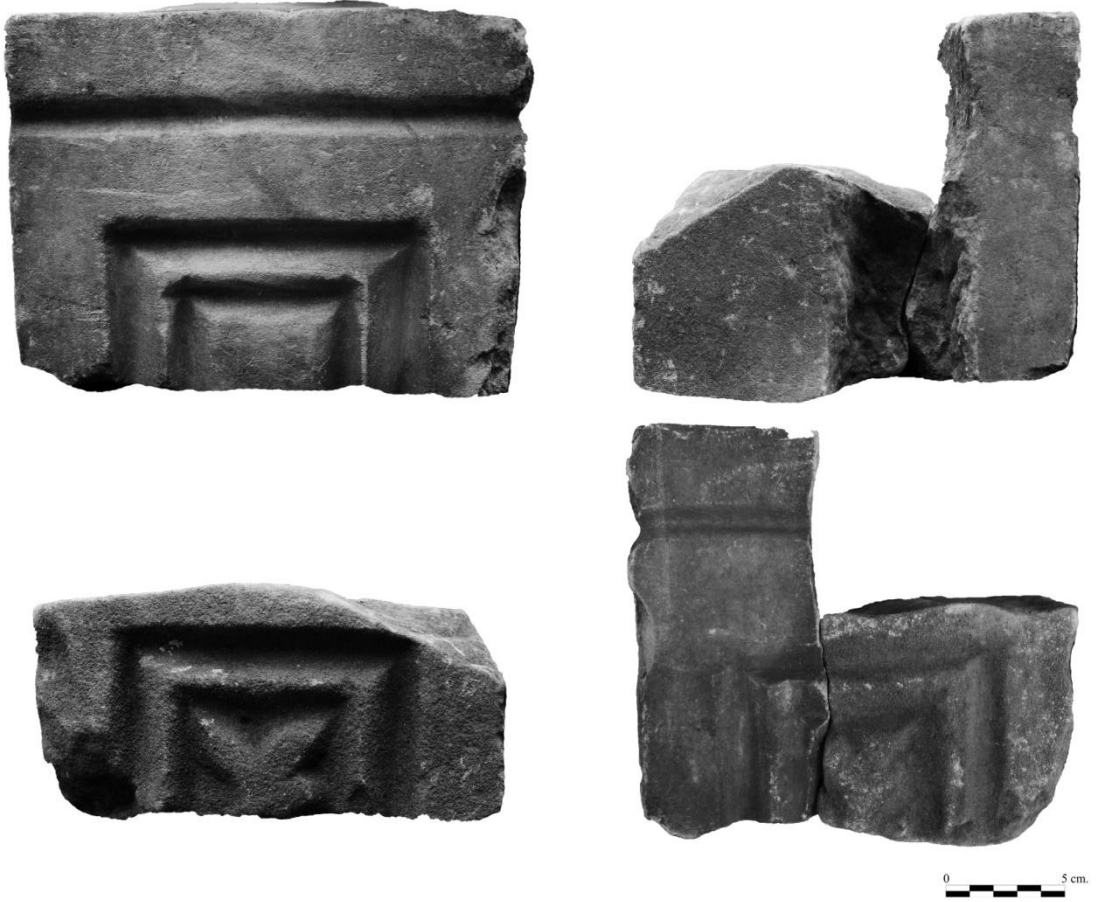
Resim 35. Kathedra yan levhası (Kat. No. 35)

Resim 36. Kathedra yan levhası (Kat. No. 36)

Resim 37. Kathedra yan levhası toplu (Kat. No. 37)

Resim 38. Balüster (Kat. No. 38)

0 5 cm.

Resim 39. Balüster (Kat. No. 39)

0 5 cm.

Resim 40. Balüster (Kat. No. 40)

0 5 cm.

Resim 41. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 41)

0 5 cm.

Resim 42. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 42)

0 5 cm.

Resim 43. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 43)

0 5 cm.

Resim 44. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 44)

Resim 45. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 45)

Resim 46. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 46)

Resim 47. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 47)

Resim 48. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 48)

Resim 49. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 49)

Resim 50. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 50)

0 5 cm.

Resim 51. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 51)

0 5 cm.

Resim 52. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 52)

0 5 10 cm.

Resim 53. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 53)

0 5 cm.

Resim 54. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 54)

0 5 10 cm.

Resim 55. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 55)

0 5 10 cm.

Resim 56. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 56)

Resim 57. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 57)

Resim 58. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 58)

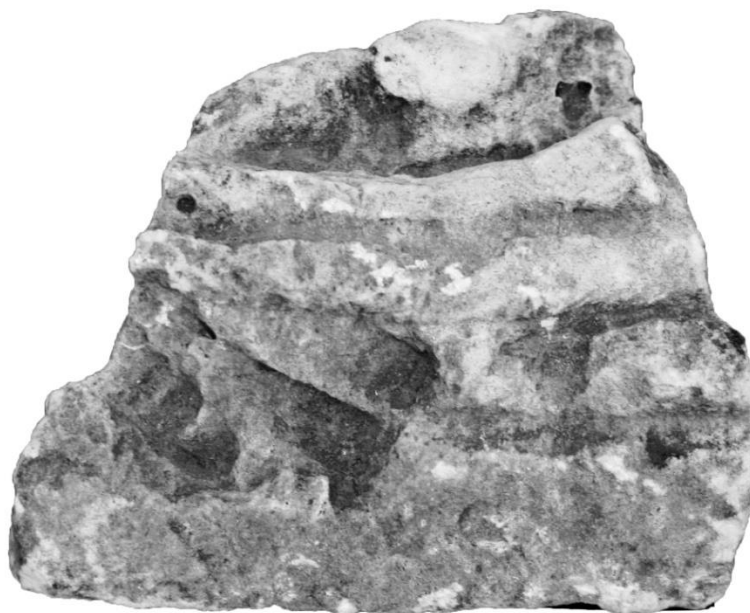

Resim 59. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 59)

Resim 60. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 60)

Resim 61. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 61)

Resim 62. Levha yanı (Kat. No. 62)

Resim 63. Levha yanı (Kat. No. 63)

Resim 64. Levha yanı (Kat. No. 64)

Resim 65. Levha yanı (Kat. No. 65)

Resim 66. Levha yanı (Kat. No. 66)

Resim 67. Levha (Kat. No. 67)

Resim 68. Levha (Kat. No. 68)

Resim 69. Levha (Kat. No. 69)

Resim 70. Levha (Kat. No. 70)

Resim 71. Levha (Kat. No. 71)

Resim 72. Levha (Kat. No. 72)

Resim 73. Levha (Kat. No. 73)

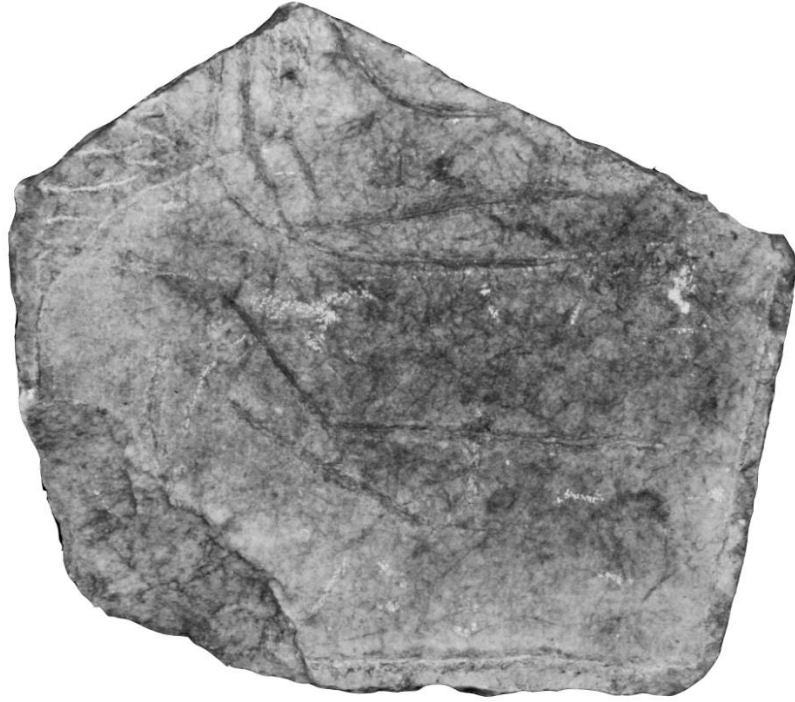
Resim 74. Levha (Kat. No. 74)

Resim 75. Levha (Kat. No. 75)

Resim 76. Levha (Kat. No. 76)

Resim 77. Levha (Kat. No. 77)

Resim 78. Levha (Kat. No. 78)

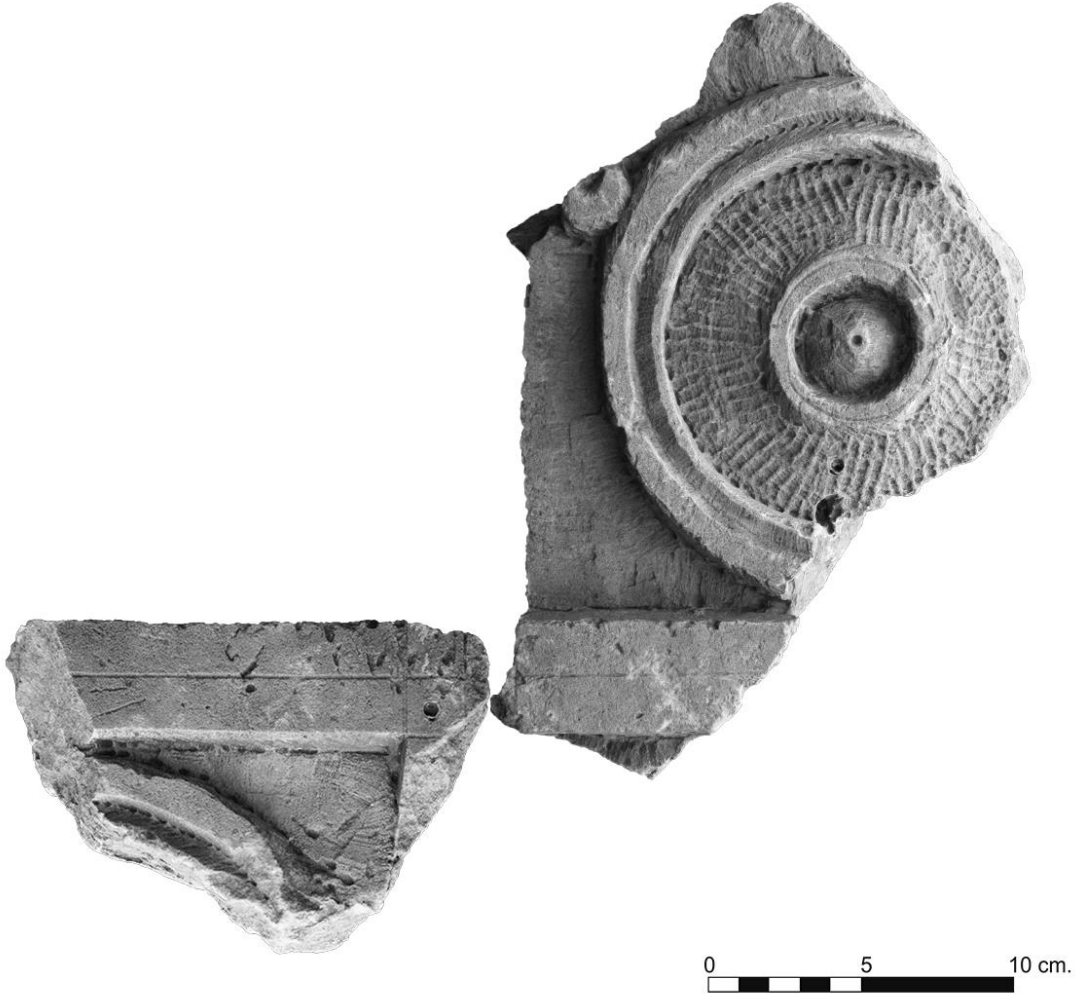
Resim 79. Levha (Kat. No. 79)

Resim 80. Levha (Kat. No. 80)

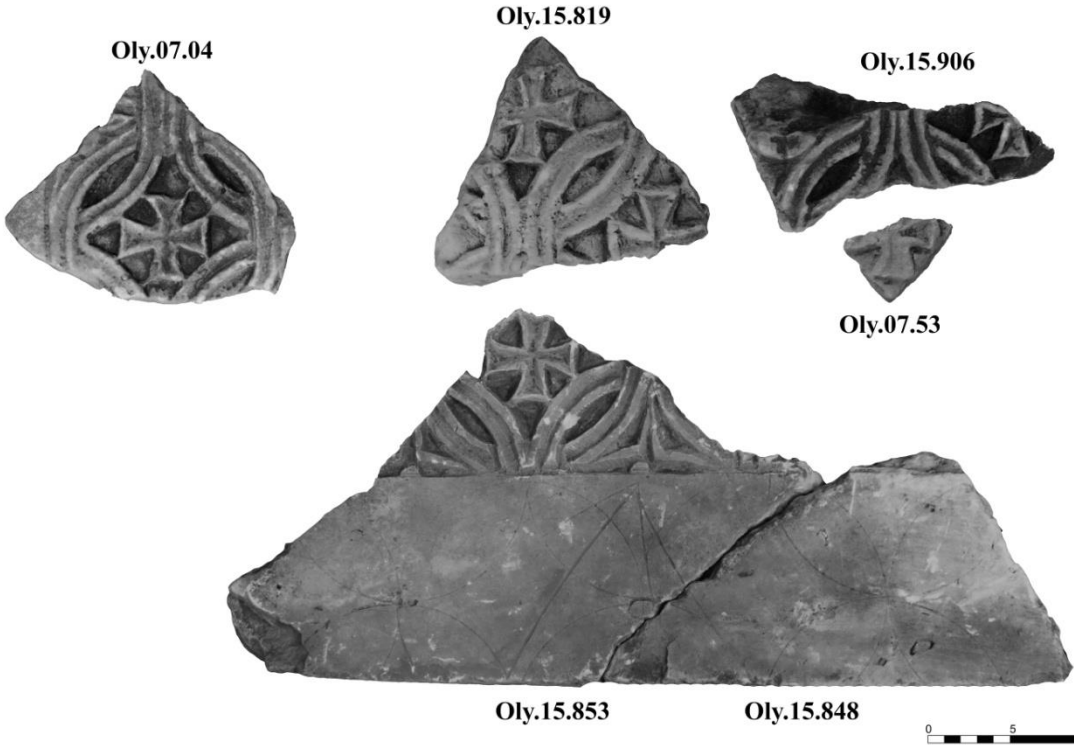
Resim 81. Levha (Kat. No. 81)

Resim 82. Levha (Kat. No. 82)

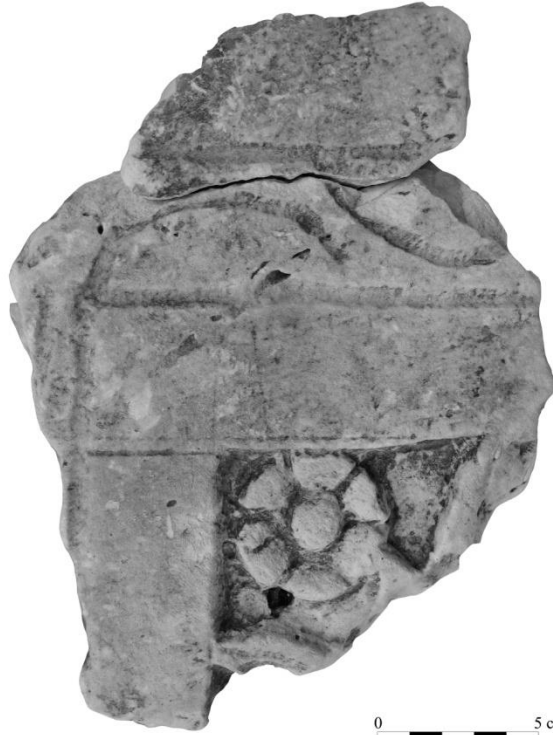
Resim 83. Levha (Kat. No. 83)

Resim 84. Levha (Kat. No. 84)

Resim 85. Levha (Kat. No. 85)

Resim 86. Levha (Kat. No. 86)

Resim 87. Levha (Kat. No. 87)

Resim 88. Levha (Kat. No. 88)

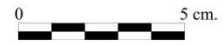
Oly.15.866

Oly.15.867

Oly.15.869

Oly.15.868

Resim 89. Levha (Kat. No. 89)

Oly.11.476

Oly.11.477

Resim 90. Levha (Kat. No. 90)

Resim 91. Levha (Kat. No. 91)

Resim 92. Levha (Kat. No. 92)

0 5 10 cm.

Resim 93. Levha (Kat. No. 93)

Oly.09.341

Oly.09.331

Oly.09.321

Oly.09.281

Oly.09.280

0 5 10 cm.

Resim 94. Levha (Kat. No. 94)

0 5 cm.

Resim 95. Levha (Kat. No. 95)

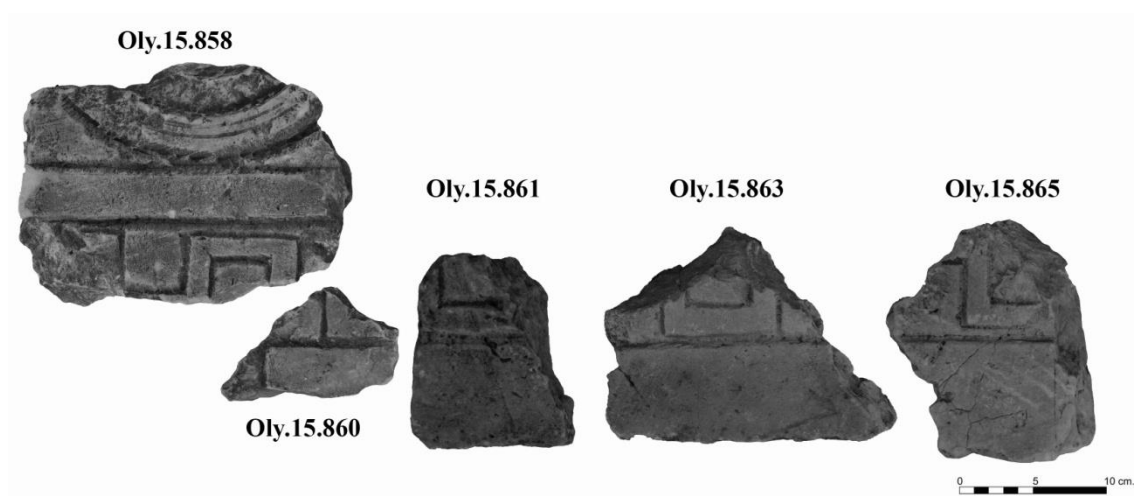

Resim 96. Levha (Kat. No. 96)

Resim 97. Levha (Kat. No. 97)

Resim 98. Levha (Kat. No. 98)

0 5 10 cm.

Resim 99. Levha (Kat. No. 99)

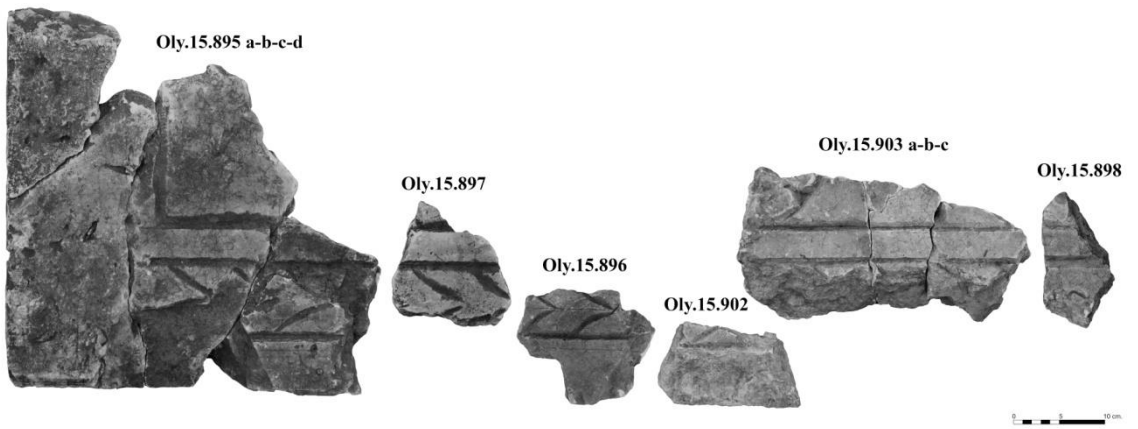

0 5 cm.

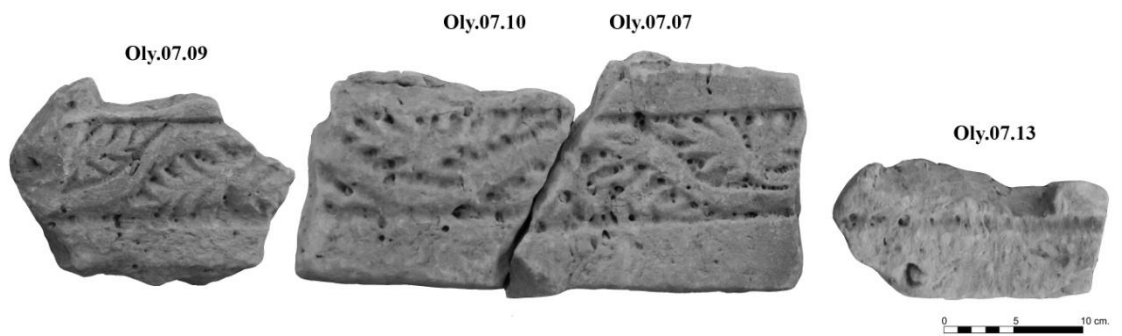
Resim 100. Levha (Kat. No. 100)

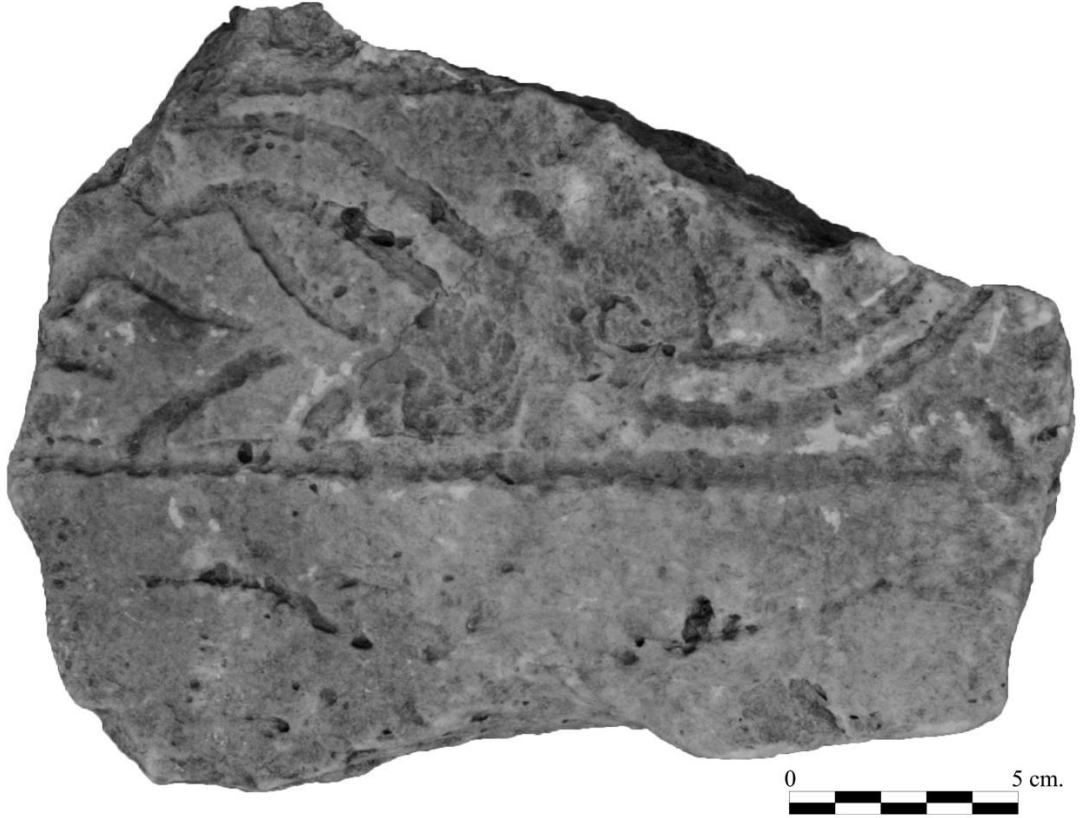
Resim 101. Levha (Kat. No. 101)

Resim 102. Levha (Kat. No. 102)

Resim 103. Levha (Kat. No. 103)

Resim 104. Levha (Kat. No. 104)

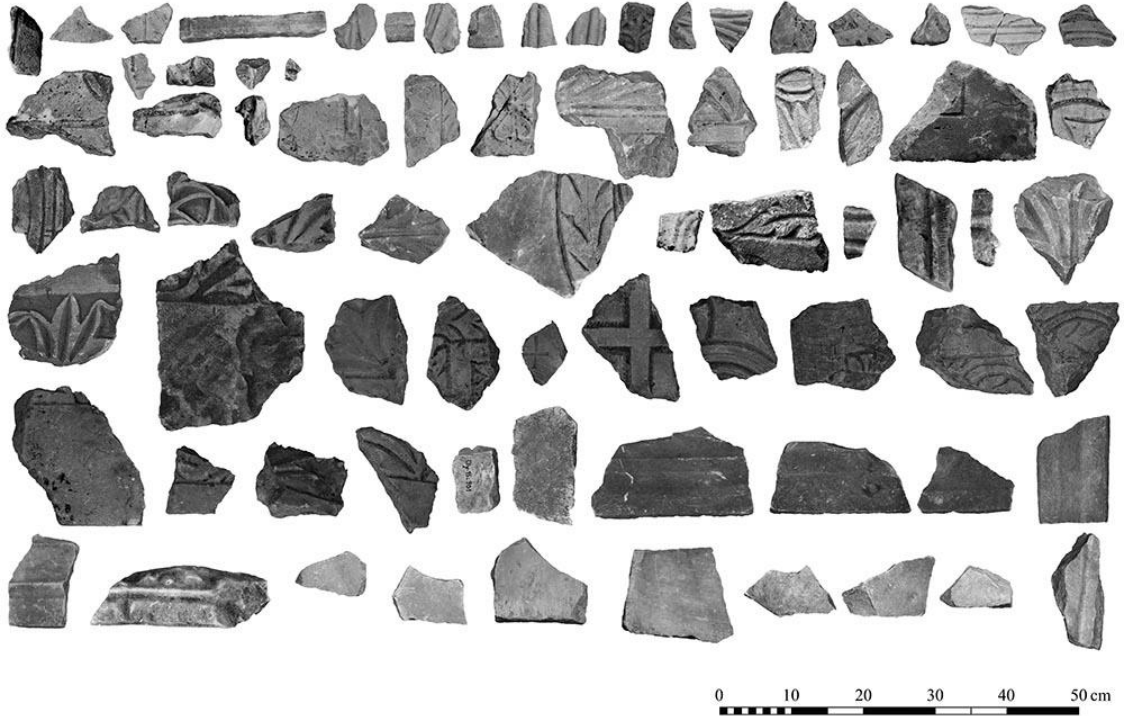
Oly.09.260

Oly.09.314

Resim 105. Levha (Kat. No. 105)

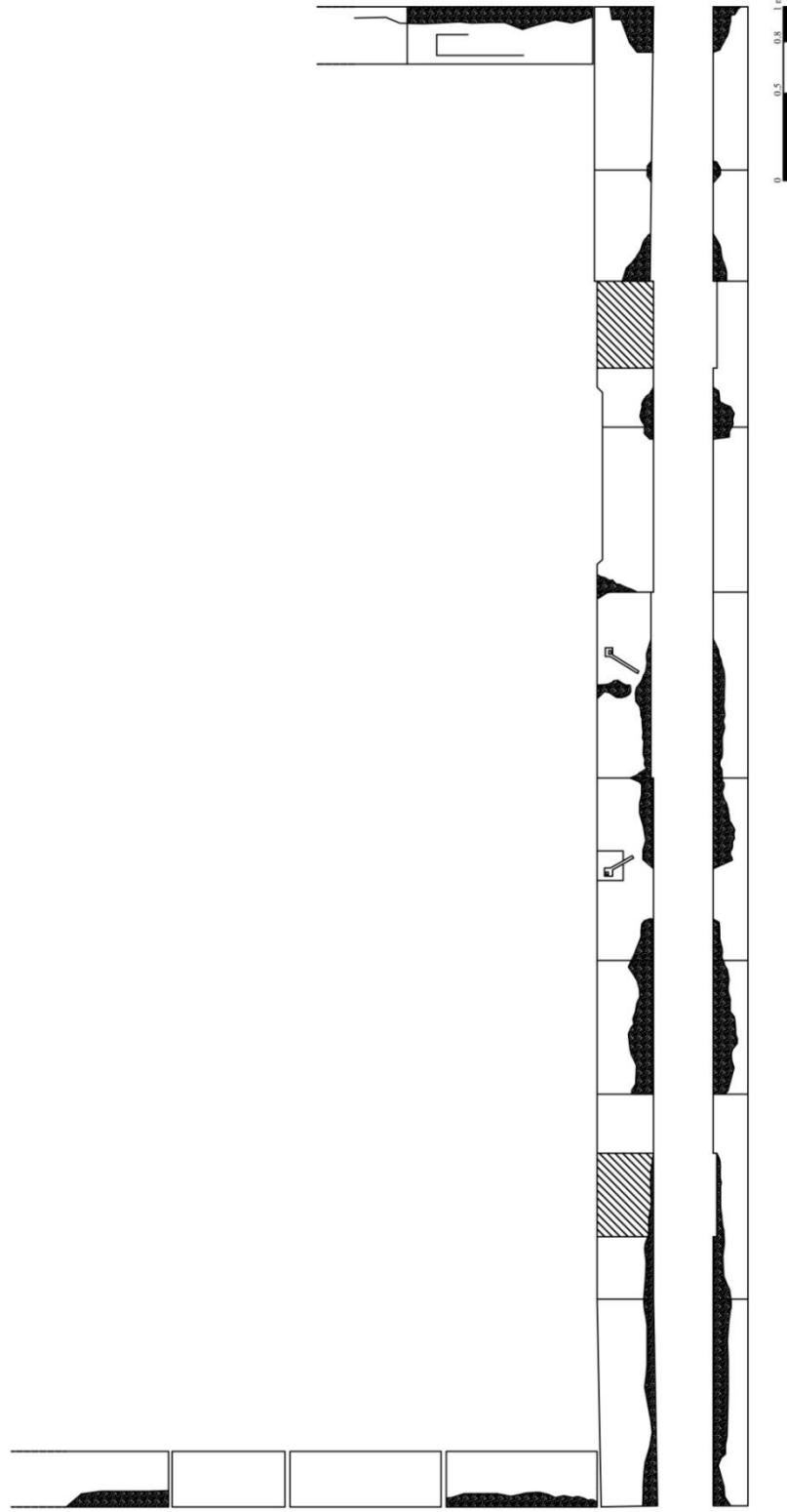

Resim 106. Levha (Kat. No. 106)

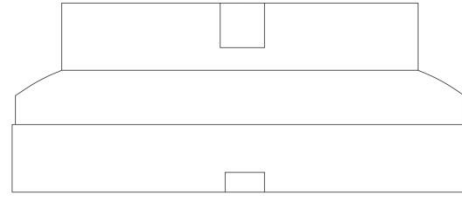
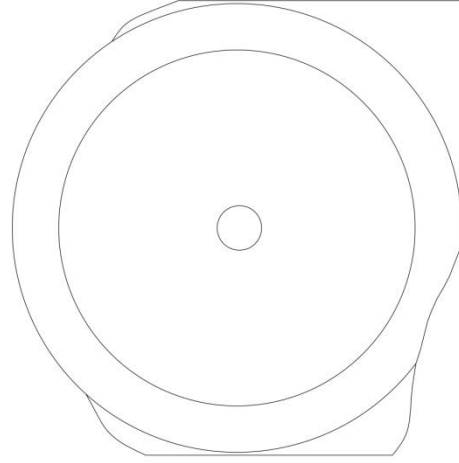

Resim 107. Levha toplu (Kat. No. 107)

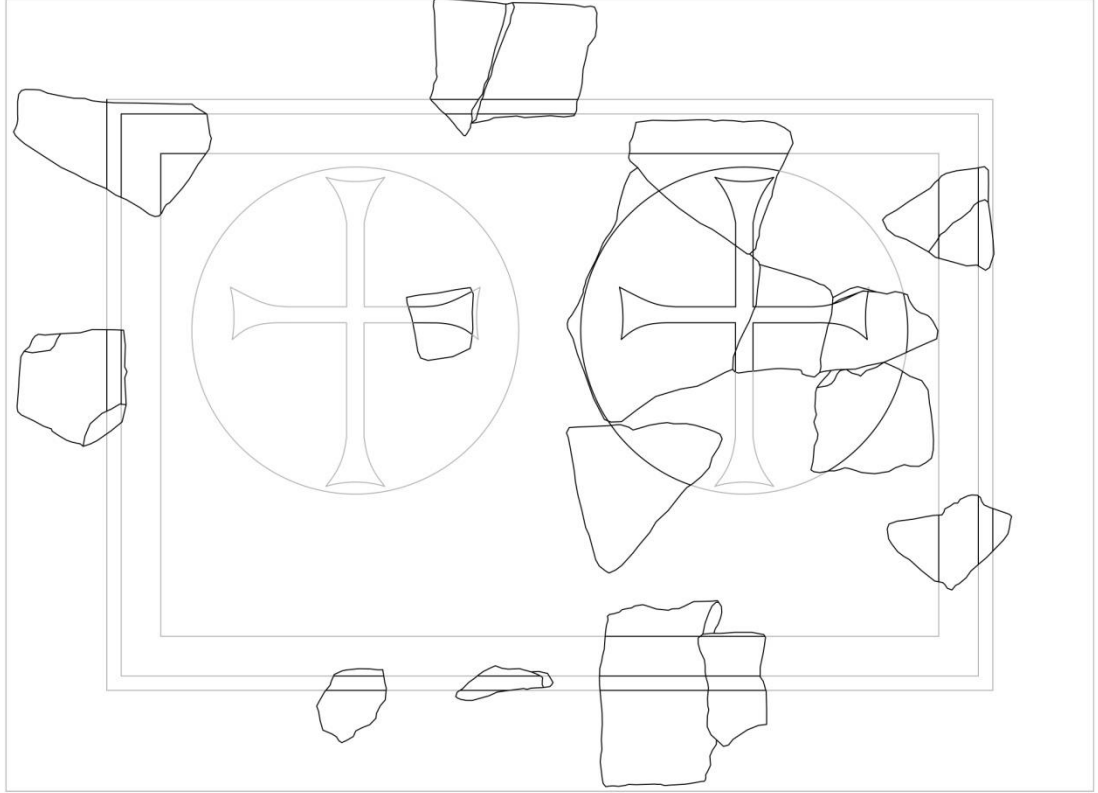
ÇİZİMLER

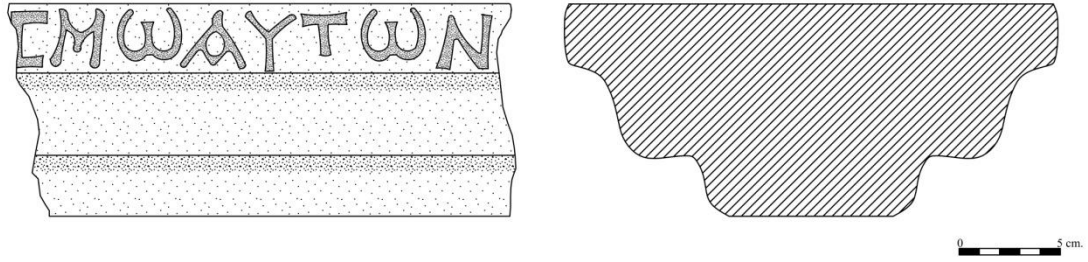
Çizim 1. Templon stylobatı (Kat. No. 1)

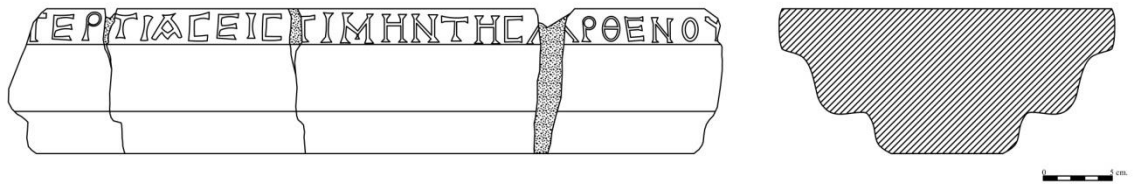
Çizim 2. Templon sütun kaidesi (Kat. No. 2)

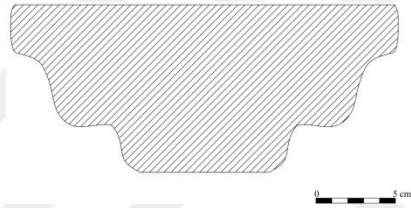
Çizim 3. Templon levhası restitüsyonu (Kat. No. 3)

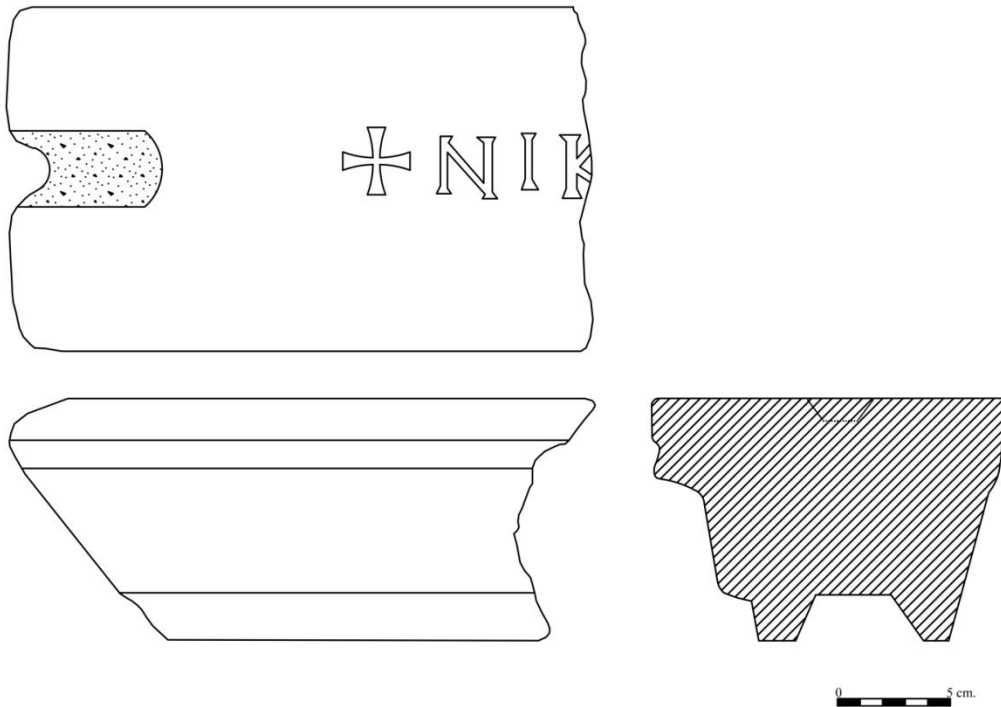
Çizim 4. Templon levha üstü (Kat. No. 4)

Çizim 5. Templon levha üstü (Kat. No. 5)

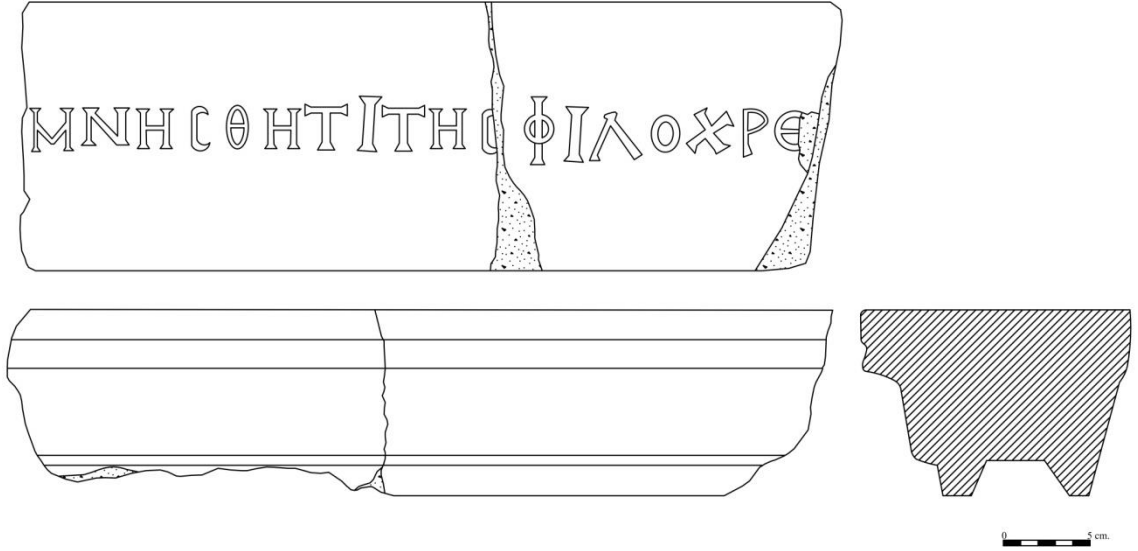

Çizim 6. Templon levha üstü (Kat. No. 6)

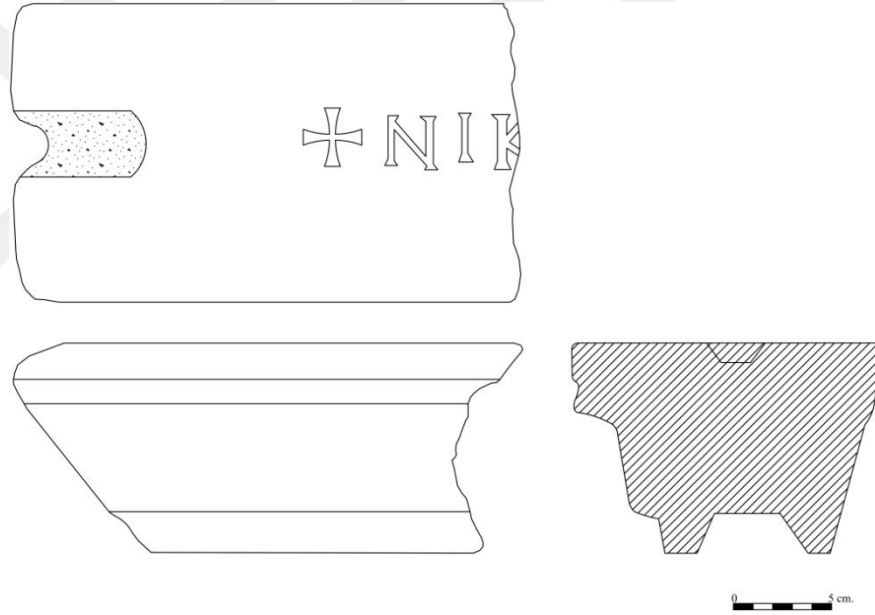

Çizim 7. Templon levha üstü (Kat. No. 7)

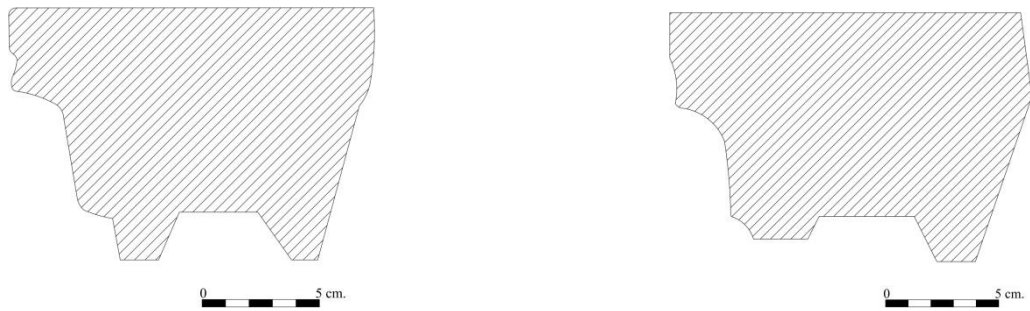

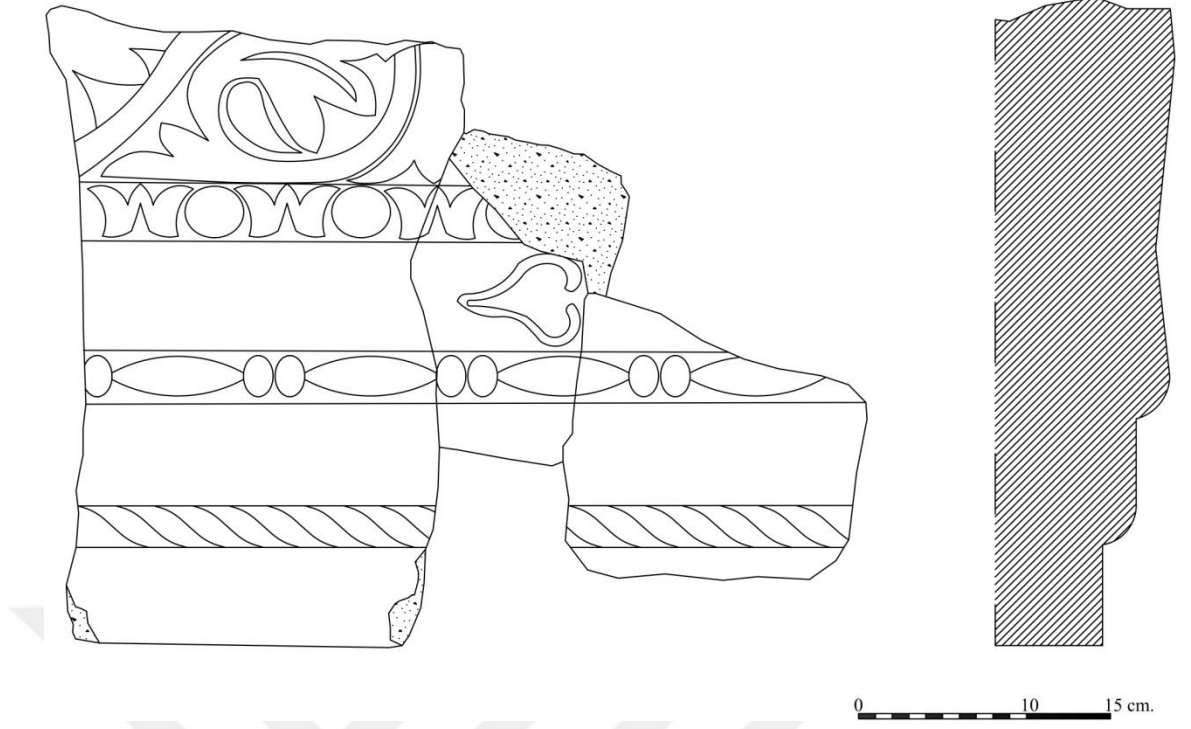
Çizim 8. Templon levha üstü (Kat. No. 8)

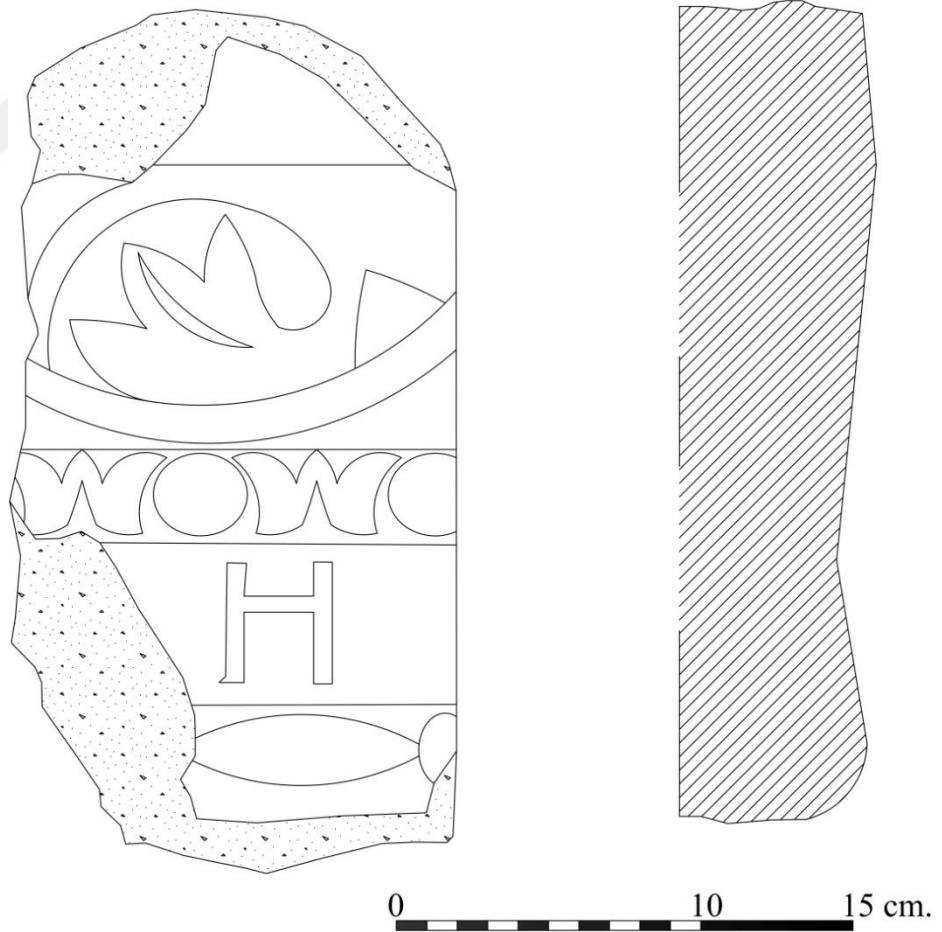
Çizim 9. Templon levha üstü (Kat. No. 9)

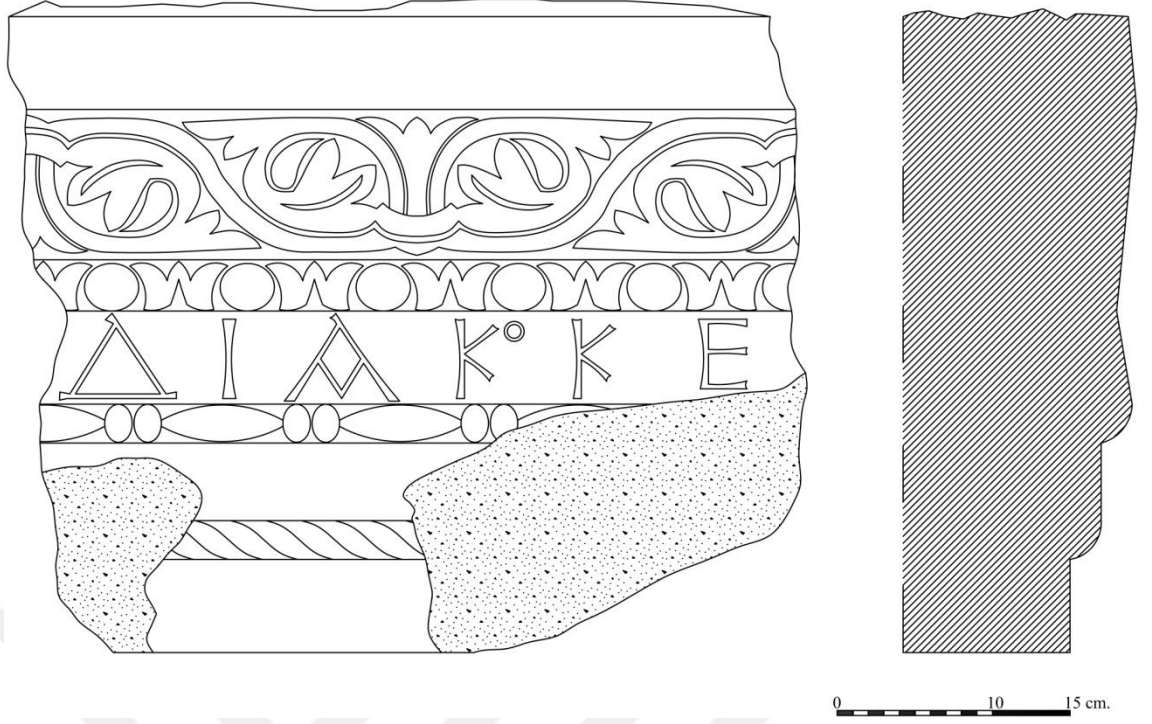
Çizim 10. -11. Templon levha üstü (Kat. No. 10-11)

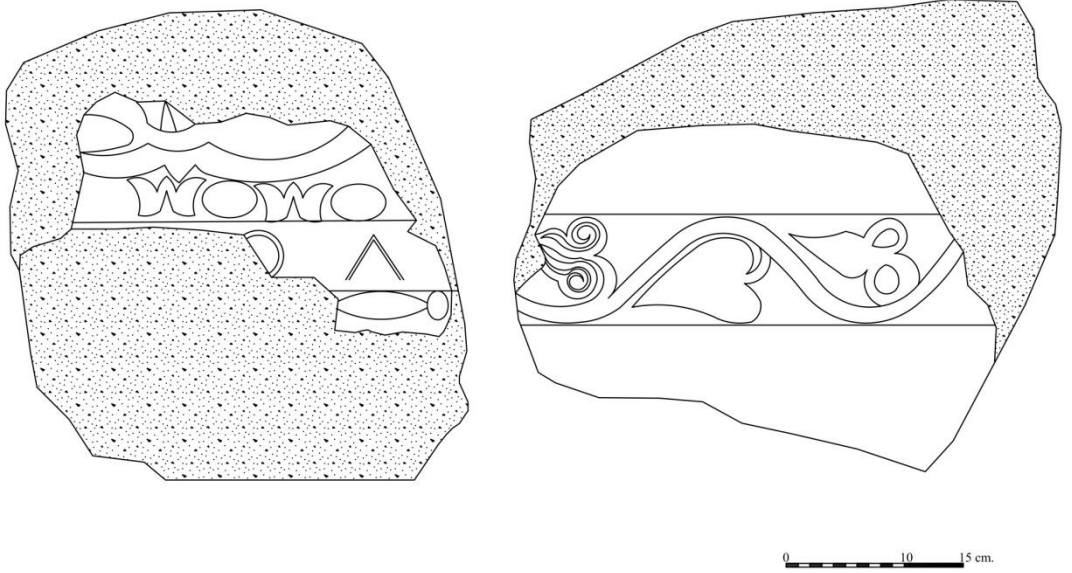
Çizim 12. Templon arşitravı (Kat. No. 13)

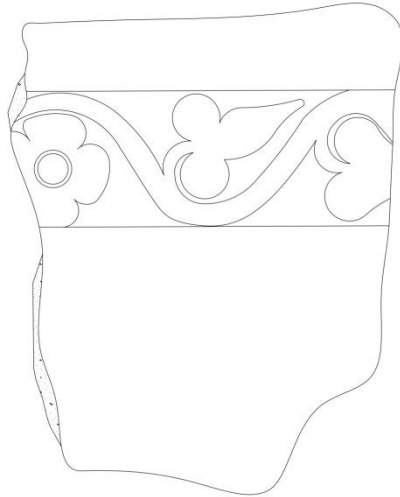
Çizim 13. Templon arşitravı (Kat. No. 14)

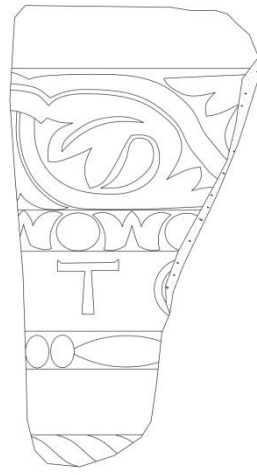
Çizim 14. Templon arşitravı (Kat. No. 15)

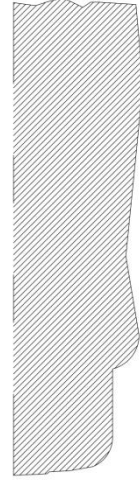
Çizim 15. Templon arşitravı (Kat. No. 16)

0 10 15 cm.

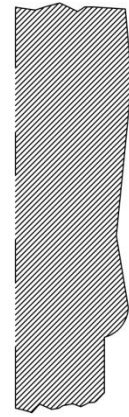
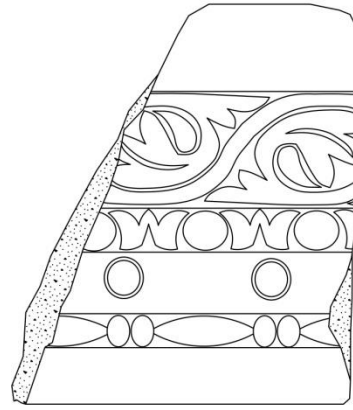
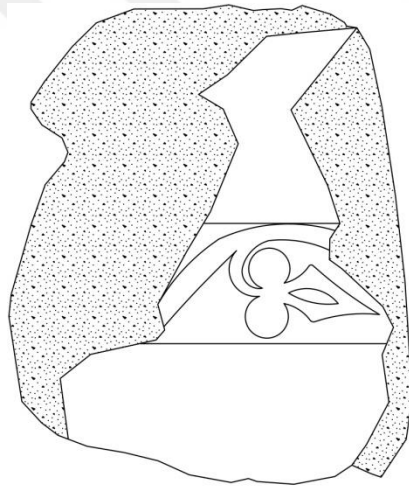

0 10 15 cm.

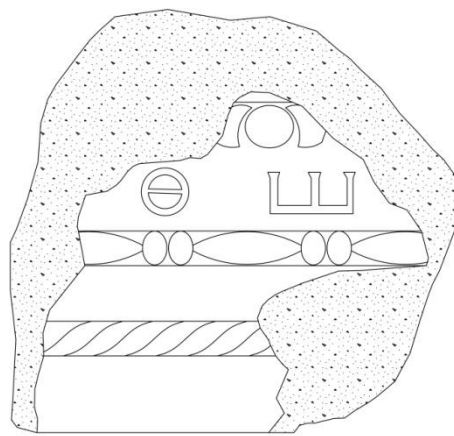
Çizim 16. Templon arşitravı (Kat. No. 17)

Çizim 17. Templon arşitravı (Kat. No. 18)

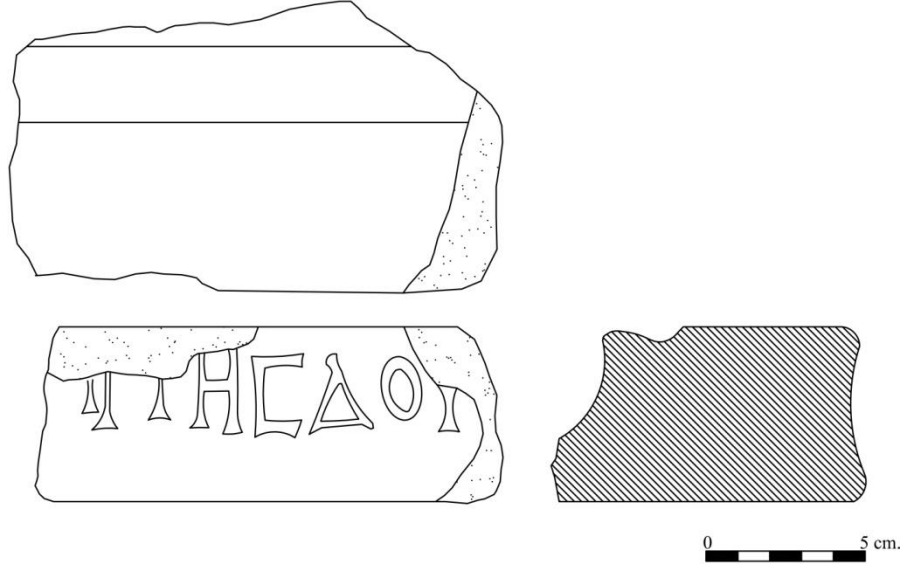
0 10 15 cm.

Çizim 18. Templon arşitravı (Kat. No. 19)

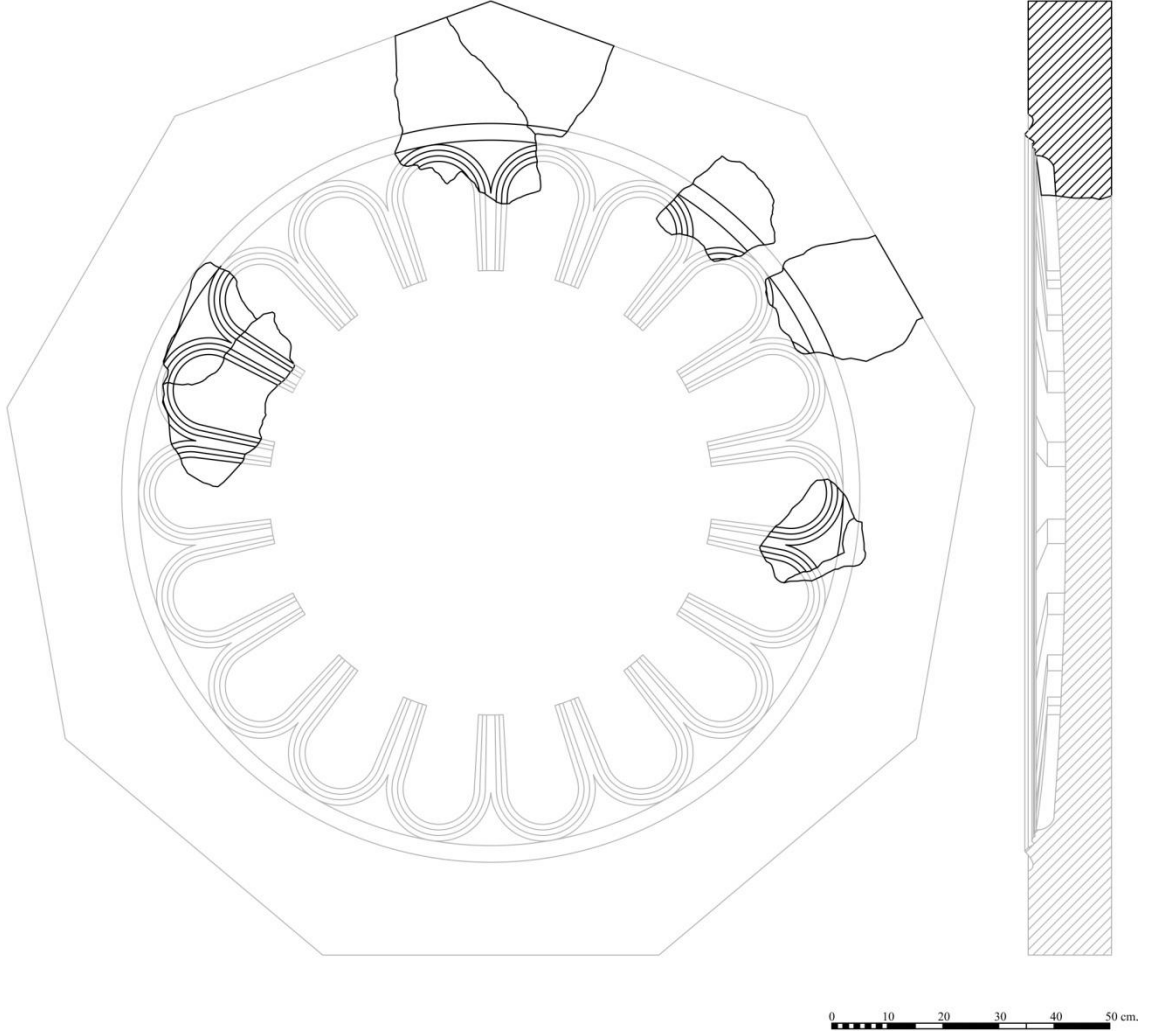

0 10 15 cm.

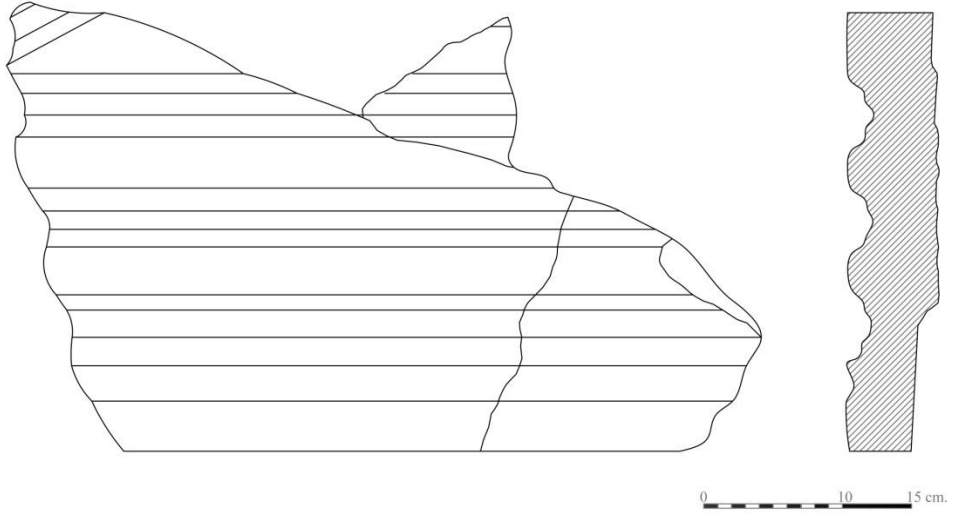
Çizim 19. Templon arşitravı (Kat. No. 20)

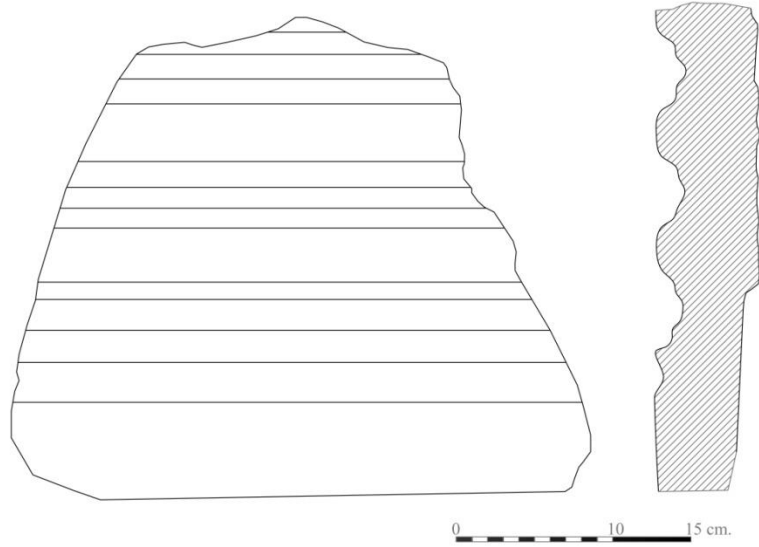
Çizim 20. Altar tablası (Kat. No. 22)

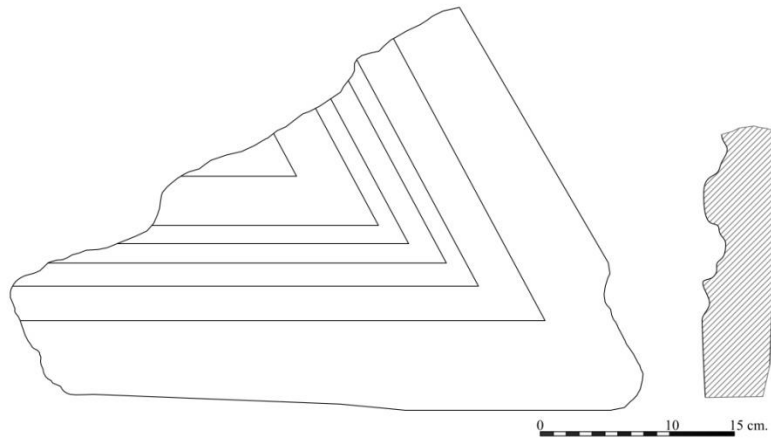
Çizim 21. Altar tablası (Kat. No. 23)

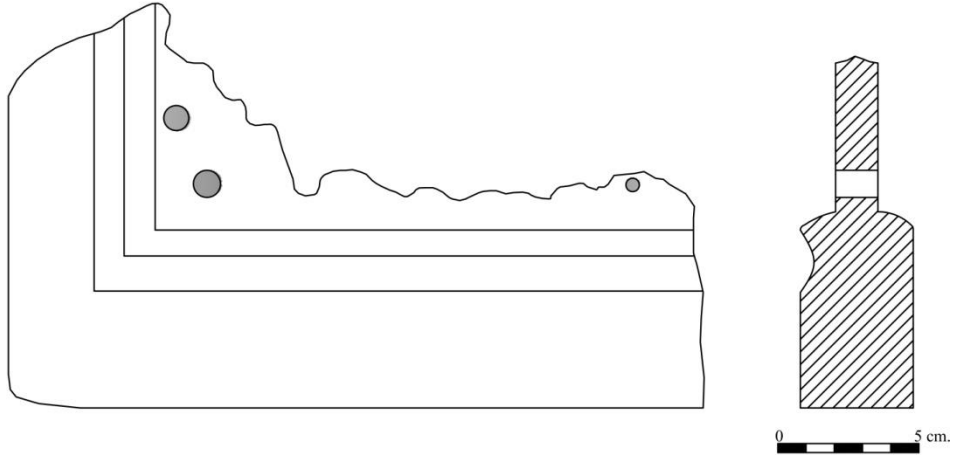
Çizim 22. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 24)

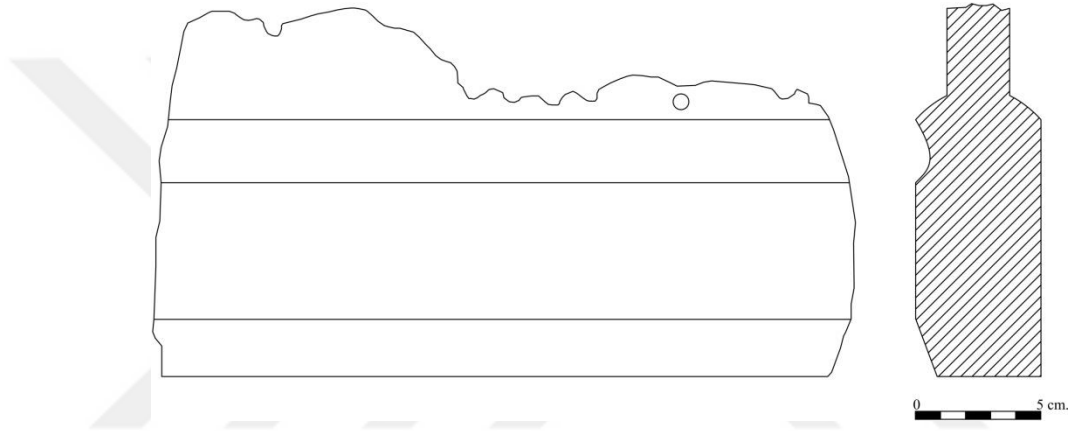
Çizim 23. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 25)

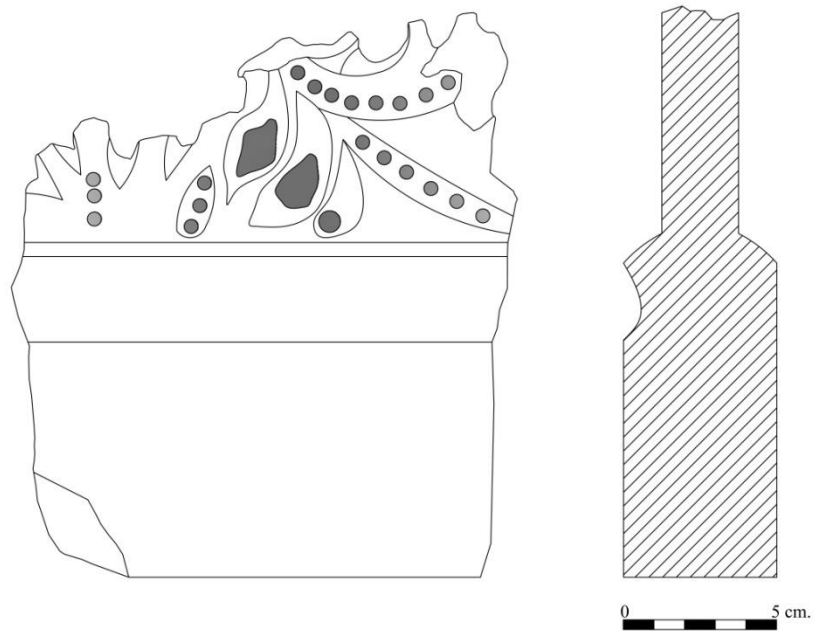
Çizim 24. Ambon merdiveni yan levhası (Kat. No. 26)

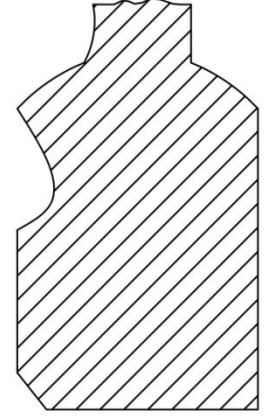
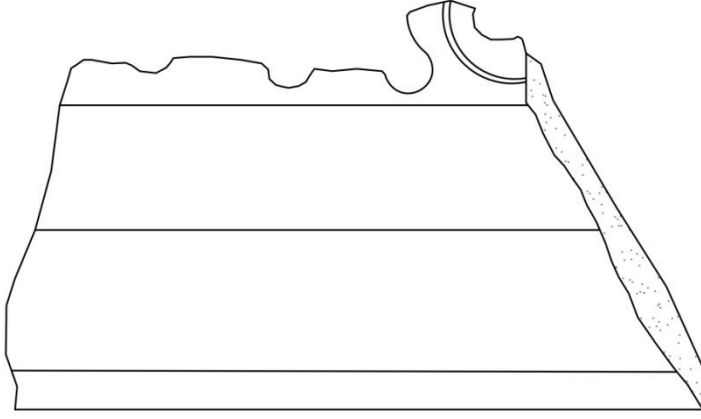
Çizim 25. Kathedra yan levhası (Kat. No. 27)

Çizim 26. Kathedra yan levhası (Kat. No. 28)

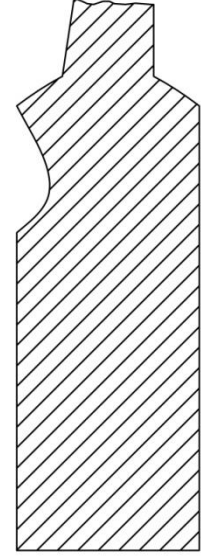
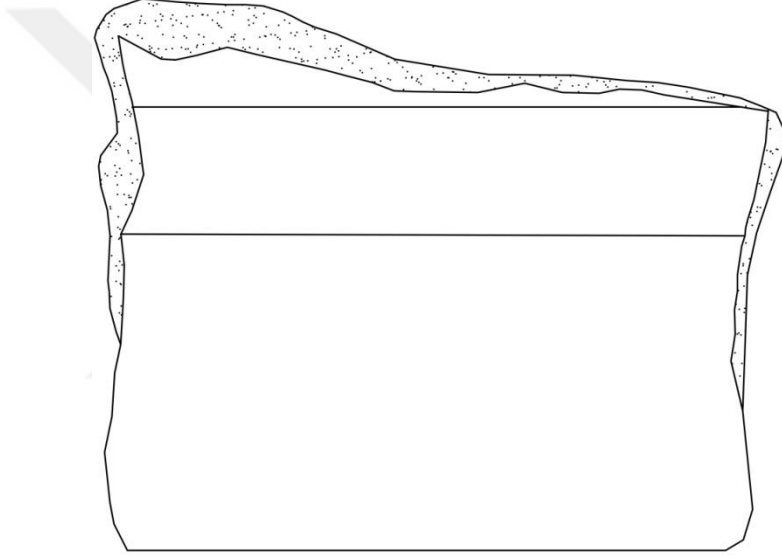

Çizim 27. Kathedra yan levhası (Kat. No. 29)

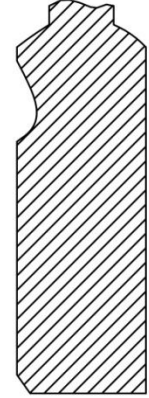
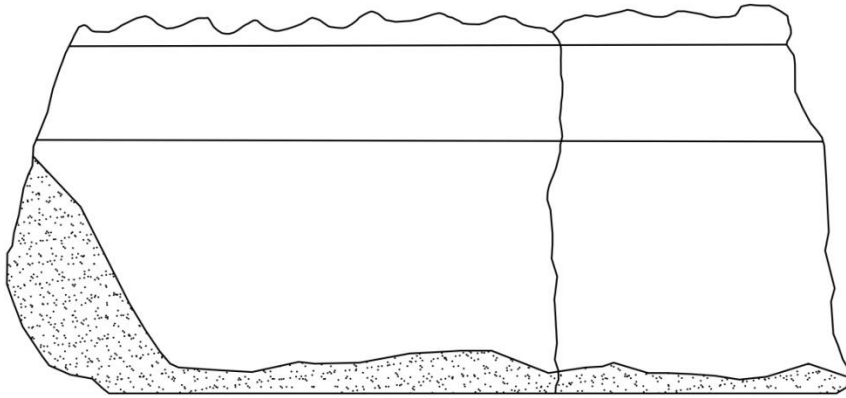
0 5 cm.

Çizim 28. Kathedra yan levhası (Kat. No. 30)

0 5 cm.

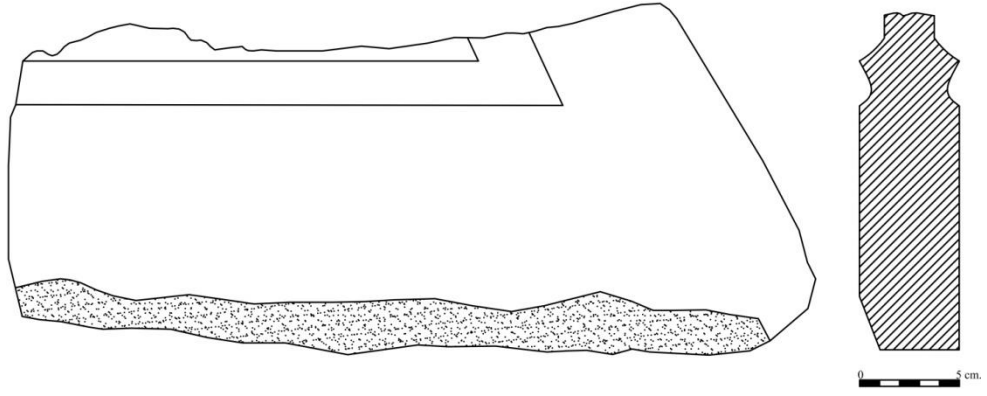
Çizim 29. Kathedra yan levhası (Kat. No. 31)

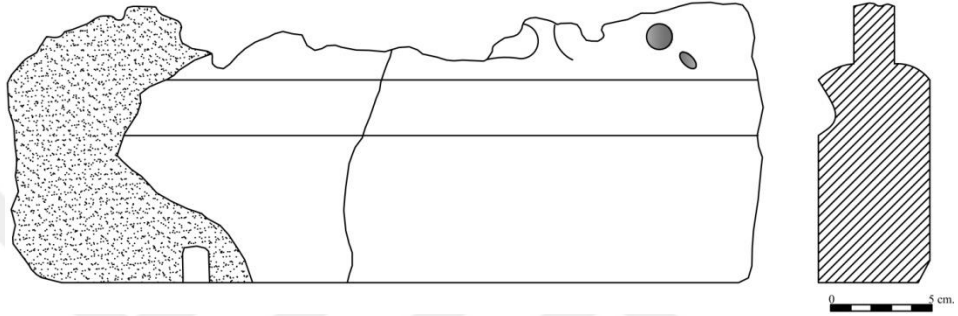
0 5 cm.

Çizim 30. Kathedra yan levhası (Kat. No. 32)

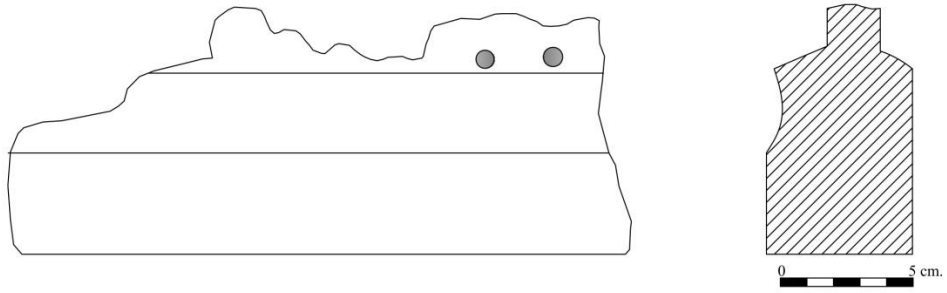

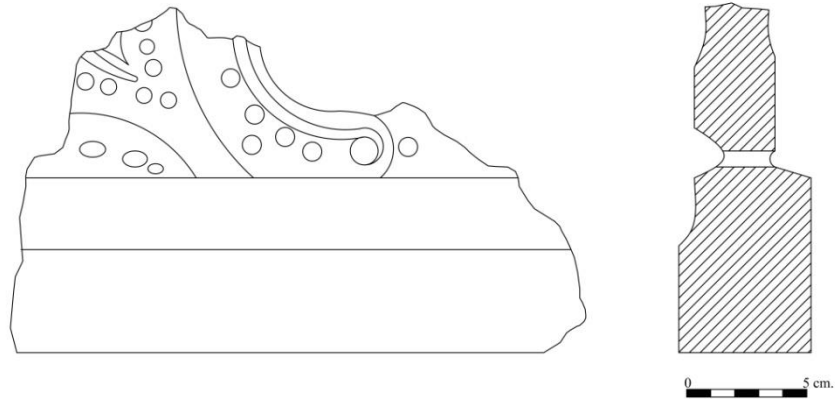
Çizim 31. Kathedra yan levhası (Kat. No. 33)

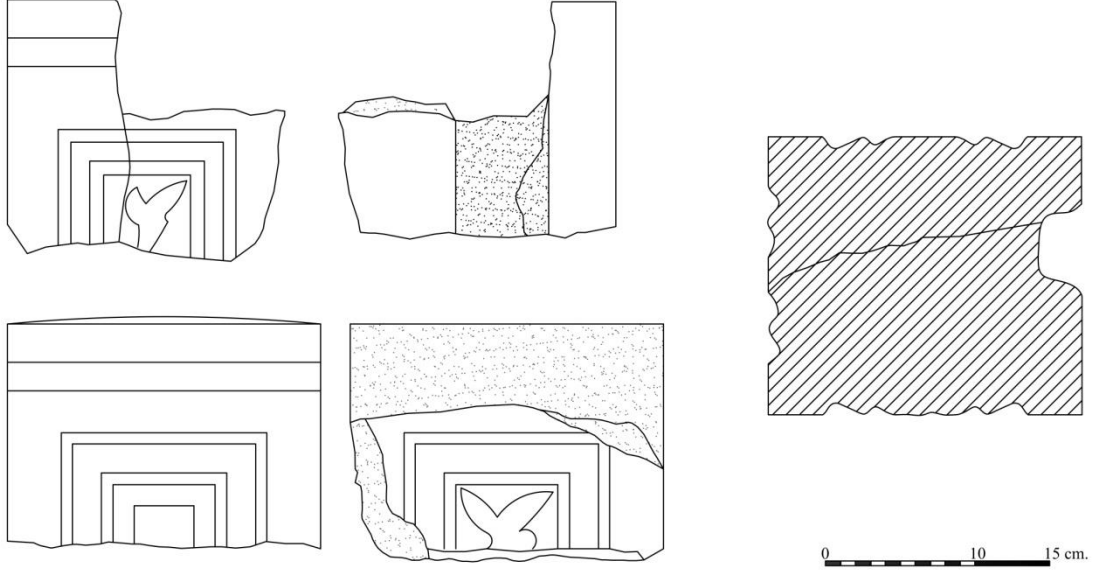
Çizim 32. Kathedra yan levhası (Kat. No. 34)

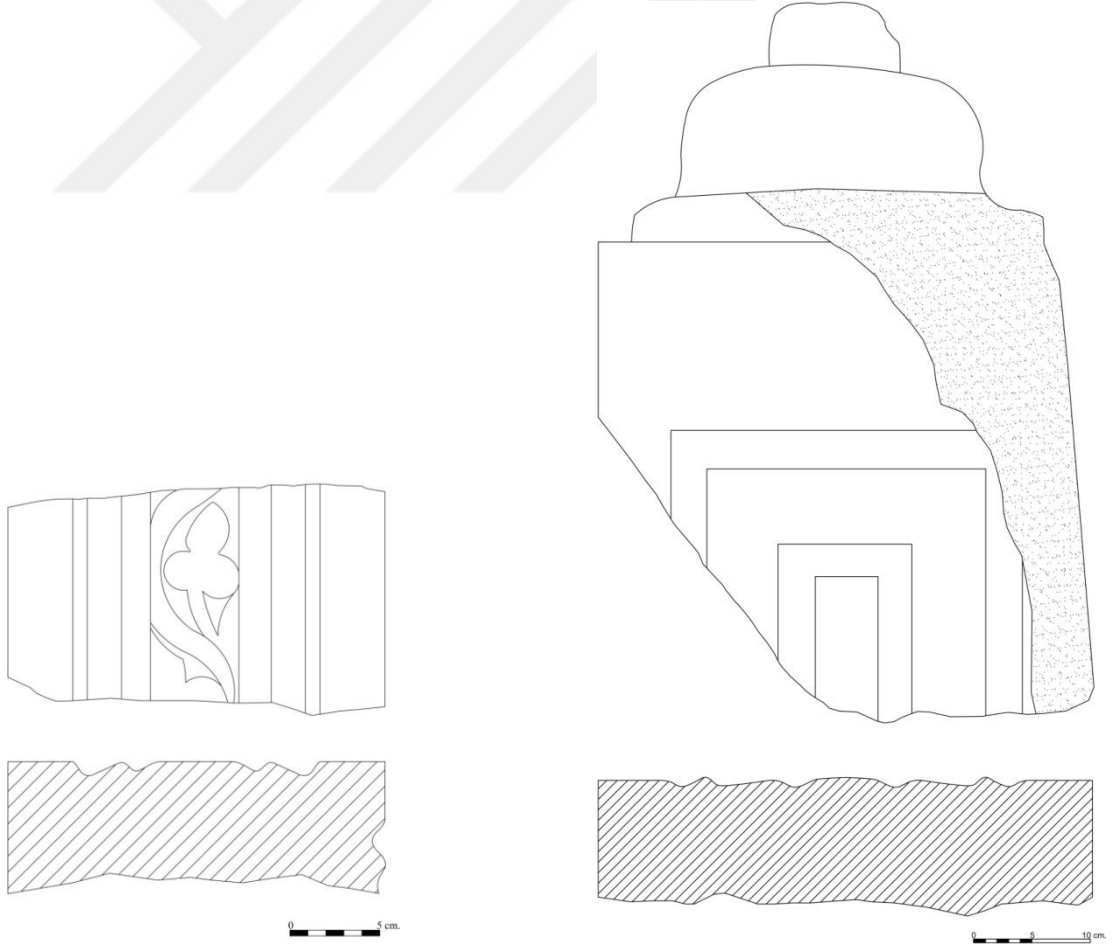
Çizim 33. Kathedra yan levhası (Kat. No. 35)

Çizim 34. Kathedra yan levhası (Kat. No. 36)

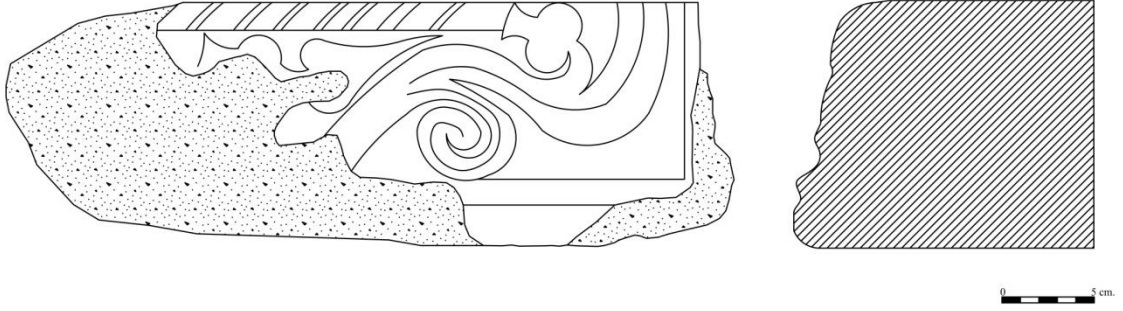

Çizim 35. Balüster (Kat. No. 38)

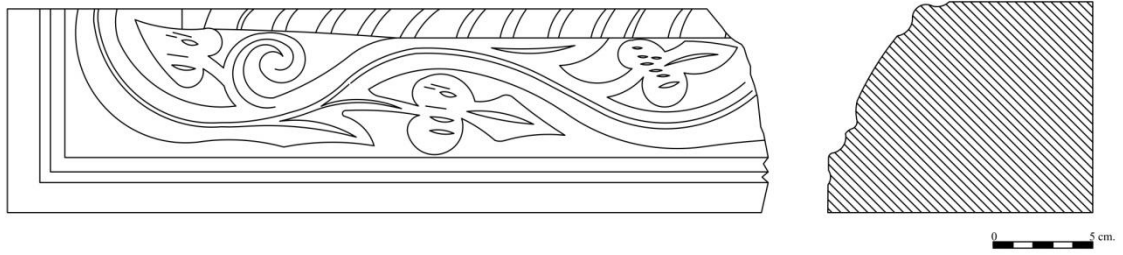

Çizim 36. Balüster (Kat. No. 39)

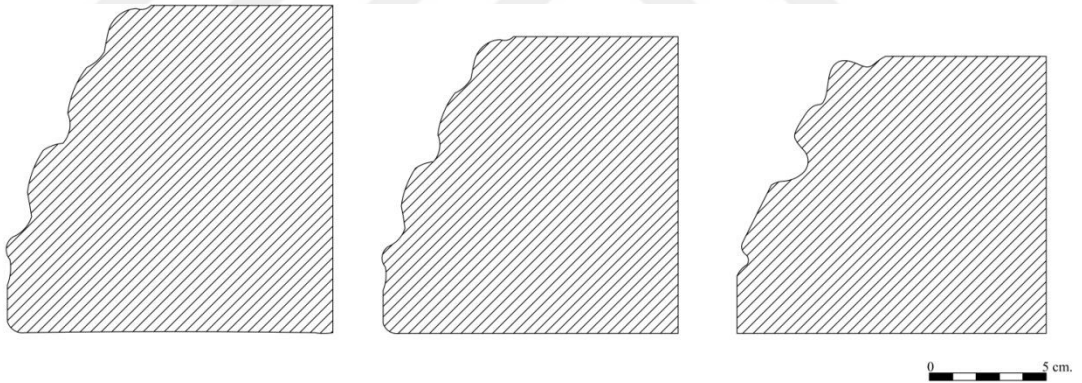
Çizim 37. Balüster (Kat. No. 40)

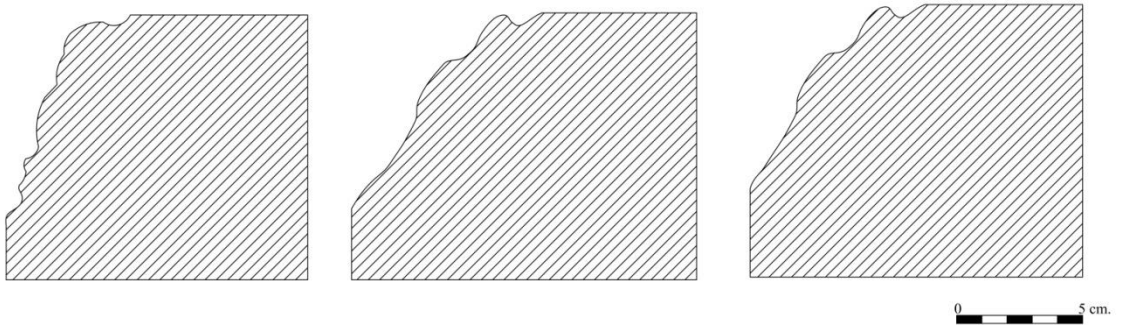
Çizim 38. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 41)

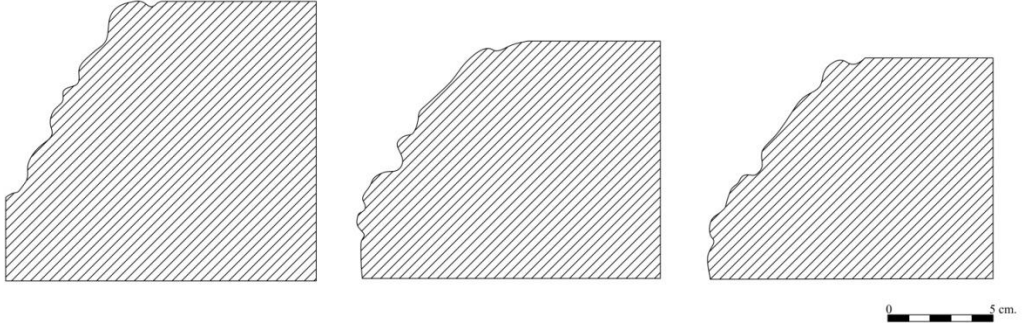
Çizim 39. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 43)

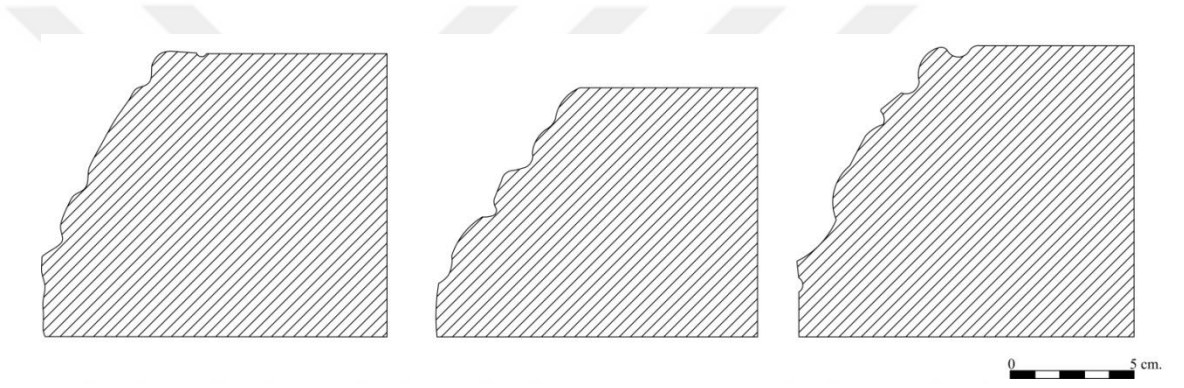
Çizim 40, 41, 42. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 44, 45, 46)

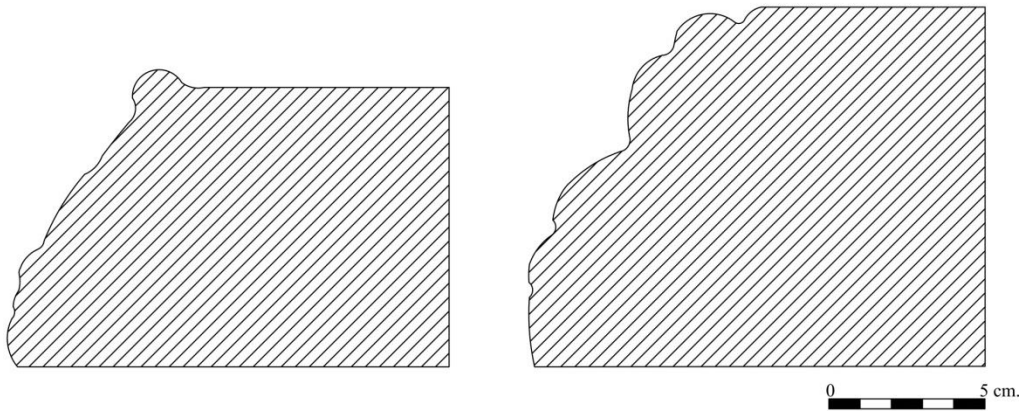
Çizim 43, 44, 45. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 47, 48, 49)

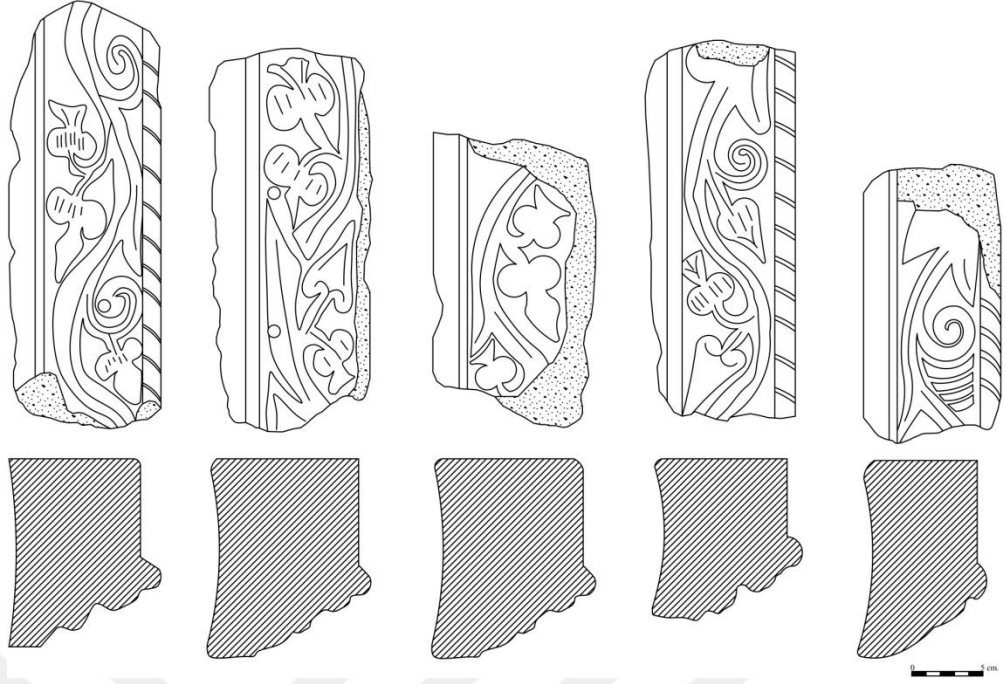
Çizim 46, 47, 48. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 50, 51, 52)

Çizim 49, 50, 51. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 53, 54, 55)

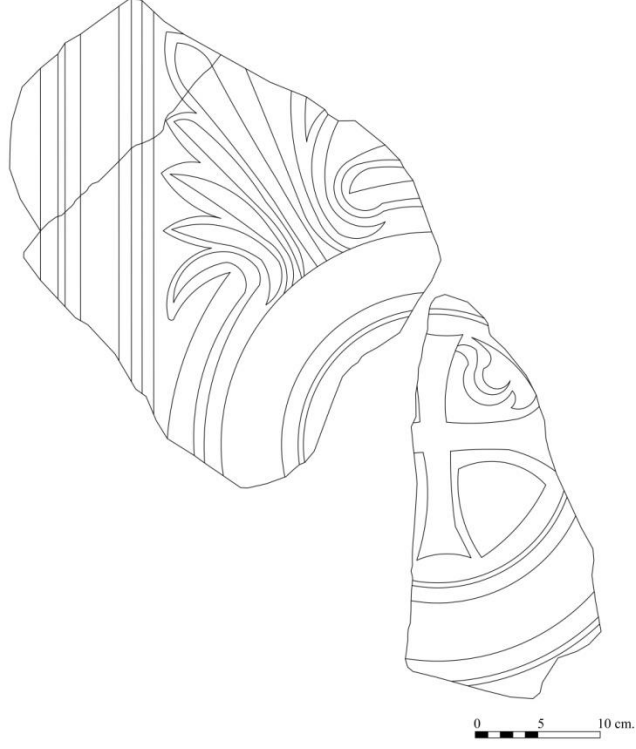
Çizim 52, 53. Levha kaidesi/üstü (Kat. No. 56, 57)

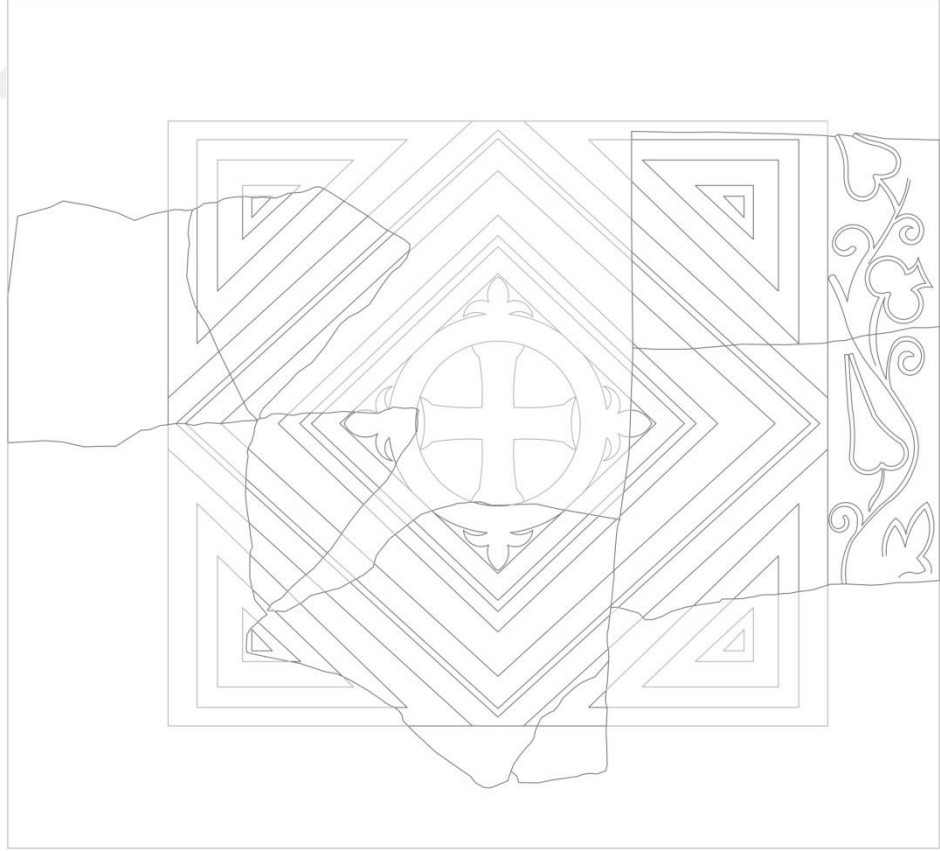
Çizim 54, 55, 56, 57, 58. Levha yanı (Kat. No. 62, 63, 64, 65, 66)

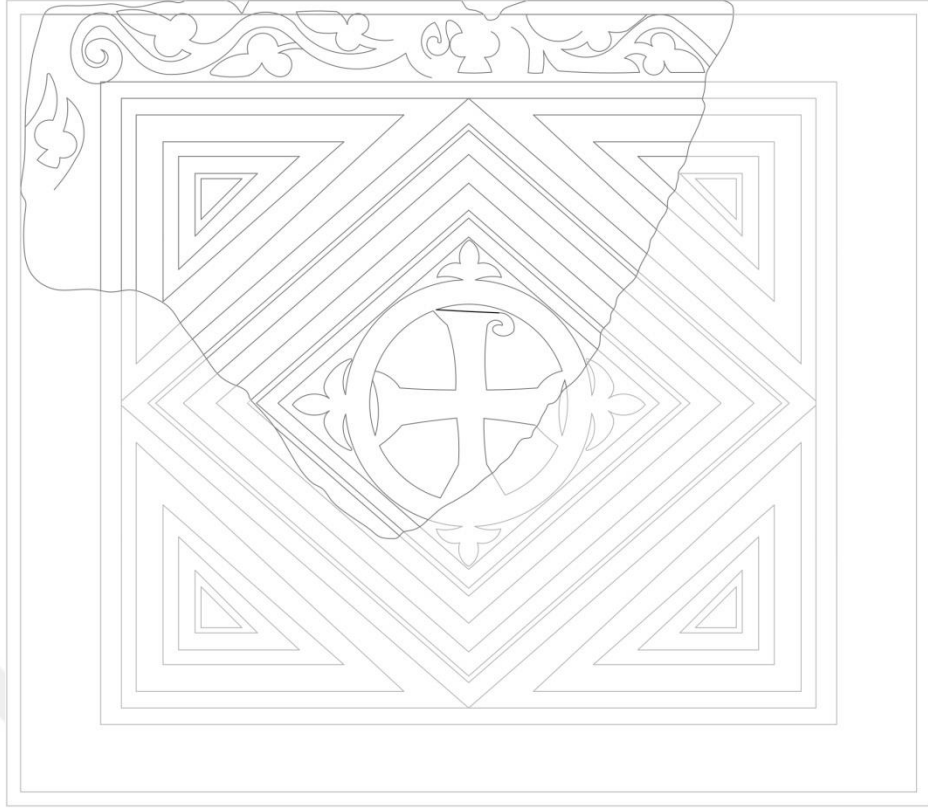
Çizim 59. Levha (Kat. No. 67)

Çizim 60. Levha (Kat. No. 68)

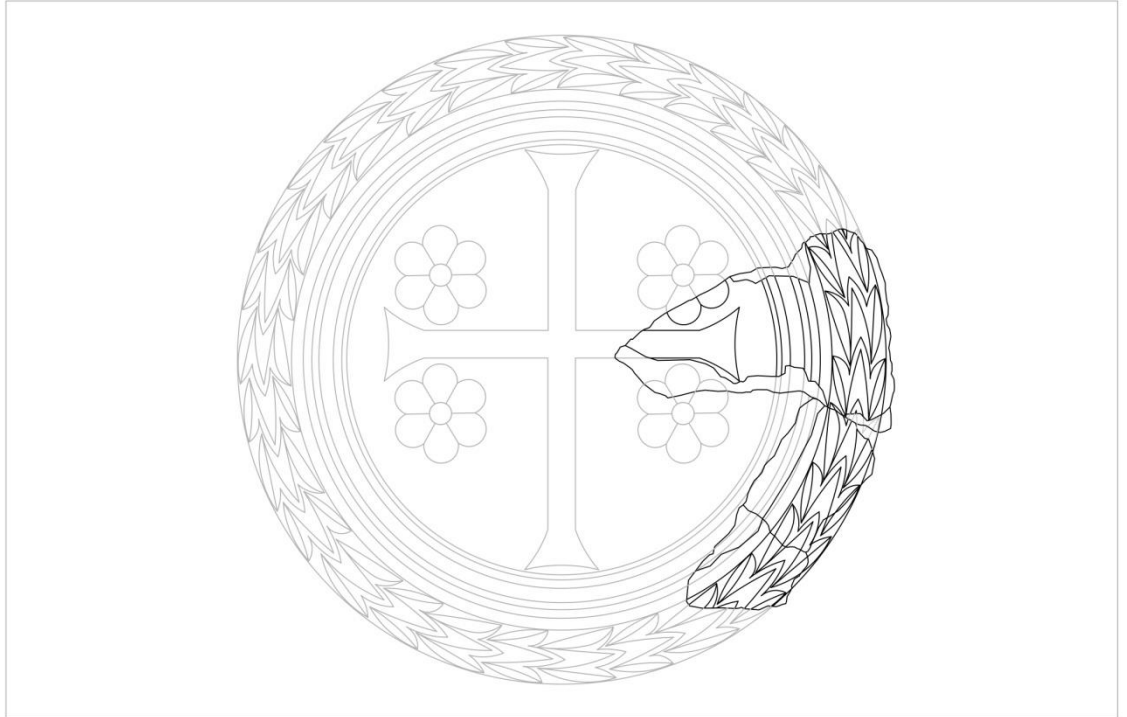

Çizim 61. Levha (Kat. No. 69)

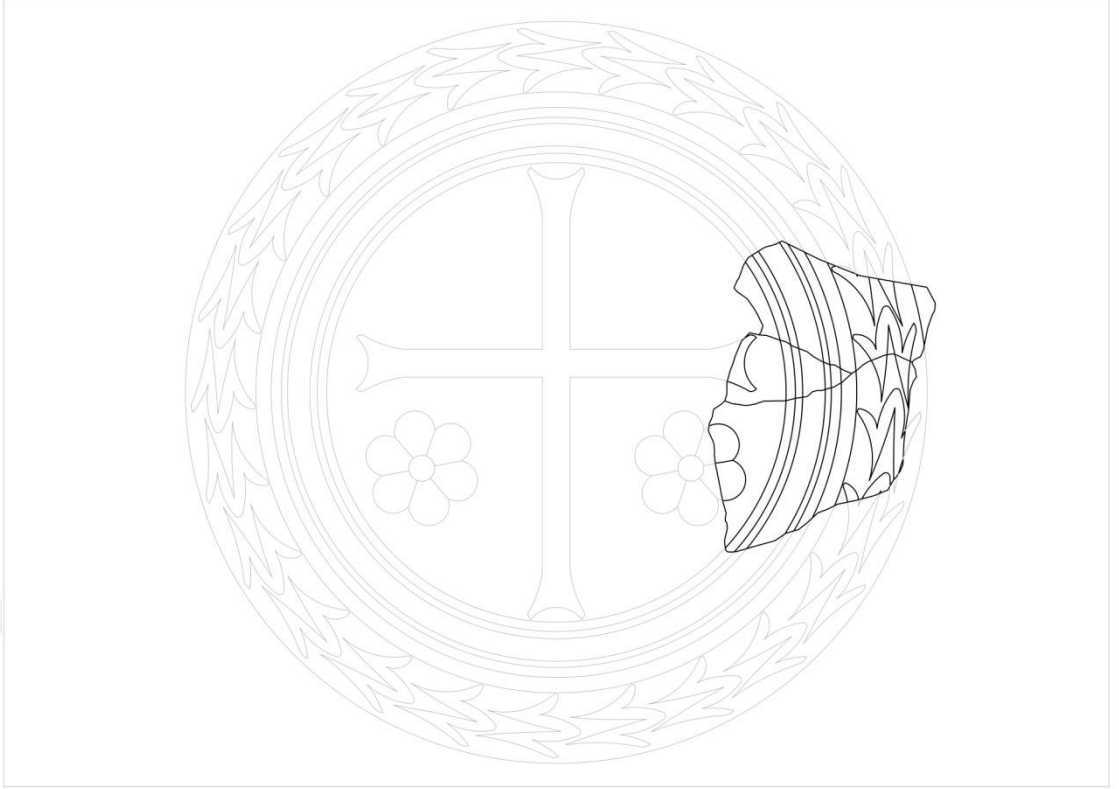
0 5 10 cm.

Çizim 62. Levha (Kat. No. 70)

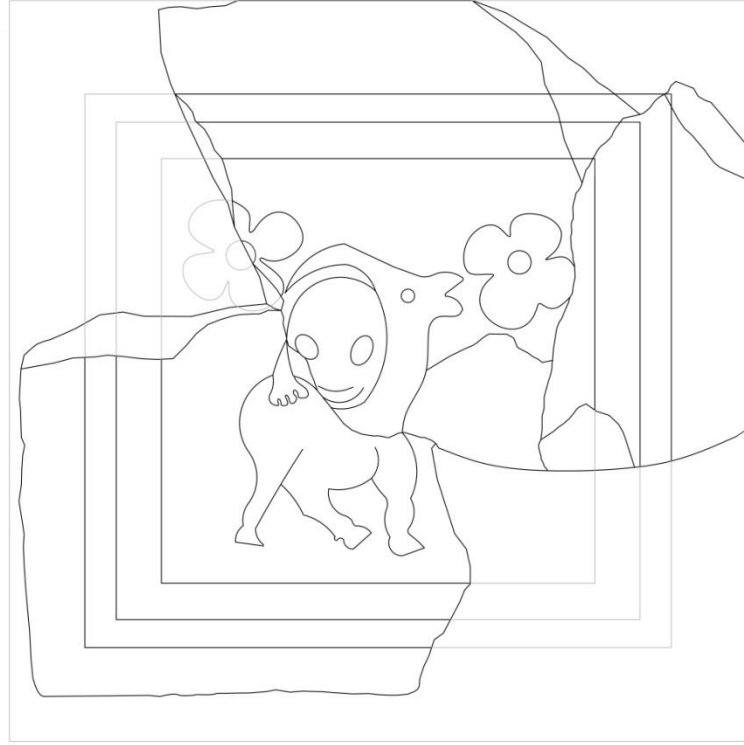
0 5 15 cm.

Çizim 63. Levha (Kat. No. 71)

0 15 cm.

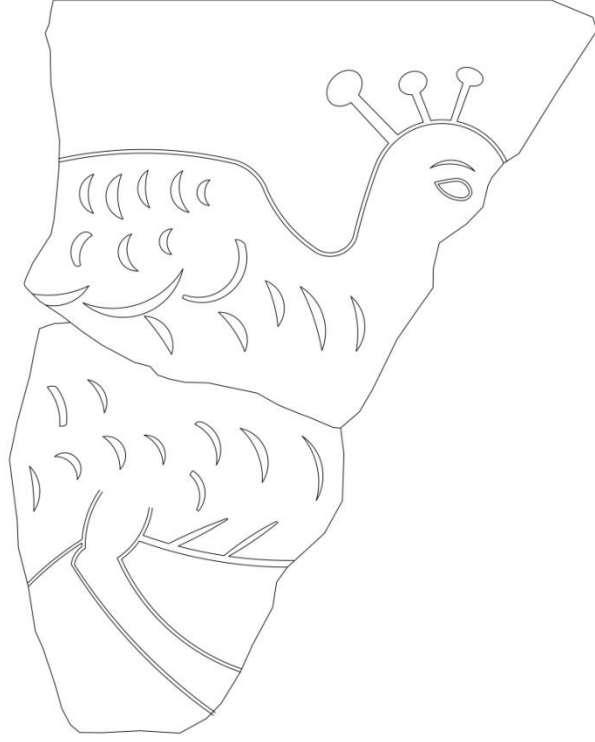
Çizim 64. Levha (Kat. No. 72)

0 5 cm.

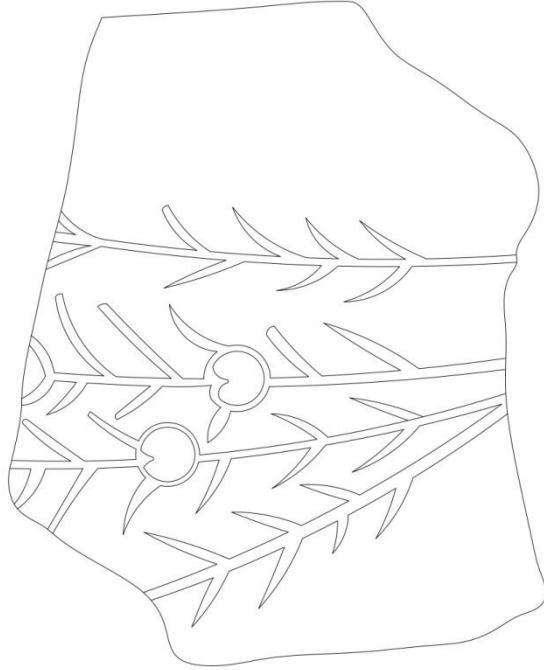
Çizim 65. Levha (Kat. No. 73)

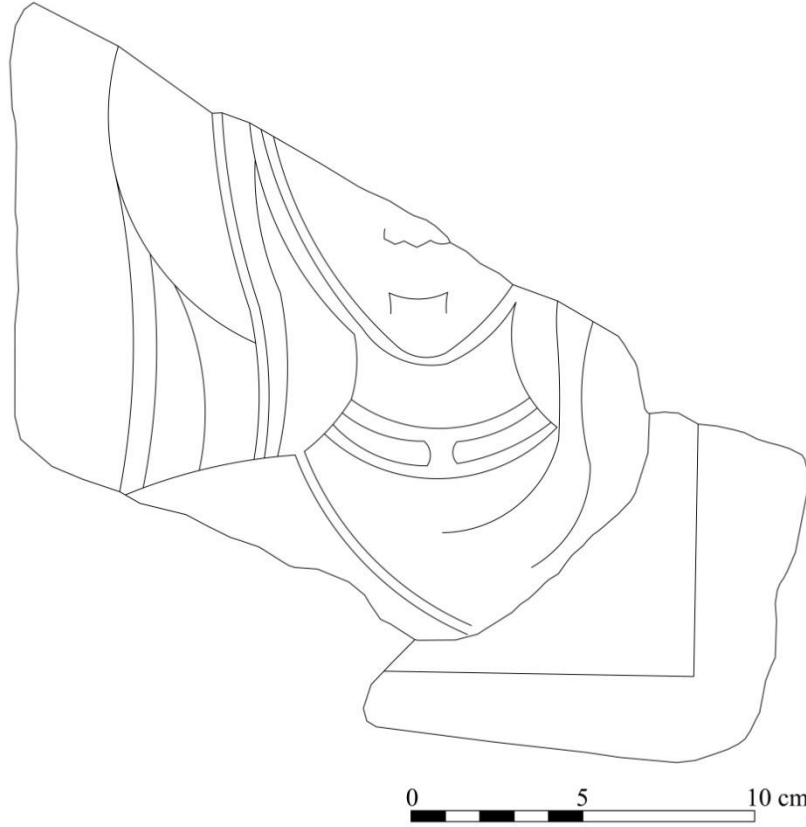
0 10 cm.

Çizim 66. Levha (Kat. No. 74)

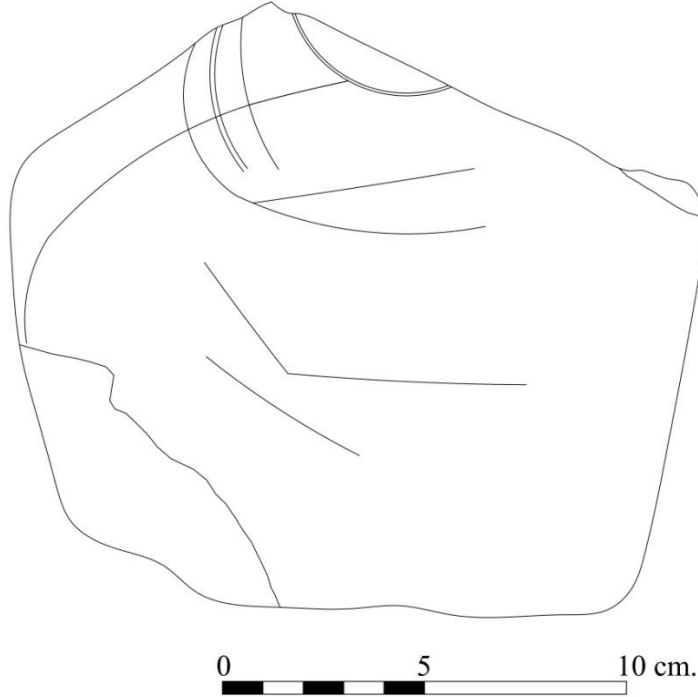

0 10 cm.

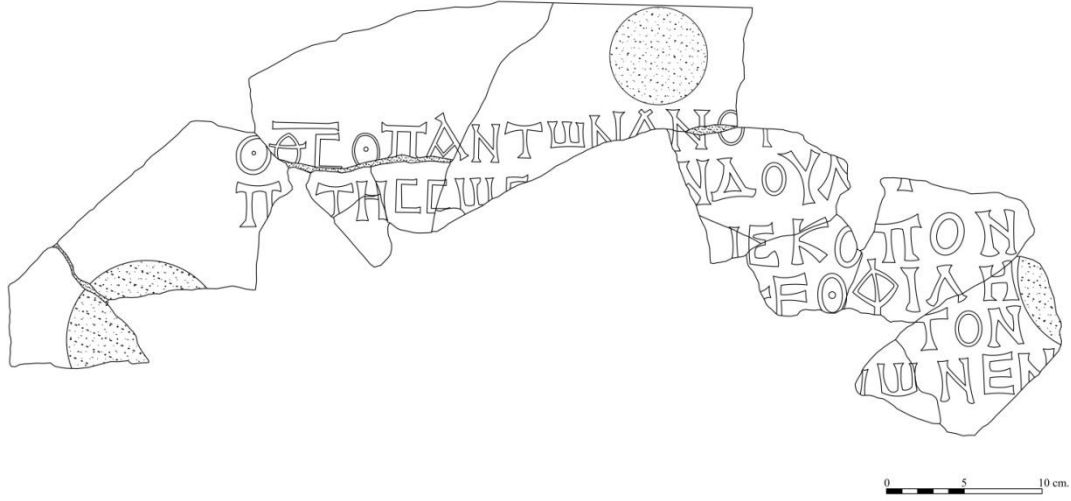
Çizim 67. Levha (Kat. No. 75)

Çizim 68. Levha (Kat. No. 76)

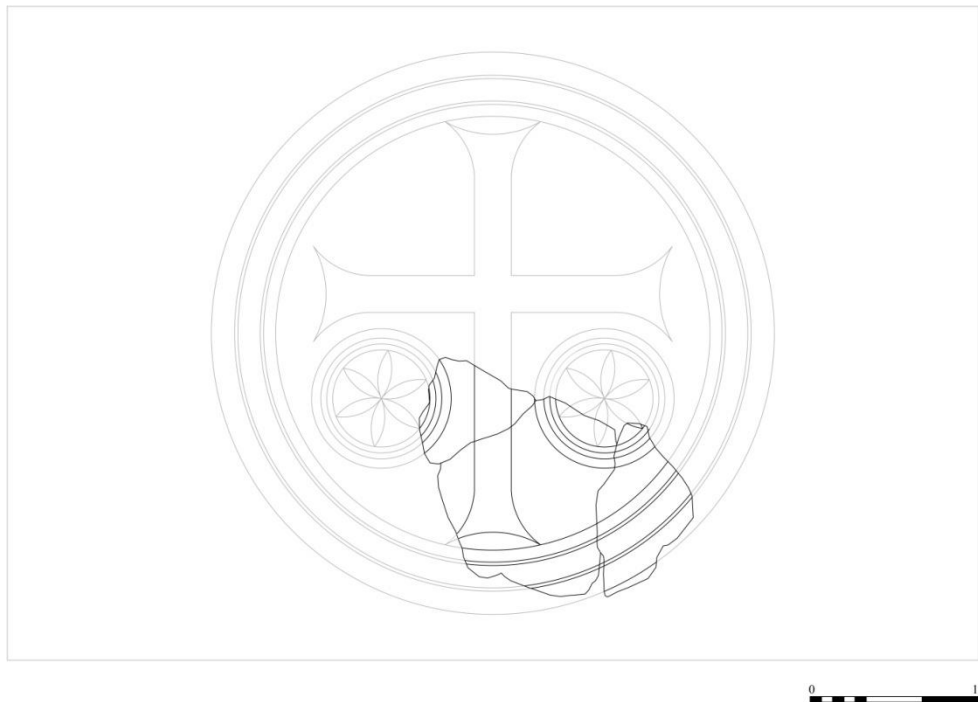
Çizim 69. Levha (Kat. No. 77)

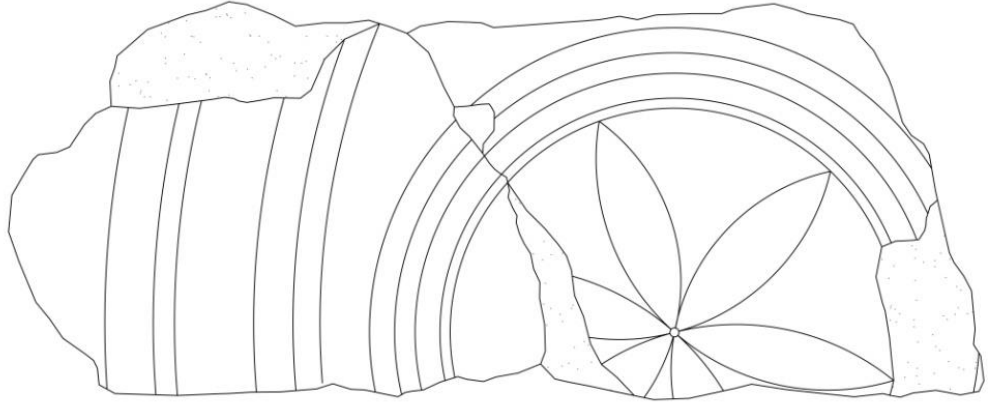
Çizim 70. Levha (Kat. No. 78)

Çizim 71. Levha (Kat. No. 79)

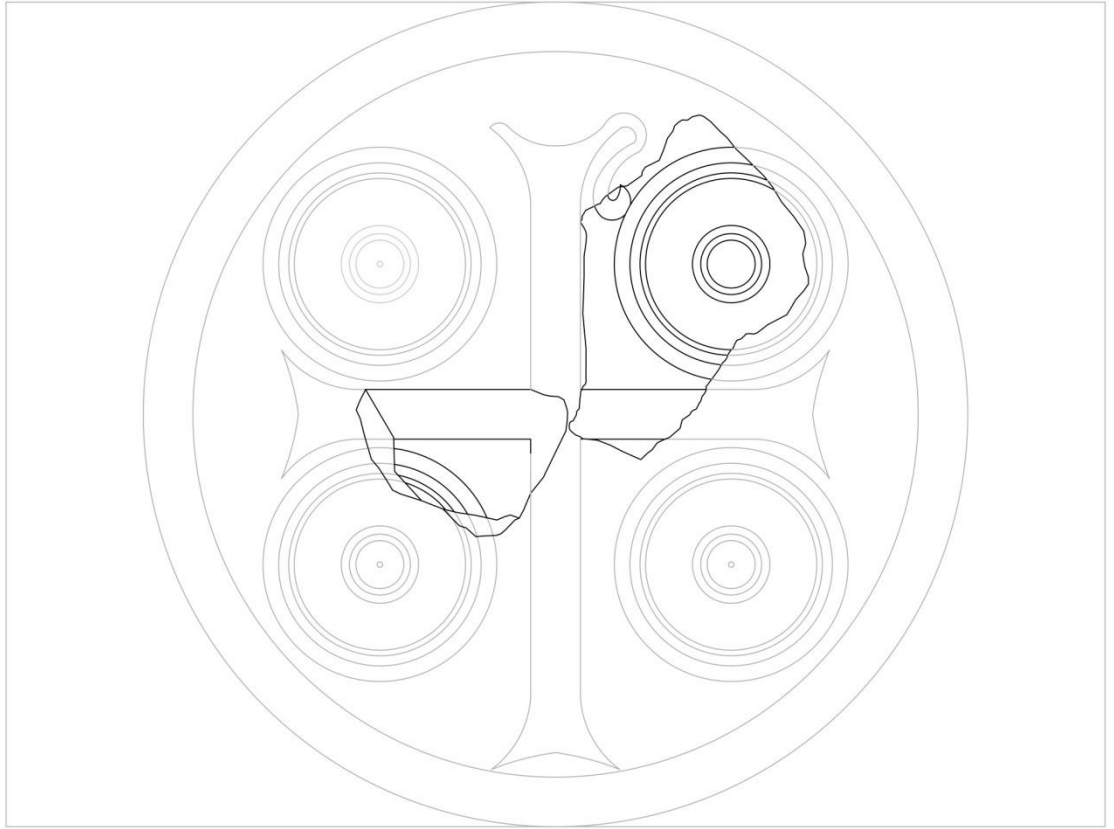

Çizim 72. Levha (Kat. No. 80)

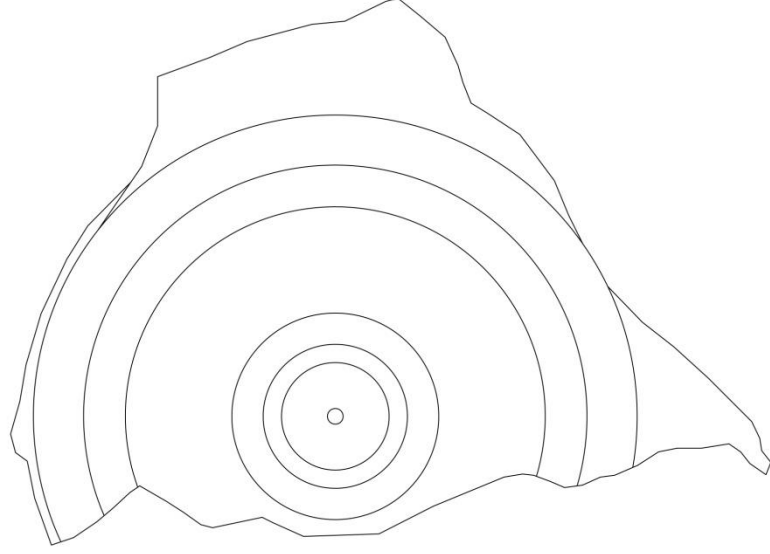
0 5 cm.

Çizim 73. Levha (Kat. No. 81)

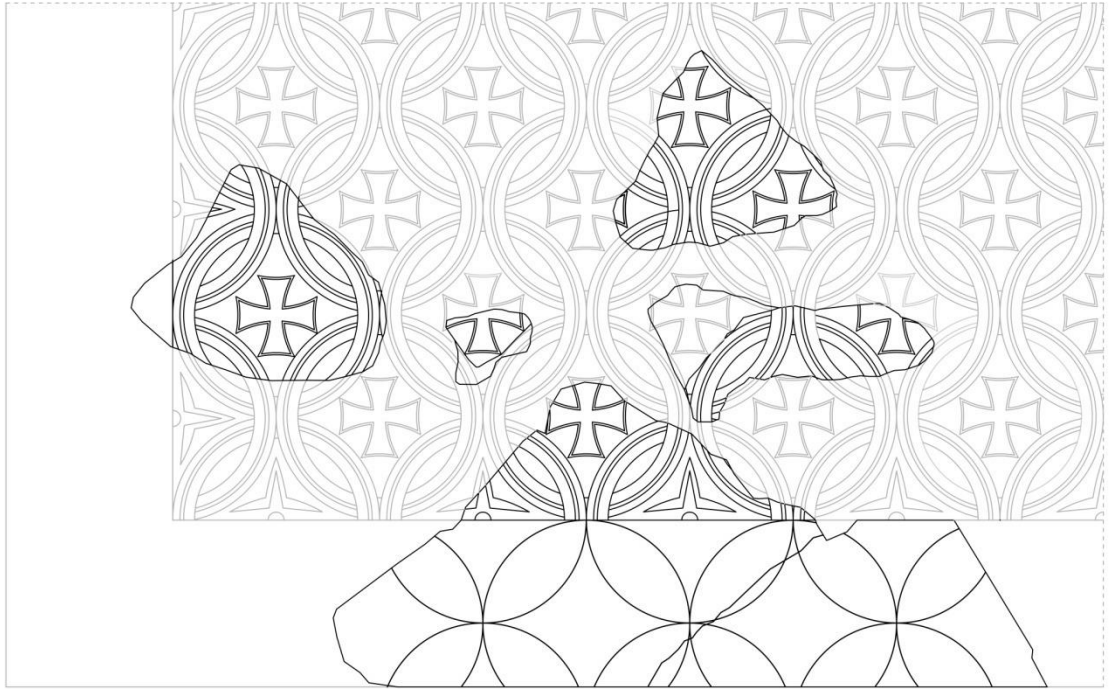
0 15 cm.

Çizim 74. Levha (Kat. No. 82)

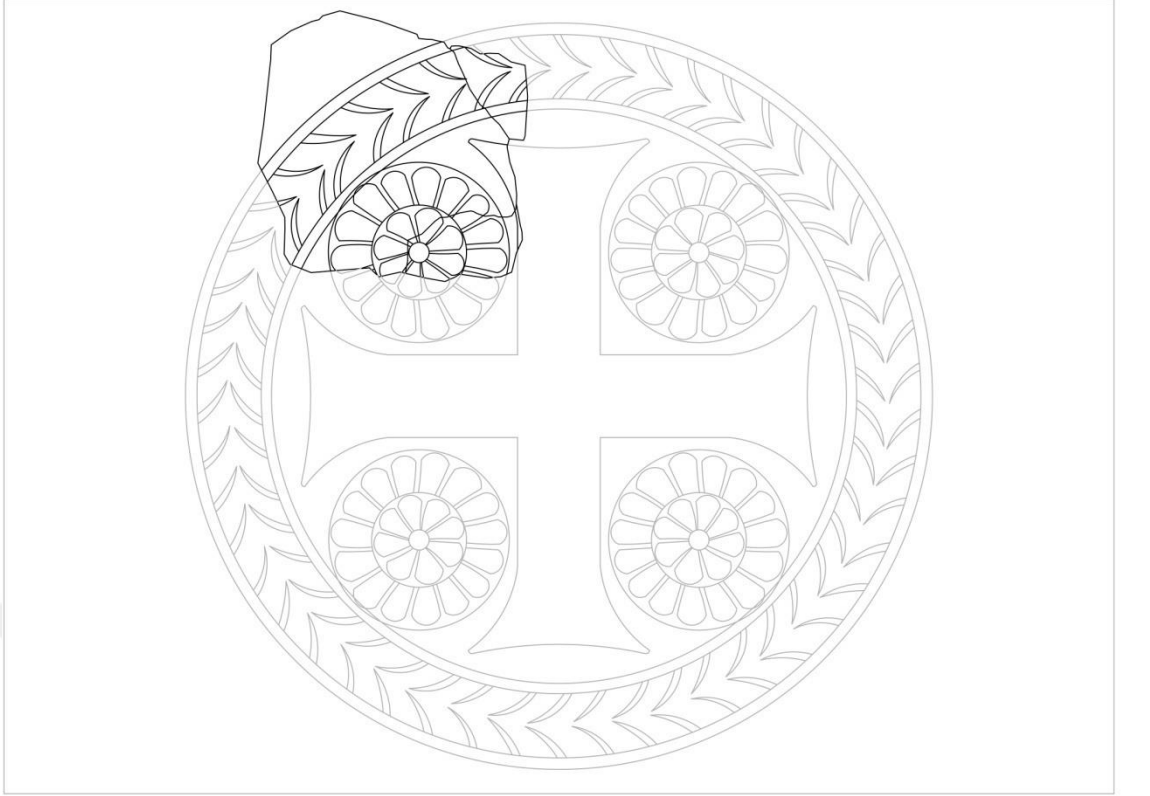
0 5 cm.

Çizim 75. Levha (Kat. No. 83)

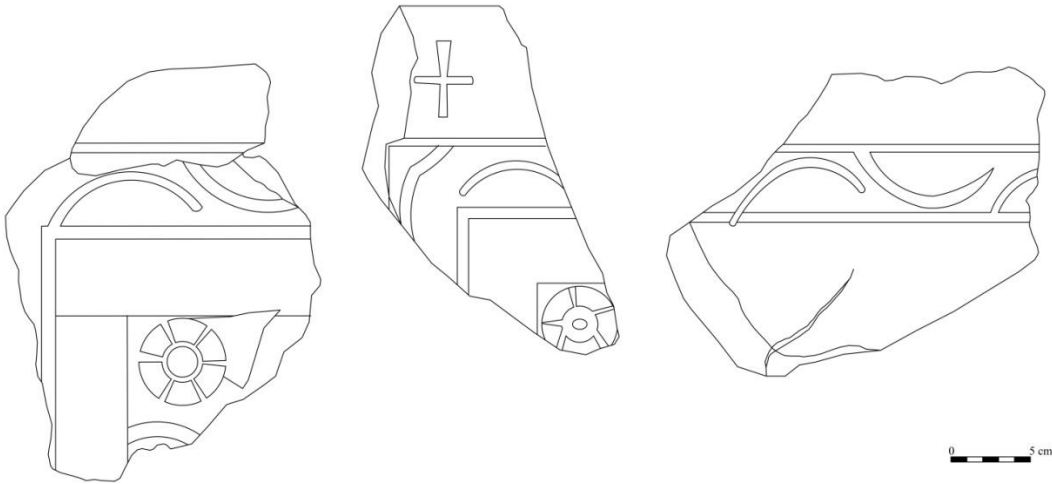

0 15 cm.

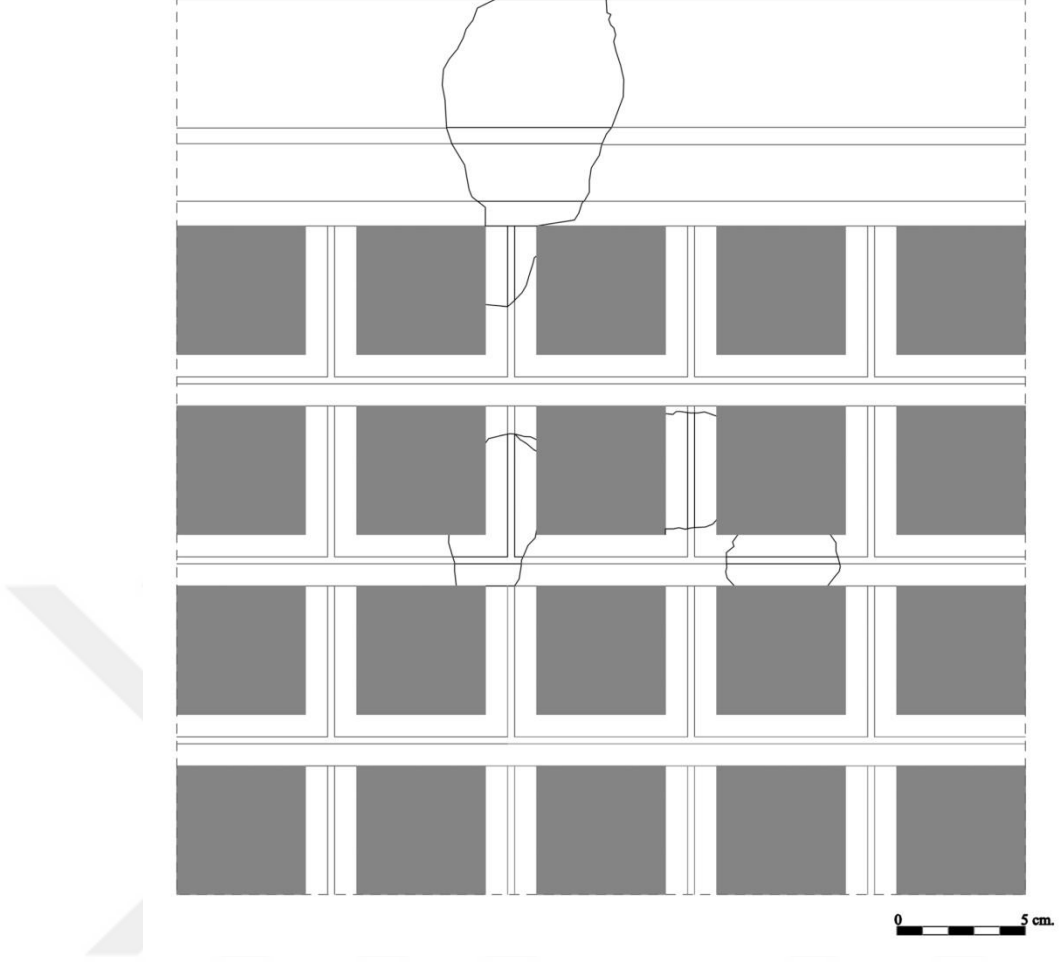
Çizim 76. Levha (Kat. No. 84)

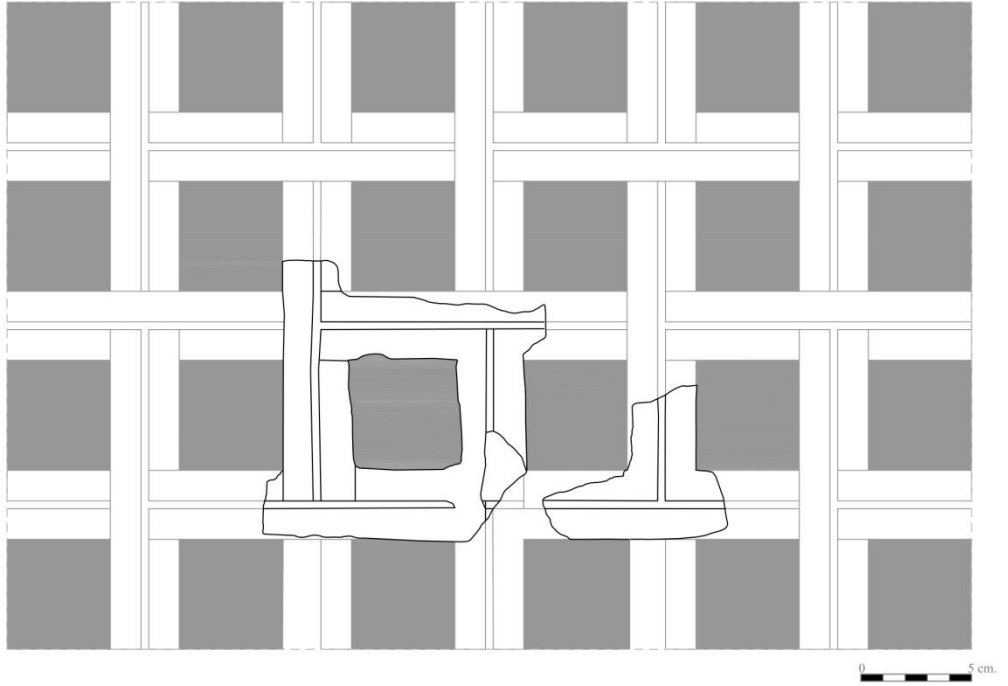
Çizim 77. Levha (Kat. No. 85)

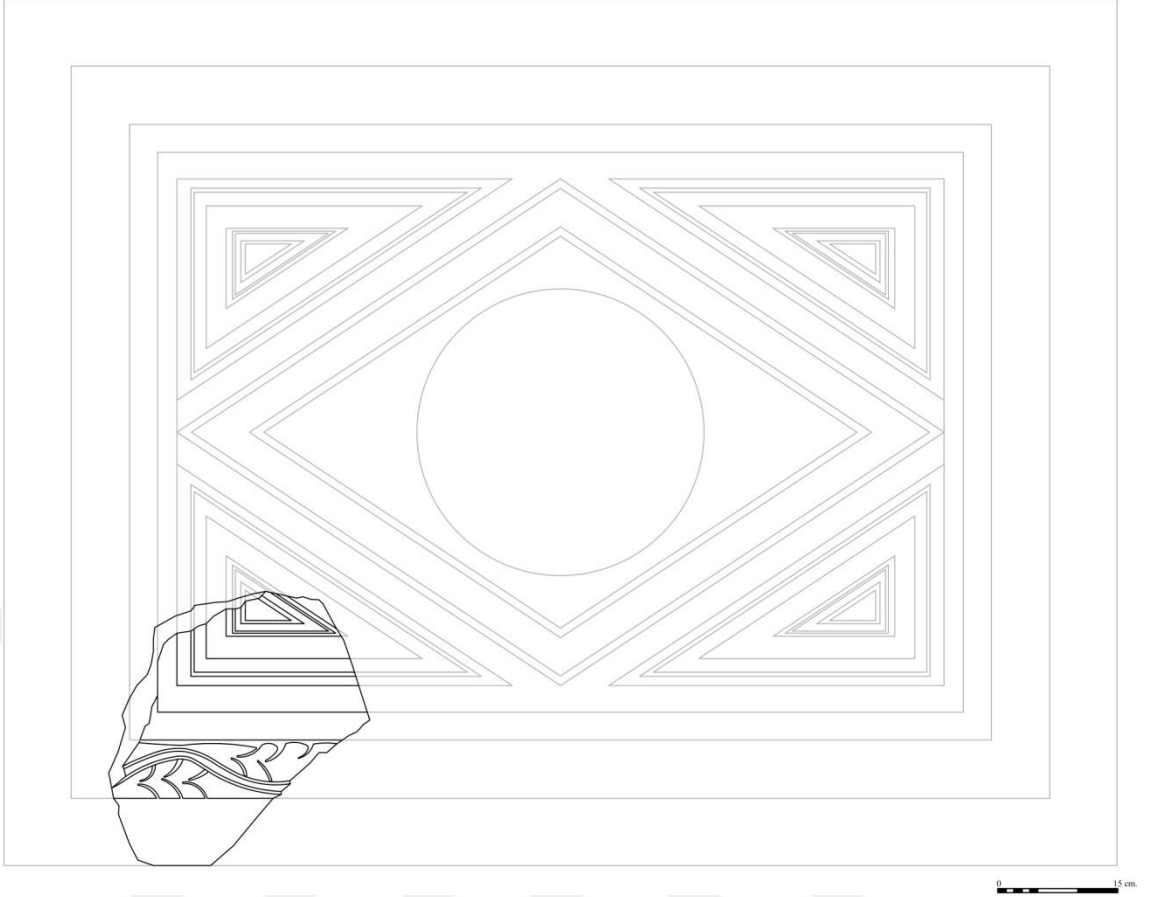
Çizim 78, 79, 80. Levha (Kat. No. 86, 87, 88)

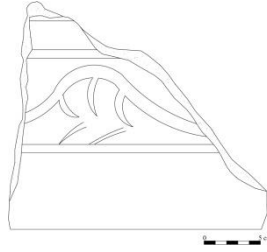
Çizim 81. Levha (Kat. No. 89)

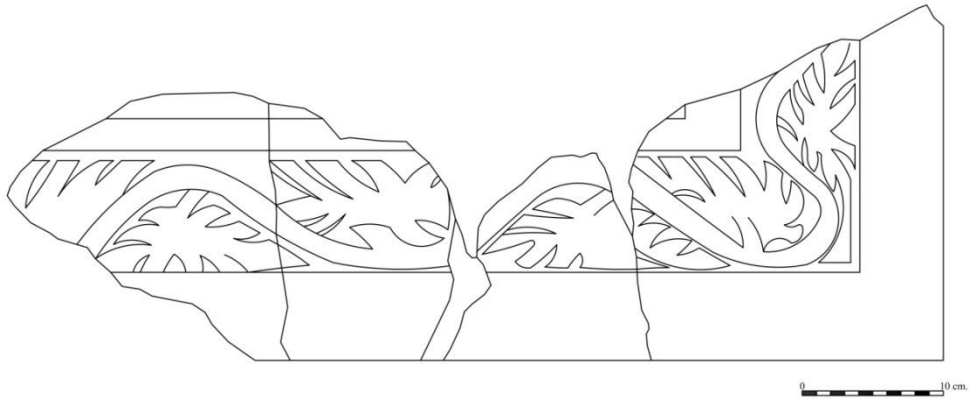
Çizim 82. Levha (Kat. No. 90)

Çizim 83. Levha (Kat. No. 91)

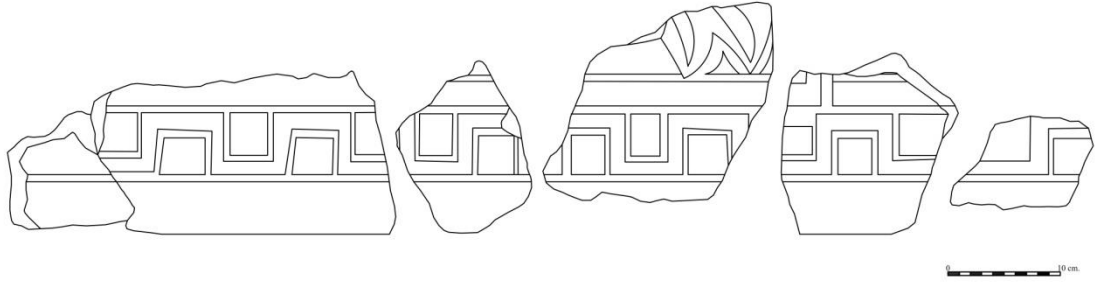

Çizim 84. Levha (Kat. No. 92)

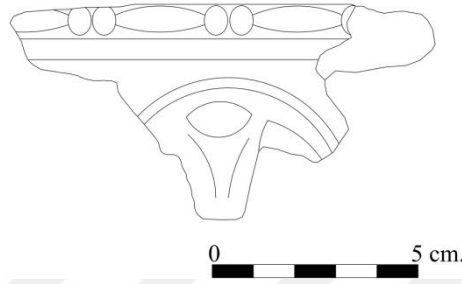

Çizim 85. Levha (Kat. No. 93)

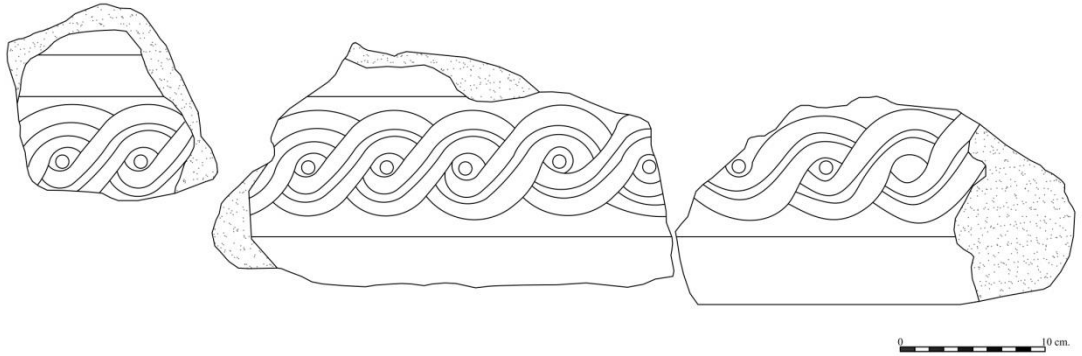

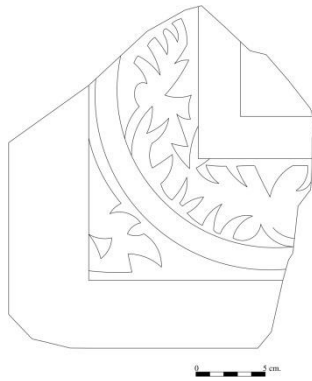
Çizim 86. Levha (Kat. No. 94)

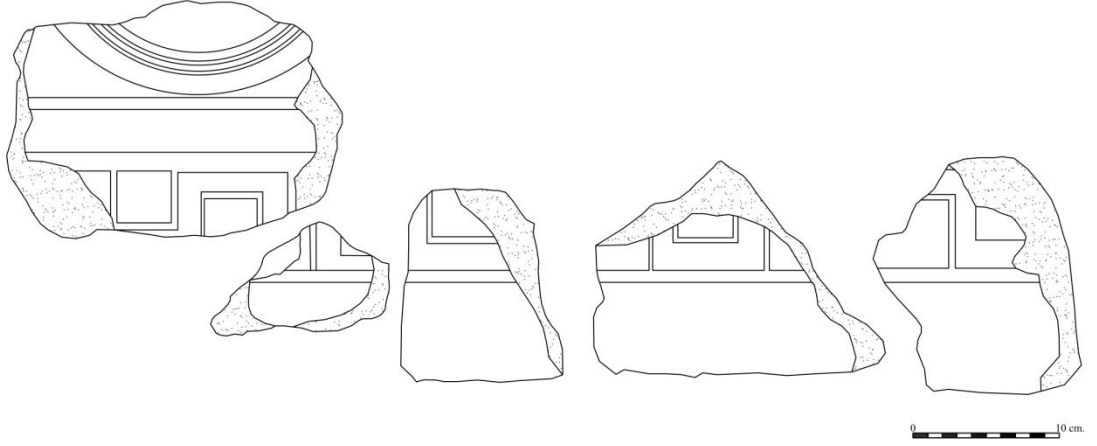
Çizim 87. Levha (Kat. No. 95)

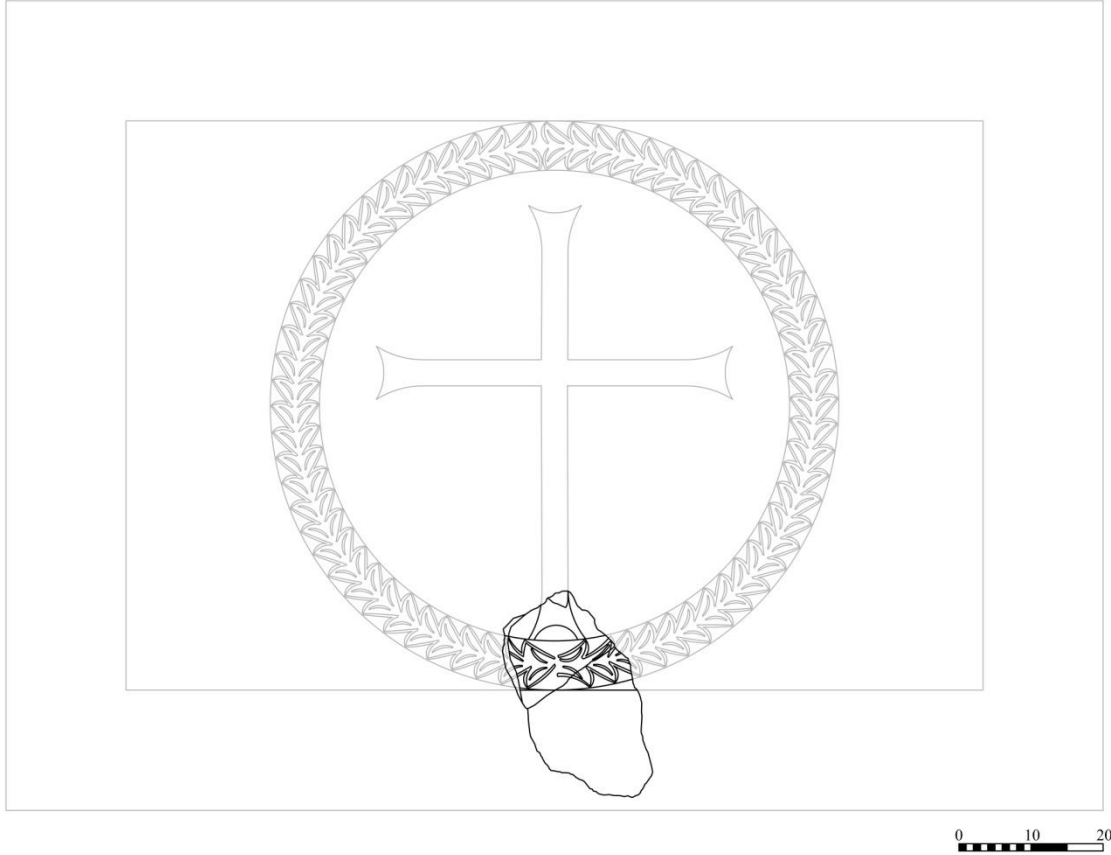
Çizim 88. Levha (Kat. No. 96)

Çizim 89. Levha (Kat. No. 97)

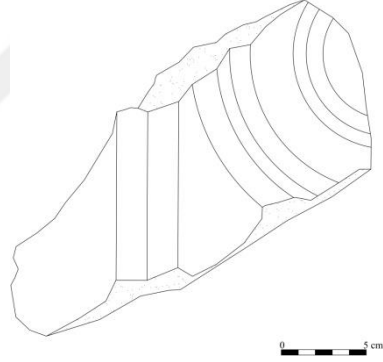
Çizim 90. Levha (Kat. No. 98)

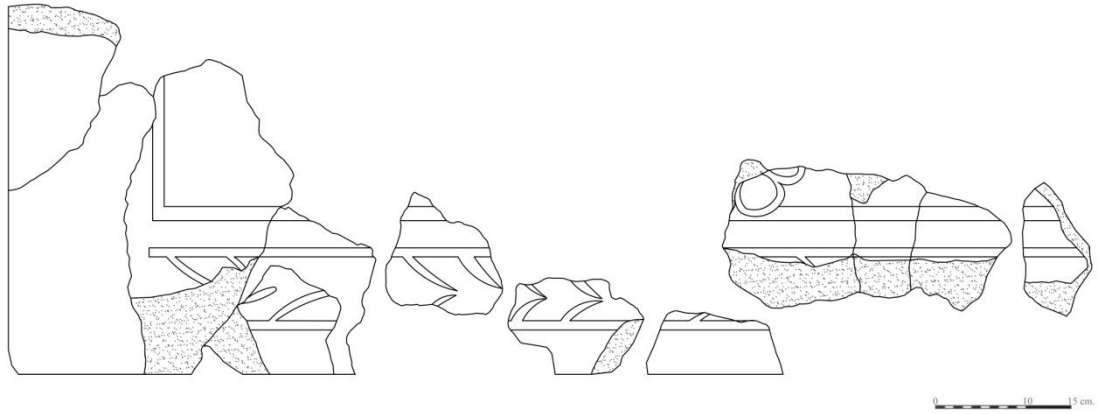
Çizim 91. Levha (Kat. No. 99)

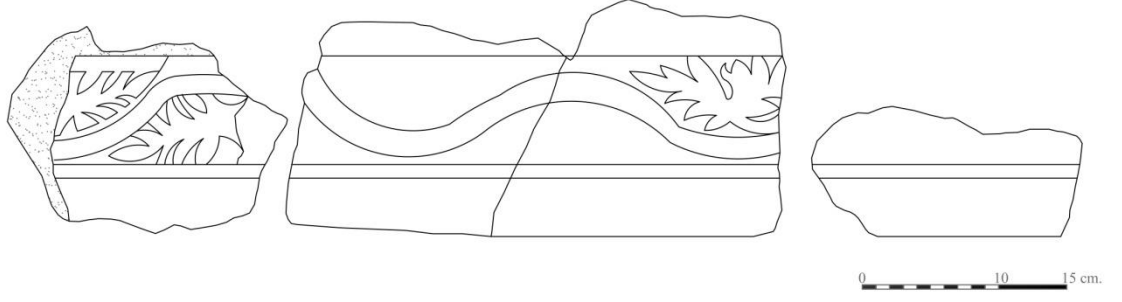
Çizim 92. Levha (Kat. No. 100)

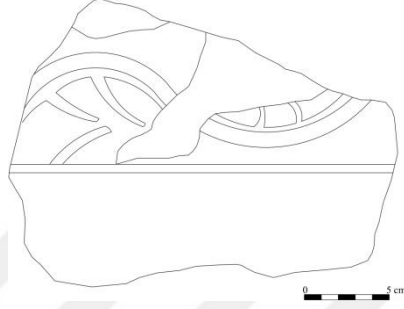
Çizim 93. Levha (Kat. No. 101)

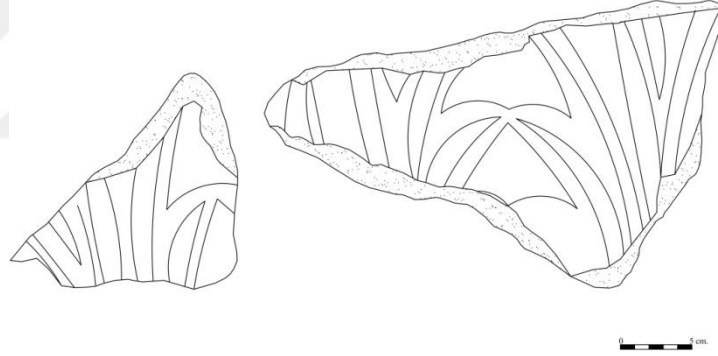
Çizim 94. Levha (Kat. No. 102)

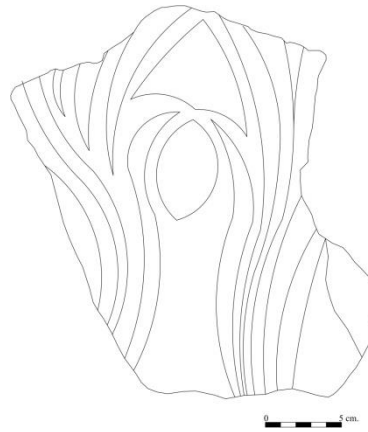
Çizim 95. Levha (Kat. No. 103)

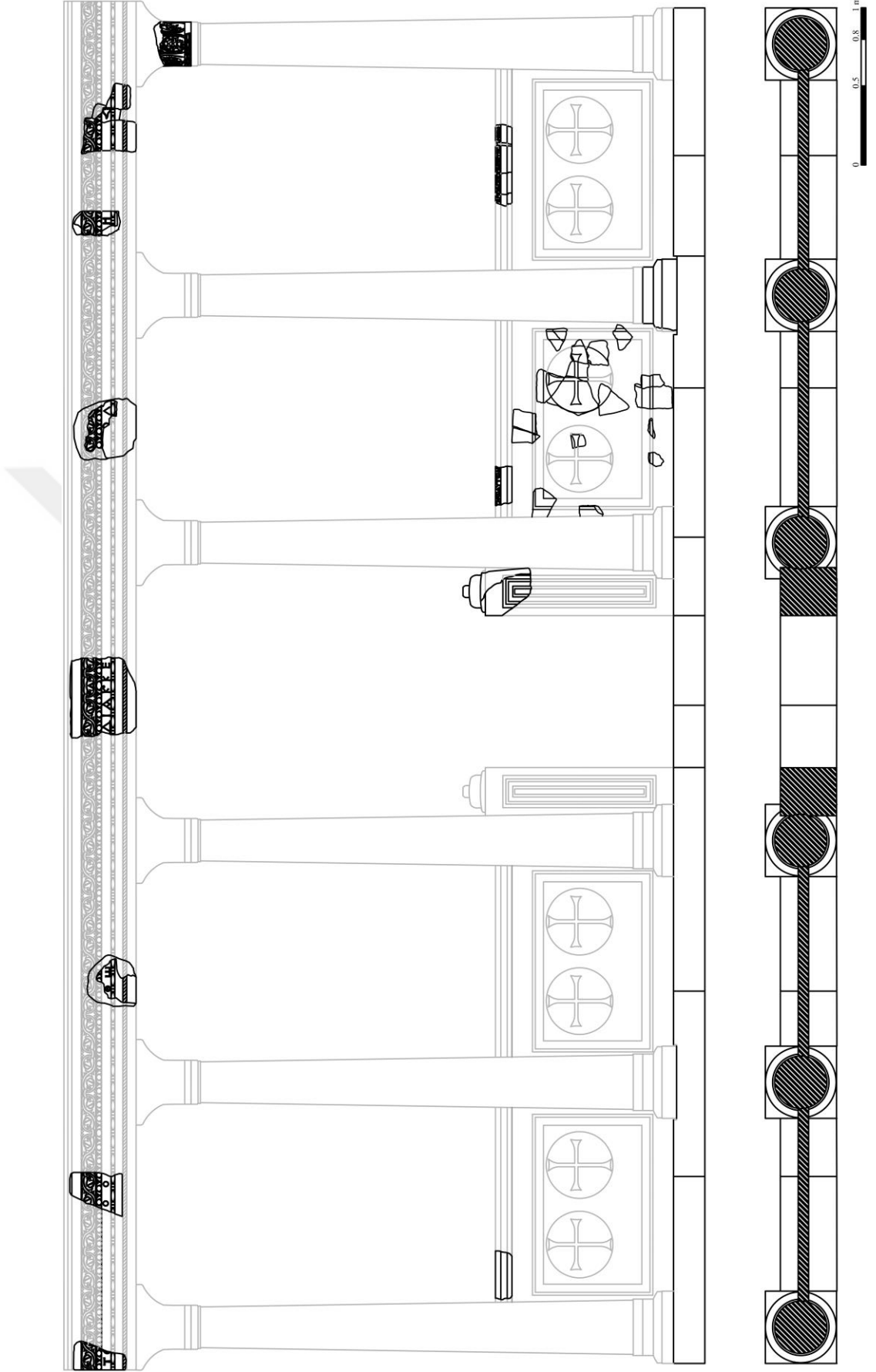
Çizim 96. Levha (Kat. No. 104)

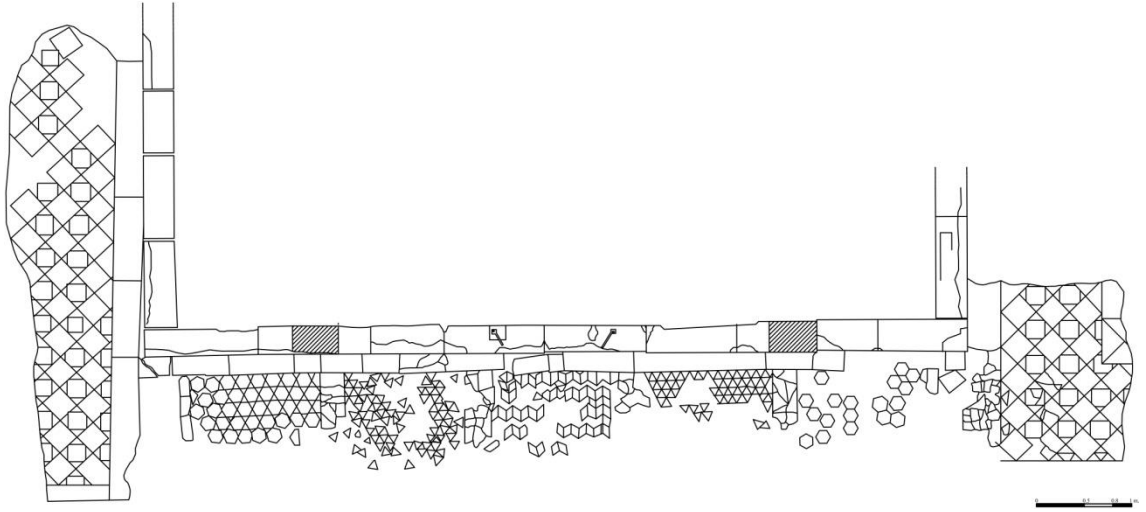
Çizim 97. Levha (Kat. No. 105)

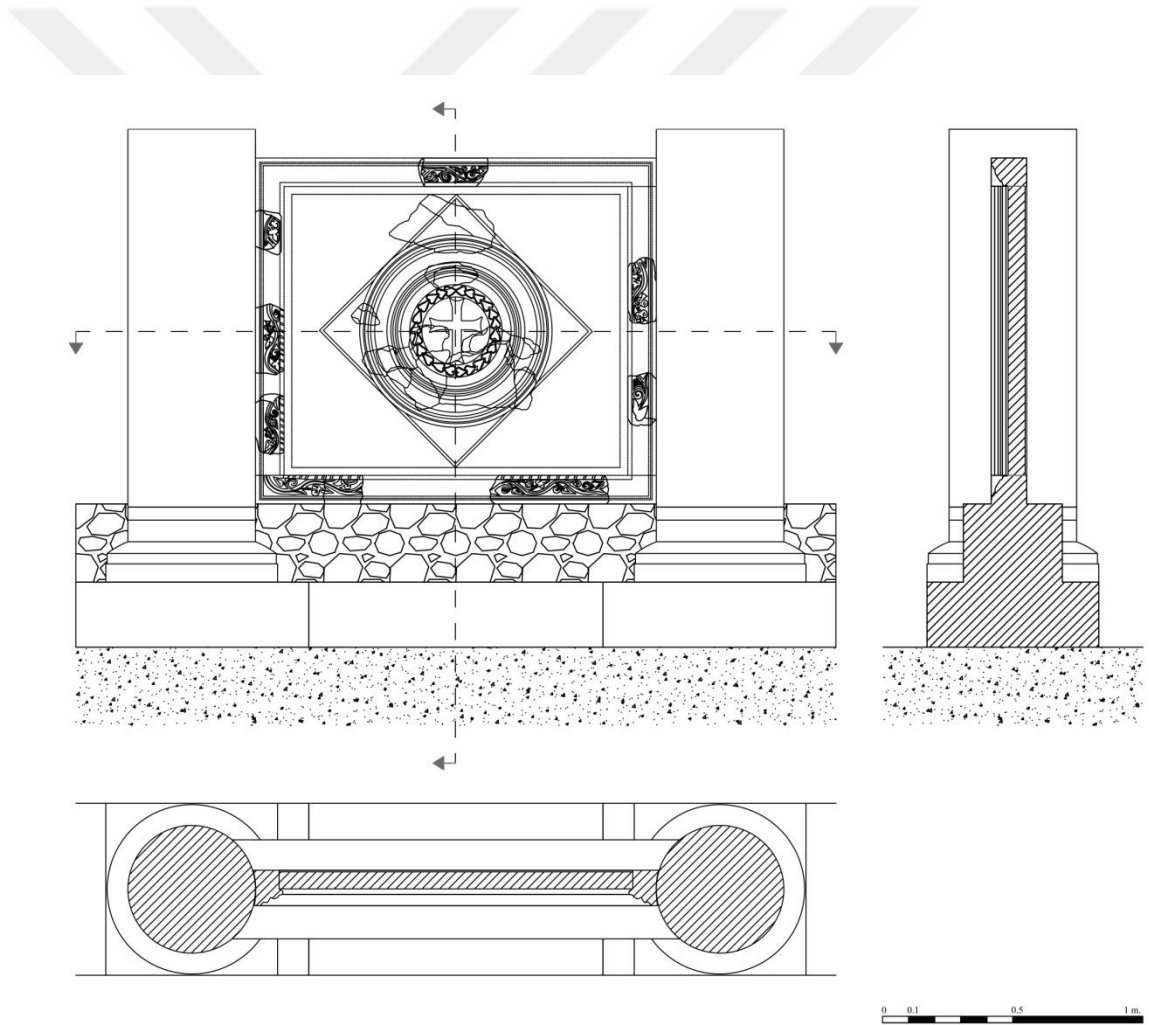
Çizim 98. Levha (Kat. No. 106)

Çizim 99. Templon Restitüsyonu

Çizim 100. Templonun önünde yer alan naos zemin döşemesi

Çizim 101. Kuzey nef ayrımında uygulanan yüksek nef ayrımı ve levha yanı kullanımı

TABLOLAR

Tablo 1: Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi'nde Görülen Motifler

-Bitkisel Motifler	-Geometrik Motifler
Akantus	Astragal
Yarım akantus	At nalı (sigma)
Başak	Dalga
Çelenk	Daire
Çiçek	İç içe geçmiş daire
4 yuvarlak yapraklı çiçek	Kesişen daire
6 sivri yapraklı çiçek	Eşkenar dörtgen
9 yuvarlak yapraklı çiçek	İç içe geçmiş eşkenar dörtgen
7 yuvarlak yapraklı çiçek	Izgara
İç içe geçmiş yuvarlak yapraklı çiçek	Meander
Katmerli 5 yuvarlak yapraklı çiçek	Soffit
Katmerli 6 yuvarlak yapraklı çiçek	Spiral
Kıvrık dal	Üçgen
Lotus	İç içe geçmiş üçgen
Nar	-Sembolik
Palmet	Haç
Sarmaşık yaprağı	Latin haçı
Stilize sarmaşık yaprağı	Eşkenar kollu haç
-Figürlü	Malta Haçı
Azize	Rho haçı
Aslan	-Diğer
Keçi	İon kymationu
Tavus kuşu	Örgü
	İki şeritli örgü
	Halat (sicim)

Tablo 2: Bitkisel Motifler ve Görüldüğü Eserler

Motif	Kat. No.	Tür	Malzeme	Teknik
Akantus	12	Templon Sütun Başlığı	Kireç Taşı	Ajur
	13	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	14	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	15	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	16	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	18	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	19	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	21	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	29	Kathedra Yan Levhası	Mermer	Ajur
	37	Kathedra Yan Levhası	Mermer	Ajur

	47	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	50	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	69	Levha	Mermer	İnce Kazıma
	103	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	105	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	106	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
Yarım Akantus	13	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	14	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	15	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	18	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	19	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	21	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
Başak	71	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	72	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	85	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	103	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
Çelenk	71	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	72	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	99	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
Çiçek	17	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	71	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	72	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	73	Levha	Mermer	Kabartma
	81	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	85	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	86	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	87	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	102	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
Kıvrık dal	13	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	14	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	15	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	16	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	17	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	18	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	19	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	21	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	39	Paye (Balüster)	Mermer	Kabartma
	41	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	42	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	43	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	44	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	45	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	46	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	47	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	48	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	49	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
50	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma	

	51	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	53	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	54	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	55	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	56	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	57	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	58	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	59	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	60	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	61	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	62	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	63	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	64	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	65	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	66	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	69	Levha	Mermer	İnce Kazıma
	70	Levha	Mermer	Kabartma
	91	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	92	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	93	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	97	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	100	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	103	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	104	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
Lotus	12	Templon Sütun Başlığı	Kireç Taşı	Ajur
	13	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	14	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	15	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	18	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
Nar	41	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	44	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	45	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	46	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	48	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	51	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	53	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	56	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	59	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	62	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	63	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	64	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	65	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	69	Levha	Mermer	İnce Kazıma
70	Levha	Mermer	Kabartma	
Palmet	68	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	69	Levha	Mermer	İnce

				Kazıma
	70	Levha	Mermer	Kabartma
Sarmaşık Yaprağı	13	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	16	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	17	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	41	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	43	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	45	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	49	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	53	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	54	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	55	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	58	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	65	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	66	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	69	Levha	Mermer	İnce Kazıma
Stilize Sarmaşık Yaprağı	17	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	19	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	38	Paye (Balüster)	Mermer	Kabartma
	39	Paye (Balüster)	Mermer	Kabartma
	43	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	44	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	49	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	52	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	53	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	55	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	56	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	57	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	60	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	62	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
64	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma	
Yaprak (Dişli/Loblu/Tırtıklı)	91	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	92	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	93	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	97	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	104	Levha	Kireç Taşı	Kabartma

Tablo 3: Geometrik Motifler ve Görüldüğü Eserler

Astragal	13	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	14	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	15	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	16	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	18	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	19	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	20	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	21	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma

	95	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
At Nalı (Sigma)	23	Altar Tablası	Kireç Taşı	Kabartma
Dalga	86	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	87	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	88	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
Daire	3	Templon Levhası	Mermer	Kabartma
	67	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	68	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	70	Levha	Mermer	Kabartma
	71	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	72	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	80	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	81	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	82	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	83	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	84	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	85	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	95	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	99	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	101	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
Eşkenar Dörtgen	69	Levha	Mermer	Kabartma
	70	Levha	Mermer	Kabartma
Izgara	89	Levha	Kireç Taşı	Delikli
	90	Levha	Kireç Taşı	Delikli
Meander	94	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	98	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
Soffit	38	Paye (Balüster)	Mermer	Kabartma
	39	Paye (Balüster)	Mermer	Kabartma
	40	Paye (Balüster)	Mermer	Kabartma
Spiral	41	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	42	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	43	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	44	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	45	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	46	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	47	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	48	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	51	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	52	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	53	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	54	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	55	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	56	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	58	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	62	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
	65	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma
66	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma	
Üçgen	69	Levha	Mermer	Kabartma

	70	Levha	Mermer	Kabartma
	91	Levha	Kireç Taşı	Kabartma

Tablo 4: Diğer Grubuna Giren Motifler ve Görüldüğü Eserler

İon Kymationu	13	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	14	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	15	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	16	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	18	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	19	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	20	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	21	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
Halat (Sicim)	13	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	18	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	20	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	21	Templon Arşitravı	Kireç Taşı	Kabartma
	41	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	43	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	44	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	45	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	46	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	47	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	48	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	49	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	50	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	51	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	52	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	53	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	54	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	55	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	56	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
	57	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma
60	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı	Kabartma	
62	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma	
63	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma	
64	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma	
65	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma	
66	Levha Yanı	Kireç Taşı	Kabartma	
Halat-Örgü	96	Levha	Kireç Taşı	Kabartma

Tablo 5: Figürlü Bezemeler ve Görüldüğü Eserler

Azize	76	Levha	Mermer	Kabartma
	77	Levha	Mermer	İnce Kazıma
Aslan	73	Levha	Mermer	Kabartma

Keçi	73	Levha	Mermer	Kabartma
Tavus Kuşu	74	Levha	Mermer	İnce Kazıma

Tablo 6: Sembolik Motifler ve Görüldüğü Eserler

Haç	Latin Haçı	3	Levha	Mermer	Kabartma
		67	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
		71	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
		72	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
		80	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
		99	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
		87	Levha	Kireç Taşı	Kazıma
	Malta Haçı	7	Templon Levha Üstü	Mermer	Kazıma
		9	Templon Levha Üstü	Mermer	Kazıma
		84	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	Rho Haçı	68	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
		70	Levha	Mermer	Kabartma
		82	Levha	Kireç Taşı	Kabartma
	Yunan Haçı	85	Levha	Kireç Taşı	Kabartma

Tablo 7: Malzeme Türleri ve Görüldüğü Eserler

Malzeme	Katalog Numarası	Tür	Teknik
Mermer	2	Templon Sütun Kaidesi	Kabartma
	3	Templon Levhası	Kabartma
	4	Templon Levha Üstü	Kabartma
	5	Templon Levha Üstü	Kabartma
	6	Templon Levha Üstü	Kabartma
	7	Templon Levha Üstü	Kabartma
	8	Templon Levha Üstü	Kabartma
	9	Templon Levha Üstü	Kabartma
	10	Templon Levha Üstü	Kabartma
	11	Templon Levha Üstü	Kabartma
	22	Altar Tablası	Kabartma
	24	Ambon Korkuluk Levhası	Kabartma
	25	Ambon Korkuluk Levhası	Kabartma
	26	Ambon Korkuluk Levhası	Kabartma
	27	Kathedra Yan Levhası	Ajur
	28	Kathedra Yan Levhası	Ajur
	29	Kathedra Yan Levhası	Ajur
	30	Kathedra Yan Levhası	Ajur
31	Kathedra Yan Levhası	Ajur	
32	Kathedra Yan Levhası	Ajur	

	33	Kathedra Yan Levhası	Ajur
	34	Kathedra Yan Levhası	Ajur
	35	Kathedra Yan Levhası	Ajur
	36	Kathedra Yan Levhası	Ajur
	37	Kathedra Yan Levhası	Ajur
	38	Paye (Balüster)	Kabartma
	39	Paye (Balüster)	Kabartma
	40	Paye (Balüster)	Kabartma
	69	Levha	Kabartma-Kazıma
	70	Levha	Kabartma
	73	Levha	Kazıma
	74	Levha	Kazıma
	75	Levha	Kabartma
	76	Levha	Kabartma
	77	Levha	Kazıma
	78	Levha	Kazıma
	79	Levha	Kazıma
Kireç Taşı	1	Templon Stylobatı	Kabartma
	12	Templon Sütun Başlığı	Ajur
	13	Templon Arşitravı	Kabartma
	14	Templon Arşitravı	Kabartma
	15	Templon Arşitravı	Kabartma
	16	Templon Arşitravı	Kabartma
	17	Templon Arşitravı	Kabartma
	18	Templon Arşitravı	Kabartma
	19	Templon Arşitravı	Kabartma
	20	Templon Arşitravı	Kabartma
	21	Templon Arşitravı	Kabartma
	23	Altar Tablası	Kabartma
	41	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	42	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	43	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	44	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	45	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	46	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	47	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	48	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	49	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	50	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	51	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	53	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	53	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	54	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	55	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	56	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	57	Levha Altı-Üstü	Kabartma
	58	Levha Altı-Üstü	Kabartma

59	Levha Altı-Üstü	Kabartma
60	Levha Altı-Üstü	Kabartma
61	Levha Altı-Üstü	Kabartma
62	Levha Yanı	Kabartma
63	Levha Yanı	Kabartma
64	Levha Yanı	Kabartma
65	Levha Yanı	Kabartma
66	Levha Yanı	Kabartma
67	Levha	Kabartma
68	Levha	Kabartma
71	Levha	Kabartma
72	Levha	Kabartma
80	Levha	Kabartma
81	Levha	Kabartma
82	Levha	Kabartma
83	Levha	Kabartma
84	Levha	Kabartma
85	Levha	Kabartma
86	Levha	Kabartma- Kazıma
87	Levha	Kabartma- Kazıma
88	Levha	Kabartma- Kazıma
89	Levha	Delik- Kazıma
90	Levha	Delik- Kazıma
91	Levha	Kabartma
92	Levha	Kabartma
93	Levha	Kabartma
94	Levha	Kabartma
95	Levha	Kabartma
96	Levha	Kabartma
97	Levha	Kabartma
98	Levha	Kabartma
99	Levha	Kabartma
10	Levha	Kabartma
101	Levha	Kabartma
102	Levha	Kabartma
103	Levha	Kabartma
104	Levha	Kabartma
105	Levha	Kabartma
106	Levha	Kabartma
107	Levha	Kabartma

Tablo 8: Bezeme Teknikleri ve Görüldüğü Eserler

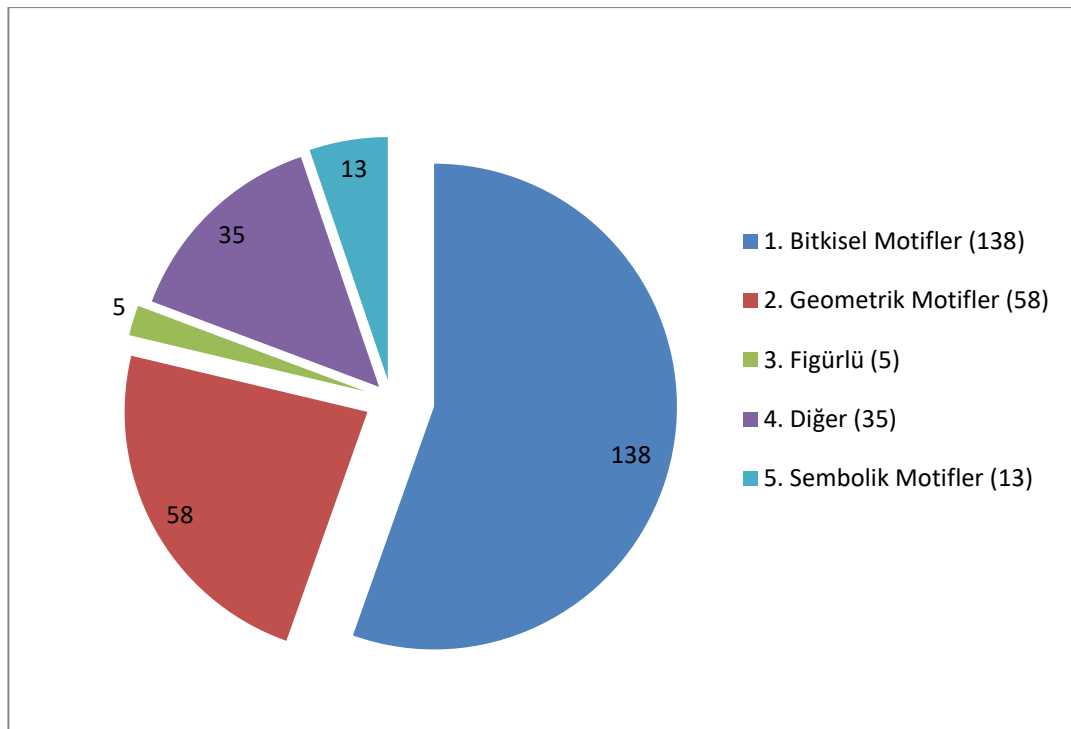
Teknik	Katalog Numarası	Tür	Malzeme
Kabartma	2	Templon Sütun Kaidesi	Mermer
	3	Templon Levhası	Mermer
	4	Templon Levha Üstü	Mermer
	5	Templon Levha Üstü	Mermer
	6	Templon Levha Üstü	Mermer
	7	Templon Levha Üstü	Mermer
	8	Templon Levha Üstü	Mermer
	9	Templon Levha Üstü	Mermer
	10	Templon Levha Üstü	Mermer
	11	Templon Levha Üstü	Mermer
	22	Altar Tablası	Mermer
	24	Ambon Korkuluk Levhası	Mermer
	25	Ambon Korkuluk Levhası	Mermer
	26	Ambon Korkuluk Levhası	Mermer
	38	Paye (Balüster)	Mermer
	39	Paye (Balüster)	Mermer
	40	Paye (Balüster)	Mermer
	69	Levha	Mermer
	70	Levha	Mermer
	75	Levha	Mermer
	76	Levha	Mermer
	1	Templon Stylobatı	Kireç Taşı
	13	Templon Arşitravı	Kireç Taşı
	14	Templon Arşitravı	Kireç Taşı
	15	Templon Arşitravı	Kireç Taşı
	16	Templon Arşitravı	Kireç Taşı
	17	Templon Arşitravı	Kireç Taşı
	18	Templon Arşitravı	Kireç Taşı
	19	Templon Arşitravı	Kireç Taşı
	20	Templon Arşitravı	Kireç Taşı
	21	Templon Arşitravı	Kireç Taşı
	23	Altar Tablası	Kireç Taşı
	41	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	42	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	43	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	44	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	45	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	46	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	47	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	48	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	49	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	50	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı

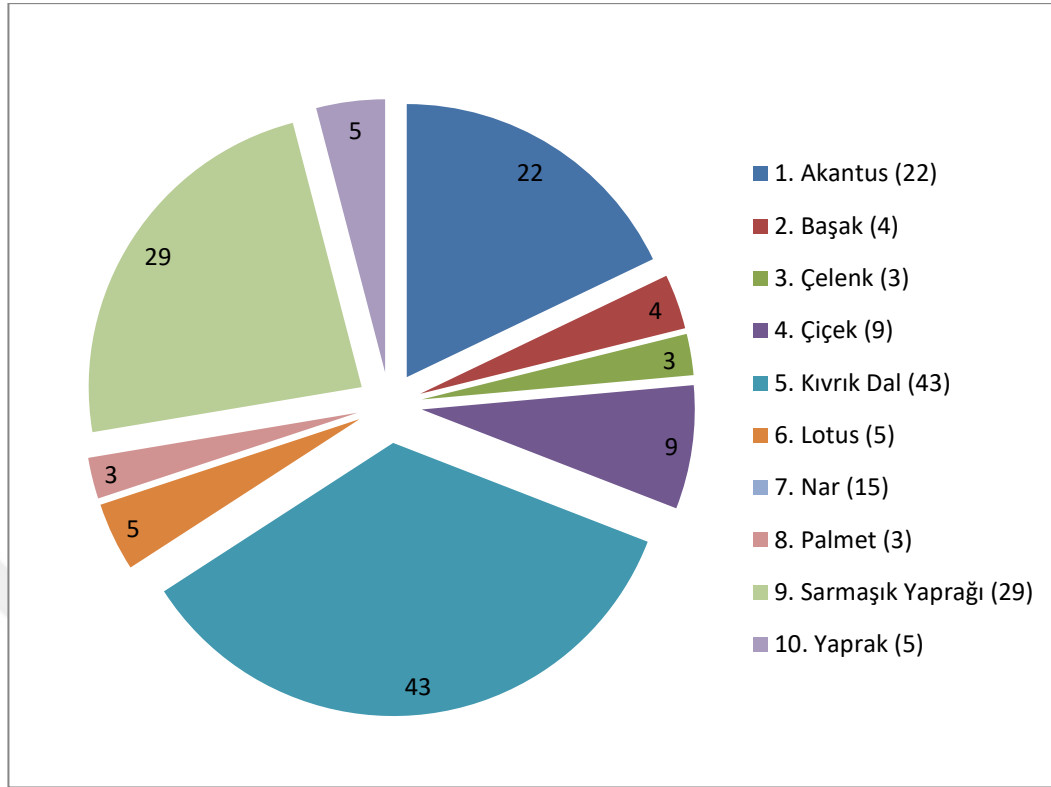
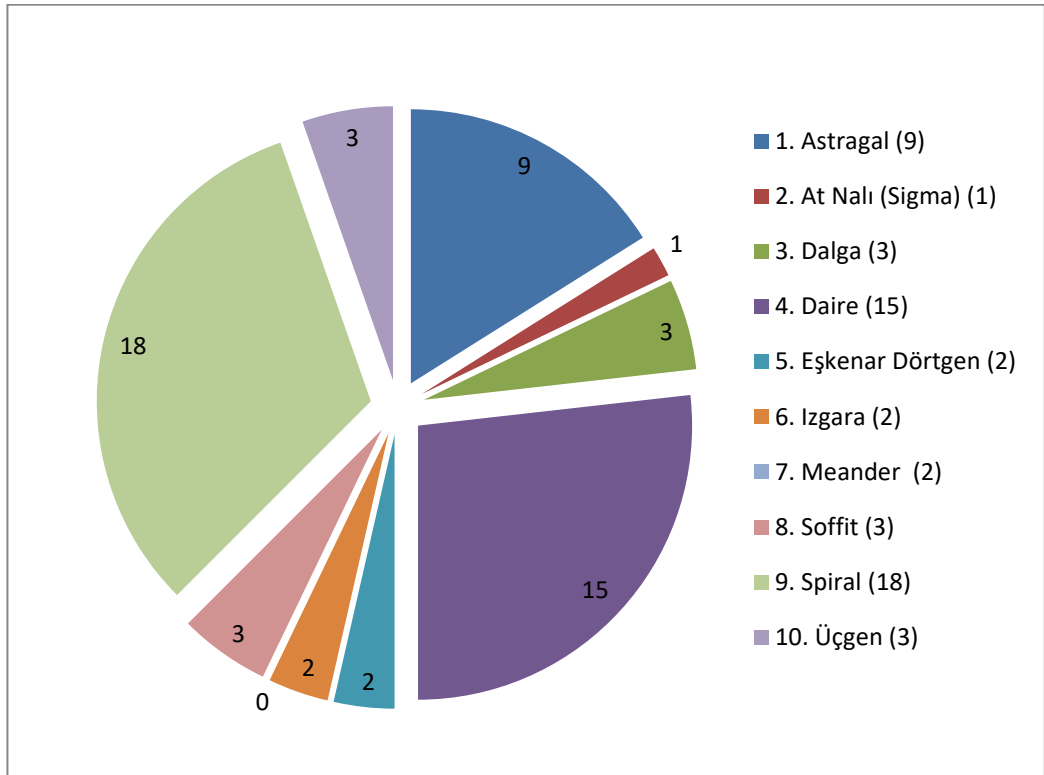

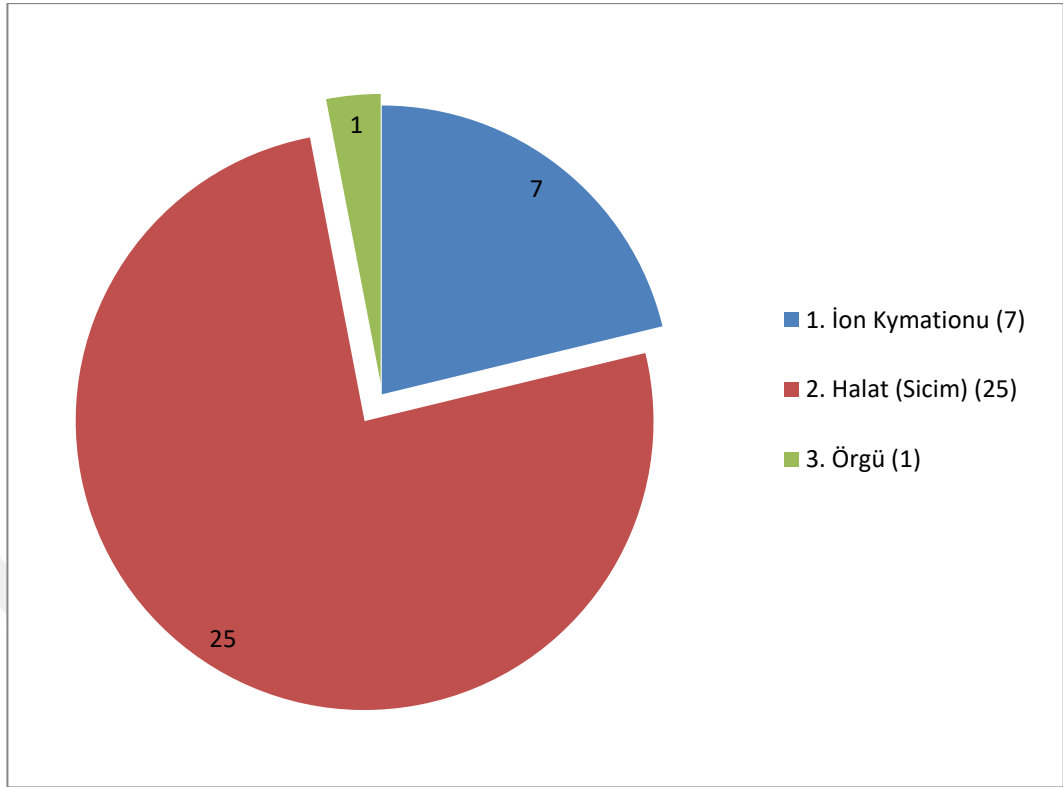
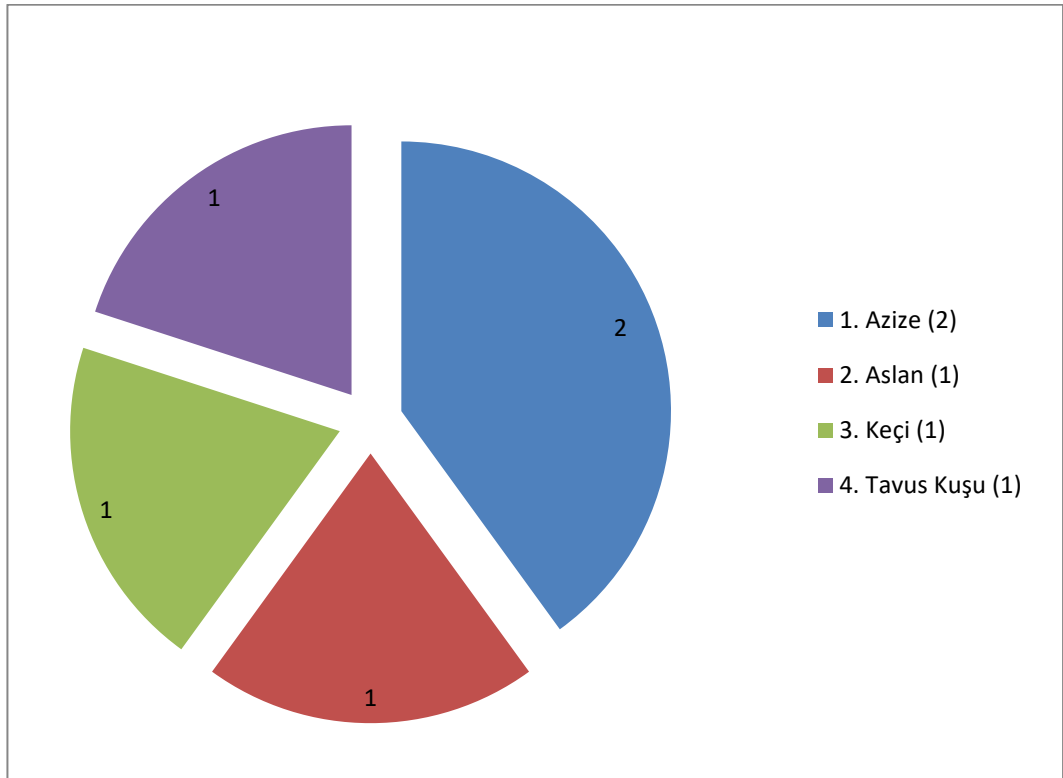
	51	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	53	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	53	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	54	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	55	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	56	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	57	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	58	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	59	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	60	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	61	Levha Altı-Üstü	Kireç Taşı
	62	Levha Yanı	Kireç Taşı
	63	Levha Yanı	Kireç Taşı
	64	Levha Yanı	Kireç Taşı
	65	Levha Yanı	Kireç Taşı
	66	Levha Yanı	Kireç Taşı
	67	Levha	Kireç Taşı
	68	Levha	Kireç Taşı
	71	Levha	Kireç Taşı
	72	Levha	Kireç Taşı
	80	Levha	Kireç Taşı
	81	Levha	Kireç Taşı
	82	Levha	Kireç Taşı
	83	Levha	Kireç Taşı
	84	Levha	Kireç Taşı
	85	Levha	Kireç Taşı
	86	Levha	Kireç Taşı
	87	Levha	Kireç Taşı
	88	Levha	Kireç Taşı
	91	Levha	Kireç Taşı
	92	Levha	Kireç Taşı
	93	Levha	Kireç Taşı
	94	Levha	Kireç Taşı
	95	Levha	Kireç Taşı
	96	Levha	Kireç Taşı
	97	Levha	Kireç Taşı
	98	Levha	Kireç Taşı
	99	Levha	Kireç Taşı
	10	Levha	Kireç Taşı
	101	Levha	Kireç Taşı
	102	Levha	Kireç Taşı
	103	Levha	Kireç Taşı
	104	Levha	Kireç Taşı
	105	Levha	Kireç Taşı
	106	Levha	Kireç Taşı
	107	Levha	Kireç Taşı
Ajur-Matkap	12	Templon Sütun Başlığı	Kireç Taşı
	27	Kathedra Yan Levhası	Mermer

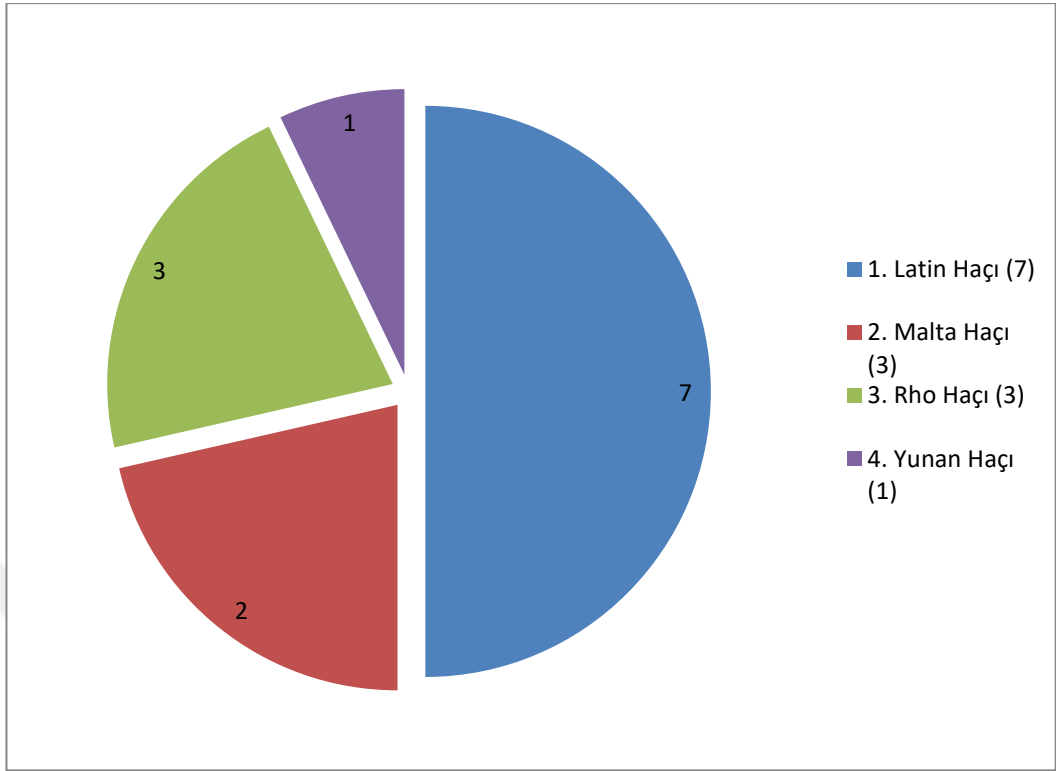
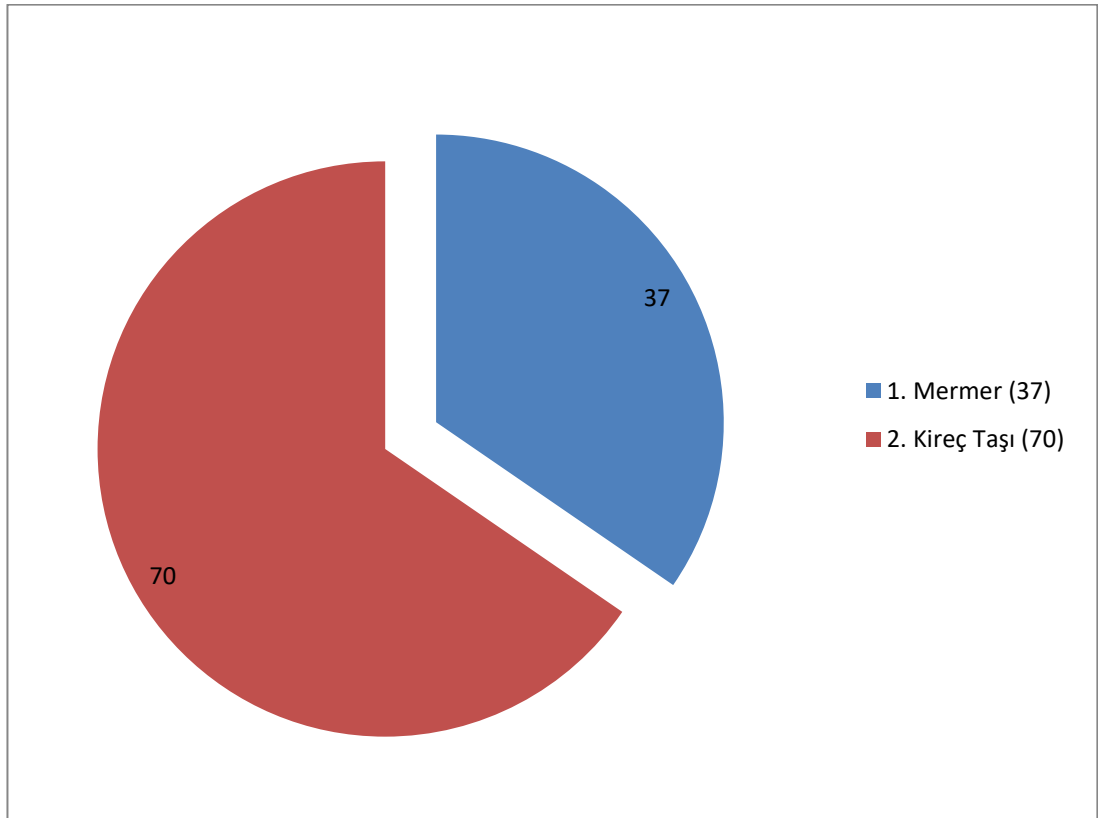
	28	Kathedra Yan Levhası	Mermer
	29	Kathedra Yan Levhası	Mermer
	30	Kathedra Yan Levhası	Mermer
	31	Kathedra Yan Levhası	Mermer
	32	Kathedra Yan Levhası	Mermer
	33	Kathedra Yan Levhası	Mermer
	34	Kathedra Yan Levhası	Mermer
	35	Kathedra Yan Levhası	Mermer
	36	Kathedra Yan Levhası	Mermer
	37	Kathedra Yan Levhası	Mermer
Kazıma	73	Levha	Mermer
	74	Levha	Mermer
	77	Levha	Mermer
	78	Levha	Mermer
	79	Levha	Mermer
	86	Levha	Kireç Taşı
	87	Levha	Kireç Taşı
	88	Levha	Kireç Taşı
	89	Levha	Kireç Taşı
	90	Levha	Kireç Taşı
Delik	89	Levha	Kireç Taşı
	90	Levha	Kireç Taşı
	95	Levha	Mermer
Geniş Oyma	69	Levha	Mermer
	70	Levha	Mermer

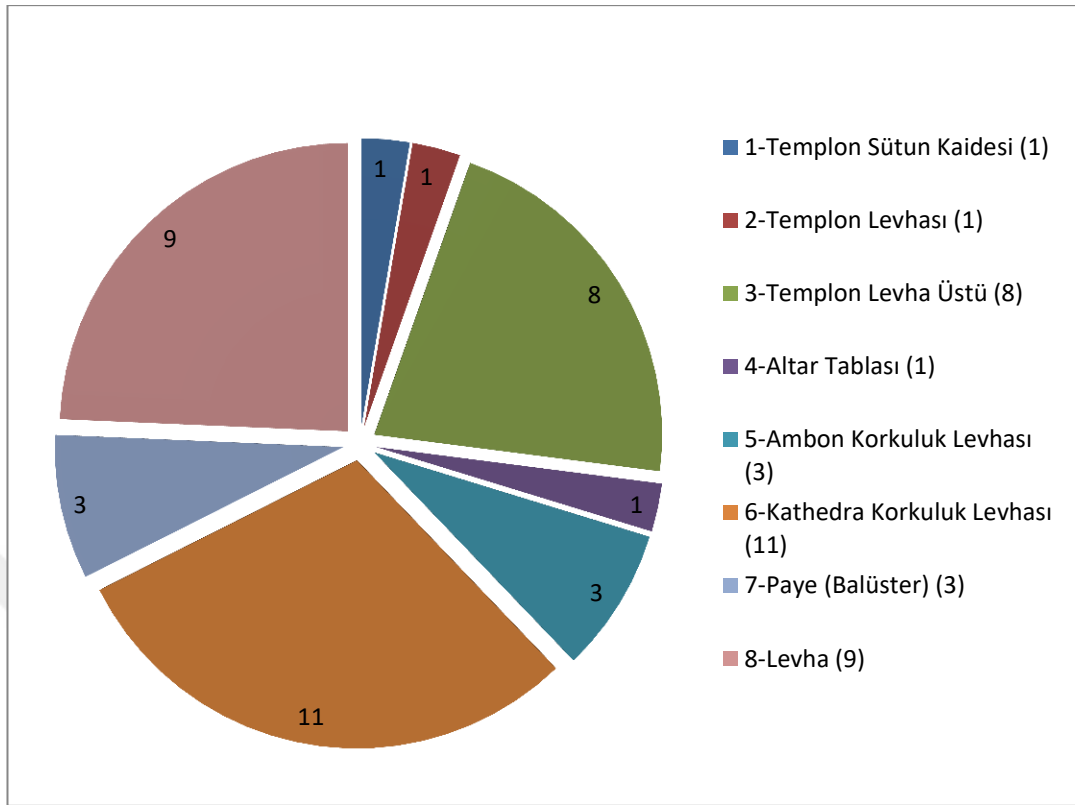
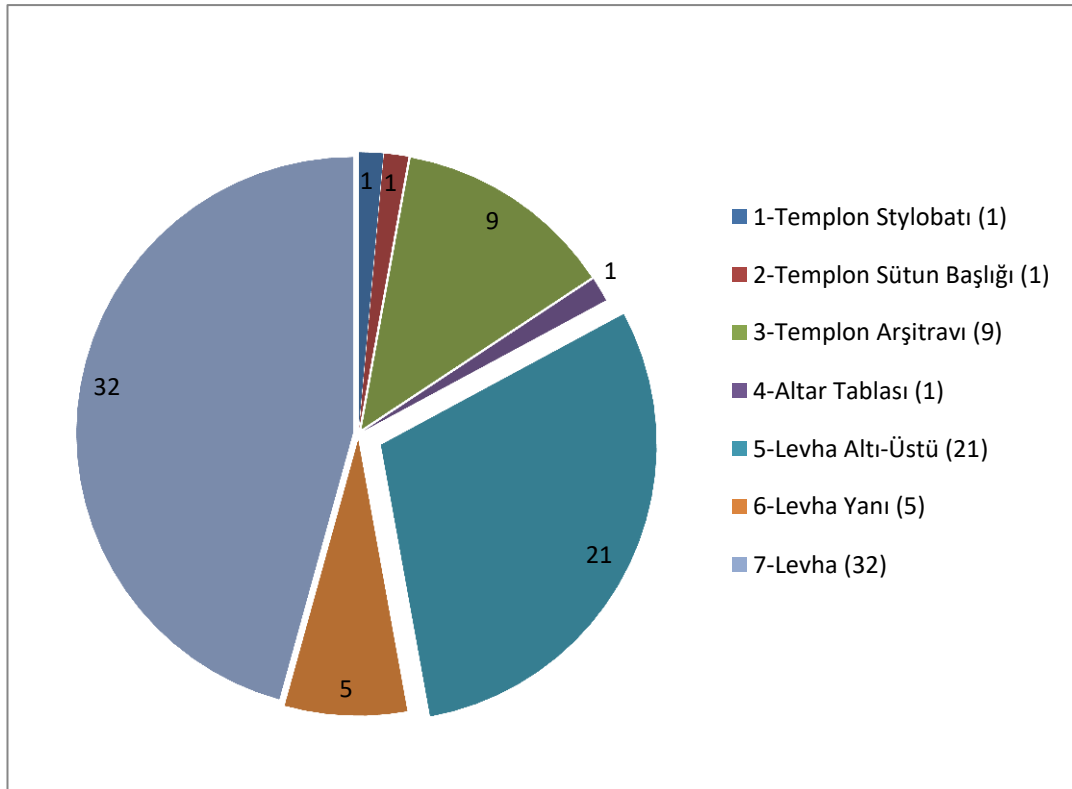
Tablo 9: Motif Türleri Dağılımı

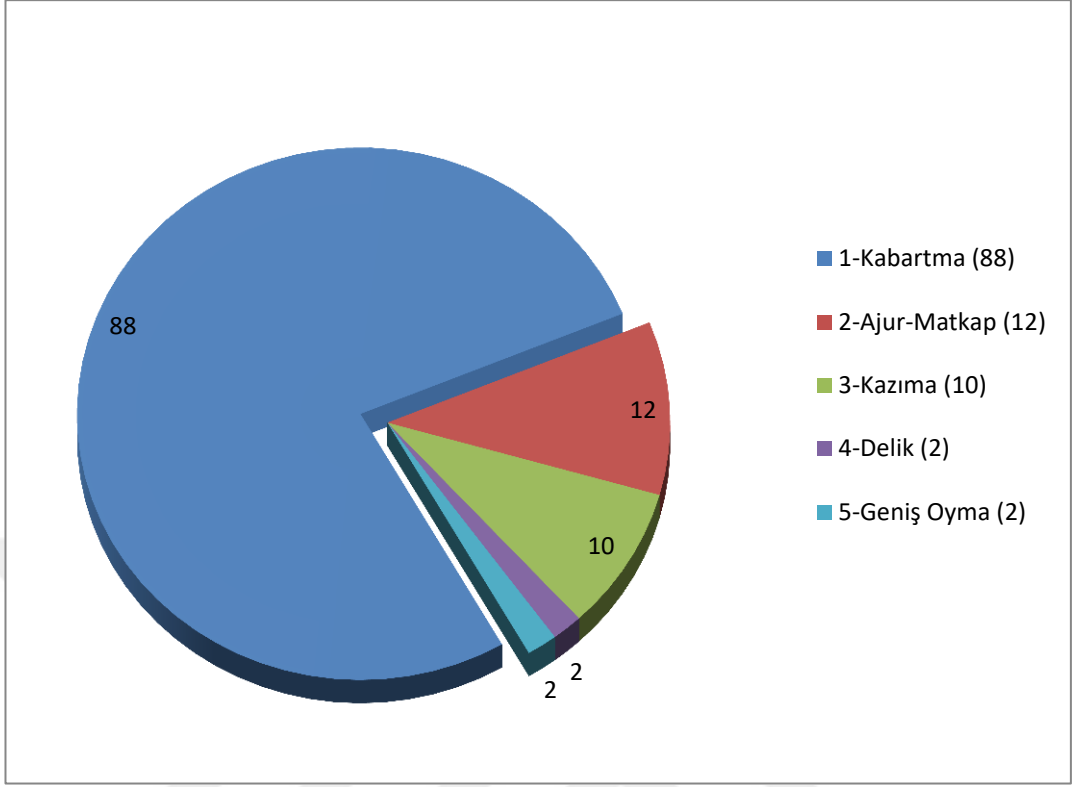

Tablo 10: Bitkisel Motif Dağılımı**Tablo 11: Geometrik Motif Dağılımı**

Tablo 12: Diğer Motif Dağılımı**Tablo 13: Figürlü Dağılımı**

Tablo 14: Sembolik Motif Dağılımı**Tablo 15: Malzeme Türü Dağılımı**

Tablo 16: Mermerin Kullanıldığı Eser Dağılımı**Tablo 17: Kireç Taşının Kullanıldığı Eser Dağılımı**

Tablo 18: Bezeme Teknikleri Dağılımı

SÖZLÜK

- Akantus** : Kenger yaprağı şeklinde olan bir bezeme ögesidir. Kullanımı ilk kez Antik Yunan sanatında görülmekle birlikte daha sonraki medeniyetlerin özellikle sütun başlıklarında yoğun olarak görülmüştür.
- Altar** : Kiliselerde genellikle apsis önüne yerleştirilen ve ökaristi ayini sırasında içinde ekmek bulunan paten, şarabın sunumunda kullanılan kalis, kaşık, haç, ibrik ve buhurdan gibi liturjik eşyaların üzerine konulduğu masa.
- Ambon** : Kilise içinde ilahi ve vaazların gerçekleştirildiği, tek, çift ya da yelpaze şeklinde merdivenlerin kullanıldığı yükseltilmiş platform.
- Apsis** : Kiliselerde orta nefin yarım daire planlı olarak sonladığı ve din görevlilerinin oturması amacıyla içinde basamakların bulunduğu bölüme verilen ad.
- Arşitrav** : Yapılarda sütun başlıkları üzerine konularak sütunları birbirine bağlayan ve örtü sisteminin ağırlığını sütun ve sütun başlıklarıyla birlikte karşılayan taş blok.
- Astragal** :Antik dönemde yoğun olarak kullanılan bir çeşit süsleme ögesidir. İnci dizisi şeklinde genellikle elips şeklindeki dışbükey profilli bezeme öğelerinden oluşturulan silme.
- Balüster** : Genellikle dikdörtgen prizma şeklinde olan ve kiliselerin değişik bölümlerinde farklı düzenlemeler içinde levhaları statik açıdan desteklemek amacıyla kullanılan payelere verilen ad. Farklı tip ve düzenlemeleri bulunduğundan dolayı kullanıldıkları yerlere göre isim alırlar.
- Bema** :Kiliselerde apsis önünde yer alan, templan ile sınırlandırılmış ve din görevlileri tarafından gerçekleştirilen ayinlerin yapıldığı kutsal alan.
- Buhurdan** : Ayin sırasında kullanılan tütsünün yakıldığı kap.
- Christogam** : İsa'nın adının Yunanca yazılışındaki ilk iki harfinin kısaltması (X ve P) ile oluşturulan monogram.
- Diakon** : Ökaristi ve vaftiz ayinlerinde piskoposlara ve rahiplere yardım etmekle görevli, kilise tarafından dağıtılan yardımların denetimini yapan din görevlilerine verilen addır. Piskoposun sekreteri ve yardımcısı olarak piskoposluğun mülk ve giderlerini yönetirdi.
- İon kymationu** :Yumurabaya benzeyen yuvarlak ya da yuvarlağa yakın süsleme öğeleri ile birlikte kullanılan ok ucu biçimindeki süsleme öğelerinin oluşturduğu silme çeşidi.

- İkona** : Hıristiyanlıkta kutsal sayılan kişilerin duvar, mozaik ya da genel olarak ahşap üzerine yapılan resimlerine verilen ad.
- İkonoklazma** : İkona kırıcılık olarak da kullanılan terim, 8. ve 9. yüzyıllarda dini ve siyasi nedenlerle dini yapılarda yer alan ikonaların kaldırılmasını öngören anlayışa verilen isimdir.
- Kalis** : Ökaristi ayininde kutsal şarabın sunulduğu kadeh.
- Kathedra** : Apsis yarım dairesi merkezindeki oturma sıralarının (*synthronon*) en üstünde bulunan piskoposluk tahtına ya da koltuğuna verilen isim.
- Katekhümen** : Hıristiyan olmak için eğitim süreci içerisinde olan vaftiz olmamış Hıristiyan adayı.
- Krali kapı** : Genellikle templon düzenlemesinin ortasında apsisle aynı eksene denk gelecek şekilde balüsterler yardımıyla oluşturulan ahşap ya da metal kapıya verilen isim.
- Konsil** : Hıristiyanlığın farklı bölgelerinde yer alan piskoposların, dini konuları tartışmak veya karar almak için bir araya gelip yaptıkları toplantılara verilen isim.
- Levha** : Yapılarda iç mekan ayrımının gerektiği durumlarda sütun ya da balüsterler arasında kullanılan, farklı kalınlık ve biçimlerdeki öge. Yapı içinde kullanıldıkları yer ya da kuruluşlara göre, korkuluk levhası, templon levhası, ambn korkuluk levhası vb. isimleri alırlar.
- Levha kaidesi** : Farklı amaçlar doğrultusunda kullanılan levhaları statik ve estetik açıdan tamamlamak amacıyla levhaların altlarında kullanılan ve genellikle trapez kesitli olan yardımcı öğeler.
- Levha üstü** : Levhaları statik ve estetik açıdan tamamlamak amacıyla üst bölümlerinde kullanılan ve genellikle trapez kesitli olan yardımcı öğeler.
- Levha yanı** : Levhaları statik ve estetik açıdan tamamlamak amacıyla sütun ve levha arasında kullanılan ve genellikle trapez kesitli olan yardımcı öğeler.
- Lotus** : Anık Yunan ve Mısır sanatında yoğun olarak kullanımı görülen bir tür çiçek. Mısır flu olarak da anılmaktadır.
- Liturji** : Kelime anlamı olarak ayin ve ibadet ile ilgili olan şeylere verilen isim.
- Lykiarkh** : Likya Birliği'nde toplantıları yöneten ve başkanlık eden kişiye verilen ad.
- Meander** : Ege denizine dökülen Menderes nehrinin kıvrımlarından esinlenerek ortaya çıkmış bir bezeme ögesidir.

- Naos : Antik Yunan tapınaklarında kült heykellerinin içinde yer aldığı kutsal alana verilen isim. Hıristiyanlıkta ise kiliselerde cemaatin gezinebildiği ana mekana verilen ad.
- Nartheks : Kiliselerin batısında bulunan ve naosa açılan giriş bölümü.
- Nef : Kiliselerde doğu-batı doğrultusunda yer alan ve sütun ya da payelerle ayrılan bölümlerin her birine verilen ad.
- Opus Sectile : Farklı boyut ve şekillerde kesilmiş, genellikle değişik renklerdeki mermer ya da kireç taşı malzemeden oluşturulan zemin döşemesi.
- Ökaristi : Kelime anlamı olarak “şükran” demek olan ökaristi, İsa'nın kanını sembolize eden şarabın, bedenini sembolize eden ekmeğin sunulduğu ayindir.
- Palmet : Bir dalın her iki yanında eşit şekilde yerleştirilmiş yapraklardan oluşturulan bir çeşit bitkisel bezeme ögesi.
- Paten : Ökaristi ayini sırasında İsa'nın bedenini sembolize eden ekmeğin sunulduğu tepsi.
- Paye : Yapılarda destekleyici sistem olarak kullanılan ve genellikle kare, dikdörtgen yada çokgen biçimli taşıyıcı atak.
- Peristyl: : Sütun dizileri ile çevrelenmiş avluya verilen isim.
- Plinthos: : Sütun kaidesinin en alt bölümünde yer alan ve genellikle kare, dikdörtgen ya da çokgen biçimli olan alt bölüm.
- Rölik : Hıristiyanlıkta kutsal sayılan kişilerin bedenlerine ait olduğu inanılan parçalar.
- Röliker : Röliklerin konulduğu kutulara verilen isim.
- Stylobat : Kiliselerde nef ayrımlarının oluşturulması için sütun dizisinin üstünde durduğu blok taşlardan oluşturulmuş doğu-batı doğrultusundaki yükselti.
- Sütun : Farklı malzemelerden oluşturulan yuvarlak kesitli taşıyıcı öge.
- Sütun kaidesi : Yapılarda taşıyıcı olarak kullanılan sütunların alt bölümlerinde yer alan ve farklı profillerde oluşturulan alt bölüm.
- Sütunpaye : Genellikle templon düzenlemesinde karşımıza çıkan sütun ve balüsterlerin monolit olarak oluşturulduğu parça.
- Synthronon : Apsis yarım dairesi içinde kademeli olarak yükselen basamaklara verilen isim.
- Templon : Kiliselerde cemaatin bulunduğu naos ile din görevlileri tarafından gerçekleştirilen törenlerin yapıldığı bema bölümünü sınırlayan mimari kuruluş.

- Transept : Kiliselerin bemaya yakın bölümlerinde, doğu-batı yönündeki neflere ters olarak yerleştirilen kuzey-güney doğrultusundaki dikdörtgen alan.
- Vita : Hıristiyanlıkta önemli kişi ya da azizlerin hayat hikâyelerinin anlatıldığı el yazmalarına verilen isim.
- Yüksek nef : Kiliselerdeki nef ayrımlarında hem görüşün hem de geçişin engellediği ayrıma verilen isim.

ÖZGEÇMİŞ

06.01.1987 yılında Karabük - Safranbolu'da doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Safranbolu'da tamamladıktan sonra 2005 yılında Safranbolu Lisesi'nden mezun oldu. 2010 yılında Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünü bitirdi. 2014 yılında Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisansa başladı. 2010 yılından itibaren Prof. Dr. B. Yelda Olcay Uçkan başkanlığında yürütülen Olympos Antik Kenti Kazısı'nda Sanat Tarihçi olarak görev almaktadır.

